

**WITTGENSTEİN FELSEFESİNDE DİL OYUNLARI VE
ANLAM İLİŞKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET PEÇENEK

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

FELSEFE

ANABİLİM DALI

MERSİN

ŞUBAT- 2017

**WITTGENSTEİN FELSEFESİNDE DİL OYUNLARI VE
ANLAM İLİŞKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET PEÇENEK

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

FELSEFE

ANABİLİM DALI

Danışman

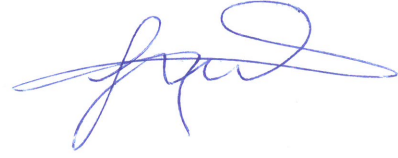

Yrd. Dr. NACİYE ATIŞ

MERSİN

ŞUBAT- 2017

ONAY

Mehmet PEÇENEK tarafından Yrd. Dr. Naciye Atış danışmanlığında hazırlanan "Wittgenstein Felsefesinde Dil Oyunları ve Anlam İlişkileri" başlıklı bu çalışma, aşağıda imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Görevi	Ünvanı, Adı ve Soyadı	İmza
Başkan	Yrd. Dr. Naciye ATIŞ	
Üye	Doç. Dr. Zehragül AŞKIN	
Üye	Prof. Dr. Kamuran ELBEYOĞLU	

Yukarıdaki Jüri kararı Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 13/02/2017 Tarih ve ...2017/.....2..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Süleyman DEĞİRMEN
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Mersin Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinde belirtilen kurallara uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak kullandığımı,
- Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü Mersin Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı,
- Tezin tüm telif haklarını Mersin Üniversitesi'ne devrettiğimi beyan ederim.

ETHICAL DECLARATION

This thesis is prepared in accordance with the rules specified in Mersin University Graduate Education Regulation and I declare to comply with the following conditions:

- I have obtained all the information and the documents of the thesis in accordance with the academic rules.
- I presented all the visual, auditory and written informations and results in accordance with scientific ethics.
- I refer in accordance with the norms of scientific Works about the case of exploitation of others' works.
- I used all of the referred Works as the references.
- I did not do any tampering in the used data.
- I did not present any part of this thesis as an another thesis at Mersin University or another university.
- I transfer all copyrights of this thesis to the Mersin University.

6 Şubat 2017 / 6 February 2017

İmza / Signature

Öğrenci Adı ve Soyadı / Student Name and Surname

Mehmet PEÇENEK

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	i
ONAY	ii
ETİK BEYAN	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
TEŞEKKÜR	viii
ÖNSÖZ	viii
1. GİRİŞ	1
1. 1. Wittgenstein'in Felsefesinde, Dil Oyunları Öncesi Dönem: Tractatus Dönemi	7
1.1. Tractatus Döneminde Dil Felsefenin Problemi	9
1.1.1. Tractatus'ta Dilin Yapısı ve İşlevi	12
1.2. Dünyanın Yapısı ve İşlevi	14
1.2. 1.Dil Mantık İlişkisi	16
1.3. Dil Dünya İlişkisi: Resim Kuramı	20
1.3.1. Dil Anlam İlişkisi	22
1.4. Tractatus Döneminde Dil Oyunları Probleminin Geriye Koyuluşu	24
2. TRACTAUS DÖNEMİNDEN DİL OYUNLARI DÖNEMİNE GEÇİŞTE ANLAM SORUNLARININ ANLAŞILMASINDA AÇISINDAN MAVİ KİTAP KAHVERENGİ KİTABIN YERİ	29
2.1. Anlamın Farklılaşmasındaki Temel Etmenler	34
2.2. Wittgensteinci Yeni Anlam Arayışları	39
2.3. Farklı Anlam Paradigmalarının Dil Oyunlarına Etkisi	44
3. WİTTGENSTEİN FELSEFESİNDE DİL OYUNLARI DÖNEMİ	47
3.1.Dil Oyunları Problemine Giriş	50
3.1.1 İşaretleme ve Anlamın Dil Oyunları İle İlişkisi	54
3.1.2 Kast Edilme ve Anlamın Çözümlemesi	57
3.1.3. Kavram ve Anlamın Oyun Analizi	59
3.1.2.1. Kültür ve Dil Problemi Olarak; Şüphe ve Bilginin Dil Oyunları Arasındaki İlişkisi	64
3.2.3. Wittgenstein İkinci Döneminde Dil Oyunları Probleminde Gramer ve Mantığın İşlevi	83
3.2.4. Bir Şeyin Anlamı ve Dil Oyunlarının Anlamdaki Karşılığı	92
3.2.5. Dil Oyunları ve Özel Dil Arasındaki İlişki(Kripkeci Anlayış)	98
3.2.6. Dil Oyunları ve Çok Anlamlılık	107
SONUÇ	110
KAYNAKÇA	114
ÖZGEÇMİŞ	116

ÖZET

Bu tezin amacı, Wittgenstein'in dil oyunları probleminin ne olduğunu açıklamak ve anlamsal gerilimleri ortaya koymaktır. Wittgenstein, felsefe anlayışında tüm felsefe sorunlarına çözüm bulmayı amaçlar. O'na göre Felsefedeki tüm sorunlar, aslında dil sorunudur. Bundan dolayı dünya sorunlarının çözülmesi için, önce dil sorunlarının çözülmesi gereklidir. Dil sorunu esasen anlam sorunudur. Daha doğrusu, bir şeyin ne anlama geldiği problemidir. İlk dönem dil anlayışı, anlamın olguyu tam olarak betimlemesine göre değerlendirilir. İkinci dönem dil anlayışı dili, çok anlamlı bir sürece götüren sosyo- kültürel pratiklerdir. Anlam sorunu, bireylerin belirli bir takım şifrelerin bulunduğu kültürel kodlar olarak değerlendirir. Wittgenstein bu kodları, dil oyunları olarak adlandırır.

Anahtar kelimeler: Anlam, olgu, betimleme, dil oyunları, sosyo-kültürel

Danışman: Yrd. Doc. Dr. Naciye ATIŞ, Mersin Üniversitesi, Felsefe Anabilim Dalı, Mersin

ABSTRACT

The aim of this thesis is to explain what Wittgenstein's language games are and to present semantic tensions. Wittgenstein aimed to find solutions to all philosophical problems in his understanding of philosophy. According to him, all the problems in Philosophy are in fact language problems. Therefore, in order to solve the Word problems. Language problems must be solved first. The language problems is essentially a matter of meaning rather than what something means. Rather, it is the problem of what something means. The first term understanding of language is judged according to the exact representation of the meaning. Second language understanding is language, socio-cultural practices leading to a very meaningful process. The question of meaning is the cultural codes in which individuals have a particular set of codes. Wittgenstein calls these codes language games.

Key word: Meaning, matter of fact, description, game of language, socio-cultural

Advisor: Yrd. Doc. Dr. Naciye ATIŞ, Department of philosophy, University of Mersin.

TEŞEKKÜR

Yaşadığımız hayatta, doğrularımız ile yanlışlarımız arasında kargaşa yaşadığımızda, anlam dünyamıza ilişkin sorular sorarız. Bu çalışmam, aslında benim dünyaya ait bir takım soruların cevabını dil üzerinden arama amacıyla çıkmıştır. Fakat her hazırlanan çalışma gibi bu çalışmada da birçok insanın farkında olsun olmasın katkıları olmuştur. Başta en büyük destekçim ablam ve annem tüm eğitim sürecimde olduğu gibi desteklediler. Bu nedenle kendilerine şükran borçluyum. Aslında bu çalışmanın bir tez formatına bürünmesi konusunda bana yardımcı olan tez danışmanım Yrd. Doc. Naciye Atış'ın direkt katkısı oldu. Bu açıdan kendisine teşekkür ediyorum. Bana gösterdiği anlayış ve sabırdan dolayı Hocam'a minnettarım.

Ayrıca bu tezin çoğu bölümü, Çukurova 114 grubu adlı tartışma grubunda yeri geldikçe anlatılmıştır (Biraz kalabalık olduğu için tek tek adlarını sayamıyorum). Gruba dahil olan ve eleştirileriyle katkıda bulunan tüm arkadaşlara teşekkür ediyorum. Beni üç yıldır dinleyen tezin önemli argümanlarını anlattığım sevgili dostum aile danışmanı Metin Çapar'a da teşekkür ediyorum. Bu çalışmaya direkt katkıda bulunan, haklı eleştirileriyle de çalışmanın son halini almasına yardımcı olan arkadaşım Özgür Demir'e de minnettarım (Umarım her zaman hayatı boyunca felsefenin içinde olur).

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, Wittgenstein'in dil oyunları ve dildeki anlamsal gerilimler incelenecektir. Böyle bir konuyu seçmemde Amerika Birleşik Devletleri'nde dil öğrenirken karşılaştığım güçlükler etkili oldu. Özellikle gramer ve sözcük bilmeme rağmen öğrenmek istediğim dili konuşamam, beni bu durumun nedenleri üzerine düşünmeye itti. Felsefe bölümünde yüksek lisans yapmaya karar verdikten sonra dil problemi üzerine çalışmaya karar verdim. Post modern dil ve anlam sorunlarına ilgimden ve yaşamımda da etkilendiğim Wittgenstein'in düşüncelerini incelemeye başladım. İlk okuduğum kitabı Tractatus'tu. kitabın önermeler şeklinde olması beni biraz ürküttü. Nedeni ise önermelerin yoğun anlamı olmasıdır. Gerçi tüm kitaplarında aynı yolu seçtiği görülür. Sonra ikinci döneme geçiş olan Mavi Kitap Kahverengi Kitap'ı inceledim. Bir bakıma bu kitabı ikinci dönem felsefesinin temellerini oluşturduğunu gördüm. Özellikle anlam sorunlarına ilişkin yapmış olduğumuz yanlışları gösterme konusunda bu kitap, beni çok etkilemiştir. Wittgenstein'in Chambridge Üniversitesi'nde iki dönem boyunca anlattığı derslerin notları olan bu kitap, anlamın tüm soyut durumlarını ve problemlerini ortaya koyduğu görülür. Daha sonra ise Felsefi Soruşturmalar adlı kitabı inceledim. Özellikle birinci dönem dil sorunlarını görebilmek açısından bu kitap çok önemlidir. Wittgenstein'in dile bakış açısının nasıl değiştiğini bu kitap üzerinden görebiliriz. Bu kitabın en önemli yanı ise Wittgenstein'a ait bir kavram olan dil oyunları sorunları üzerine belirleme ve tanımlama yapmasıdır. Dilin kullanımı ve kullanımdayken oluşan anlam sorunları ele alınır. Son olarak da Kültür ve Değer Üzerine adlı kitabı inceledim. Bu kitapta ise kültür ile dilin ilişkisi, şüphe ve kesinlik üzerinden değerlendirildiği görülür. Kesin bilgi ve şüphenin hangi temeller üzerine inşa edildiği sorgulanır. Tüm bilimsel hipotezlerin sonuçların temeli üzerine yeni bir çıkarım yapıldığı görülür.

Araştırmanın sağlıklı yapılması açısından Wittgenstein' ı temelde iki dönemde incelemeyi uygun gördüm. Bunun sebebi; ilk dönem dil anlayışı, olgunun tasvir edilip mantıksal resimler haline getirilmesidir. Wittgenstein, bunu ideal dil üzerinden anlatmıştır. İkinci dönem ise, dil oyunları dönemidir. Bu dönem daha çok dilin kültürel kodlarla ifadesi üzerinde durulmuştur. Wittgenstein, bu dönem için, ilk dönemin "teknik dil"i yerine gündelik dilin işleyişini problem edindiği görülür. İlk dönem teknik dili amaçlayan anlayışının yerini, bu dönemde gündelik dile bırakır. Sonraki bölümlerdeyse gündelik dilin kültürel özellikleri etkisinden dolayı, dil oyunları ile ilgili yeni temeller ve yeni paradigmlar üzerinde durdum. Bunun nedeni, eski kuralların kullanımdan kalkmasıyla birlikte yeni oluşan kuralların geçirdiği süreçlerin aşamalarını göstermektir. Böylece, yeni oluşan kuralların yeni temel ve yeni oyunlarla ilişkisini irdeledim.

1. GİRİŞ

Niçin Tractatus? Dil oyunları probleminin temelini anlaşılması için özellikle Wittgenstein'in birinci dönemi olarak tabir edilen, Tractatus analiz edilmelidir. Wittgenstein'in gerek ikinci dönem felsefesini anlamak için, gerekse de kendi dil felsefesinde geçirdiği evreleri görmek için özellikle ilk dönem dil anlayışını ortaya koyduğu eseri olan Tractatus'u incelemek gerekir. Şöyle ki, dil oyunları ve anlam problemlerinin anlaşılması açısından, anlam, dil ve dünya ilişkisindeki değişimlerinin tam olarak neler olduğunun ancak Tractatus'un dil, dünya, anlam ve mantık açısından incelenmesinden sonra açığa kavuşabileceği görülür. Tractatus'a bu açıdan bakıldığında dil oyunlarına giden süreçte, bir şeyin anlamının, geçirdiği evrelerin neler olduğu sorgulanır. Böylece anlam tanımlarının ilk dönem ve ikinci dönem açısından hatta geçiş dönemindeki değişimlerinin ne boyutta olduğu görülebilir.

Wittgenstein Tractatus döneminde, dil ile dünya arasındaki ilişkinin boyutlarını, ne ölçüde birbirini etkilediklerini ortaya koyar. Dönemin pozitivist anlayışı kitabın tüm ruhuna yansdığı görülür. Dünya tek tek olguların toplamıdır. Tek tek sözcükler bir araya gelerek tümceleri tümcelerin toplamı da dili oluşturur (Wittgenstein, 2011a, s. 15). Bu şekilde ifade ederek Wittgenstein dilin gerçeklikle tam uyumlu yapısını, dünya ile birebir uyum içerisinde olduğunu ortaya koyar. Wittgenstein, bu dönemde üzerine durduğu mesele olan katı olgucu tavrı; dilin mantıksal çerçevesi içerisinde vererek, onu sadece bir resmi tasvir eden yapıya indirgemeye çalışır. Özellikle Wittgenstein Tractatus'ta dilin tanımını yaparken, aynı zamanda dünyanın tanımına da yapar. Böylece dilin gerçeklikle ilişkisinin boyutlarına değinir. Bu dönemin en büyük özelliği; sözcüğün olguyu karşılaması ve tümcenin ise bir durumu resmetmesidir. Dil tüm katı mantıksal tavra mahkumdur. Wittgenstein mantığın deneyden önce olduğunu dile getirir. Buna rağmen, olguların toplamı olan dünyadan önce değildir. Bu yüzden Tractatus'un edindiği dil problemi teknik dilin temel imkanları üzerindedir (Soykan, 2006, s. 25).

Tractatus döneminin diğer sorunu da, anlamlı tümceyi doğrulama ve yanlışlama üzerinden değerlendirmesidir. Eğer tümce olay veya durumu tam olarak resmediyorsa doğru, aksi takdirde ise yanlıştır. Wittgenstein bu tavrı Paris'te kaldığı sürede trafik kaza haberi veren bir gazetenin kazanın nasıl gerçekleştiğini çizim yaparak anlatmasından esinlenmiştir. Böylece tümcenin gerçeği tasvir edebilme gücü, Wittgenstein'i ikna eder. O'nun katı olgucu tavrı; ahlak, etik gibi meselelerin dünyanın dışına atılması gerektiğini bildirir (Monk, 2005, s. 258).

Wittgenstein'in Tractatus döneminde dil problemine nasıl baktığı da kitabın diğer önemli bir problemidir. Dili dünyanın içerisine hapseden bu anlayış acaba hangi noktalarda hatalar yapıp da Felsefi Soruşturmalar'daki dil oyunları problemine götürdü? Tractatus, bu soruların cevabı açısından önemli bir kitaptır. Frege'nin Tractatusçu döneme ilham kaynağı

olan, adlar ile nesne arasındaki ayrımdır. Frege'ye göre, bir nesnenin birden fazla adı ve anlamı olabilir. Nesnelerin birden çok ad almasının nedeni, nesneler sonsuz sayıda kendilerini dış dünyaya sunarlar. Her sunuş biçimine göre de farklı adlar alabilirler (İnan, 2003, s. 38). Wittgenstein, bundan dolayı tüm felsefe sorununu; dil sorunu olarak görür. Anlam sorununa sürekli gönderme yapar. Tractatus dönemi özellikle Frege'nin adın nesnelere açıklama özelliğini kullanır. İkinci dönem dil oyunlarında ise dilin göndergesel özelliği üzerinde durmaya çalışır. Wittgenstein'in her iki döneminde, Frege'den ne ölçüde etkilendiği Tractatus'ta görülebilir (Pears, 1996, s. 2).

Tractatus dönemiyle birlikte Wittgenstein, bir geçiş dönemi yaşamaya başlar. Özellikle bu dönemde, Tractatus'un son önermeleri O'nu tekrardan düşünmeye iter. Bununla birlikte Wittgenstein, kültür, ahlak, din gibi konuları anlamlı bulmaz. O'na göre, felsefe; ancak mantıksal karışıklığı çözmeye yarar. Bunun nedeni, dünyada her şey apaçıktır. Özellikle nesnesi olmayan ve bir olgu durumunu tanımlama özelliği bulunmayan önermeleri, saçma olarak kabul eder. Wittgenstein durumu, Tractatus'ta saçma olanın dile gelemeyeceği gibi bir çelişik cümle kurmaya kadar ileri götürür. Bu durumu dünya üzerinden de açıklar; aynı paralelde dünyada tüm olay ve olgular gayet basittir. Şöyle ki Tractatus'ta dil olmuş bitmiş bir yapıdır. Wittgenstein'a göre dil tüm nesneyi karşılama gücüne sahiptir. Wittgenstein'ın Tractatus'ta amacı, ideal dil yaratımının peşinde olduğu görülebilir. Bu konuda Wittgenstein'ın, gündelik dili, Tractatus boyunca görmezden geldiği görülür. O'na göre gündelik dil, mantık ve olguyu karşılamaz. (Soykan, 2010, s. 42).

İkinci bölümde, Wittgenstein'ın geçiş dönemi olan Mavi Kitap Kahverengi Kitap'ın dil üzerindeki yeni anlam arayışları ele alınacaktır. Bu kitabın önemi Wittgenstein'ın Felsefi Soruşturmalar adlı kitabının ham verisi olmasından kaynaklanır. Dil ve anlam ile ilgili sürekli sorular soran Wittgenstein, Felsefi Soruşturmalar adlı kitaba geçişte hangi anlam paradigmaları üzerinde durduğunun ilk verileridir. Bu kitabın özellikle Wittgenstein'ın Trinity College'nde(Chambridge University) derste anlattığı notların bir toplaması olması sebebiyle sorunları hangi anlam ölçütleri üzerinden çözüme ulaştırdığı belirtilir (Hadot, 2011, s. 43).

Mavi Kitap bölümünde, bir tümcenin veya bir sözcüğün anlam sürecine dahil olurken, hangi aşamalardan geçtiği sorgulanır. Özellikle Tractatus'un olgucu ve mantıksal tavrı yerine daha çok eylemler ve davranışların norm olarak temel alındığı anlam sürecine geçilir. Anlamın eylemle başlayan zihinle devam eden süreci ele alınır. Anlamın tüm zihinsel süreci sorgulanır. Eğilimlerimiz, olay ve durumlara bakma yöntemimiz, anlamı nasıl etkilediği gösterilir. Wittgenstein, dilin yapısal anlamda farklılaşmasını bu dönem de göstermeye çalışır. Hatta, nesne ile adlandırma arasındaki tüm anlam ilişkileri bu dönemde dile getirir. Yine geçiş döneminin özelliği olan çoklu anlam paradigmasının nedeni olduğu ve nasıl olduğu bu dönemin önemli sorunlarıdır. Dışsal ölçütlerin dilin anlamı üzerine etkisi geçiş döneminde Mavi

Kitap Kahverengi Kitap'ta ilk defa yer verildiği görülür (Sluga, 2010, s. 26). Anlamın nesnellüğünden çok öznel durumları ortaya konulur

Mavi Kitap Kahverengi Kitap'ın bir şeyin neden aynılık değeri taşımadığı, neden benzerlik taşıdığı sorgulanır. Özellikle Wittgenstein, bir nesnenin ya da olgunun resminin, olgu arasındaki ilişki ile sözcüklerin anlamları arasında nasıl bir ilişki olduğunu, bu dönemde ortaya koymaya çalışır. Bu ikisi arasındaki farklılıkların anlamı ne ölçüde etkilediği, bu bölümün başlıca sorunsalıdır. Wittgenstein, dil oyunlarına giden süreçte anlamın geçirdiği evrelerin hangi zorunluluklara maruz kaldığı, bu dönemin yine sorgulanıp açığa çıkarılması gereken başlıca sorunlarıdır. Anlamın ilk dönem nesnellüğünün, ikinci dönemse öznelliğinin nedenleri, geçiş döneminde ortaya konulur. Wittgenstein, anlamın farklılaşmasına neden olan etmenleri, bu bölümde sorgular (Sluga, 2010, s. 28).

Wittgenstein, Mavi Kitap üzerinden yapmış olduğu soruşturmalarda, düşünme konusunda hangi eğilimlere sahip olduğumuzu gösterirken, bizi hangi yanlışları yapmaya zorladığını ortaya koyar. Kitabın diğer bir özelliği, anlamın kastedilme sürecine nasıl sürüklendiğidir. Özellikle yazılı metinlerin hangi tür tuzaklarla dolu olduğuna cevap arar. Bu sebeple Wittgenstein, yeni anlam arayışlarının boyutlarının neler olduğunu ortaya koyar. Deneyimle anlam arasında ne tür bir ilişki olduğu, deneyimin, anlamı hangi durumlarda etkilediği, bu kitabın problemi olma özelliğini gösterir (Hadott, 2011, s. 61).

Üçüncü bölümde Wittgenstein, Felsefi Soruşturmalar'da anlam ve dilin tanımını tekrar yapmaya çalışır. Tractatus'ta ideal dil tanımı üzerinden yaptığı açıklamaları, Felsefi Soruşturmalar'da gündelik dil üzerinden yapar. Gündelik dilin kültürel kodlarını kullanarak yapılan anlaşma biçimine değinir. Bu biçimi; "dil oyunları" olarak adlandırır. Felsefi Soruşturmalar'daki dil anlayışının gündelik dil kurgusu, Wittgenstein'i kültür ve bir takım davranış kalıpları üzerinden anlam tanımı yapmaya ittiği görülür. Bu noktadan itibaren dilin kullanımı ve anlamı arasındaki ilişkinin boyutları, anlamı etkileme tarzları Felsefi Soruşturmalar'da tartışılır. Dilin kullanımı ve anlamı arasında nasıl bir ilişkinin olduğu; dil oyunlarının anlam üzerindeki etkisine değinilir (Grayling, 2016, s. 50)

Felsefi Soruşturmalar adlı kitabın diğer bir önemi ise; Wittgenstein bu kitapta bir bakıma günah çıkarır. Wittgenstein, ilk dönem dil anlayışının teknik bir dili anlatması ve önermeler üzerinden bir olgu durumunun tasvir edilmesi olarak anlatırdı. Bu bakış açısının dilin gündelik yaşam pratiği içerisinde kullanımının sorgulanmasının önüne geçtiği görülür. Wittgenstein, dilin mantığa ve olguya dayalı anlamının, aslında deneyime ve bireye dayalı olan bir imler sistemi olduğunu anlatmaya çalışır. Bu nedenle anlamın hangi boyutta deneyimde kaldığı, hangi boyutta mantıksal bir zorunluluğu içerdiği yine bu bölümün konularındandır. Bu noktada artık dilin hangi noktada deneyime hitap ettiği, hangi noktada teorik düzlemde kaldığı sorusudur. Wittgenstein bu konuda kurallar ve pratiğin örtüşmeme nedenlerini, dilin

içerisindeki kodlara bağlar. Bu kodların deneyimle oluşum şekilleri ve anlamsal boyutlarını sorgular. Ayrıca Felsefi Soruşturmalar'da anlamın, bir takım dilsel deneyim sonucu mu oluştuğu yoksa kurallar tarafından mı belirlendiği ortaya konulur (Soykan, 2010, s. 55).

Felsefi Soruşturmalar'da üzerinde durulan bir diğer konu; dilin tanımını yaparken sanki ikinci bir dil öğreniyormuşuz gibi tanım yapıldığını belirtir. Wittgenstein bu durumu Augustinus'un dil anlayışı olarak eleştirir. Oysa kendi ana dilimizi tanımlama olanağına sahip olmadığımız gibi, yapacağımız tanım da nesnel bir değerlendirme içermeyecektir. Zaten, Augustinus dilin tanımını değil, dilin kullanımı üzerinden dili açıklamaya çalışır. Bir çocuğun dili nasıl öğrendiği üzerinden dili açıklar. Ama bu dil nedir sorusuna cevap vermekten uzaktır. Bu yüzden, Wittgenstein, dilin sadece öğrenilen kısmına vurgu yapmaz, aynı zamanda yaşamın içerisinde ne anlama geldiğini de bu yolla sorgulatmaya çalışmıştır. Bu şekilde yaparak dili teknik dilin dışında, kullanımı olan ve bu noktada kendine ait niteliği olan yapısını da anlatmaya çalışır. Bu durumda anlamın kendi başına var mıdır sorusunu sordurur (Wittgenstein, 2010, s. 23).

Felsefi Soruşturmalar'ın ısrarla üzerinde durduğu bir diğer durumda anlam sürecine giderken kavramların zihnimizde oluşma biçimidir. Bu nokta da kavram kendi başına aşılmaz bir hal alırken, içerik olarak kendini nasıl yenilediği üzerinde durulur. Wittgenstein, özellikle bu soruşturmayı renkler üzerinden yapar. O'na göre, belirli kalıplardan oluşan ve bu kalıp kavramlarla düşünen zihnimiz, kendi dilsel kodlarını oluşturur. Wittgenstein bu nokta da verdiği örneklerin Tractatus'la benzerlik göstermesi şaşırtıcı değildir. Dil probleminin süregelenliğini, değişimini anlamak için bu yolu seçmesi de üzerinde düşünülmesi gereken diğer bir konudur. Mesela, resim kuramının bir renk kuramına nasıl dönüştüğünü anlamsal ilişkilerini sorgular. Bununla birlikte, işaretleme mantığının, bir uzlaşma sistemi içerisinde nasıl meydana geldiği düşünmemiz gereken farklı bir sorun olarak durur. Artık kabullerin altında yatan temel özellikleri, dil oyunları dediğimiz kültürel kodlarla nasıl anlam kazandığı Felsefi Soruşturmalar'ın sorguladığı konulardır (Garver, 2010, s. 110).

Wittgenstein, benzer olguların farklı anlamları için hangi ortak noktaların olduğunu Felsefi Soruşturmalar'da konu edinir. Bu konuyu açıklamak için, aile benzerlikleri üzerinden değerlendirir. Bu yolla zihinsel ve matematiksel ideal dil yerine, olay ve durum merkezli dil yorumunu benimsediğini göstermeye çalışır. Bu konuyla ilgili dil oyunları problemini ele alırken yine top oyunları, kağıt oyunları üzerinden hepsinde ortak olan ile farklı olan yanlarını ortaya koyar. Hepsini oyun yapan kurallarla onları birbirinden ayıran kuralların oluşumu sorgulanır. Bir resmin veya durumun aynılığını ya da benzerliğini sorgulatmaya çalışır. Bu noktada yaptığı göndermeli tanım ayrılığı Frege'den hangi ölçütte etkilendiğini gösterir. Wittgenstein, olgu ile kavramın birbirinden ayrı düşünmek zorunda olduğumuzdan dolayı ayrılan noktada; her ikisi arasına giren uyarıcıların özelliklerini anlatmaya çalışır. Kısacası

Wittgenstein Felsefi Soruşturmalarda yapmaya çalıştığı şey; bir dildeki sözcüklerin, kavramların ve her ikisinin oluşturduğu önermelerin, anlam dediğimiz sorunda geçirdiği evrelerdir. Sonuç olarak, kültür dil ilişkisini, dilin pratikteki kullanımının anlam boyutunu nasıl etkilediğini göstermeye çalışır (Fogelin, 2010, s. 83).

Üçüncü bölümün diğer konusu, kültür- dil ilişkisinin bir düşünme metodolojisi oluşturup oluşturmadığı meselesidir. Wittgenstein artık dili bu anlamda mantık ve matematik düzeyinden alıp kültürün içerisindeki davranış kodlarına bağlamaya çalışır. Bu süreçte özellikle kesin bilginin ve şüphenin üzerinde durulur. Felsefi Soruşturmalarda anlam dediğimiz sorunu dünya içerisindeki temel davranış kalıplarına indirilmesi, anlamın neyin üzerine temellendirildiği sorununu da doğurmuştur. Wittgenstein, kesinliklerin nasıl oluştuğu ve hangi ölçütleri esas aldığı konusunu, bu bölümde irdeler. Ayrıca, bu bölümde “biliyorum” sözünün ne anlama geldiği ve biliyorum denildiğinde, ona nelerin eşlik ettiğini göstermeye çalışır. İlk döneme ilişkin mantıksal kesinlik, bu bölümde yerini kültürel pratiklere bırakır. Peki hangi anlamda kültürel kodların kesinlikleri sorgulanabilir? Wittgenstein özellikle düşünme konusunda buz dağının altını gösterir. “Biliyorum”dan kesinliğe giden süreç, dil oyunları tarafından ne ölçüde etkilendiğini ortaya koyamaya çalışır (Coope, 2010, s. 139).

Wittgenstein şüpheye giden yolda, birçok kabuller zincirinin olduğunu ve bu anlamda şüphenin içerisinde bulunanların, belirli bir takım kesinliklere sahip olduklarını göstermeye çalışır. Nedir bu kabuller? Wittgenstein bu kabullerin doğruluğunun ispatının olmadığını belirtir. O'na göre her gerekçelendirilmiş bilginin temelinde kabul edilmiş inanç yatar (Wittgenstein, 2009, s. 25). Bu yüzden şüphe dediğimiz şeyle kesin dediğimiz durum arasındaki zıtlığın, ironik bir ilişkisi vardır. Wittgenstein aynı durum olarak “ağrı” problemini ele alır; ağrı üzerinden nasıl bir şüpheye ve kesinliğe ulaştığımızı anlatır. Ağrı meselesini hem Felsefi Soruşturmalarda hem de Kültür Değer- Kesinlik Üzerine adlı kitaplarında değinir. “Ağrı” hem şüpheye hem de kesinliğe yol açan kullanımlarını irdeler. Bu noktada Wittgenstein'in amacı, ağrının duyumsanan ama aktarılamayan tarafıdır. Bizim ağrı üzerinden nasıl bir şüpheye düştüğümüzü ve hangi noktalarda kesinlik olarak algılandığını, Wittgenstein göstermeye çalışır. Bu durumun irdelenmesi de yine şüpheye ve kesinliğe eşlik eden nitelikleri ortaya koyar (Grayling, 2016, s. 141).

Wittgenstein ayrıca, kesin bilginin iki boyutu üzerinde durur. Birinci boyutu Wittgenstein'in belirlediği kabuller zinciridir. Tüm kesin bilgilerin altında yatan kabullerin neler olduğunu, insanların pratikteki deneyimleri sonucu ortaya çıkar. Wittgenstein'a göre, bireyin asla dokunmadığı bu alanın; anlamın niteliklerine hakimmiş görüntüsü verirken, kendi dışında belirlenmiş kabullerin etkilerine maruz kaldığını belirtir. İkinci boyutu ise teorik bilgi boyutudur. Birincisi yaşam deneyimlerinin uzlaşmacılar tarafından kabul edilmesi; ikincisi ise tüm bu yaşam deneyimlerinin kabulleri üzerinden gerçekleştiğidir. Ama Wittgenstein bu

durumun kesin bilgiye dönüşmesi için, her iki boyutunun, hangi kabulleri içerdiğini göstermeye çalışır. Bu kabullerden asla şüphe duyulmaz hatta sorgulanmaz. Mesela bu dünya da yaşıyor olduğumuz, iki elimizin olduğu, gözümüzü açtığımızda görebildiğimiz gibi. Tam bu noktada Wittgenstein bizi bu konuda tekrardan düşünmeye sevk eder. Wittgenstein, bu yüzden dil oyunlarının kesinliklerden ne ölçüde beslendiğini ortaya koymaya çalışır (Coope, 2010, s. 146).

Kesin bilgiye götüren süreci sorgulamaya devam ederken neyin temel alınacağı ile ilgili Wittgenstein bizi sorgulatır. Bu açıdan bakıldığında ilk dönem ki kesinliği mantık ve olgusal durumun tasvirini doğru bir şekilde vermek olarak belirlemişken, ikinci dönemde bu temel aynen çok parçalı bir puzzle benzediğini dile getirir. Bu “puzzle”ın her bir parçası temellendirme de bir araya gelerek çoktan parçalı bir durumu işaret ettiğini göstermeye çalışır. Ama bu noktada kesin bilginin altında yatan ve de adına temel denilen durumun aslında gerçekliğine ulaşamayacağımızı dile getirir (Wittgenstein, 2010, s. 143).

Üçüncü bölümün bir diğer konusu ise dilin mantıksal kullanımınıdır. Sözcüğün ifade haline gelirken zorunlu olarak mantığı kullanır. Ama ilk dönem için var olan bu mantıksal kesinlik tüm durumları kapsayıcılığını içermez. Daha doğrusu kendisini mantıktan dilbilgisine dönüştürür. Mantık yine bir imleme, sınırlama, çerçeveleme özelliği gösterir. İkinci dönem mantığın bu özelliğini ilk dönemdeki işleviyle kabul eder. Fakat dil oyunları ilişkisi bu noktada tekrardan sorgulanması gereken önemli bir durumdur. Matematiğin öngürebilirlik sürecinin neler olduğu da yine irdelenir. Özellikle anlam ilişkisinde öngürülebilirliğin kesinlik olup olmadığı da sorgulanır. İlk dönem dil anlayışının katı mantıksal tavrı, ikinci dönemdeki pratik kullanımı da önemli bir sorun oluşturur. Wittgenstein bu sorunun çözümü için yine dil oyunlarına başvurarak çözmeye çalıştığı görülür. Peki, Wittgenstein nasıl bir çözüm önermiştir? Bu anlamda kullanımın pratiğe uygun hale gelip gelmediği irdelendiği görülür. Wittgenstein bu bağlamda, mantığın dil bilgisel kullanımının evrenselliğinin nedenlerini ortaya çıkarır (Garver, 2010, s. 114).

Üçüncü bölümde değinilen diğer sorun; kurala uyma ve özel dilin, dil oyunları ile ilişkisidir. Kurala uyma problemi Wittgenstein’in Felsefi Soruşturmalar’ da 201. Önermesinden hareketle Kripke’nin ortaya koymaya çalıştığı bir problemdir. “Eylemin hiçbir yönü bir kuralla belirlenemez, çünkü eylemin her yönü bir kurala uydurulabilir” (Wittgenstein, Felsefi Soruşturmalar, 201. Önerme) Bu noktada Kripke dil oyunları kurallarının oluşumunda iki noktaya temas eder. Bunların birincisi var olan kurala uyma; ikincisi ise var olanı zihinsel süreç içerisindeki yasalara uydurma. Her iki noktanın anlamı nasıl etkilediği ve sonuçları ortaya konulur. Özel dilde ise Wittgenstein’in savı olan özel dilin imkansızlığı konusu irdelenir (Kripke, 2007, s. 13). Bu anlamda dilin hem pratik işlevi hem de mantıksal durum analizi bu düşünürler tarafından yapıldığı görülür. Dil oyunlarına giden süreçte ise kuralların gerçekleşirken hangi amaçla oluşturulduğuna da değinilir.

Bu çalışmanın son konusuysa; dil oyunları ve çok anlamlılıktır. Bu konu anlamın en son hali üzerine bir takım soruşturmalar içerisine girildiği görülür. Anlam tüm boyutlarıyla ele alındıktan sonra tüm teorik çıkarımların, aslında Tractatus'un belirlediği olgu merkezli bir anlayış yerine dilin yaşamsal pratikleri üzerinden çok kullanımlı özellikleri ele alınır. Çok anlamlılığın matematiksel imleme ile ilişkisine de değinilir. Bu konuda Feyerabend ve Kripke'nin anlamın öngürebilirliği meselesi ile dil oyunları kuralları ilişkisine değinirler. Bu nokta da oluşan tüm dil oyunları kurallarının boyutlarını, çok anlamlılığı ne ölçüde etkilediği irdelenir. Wittgenstein bu konuda, bir temel argümanı daha soktuğu görülür. Bilişsel süreçlerin tüm mantıksal önermeleri nasıl etkilediğini ortaya koyamaya çalışır. Wittgensteintüm bu anlam bunalımlarının çözümünü, çok anlamlılıkla çözmeye çalışır (Bloor, 2010, s. 228).

1. 1. Wittgenstein'in Felsefesinde, Dil Oyunları Öncesi Dönem: Tractatus Dönemi

Wittgenstein felsefesinin dil oyunları öncesi dönemi ilk dönem olarak adlandırılır. O'nun ilk dönem felsefesi Tractatus dönemidir. Tractatus dönemi felsefesinde Wittgenstein'in amacı dilin sınırlarını araştırmak dil ile dünya arasındaki ilişkiyi açıklamaktır. Bu noktada dil ile dünya ilişkisi önermeler yoluyla ortaya koyulur. Doğa bilimlerinin yöntemi dışında dünyadaki olguların açıklanamayacağını, sembolik dil üzerinden açıklamaya çalışır. Panova'ya göre dil vasıtasıyla dünya hakkında bir fikir beyan edeceksek bu fikri, her dildeki sembollerin dünyadaki dizilme şekillerine göre sıra geldiğidir. Bu yüzden Panova; Tractatus'un dilin diziliminin evrenselliği üzerine çalışılmış bir kitap olduğunu söyler (Panova, 1997, s. 12). Wittgenstein, Tractatus'a hazırlık notlarında ise düşünmeyi, gerçekliğin bir tasarımı ve bir cümlenin mantıksal resmi olarak anlar. Düşünme, bir resmi temsil etmez ama onu dil aracılığı ile olgusal resme ulaştırabiliriz. Dilin bu anlamda gerçeklik ve özne arasındaki bir aracı olduğu görülür. Wittgenstein Tractatus'ta, konuyla ilgili şu önermeleri dile getirir: "Tasarım olanaklı bir olgu durumunu mantıksal uzam içinde ortaya koyar (2.202. önerme). Tasarım, ortaya koyduğu olgu durumunun olanağını içerir (2.203. önerme). Tasarımın doğru mu yanlış mı olduğunu bilmek için, onu gerçeklik ile karşılaştırmamız gerekir (Wittgenstein, 2011a, s. 27). Bu önermelerden de anlaşılacağı gibi, Wittgenstein, Tractatus'ta, anlamın doğruluğunu, dış dünya ile ifade edilen önermenin uyuşup uyuşmasında aradığı görülür. Sluga'ya göre Tractatus'ta Wittgenstein'in yaptığı şey; önermeler yoluyla söylene bilinenin, bir bakıma dil yoluyla ifade edilenin, düşünülebilen ve önermeler yoluyla söylenemeyen ama gösterilebilenin kuramını ortaya koymaktır (Sluga, 2010, s. 18). Garver ise Tractatus'a, gerçeklik arayışına ilişkin bir kitap olarak bakılması gerektiğini söyler. Garver gerçekliğin aynasının dil, dilin özünün de mantık olduğu düşüncesinin kitabın anahtarlarından biri olduğunu düşünür. Mantık, dünyayı özü bakımından doldurur ve çerçeveler (Garver, 2010, s. 108).

Tractatus'un temel argümanlarından olan dil dünya ilişkisi olgular ve bu olgulara karşılık gelen resim kuramıdır. Dil dünya ilişkisi, Wittgenstein felsefesinin sonraki dönemlerinde de üzerinde durduğu konulardan olacaktır. Bu argümanlar temelinde değindiği konular; dil ile dünya arasındaki ilişki, dil ile düşünme arasındaki ilişki, dil ile anlam arasındaki ilişki ve dilin ne olduğudur. Tractatus'un bu konularla ilgili dilin olgusal bir resmi temsil ettiği iddialarını ispat etmek için yazılmış olduğu görülür. Wittgenstein'in özellikle dil ve dünya arasındaki ilişkisi ile ilgili düşünceleri kendi dönemindeki katı pozitivist anlayışı gösterir. Pozitivist yönelimli bir grup filozof ve bilim adamından oluşan Viyana Çevresi'nin, Wittgenstein'i dil ile dünyayı birbirine eşitleyen dil anlayışı konusunda etkilediği görülür (Sluga, 2010, s. 23). Wittgenstein dil ile dünya arasındaki ilişkiyi bir resmin betimlenmesi olarak açıklamaya çalışır. Dilin, olgusal resimleri anlatmaya yarayan tümcelerden oluştuğunu ifade eder. Tümceleri ise yalın adların mantıksal dizilimiyle oluştuğunu belirtir (Wittgenstein, 2011a, s. 31).

Wittgenstein'in dünya anlayışı da tümcelerin toplamı olarak tanımladığı dil gibidir. Tümceler yalın adlardan oluştuğu gibi dünya da tek tek olgulardan meydana gelir. Hatta Tractatus'un ilk önermelerinde bu durum şu şekilde ifade edilir:

“Dünya, olduğu gibi olan her şeydir (1. Önerme). Dünya olguların toplamıdır, şeylerin değil (1.1. Önerme). Dünya olgular yoluyla belirlenir, ve şu yolla ki, bu, bütün olgulardır (1.11. Önerme). Çünkü olguların toplamı, neyin olduğu gibi olduğunu, aynı zamanda da bütün nelerin olduğu gibi olmadığını da belirler” (Wittgenstein, 2011a, s. 15).

Dili dünyayla bu şekilde sınırlar. Bununla da yetinmeyerek dilin dünya ile tam bir çakışıklık içinde olduğunu iddia eder. Wittgenstein, daha açık bir ifadeyle, dilin doğası ile dünya arasındaki ilişkiyi açığa çıkararak, önermelerin olguyla nasıl bir anlamsal bağı olduğunu ortaya koyar (Grayling, 2016, s. 38).

Wittgenstein'in diğer üzerinde durduğu mesele, dil ile düşünme arasındaki ilişkidir. Hangi önermenin bizi doğruya, hangisinin yanlışta götürdüğünü açıklamaya çalışır. Wittgenstein, bu konu da ayrıca dil ile düşünme arasındaki ilişkiyi açıklarken, dilin tanımını da yapar. Wittgenstein'a göre dil dünyadır. Dil, tüm nitelikleriyle keşfedilmiş her parçası açıklığa kavuşmuştur. Dil, olduğundan başka bir şey söylemez. “Dil düşünceyi örter. Öyle ki örtünün dış biçiminden örtülen düşüncenin biçimi konusunda bir sonuç çıkarılamaz. Örtünün dış biçimi tamamen başka amaçlar için kurulmuştur (Wittgenstein, 2011a, s. 37). Onun için felsefe konuları için yazılmış çoğunluk tümceler ve sorular yanlış değil saçmadır. Bu yüzden hiçbir zaman yanıtlayamayız. Ancak bunların saçmalıklarını saptayabiliriz” (Wittgenstein, 2011a, s. 47). Böylece Wittgenstein Tractatus'u yazmaktaki amacını da belirlemiş olur. Bu amaç;

Grayling'e göre dilin nasıl işlediği konusunda doğru bir anlayışa sahip olarak, felsefe sorunlarını çözmeye çalışmaktır (Grayling, 2016, s. 34).

Son olarak, Wittgenstein Tractatus'ta üzerinde durduğu mesele, dilin ne olduğudur. Bununla ilişkili olarak dilin nasıl oluştuğunu da bize sezdirir. Wittgenstein'a göre dil düşünülmüş imdir(3.5. Önerme). Bu düşünülmüş olan şey aynı zamanda uygulanmıştır. Düşünce ise anlamlı tümcedir. İnsan her anlamın dile getirilmesini sağlayan ve anlamlı cümle kurma yeteneğine sahiptir. İnsan her sözcüğün nasıl neyi imlediğini hiçbir fikri olmaksızın ve bu sesleri nasıl çıkardığını bilmeksizin konuşur (Wittgenstein, 2011a, s. 45). Wittgenstein, sözcüğün ne olup olmadığını sözcüğün kendisinin verdiğini belirtir. Dil belirttiği şeyi anlatırken neyi anlatmadığını da belirtmiş olur. Wittgenstein, bu konuda yine aynı önerme üslubu ile dilin kendinde de bir çelişiklik bulunamayacağını belirtir. Dilin anlamını oluşturan sözcük, kendi ifade ettiği kadarından başka bir şey söylemez. (Wittgenstein, 2011a, s. 23). Wittgenstein aslında bunu söylerken doğal ve saf dilin tanımını da yapmış olur. Dili, mantığın dışında başka bir alana koymaz. Şöyle ki, dili karşılayan kavramın, o dilin kültürüne ve o yöreye ait olduğunu ve ancak o yöredeki nesnenin karşılığı olacağından bahsetmez. Bunun nedeni; Tractatus, tüm dil sorunları için yazılmış evrensel bir kitaptır. Öne sürdüğü argümanlar tüm dünya içindir. Bir bakıma dili bir matematiğe benzeten bir yapısı vardır. Her "im" in rakamlar gibi bunları karşılayan reel bir resmi vardır. Kitap mantık tarafından çerçevelenir. Mantık, dilin tüm yapısına hükmeder bir vazife üstlenmiştir.

1.1. Tractatus Döneminde Dil Felsefenin Problemi

Wittgenstein, Tractatus döneminde dilin epistemolojik özelliğini anlamdan ayırmaz. Wittgenstein'a göre sözcüğe karşılık gelen resim neyse o, anlamın kendisidir. Hatta dilin içinde ki sözcükler tekrardan açıklanmaya ihtiyaç duymaz. O im' deki resmi ve anlamı değişmez dünyanın değişmez resmi olarak çizer. Bu bakış açısında bir bakıma gerçeğin kendi tavrı vardır. Dil dünyayı inşa eder ve tüm olguların toplamının dünyayı verdiğini iddia ederek anlamı, maddi gerçekliğin içerisinde, olmuş bitmiş evrende ortaya koyar. Yani Wittgenstein, bu dünyanın dışında bir anlam arayışını bitirir (Wittgenstein, 2011a, ss. 15-29).

Wittgenstein'ın ilk dönem felsefesinde, kesin bir gerçeklik alanına mahkum edilen dil kuramı ile ilgili Ö.N. Soykan şunları söyler:

"Benim diyen hangi filozof bir dünya tasarımcısı değildir ki... Bu dünyaya dışından bakan "subspeice aeternitatis" bakıştır. Bu sözcüğün anlamı ise, öncesiz sonrasız olan bakış anlamına gelir. Alışılmış bakış tarzı, objelere onların içinden bakar. Subspeice aeternitatis bakışı ise dışından bakar. Yoksa Wittgenstein kendini Tanrı yerine mi koyuyor? Tüm dünyayı karşısına alabilen ancak, kendisi dünyanın dışında olan bir Tanrının varlığından bahsediyor gibidir. Wittgenstein nasıl dilimin sınırları dünyanın sınırlarını gösteriyorsa, buna da eşlik

eden üç şeyin var olduğunu belirtir. Bu üç şey: Ben, yaşam ve dünyadır. Bunlar dünyaya benim istencim içinde nüfus eder (Soykan, 2006, s. 25).

Bu bakış açısından hareketle Wittgenstein yeni anlamı metafiziği, dilden ve anlamdan atma olarak görür. Özellikle Viyana Ekolü'nün etkisi bu dönemde kendini iyiden iyiye gösterir. Wittgenstein bu dönemi aslında bir kabulleri anlama olarak görür ve kişi burada edilgendir. Şöyle ki, bu dönemde hakikat olan dil üzerinde, söz söyleme hakkını size tanımaz ve önermeler sizi asla şüpheyeye götürmez. Bu dönem için her şey açıktır. Üzerinde konuşulamayan şey için susmak gerektiğini belirtir. Şöyle ki; Wittgenstein'a göre dünya apaçıktır ve dünya olduğu gibi olan her şeydir. Nesnelere her zaman en yalın halde kendilerini sunarlar (Wittgenstein, 2011a, ss. 15-19).

Wittgenstein ilk dönem felsefesinde anlam sorununa nasıl yaklaşmamız gerektiğini de belirtir. İlk dönem için anlamın nasıl anlaşılması gerektiği kesin bir şablona bağlanır. Burada, mantığın gücüne başvurur. Bu mantık anlamın kendisini oluşturur. Mantık ve anlam birbirinin içerisinde. Sözcük, Tractatus'ta nesneye karşılık gelen addir. Her adın bir resmi vardır. Ama tümce, bu adların toplamından ibaret olduğu için tasvir yaptığını dile getirir. Wittgenstein'a göre tümce ile ad arasında bir fark vardır. Ad, bir nesneye karşılık gelirken tümce size bir şeyi anlatır. Tümce, şey durumunun gerçekliğinin resmidir. Bu anlam, tümcenin kendisindedir. Bununla birlikte, adın ne olduğunu ve ne olmadığını belirleyen kendi dışında bir şeydir (Wittgenstein, 2011a, ss. 29-31). Wittgenstein ilk dönem felsefesinde anlamı, ad üzerinden açıklamak, adın anlamını kendi dışında aramak amacındadır. Bize onun ne olduğunu anlama fırsatı vermez ama tümce konusunda anlam onun içindedir. Yani cümle bize bir şey anlatır veya bir şeyi tasvir eder. Bir cümle eğer bir gerçekliği betimlemiyorsa Wittgenstein'ın ilk dönemine göre bu cümle yanlıştır. Mesela cümle masa 4 ayaklıdır şeklinde ise ve masa dediğimiz nesne gerçekte 3 ayaklı ise bu önerme Wittgenstein'a göre yanlıştır. Bu, bir durumun betimlenmesinde ki yanlışıktır.. Görüldüğü üzere bir önermenin doğruluğunu belirleyen, olgunun kendisidir. Tractatus'u diğer felsefe kitaplarından ayıran en büyük özelliği ise mantığın nesnenin ve de anlamın birbirinden ayrılmaz bağlarla bağlandığıdır. Anlam ise bu bağın bir sonucu olarak dile yansıyan taraftır. Anlam Wittgenstein'a göre bir resmin betimlenmesinden başka bir şey değildir (Kayacan, 2016, s. 18).

Bu açıdan bakıldığında Ö.N. Soykan, Tractatus'u anlam konusunda üç şeyin dünya dışında bırakıldığını ifade eder: Birincisi; Kendilerini dile getirilen ya da getirilemeyen kendilerini gösterenler. Bunlar metafizik ben veya metafizik özne (metafizik özne) ahlak ve estetik dünyanın anlamı gibi konulardır. İkincisi; Ne kendini gösteren ne de dile gelen(nasıl olduğu söylenen): Bu Tanrı'dır. Son olarak; bir şeyi dile getirmeyen ama bir şeyin dile gelmesine izin veren. Birinci gruptaki dile getirilemeyen mistik olan bütün şeyler hepsi birden Tanrı diye

adlandırılabilir. Öte yandan kullanımı bakımından değil, ama varlığı söz konusu olduğunda mantık da Tanrıdan başka bir şey değildir (Soykan, 2006, s. 33).

Wittgenstein Viyana çevresinin pozitivist anlayışından farklı olarak metafiziği tümden yok etmeye çalışmaz. Sadece onu, bu dünyanın dışına taşır ve dilden atmaya çalışır. Wittgenstein anlamın varlığını ilk dönem felsefesinde kabul eder. Önermenin görevi, var olanların tasvirini yapmak ve onun bize bir şey anlatmasıdır. Esasen ilk dönem için, ideal bir dil yaratma yerine normal dili idealleştirme yoluna gitmiştir. Mantık, dili kuşatır ve birebir dille eşitlenir. Hatta Wittgenstein Tractatus'ta bu durumu şöyle ifade eder: "Mantıksal olan bir şey, yalnızca olanaklı olamaz. Mantık her bir olanağı ele alır, bütün olanaklarda onun olgularındır (2.0121. Önerme)." (Wittgenstein, 2011a, s. 15). Bu noktada anlam mantığa mahkum olur. Birinci dönem için dil, sadece soyut sorunların çözümünde kullanılır. Tractatus'ta dil bir organizma hatta bir makine gibi düşünülür. Biz dili değil dil bizi belirleyen ve dünyayı inşa eden bir forma sahiptir (Garver, 2010, s. 109).

Böylece Tractatus, anlamın sınırlarının ne olduğunu belirlemek ve kesinliklerin hangi temele dayanması gerektiği ile ilgili çıkarımlarda bulunan bir kitaptır. Anlamın ne olduğu mantık ve matematik kullanılarak temellendirilmeye çalışır. Bir bakıma gramer ve resme karşılık gelen olgunun durumu kutsallaşır (Hadot, 2011, s. 37). Anlam bu durumla sınırlandırılır. Hatta yasalar, durumlar anlamın biricik belirleyicisi olur. Önermeyi oluşturan sözcüklerin mantıksal biçimi, olgusal biçimi ile örtüşmelidir. Wittgenstein'in deyişiyle, tasarım olarak ifade edilen tüm olgu biçimleri, gerçekliğin bir taslağı olmak zorundadır (Wittgenstein, 2011a, s. 23). Bu durum şuna benzer; nasıl ki bir binanın taslağındaki hesaplamalar gerçeği ile örtüşüyorsa, o hesaplama göre bu bina sağlam olur. Aynı şekilde adlar da gerçeğe aykırı olamaz. Wittgenstein gerçeğe aykırı durumunun gerçekleşmesini dilde saçmalık olarak değerlendirir. Bunun sonucu olarak Tractatus, felsefeyi gerekli görmez. Felsefe bir olayı sonuca bağlamaz ve kesinlik bildirmez. Akıl bu konuda edilgendir. Akıl sadece olgu alanını anlamaya ve olgusal resimleri bir araya getirmeye yarar. Bu yüzden Tractatus döneminde düşünme, akıl ve felsefe problemleri tartışmaya kapatılır ve düşünme meselesi, mantık ve olguyu tasvir eden bir işlevi yüklenir (Grayling, 2016, s. 41).

Wittgenstein tüm felsefe sorununu aslında bir dil sorunu olarak görür. Hatta bu durumu şu önermesiyle ifade etmeye çalışmıştır: "Dilde anlatılanı, dilde ifade edileni, dille anlatamayız." (Wittgenstein, 2011a, s. 63) Bu öne sürüm, en önemli noktadır. Bu durum bize Wittgenstein'in baştaki şu soruya verdiği gerçek cevabı açığa çıkarır. Hangi sınıra kadar dil bir anlama sahip olabilir? Bu soru aslında şunun cevabıdır: Dil, kendini dil olarak ifade etmek istediğinde bir anlama sahip olmayı keser; yani temsili olmayı keser: Dil, kendini söyleyemez. Böylece bir bakıma dil, kendini sınırlamıştır. Dil, söylenmeyeni de bu şekilde göstermiş olur. Wittgenstein'a göre, felsefi önermelerin saçma olduğunu gösteren sadece ampirizm değildir; bu daha çok dilin

aşılmaz özelliğine dair bir ilk öne sürüştür: Dilin mantıksal formu ile gerçeğin yapısını karşılaştırmak için bile dilden uzaklaşamayız. Şöyle ki dünya, bize göre dil ile kesişir. Birini diğerinden ayrı düşünemeyiz (Hadot, 2011, s. 31).

Tüm bu çıkarımlar şunu gösterir: Bir şeyin ne anlama geldiğini söyleyip dil yoluyla açıklamak, o tanımlanmış şeyi tekrar bir tanımlamaktan öteye gitmeyecektir. Hatta bu, bir totoloji yapmaya dönecektir. Mesela masa, masadır önermesi, iki ikidir önermesi gibi. Burada Wittgenstein, ilk dönem için dilin nasıl oluştuğunu bırakıp nasıl analiz edilip, nasıl kullanılması gerektiğine dair bir çözümleme yapar. Şöyle ki Wittgenstein'in elinde oluşturulmuş bir dil vardır ve bu bizzat gerçeğin kendisidir. Nesne dil tarafından kuşatılarak kendini ifade eder. Wittgenstein ilk dönemi için Tractatusçu dil anlayışında felsefeye yeniden bir görev tanımlı yapmaktadır:

“Felsefenin amacının düşüncelerin mantıken aydınlatılmasıdır. Felsefe bir öğretim değil bir etkinlikdir. Felsefi bir eser o halde aslen açıklamalardan oluşur. Felsefenin neticesi felsefi önermeler değil önermelerin aydınlatılmasıdır. Felsefe başka türlü bulanık ve karmaşık düşüncelere açık kalmalıdır ve keskin olarak sınırlanmalıdır” (Wittgenstein, 2011a, s. 61).

Wittgenstein böyle yaparak artık felsefede yalancı önerme türetilmesine izin vermemiştir. Fakat bunu ilk dönem için teorik olarak planlamışsa da pratikte uygulama olanağı bulamamıştır. O, dünyanın anlamını dünyanın içinde değil dışında bulur. Anlamın değerini a dünyanın içinde bulunması bu değeri bir değer olarak tüketecektir. Fakat; Wittgenstein dünyayı bu değersizleştirme durumunun içine sokmaz. Anlam ve değer olarak Tractatusçu dönemin eksiklikleri olduğunun farkındadır.

1.1.1. Tractatus'ta Dilin Yapısı ve İşlevi

Tractatus, dilin yapısını, sağlam bir mantıksal dizilim olarak işlevini ise dünya tarafından dayatılan olgu nesnelere ne olduğunu ve ne olmadığını bilgisini açıklamak olarak anlatır. Bu noktada Wittgenstein'in Tractatus'taki dil anlayışını şu şekilde kategorileştirebiliriz. Birincisi; kullandığı dil, gündelik dil değil teknik bir dildir. Bu sebepten ötürü gündelik dilin korkunç derecede karmaşık olduğunu ve ondan dolaysız olarak mantığın çıkarılamayacağını ifade eder. Tractatus'un dilin yapısı ile değindiği bir diğer durum sürekli olarak tanımlama yapmasıdır. Dil ve dünyanın tanımını yapar ve yöntemsel bir paralelliği ortaya koyar (Soykan, 2015, s. 27). Olguların toplamı bu dünyayı verir(1.1 önerme), sözcüklerin toplamı önermeleri; önermelerin toplamı ise dildir (Wittgenstein, 2011a, s. 15)

Searle'ye göre Tractatus, dil olarak nesnenin en basit halini anlatan ve nesnenin doğruluğunu yanlışlığını ortaya koyan bir yöntem ortaya koyar. Bundan dolayı önerme gerçeğin bir tasviri ya da betimlemesidir. Dil dünya tarafından sınırlanmış yapısından dolayı doğruluk

değerini, kendisini olduğu gibi ifade etme biçiminden alır. Tractatus'ta önerme en basit halde vardır. Tıpkı dünyadaki nesnelere gibi yalındır. Bu sebeple dünya hakkında belirlenime sahip olma hakkı, dil ile nesne arasında kalır. Bunun sonucu olarak ilk dönem dil anlayışı metafiziği dışlamak olarak kabul edilir (Searle, 2006, s. 2).

A. Turanlı ise Wittgenstein'in Tractatus döneminin dil algısını; bir gerçeğin betimlemesinin olanaklılığının ortaya konmasının ne ölçüde gerçekleştirilebildiğinin açıkça önermeler yoluyla dile geldiği bir kitap olarak ifade eder (Turanlı, 2001, s. 12). Turanlı'nın esasen esinlendiği önerme, Tractatus'un 2.03. Önermesidir. "Tasarım ortaya koyduğu olgu durumunun tüm olanağını içerir" (Wittgenstein, 2011a, s. 27). Böylece Wittgenstein, Tractatus'ta yaptığı aslında bir metodoloji sorununu aşmaya çalışmaktadır. Bundan ötürü Tractatus önermeleri sürekli olarak tanım yapma peşindedir. Mesela Tractatus'un 5. Önermesi olan " Tümce temel cümlelerin doğruluk işlevidir" önermesi gibi (Wittgenstein, 2011a, s. 87). Bu tanımlamalarla birlikte dilin özüne ulaşma isteği Frege'den almış olduğu mantığın gerçeğin anahtarı olduğu anlayışı, Wittgenstein'in, yöntem konusunda döneminin bilimsel paradigmalara ne kadar bağlı olduğunu da gösterir.

Wittgenstein Tractatus'ta belirlediği dile işlev kazandıran mantığın dilimizde bir durumu ifade edebilecek mantık ve dilbilgisinin dışında başka bir şey olmadığını belirtir (Garver, 2010, ss. 108-109). Ayrıca bu tavrını metafiziğin dünya dışına atılmasının yanı sıra sonraki dönemde de temelci metafiziğe karşı tavır olarak sürdürür. Felsefenin bu konuda sadece mantıksal olarak karışıklık içerisinde olan önermeleri çözümleyici bir işlevi vardır ya da felsefe hiçbir şeydir. Hatta Tractatus'un 4.112. önermesinde bunu şu şekilde dile getirir: "Felsefenin amacı düşüncelerin mantıksal açıklığıdır. Felsefe bir öğreti değil bir etkinliktir. Felsefe yapıtı özünde açıklamalardan oluşur. Felsefenin sonucu felsefe tümceleri değil tümcelerin açık hale gelmesidir. Felsefe başka türlü sanki bulanık ve kaypak olan düşünceleri, açık kılmalı keskin olarak sınırlamalıdır." Hatta Wittgenstein'a göre en önemli görevi düşünülebilir olanı ve düşünülemez olanının sınırlarını belirlemektir(4.113 önerme) (Wittgenstein, 2011a, s. 61). Bu önermeden de anlaşılacağı üzere Wittgenstein, Tractatus'ta, dilin yapısının tanımlayıcı işlevi olarak tekrardan yaptığı tanımlamalar üzerine kavramları metafizik bağından kopararak olguyu tasvir eden görevi olduğunu gösterir.

Wittgenstein'a göre, bütün felsefe problemleri dilsel karışıklıktan oluşur. Aslında bu karışıklığı bir bakıma Wittgenstein küçümser. Şöyle ki, doğa bu karışıklığa izin vermez. O'na göre bu karışıklık mantıksal bir karışıklık. Zaten felsefeye düşen görev, bu durumu çözmektir. Tractatus'un 4.003 önermesinde bunu belirtir: "Felsefe konularında yazılmış çoğunluk tümceler sorular yanlıştır değil saçmadır. Bu yüzden bu türden soruları hiçbir şekilde yanıtlamayız, ancak saçmalıklarını saptayabiliriz. Filozofların çoğunluk soruları ve tümceleri, dil mantığımızı anlamamamıza dayanır." (Wittgenstein, 2011a, s. 47). Bundan dolayı sorun, bir

dil sorunun ötesinde verili yanlışlıklar aslında bir mantıksal durumun anlaşılabilmesi durumudur. Onun için sınırların belirli ve kesin olması gerçeğin doğasına ilişkin bizi kesin doğrulara ve kesin yargılara ulaştırır. Panova ise Wittgenstein'in sembolik, fundamental karışıklıkların giderilmesi için, öncelikle dilsel sembolizmini eleştirel bir analize tabii tutarak diğer mantıksal temellerini ortaya çıkarmaya çalıştığını dile getirir. Ayrıca bir olgunun bir diğerinin simgesi olabilmesi için hangi ilişkiye sahip olması zorunludur? Bu sorunun peşinde olan Wittgenstein, cevap olarak mantığın peşine düşer ve bunun üzerinden tek bir anlamı tek bir özü olan kesin bir simgecilik arayışına girer. İşte bu nokta aslında felsefecinin işine son verdiği durumdur. Tractatus'a göre tüm dilsel önermeler doğru bir şekilde verildiğinde anlamın örtük olmasına imkan yoktur. Felsefeci eğer mantıksal özün peşinden gittiği müddetçe metafizik bir çukurun içine düşmeyecektir (Panova, 1997, s.11).

Kısacası Wittgenstein Tractatus'taki dil anlayışında tamamen yöntem ve bu yöntemin uygulanmasıyla mantıksal özün keşfine yönelik bir anlayışı benimsemiştir. Doğruluk ve yanlışlığın ne şekilde ortaya çıkacağına, dilin sınırlarının hatta bununla ilgili olarak tanımların çerçevesini yapmaya çalışır. Bu anlamda Tractatus, kendi dönemine ilişkin bir başvuru kitabıdır. Dilin ve dünyanın sınırları kabaca çizilmiştir. Tüm teknik dilin; dünyayı, düşünceyi ve önermeleri yansıttığına ilişkin çıkarımlarda bulunur. Ayrıca dil kullanımını olanaklarını tümcede gösterdiği ölçüde kendi ele verir. Yalnız bu dönemde mantık tümce de yansıyan bir nitelik taşır; tümce ise gerçekliğin mantıksal biçimini gösterir. (4.121.önerme) Tüm bu önermeler dünyanın içinde ve dünya tarafından gerçekliğinin karşılığı olan ya da olmadığını gösteren ifadelerdir (Wittgenstein, 2011a, s. 77)

1.2. Dünyanın Yapısı ve İşlevi

Wittgenstein, Tractatus'ta dünyanın yapısından bahsederken, dünyayı katı bir gerçeklik olgusu olarak algılar. Dünya tüm nesne durumlarını içinde barındırır. Dünya tek tek nesnelerin toplamıdır. Dil, tek tek nesnelerin durumlarını önermeler yoluyla betimler. Bu şekilde gerçeklik, dil tarafından dünyanın bir tasarımı haline dönüşür. Hadot'a göre bu durum, düşüncenin gerçekliği tasarlamasına göre anlam kazanır. Düşünce ve tasarladığı dünya; ortaya konulma biçimini aynen yansıtmak zorundadır (Hadott, 2011, s. 28). Wittgenstein ise Tractatus'ta bu durumu şöyle ifade eder:

" Dünyanın anlamı dünyanın dışında bulunur. Dünyada her şey nasılsa öyledir ve her şey nasılsa öyle vuku buluyor. Dünyanın içinde hiçbir değer yoktur. Eğer bir değer olsaydı, hiçbir değeri olmazdı. Gerçekten değer taşıyıcı bir değer varsa, o her olayın ve her öyle olmanın dışında olması gerektir. Şöyle ki, her olay ve her öyle olma rastlantısaldır. Onu rastlantısal olmayan olarak kılan şey dünyanın içinde bulunmamasıdır. Zira aksi takdirde bu yine rastlantısal olurdu"(Tractatus, 6.41. önerme) (Wittgenstein, 2011a, s. 167).

Böylece Wittgenstein, dünyanın tüm olgu durumunu sadece gerçeğin tasarımı olarak kabul ettiğinden, dilin kendi başına bağımsız bir anlam oluşturamayacağını belirtir.

Wittgenstein dünyanın yapısını sabit, durağan ve sağlam görür. Ö. N. Soykan, “Wittgenstein üzerine inceleme” adlı kitabında olmuş bitmiş dünyayı Tractatus’un, felsefenin bir sorunu haline getirdiğini belirtir. Wittgenstein, dünya sorununu Tractatus’ta olgu bağlamı olarak ele aldığını söyler. Soykan’a göre Tractatus’ta bahsedilen olgular, bir bakıma, dünyanın asıl oluşturucu öğeleridir. Biz bu olguları toplayarak dünyayı elde edemeyiz. Tersine dünyanın bütününden hareket ederek felsefe sorunlarını çözebileceğimizi söyler (Soykan, 2006, s. 45). Bütünü belirledikten sonra ancak bir önermenin tam anlamıyla doğruluk değerini ölçebiliriz. Önerme ifade edildiğinde ne olmadığını da belirlenir. Böylece dil; dünyanın içinde olayları ve olguları betimleyen dünya ile eş değer göreve sahip olur.

Wittgenstein’in dil dünya ilişkisinde varmak istediği esas sonuç, dilin aşılmazlığı sorunudur. Bundan dolayı dili bu dünya ile sınırlar. Bu dünyanın dışında yaşamın olmadığını var sayarak esas varlığın dilin dışında başka bir şekilde ifade edilemeyeceği sonucuna ulaşır. Dilin aşılmazlığı ile dünyanın aşılabilirliği sorununu felsefenin ontoloji olarak ele almasının yanlışlığını dile getirir. Aslında felsefede yapılan bir dil ontolojisidir. Biz hakikate dil yolu ile ulaşmaya çalışırız (Hadot, 2011, s. 29). Dilin dışında düşünmenin gerçekleşmesini sağlayan başka araç olmadığını düşünür. Başka bir dünyanın olmadığı gibi dilin de kendi dışında kendisini açıklayacak bir aracı yoktur. Dil gerçekliğini dünyadaki nesne ile mantıksal formdan alır. Düşünme ise bu kuralın içselleşmiş halidir. Dünya, dilin dışında açıklanacak bir özelliğe sahip değildir. Anlam ise nesneyi betimlediği ölçüde doğruluk değeri taşır. Nasıl dünyada bir çelişki yoksa dil de bu çelişkiyi taşıyacak olanağa sahip değildir. Bir şey olduğundan başka bir şey olamaz. Dili dünyanın içine, dünyayı da dile mahkum etme anlayışı, bir bakıma değer konusunda ve anlam konusunda Wittgenstein’i bir takım çelişkilere sürükler. Bununla da yeni felsefe sorunlarını ortaya koymuş olur (Soykan, 2006, s. 45).

Tractatusçu dönemden sonra Dil oyunlarına doğru geçişine neden olan Tractatus un son önermesi olan; 6.54. önermesi; “Benim tümcelerim şu yolla açıklayıcıdır ki, beni anlayan, sonunda bunların saçma olduklarını görür., onlarla onlara tırmanarak onların üzerine çıktığında.(sanki üstüne tırmandıktan sonra merdiveni devirip yıkması gerekir.)” Şöyle ki bu tümceleri aşması gerekir, o zaman dünyayı doğru görür. 7. Önermesi:” Üzerine konuşulmayan konusunda susmalı.” (Wittgenstein, 2011a, s. 173). Önermelerinde aslında ne yapması gerektiğini Wittgenstein’in kendisi belirtmiştir. O’na göre saçmanın dile gelmemesi için bile saçma sözcüğünün olmaması gerekirdi. Ama Wittgenstein kullandığı bu sözcükten dolayı, saçmanın dile gelmediği ve susulmadığı için konusunda çelişkileri görmeye başlamıştır. Son önermesinden yeni bir durum doğmuştur. Bu da saçmanın dile gelmesi ve bizim bunu anlam

sorunu haline getirmemizdeki problemler zinciridir. Bu problemler Wittgenstein'in ikinci dönem felsefesinde sorgulanmaya devam ettiği görülür.

1.2. 1.Dil Mantık İlişkisi

Tractatusçu dönemin vazgeçilmez unsuru ve temeli olan mantık dil ilişkisinde anlam, sürekli olarak geri planda bırakılır. Özellikle bu dönemde, mesleki teknik bir dil oluşturulmak amaçlanmış gibidir. Wittgenstein dili idealleştirme konusunda, bir bakıma mantığa saplanıp kalmaktadır. Mantığın cümleleri yinelemelerdir. Cümle mantıksal biçimi tasvir edemez bu yüzden de biçimden ayrılamaz. Mantıksal biçimi tasvir edebilmek için onu, cümle ile birlikte mantığın dışına koyabilmeliyiz. Yani dünyanın dışına atılabilmelidir. En azından oluşturulan dilde saçmanın önüne geçebilmenin şartı Tractatus'ta bu şekildedir. Mantıksal biçim bu nedenden ötürü cümlede yansır. Cümle eğer gerçekliği tasvir etmişse o anda cümle ile birlikte mantıksal biçimde bulunur (Soykan, 2006, s. 71).

Wittgenstein'in mantıksal yeri sürekli sorgulaması, dünya içinde kurduğu ontolojide bir açıklığı kapatmaya çalışmasındandır. Özellikle ilk dönem felsefesi için, dünya ve gerçeklik aynı şeydir. Birbirinden ayrılamaz ve dil ile birlikte tam bir uyum içinde olmalıdır. Wittgenstein cümlelerinin mantıksal uzamda uzandıklarına birbiriyle kenetlenmiş olarak bir ağ oluşturduklarına ve bu ağın her şeyi kapsayıp içine aldığına inanır. Ona göre bir mantık cümlesi hiçbir şey söylemiyorsa ona bağlı olarak diğer mantık cümleleri de bir şey söylemez. Nasıl ki bir koordinat düzlemi, geometrik düzlemi, geometrik bir yeri belirlerse cümlede mantıksal uzamın yerini belirtir (Coope, 2010, s. 138).

Wittgenstein birinci dönem felsefesinde iki teori ortaya koyar: Bunlardan birincisi, olguların toplamı olan dünya, dil ve gerçekliliği, resimler üzerinden anlatmaya çalışan Tractatusçu anlayış, diğeri ise metafizik görünüştür. Wittgenstein, bu görünüşün temelinde söylemek ile kanıtlamak arasında bir zıtlık olduğunu belirtir. Tractatus'ta bu zıtlık bize şunu anlatır: Her şey dile getirilemez söylenemeyen şeylerde vardır. Donald Hudson'nın terminolojisini kabul eden, söylemeye izin vermeyen fakat gösterilebilen aşkın iki durum vardır: Bunlardan birincisi mantık aşkındır şeklindeki mantıksal ısrardır. ikincisi ahlaki dini ısrar olup; ahlak aşkındır ifadesiyle özetlenir. Bu ikinci ısrar genellikle mistik ısrar olarak nitelenir (Soykan, 2006, s. 29).

Tractatus'ta, dünyanın büyük bir aynası olarak ortaya çıkan dil, hem gerçeklikten hem de gerçeklik hakkındaki konuşma tarzından aynı anda söz edemez. Buna karşılık önerme gerçekliğin mantıksal formunu içerir. Örnek vermek gerekirse bir ressam, resim yapma tarzının resmini yapamaz. Mesela Van Gogh'un resimleri onun tüm tarzını yansıtır. Portrelerinde bu tarzı görebilirsiniz ama tarzın kendisini asla çizemezsiniz. Bu anlamda sembolde bir sembol mantığı vardır. Bir önermenin mantıksal formu, önermeleri ortaya çıkararak totolojileri de ortaya

çıkartır. Gerçekte mantığın tümü Wittgenstein'da çok kaba bir totolojidir. Wittgenstein, mantığın bize daha önce bilmediğimiz hiçbir şeyi öğretmediğini bununla birlikte mantığın verdiği bilgi yararsız olmadığını söyler. Mantık göstermeye gücünün yettiği herhangi bir şeyi gösterir, onun gösterdiği şey de dilimiz vasıtasıyla temsil edilebilir olduğu ölçüde gerçekliğin apriori yapısıdır (Greish, 1999, s. 30).

Russel'in mantığa bakış açısı, büyük oranda Wittgenstein'in Tractatus'a baktığı tarafla aynıdır. Bu açıdan bakıldığında Wittgenstein; Russel'in mantığa yüklediği işlevi aynı şekilde aldığı görülür. Mantığın zorunluluğu, apriori yapısı ve dilin bir nesneyi tasvir ederken nesneyi imlemesi konusunda her ikisi de hemfikirdir. Russel mantığın apriori yapısını, dilde anlatılamayan tek bir şey olduğunu, onun da anlamın anlatımsallığı olduğunu belirtir. Bu yüzden dil, Wittgenstein'in Tractatus'ta belirttiği gibi, gerçekliği; olduğu formda temsil eder. Her iki filozof, önermelerin mantıksal yapısını, olgunun doğru bir biçimde temsil edilmesinde veya edilmemesi üzerinden inceler (Russel, 2015, s. 46). Bir olgu durumunun, mantıksal olarak resmedilmesinin ancak anlamlı bir önerme olduğu çıkarımına göre bizi yönlendirir. Bu durum önermenin nesnenin ne olduğunu betimlerken ne olmadığını da ortaya çıkarır. Aynı şekilde dili oluşturan temel önermeler ve dünyayı oluşturan olgu bağlamları kendilerini mantığın sayesinde ifade ederler. Önerme, mantıkla birlikte ifade edilir hale getirildiğinde tüm dünya dediğimiz dil ile dünyanın bilgisine sahip olunur. Şöyle ki; Wittgenstein'in önermelerin dışında bıraktığı ve tanımlanamaz dediği saçmanın bilgisine de sahip olunur (Rızvanoğlu, 2012, s. 50).

Wittgenstein görüldüğü üzere kesin sonuçları belirlemek için, olgu merkezli dil anlayışı ortaya koyar. Önermeler, doğruluk değerine göre değerlendirilir. Tüm doğru önermelerin toplamını, toplam dünya olarak algılar. Bu sonuçlara göre düşünebilir olanla düşünülemez olan arasına kesin bir sınır koyar. Tractatus'un mantıkla ilgili düşünülebilir olanı ifade edip, onun öncüllerinden doğru sonuçlar çıkarmaktır. Mantığın işlevi, önermelerin kategorilere ayrılıp doğruluklarının, olguyu betimleyebilmesi olarak ele alınır. Bunun için Wittgenstein, önermelerin doğruluğunun ölçülmesi için önermeyi oluşturan her bir parçanın doğruluğuna bakılması gerektiğini dile getirir. Wittgenstein Tractatus'un 4.023. önermesinde durumu şu şekilde ifade eder:

“Gerçeklik, tümceyle evet ya da hayır'a dek saplanmış olmalıdır. Bunun için onunla tam olarak betimlenmiş olmalıdır. Tümce bir olgu bağlamının betimlenmesidir. Bir nesnenin dış niteliklerine göre betimlenmesi gibi tümce de gerçekliği iç niteliklerine göre betimler. Tümce mantıksal yapı iskeletinin yardımıyla bir yapı kurmuştur. Bu yüzden de tümcede, doğru olduğunda, mantıksal olan her şeyin nasıl olduğu görülebilir. Yanlış bir tümceden sonuç çıkarılabilir” (Wittgenstein, 2011a, s. 51)

Wittgenstein, tümcenin doğruluk değerini doğadan alırken, ifade edilme işlevini ve betimleme görevini mantığa bırakır. Yapmaya çalıştığı şey; dünyanın içinde en yalın halde bulunan tüm olgu durumlarını en yalın önermelerle ifade edebilmektir. Bu, aslında Wittgenstein'in Tractatus'taki temel argümanıdır. Dil önermelere dayanır. Önermeler aklın bir önermeyi temel olarak ele alıp, diğer önermelerle birlikte kombinasyon oluşturmasıdır. Nesnelere karşılık gelen adlarda önermeleri oluşturma işlevine sahiptir. Görüldüğü üzere, Wittgenstein matematiğin tüm özelliklerini kullanarak tüm parçaların toplamı olan dili, mantık tarafından çerçevelemeye çalışır. Bu duruma uygun olarak dildeki her bir yapı seviyesi dünyadaki her bir yapı seviyesiyle eşleşmektedir. Dünyanın temel bileşimleri olan nesnelere, dilin temel bileşenleri olan nesnelere ifade edilir (Grayling, 2016, s. 59).

Wittgenstein, tüm dil ve dünya arasındaki bağlantıyı mantıkla bir araya getirdiği görülür. Bu nedenle Wittgenstein henüz Tractatus yayınlanmadan önce Defterler'inde, yanıtını aradığı sorunun, dünyanın bir apriori düzeni olup olmadığı olduğunu belirtir (Wittgenstein, 2011, s. 69). Bir bakıma onun aradığı şey, demin de belirtildiği üzere sağlam bir zemindir. Nitekim Wittgenstein henüz Tractatus'un başında tüm felsefi sorunların dilin mantığının yanlış anlaşılmasından kaynaklandığını söylemekle (Wittgenstein, 2011a, s. 16), bu açıklık ve kesinlik isteğini ortaya koyar. Bu, onun yapmak istediği biçimiyle, söylenebilir olanı yalnızca gösterilebilir olandan ayırmak amacıyla dile bir sınır çizmekle mümkündür. Wittgenstein bununla, dilin bu sınırları dışında kalan her şeyi anlam dışı ilan eder. Bunu açık kılmak için, her biri birbirleriyle ilintili olan yedi önermeden oluşan ünlü Tractatus adlı yapıtını yazar (Rızvanoğlu, 2012, s. 7).

Tüm bunlardan hareketle şunları söyleyebiliriz; ilk dönem felsefesinde mantık aprioridir. Özne ise fikirler tasarımıyabilecek yapıda değildir. Bununla birlikte mantık, bu olanağa izin vermez. Mantık zaten tüm olması gerekeni ve olanı içinde barındırır. Dünyayı da bu yapıyla kuşatır. Onda rastlantıya yer yoktur. Özne ise dünya tarafından sınırlandırılmıştır. Wittgenstein özneyi göze benzetir, nasıl ki göz kendisi haricinde önündeki her şeyi görüyor ve gözün gördüklerinden hareketle gözün var olduğunu çıkarsamıyorsak, aynı biçimde özne de kendini dillendirdiği dil yoluyla belirlenemez. Bu durumda ona göre elimizde kalan tek şey, bir dilsel birim olarak, her türlü tümcenin öznesi olan "Ben", dünyanın sınırı olan metafizik bir öznedir (Rızvanoğlu, 2012, s. 10).

Wittgenstein mantık ve dili dünya içindeki varlıkları anlamaya ve anlatmaya yarayan bir araç olarak düşünse de, dünyanın dışında da bir durumun varlığını kabul etmiş gibidir. Ona göre saçma, bu dünya da yoktur. Tanrı dil ve gramer olarak mevcuttur ama bu dünya da herhangi bir resme karşılık gelmemektedir. Ama aynı görüntüsüz tanımlama mantık ve tek tek kavram ve nesnelere içinde geçerlidir. Mantığın bize bir şey söylemeyeceğini anlatmaya çalışır. Anlam ise burada dünyanın dışına çıkarılır. Olmuş bitmiş bir mantık dünyayı açıklarken bir anlamın

varlığı ancak süreç halinde devam eden bir dünyaya doğru yol alır. Yeni oluşan anlam ise eski olan dilde karşılık bulamayacaktır. Böylece anlamın görüntüsü dilde de resimde de dünyanın dışına atılmaya başlar (Soykan, 2016, s. 50).

Modern bilimin mantık ve dil aşaması böylece Wittgenstein tarafından *Tractatus* kitabıyla tamamlanır. Kitabın bu konuda iddiası açıkça belirtilmez. Fakat sürekli olarak olgu bağlamının ne olduğuna ilişkin görüşleri ve “dünya olguların toplamıdır” gibi önermeleri bir bakıma bu durumu örtülü olarak iddia eder. Kitap yanlış bir sonuca izin vermez. Saçmayı kabul etmez ve ahlak, etik gibi tüm soyut şeyleri dünyanın dışına atar. Kitap, Wittgenstein’ın bütün dünya olarak gördüğü şeyi sadece dilin gramer ve mantıksal kısmını açıklar. Daha sonra ki dönem olan ikinci dönemde; *Tractatus*’un son önermesinde belirttiği üzerinde konuşulmayan konuda susmamız gerektiğini söylemesine karşın Wittgenstein daha çok konuşur. Dil ve mantık arasındaki ilişkide *Traktatus*’un dilin mantıksal yapısını aynen kabul eder. Mantıksal cümlenin bir şeyi resmetmemesi ve dile getirmemesi, onun aslında resmedilmez olmasından kaynaklanır. Ama mantık kendini dilde her zaman gösterir. Ayrıca biz bu olanağı sürekli olarak taşıyoruz. Mantıksız bir dünyanın neye benzeyeceğini de düşünemeyiz (Pears, 1996, s. 5).

Sonuç olarak ilk dönemin en belirleyici özellikleri; Dil ve Dünya’nın birbirini yansıttıkları ve mantığın da süre zarfında apriori bir tarzda dilin temelini ve ne olduğunu göstermesidir. Bir diğer önemli veri de bir şeyin ne olduğunu söylemek, aynı zamanda onun ne olmadığını da gösterme olanağını da sağlamasıdır. Wittgenstein’ın ilk dönem felsefesinde dünya, bir bütünlük içerir. Yine işaretin ad olma durumu, onun dünyadaki herhangi bir nesneyi göstermesine bağlılık şartı aranır. Burada ilk dönem için cümle, anlamı temsil eder ama cümleyi oluşturan her bir sözcük nesneyi işaret edendir. Sözcükler tek başlarına olgu durumunu temsil ederler ama anlamı temsil etmezler. Cümleler ise bir durumun anlatıcıları ve tasviricileri olarak algılanır. Temsil değerinin sonuçları üzerine de şu çıkarımı yapar: Eğer cümlenin temsiliyeti varsa anlamlı, yoksa anlamsızdır. Mantıki biçim önermenin içinde yansır ama mantık önermede tek başına bir temsiliyete sahip olamaz (Grayling, 2016, s. 60). Wittgenstein, Bu şekilde yaparak anlamın kendisinin de sınırlarını çizmiş ve anlam dil ve mantık arasındaki iç içe geçmiş ilişkinin dildeki temel rollerini de belirlemiş olur. Ayrıca bu erken dönemin yine en temel tezlerinden biri olan metafizik ifadelerin anlamsızlığı üzerine Soykan’ın ifade ettiği gibi, Wittgenstein’ın metafizik realizmi, *Tractatus*’çu döneminin arka planı olan mantığın öne çıkması Frege ve Russel’cı Platonizm olarak değerlendirilir. Wittgenstein dil temelli bir ontoloji yapar. Yani dilde ontos ile varlık ve logosu bir araya getirir. Bu dönemde mantık, dünyaya ilgisiz değildir hatta dünyaya bir o kadar bağlıdır. Heraklitos’un logosu gibi dünyayı sınımsız sarar (Soykan, 2006, s. 44).

1.3. Dil Dünya İlişkisi: Resim Kuramı

Wittgenstein ilk dönem felsefesinde, her sözcüğün bir resme karşılık geldiğini, sözcüklerden oluşan tümcenin ise bir olgunun betimlenmesi (tasarımı) olduğunu söyler. Wittgenstein'a göre dünya; olguların, nesnelere toplamıdır. Aynı şekilde dilde sözcüklerden oluşan tümcelerin toplamıdır ve her sözcük, dünyadaki bir olguyu imler. Tractatus'un 4.01 önermesinde tümcenin gerçekliğin bir tasarımı olduğunu iddia eder (Wittgenstein, 2011a, s. 45). Bu tasarımları olgu durumuna ne ölçüde karşılık geldiği ise dünya tarafından belirlenir. Ama bu noktada önermenin doğruluk ya da yanlışlık değeri vardır. Özne sadece önermeye ilişkin doğruluk yanlışlık değerini dile getirebilir. Tractatusçu dönemde çelişik olan doğada olmayacağı için dile de yansımazdır dolayısıyla dile de gelemeyecektir. Şöyle ki zihnimize olgular tarafından oluşturulmuş resimler ve dile getirebildiğimiz resimler ait oldukları objelerine ya uyarlar ya da uymazlar. Resim her daim kendi objesini tasvir etmekle görevlidir. Aynı durum şu şekilde de ifade edilebilir; resim olgu durumlarının olanaklı olup olmamasının tasvir etmek suretiyle gerçekliğin bir resmini çıkarır. Bu resim aynı zamanda olgunun kendisidir. Yaptığımız resim, olguyu tam olarak karşıladığı sürece olgunun kendisidir (Pears, 1996, s. 4). Tractatus'un 2.11. önermesinde bu durumu Wittgenstein şu şekilde dile getirir: "Resim şey durumlarının var olmasının ve olmamasının bir olanağını ortaya koymak suretiyle, gerçekliğin resmini çıkarır." (Wittgenstein, 2011a, s. 23).

Ö. N. Soykan'ın "Felsefe ve Dil Wittgenstein Üzerine Bir Araştırma" adlı kitabında bahsettiği üzere; resim, önermenin doğruluğunu yanlışlığını çözümleyebilmek açısından yeterli değildir. Mesela dışarda yağmur yağıyor dediğimizde ve biz bu durumu resmettiğimizde doğruluğu belirleyen ölçütün dışarıda ki yağmur olduğunu belirtir. Ama Wittgenstein'ın resim kuramında anlatmaya çalıştığı şey, resme ait olan parçaların dil olarak varlığı ve doğada ki karşılıklarının varlığıdır. İlk dönem açısından önemli bir kriter haline gelen durum Tractatus'ta da aynı katılıkta yansır. Bu durum bir tasarımsal gerçeklik olarak adlandırılır. Dünyanın dile yansıyan tarafında, tersten söylenmiş bir söz gibi duran tasarımın olguya dayanması, tıpkı resmin doğada var olan nesnelere değil de resmin doğada var olması arasındaki ilişki ile aynıdır (Soykan, 2006, s. 57). Tractatus var olan bu önermeler şu şekilde ifade edilmiştir:

2.11 Tasarım mantıksal uzam içinde, olgu durumlarını, olgu bağlamlarının var olmalarını ve var olmamalarını ortaya koyar.

2.12 Tasarım gerçekliğin bir taslağıdır.

2.131 Tasarımın öğeleri tasarımın içerisinde nesnelere karşılar

2.14 Tasarımı oluşturan, öğelerinin birbiriyle belirli bir tarzda ilişki içerisinde olmalarıdır.

2. 141 Tasarım bir olgudur” (Wittgenstein, 2011a, s. 23).

Grayling, Wittgenstein’in bu önermelerine ilham veren olayın, Paris’te bir gazetenin trafik kazaları haberlerini verirken, kazayı resmederek verdiğini görmüştür. Wittgenstein’in Gördüğü resmin altında, kazayı anlatan yazılar ile resmin birbiriyle örtüştüğünü görür (Grayling, 2016, s. 73). Kurgudaki hatasızlık sadece gerçekliğe uygun olup olmaması ölçütü ile anlam taşır. Resim, olguyu ne kadar yansıtırsa, o kadar doğru kabul edilir. Yine Wittgenstein bu esinlenmeyi olgu durumunun betimlenmesi olarak değerlendirir. Böylece önerme artık zihinsel bir sürece dahil edilir. Fakat Tractatus’un bu pozitivist yapısı onu olgudan koparmaya yetmez. Betimleme yaparak bu noktada sadece nesnenin üzerindeki çelişkileri ortadan kaldırmaya çalışılır. Olgu, Tractatus’ta kendi kendini açıklayan apaçık bir durumu ve en basit yapıyı içerir. Bu durum, aynı basitlikte hem resimde hem dilde hem de bu dünyada nesnede mevcuttur. Önermeler ise bu basitliklerin bir araya gelmesidir.

Önermelerden de anlaşılacağı üzere resimle dünya arasındaki ilişki tam olarak birbirini karşılamaya yöneliktir. Tıpkı fiziksel nesnelere doğada ayrımlanabildiği gibi resmi oluşturan parçaların ayrılabilir. Bu açıdan bakıldığında Wittgenstein, resmin dil ve dünya gibi çözümlenebilen bir tasarım olduğunu çıkarabilir. Yalnız bu her şeyden önce teknik bir dildir. Gündelik dil, Tractatus’un herhangi bir şekilde dil ile resimsel tasarım ilişkisini anlatamaz. Mesela Tractatusçu dönemde, ahlak ve etik konuları dil ile resimsel temsiliyet sağlamadığı için, yok kabul edilir. Hatta bu dünyanın dışına atılır. Önermelerin değillesmesi de resimsel karşılık olarak resmin olmamasıdır. Başka bir deyişle resim kuramının da Wittgenstein değillesmeyi bir yanlışlama olarak görür. Tıpkı hava yağmurlu önermesindeki yağmurlu havanın havanın açık olması ile ilgili değillesmesi gibidir (Soykan,2006, s. 52). Tractatus’ta geçen 4.0641. Önermede bu durumu şöyle açıklıyor: Değillesme zaten değillesenen tümcenin belirlediği mantıksal yerle ilişki kurar (Wittgenstein, 2011a, s. 59). Değillesyen tümce değillesenenkinden başka bir mantıksal ilişki kurar. Bu kurduğu ilişki onu yine bir olgu durumunun tasarıma ilişkin resme götürmek zorundadır. Sonuç olarak havanın açık olduğunun resmini yapılabilme olanağını hava yağmurludur önermesini temsil eden resimden çıkarabiliriz. Önermedeki teknik terimsel sözcüklerin doğada karşılıklarının bulunması, bu durumu gerçekleştirme olanağını sağlar.

Wittgenstein, her resmin aynı zamanda mantıksal olduğunu iddia eder. Resmin zaman ve uzamda her zaman konumu vardır. Resim, ifade tarzı olarak ancak bir nesnenin anlatımını ifade edebilir. Ancak resim, anlatımın anlatımsallığını ifade edemez. Tıpkı bir bestekârın beste yapma tarzını bestesinde ayrı bir şekilde ifade edemediği gibi. Tractatusçu dönemde anlatılamayan ve dile gelmeden var olan bir diğer çelişik durumdur. Böylece resmin neyi anlatamadığı ama niçin var olduğu konusunda ki bir diğer şüphede keşfedilir. Var olup anlatılamaması durumu, dil de dile gelmeyeninin olmaması önermesiyle çelişse de nota yazımı ve

tüm ses dalgalarını kapsayan ifadeyle resme karşılık gelen sözcüğün aynı mantıksal yapıya sahip olduğunu da ifade eder (Monk, 2016, s. 371).

Wittgenstein'ın ilk dönem felsefesinde, dil- dünya ve resim kuramı arasındaki ilişkisinin diğer boyutu olgunun değişmez bir geçeklikle yapılanmasıdır. Aslında nesne, tıpkı dilimizdeki sözcük gibi tamamlanmış bir yapıya sahiptir. Bu açıdan bakıldığında Wittgenstein'ın olgunun belirleniminin, ilk dönem ve ikinci dönem içerisinde de etkisinden bahsettiği mantıktır. Mantık, tüm bu tasarımsal betimleme ve dilin resimsel ifadesine hakim olmandır. Dilde sözcüğün resimsel ifadesi, mantığı olguya doğru göndermeli bir tanımla birlikte yönlendirir. Wittgenstein, resmin uzamdaki tüm çeşitlerinden bahseder. Bu resimler her zaman mantıksal resimlerdir. Soykan, Wittgenstein üzerine inceleme adlı kitabında bu iddianın tersinin Wittgenstein açısından mümkün olamayacağını belirtir. Yani, resmin olması olgunun olacağı anlamına gelmeyeceğini ifade eder. Şöyle ki, resim kendi kendini anlatamaz. Resim kendi resmini açıklamaz, sadece ne olduğunu gösterir (Soykan, 2006, s. 59).

1.3.1. Dil Anlam İlişkisi

Wittgenstein ilk dönem felsefesinde dil anlam ilişkisi, olgu temeline bağlı bir betimleme ilişkisine dönüşür. Dilsel bir etkinlik olan felsefe ise betimlemelerde ki anlamsal karışıklığı çözmek içindir. Eğer böyle de bir anlam karışıklığı da yoksa felsefenin hiçbir etkinliği olmayan bir durumda olduğunu iddia eder. Ona göre bir felsefe yapıtı açıklamalardan oluşur. Felsefenin sonucu, felsefi cümleler değil, bu cümlelerin anlaşılır hale gelmesidir. Felsefenin kapalı olan anlamları açmak, karmaşık olanları ise çözümlenebilmek özelliği içinde olması gerekir. Ama anlam konusunda açılmayıcı olabilmesi için resimsel bir karşılığı olan tümcenin bir olguyu da betimlemesini şart koşar (Wittgenstein, 2011a, s. 65).

Tractatus'un 6.41. önermesi olan dünyanın anlamının dünyanın dışında bulunması, Tractatus'ta anlamın nasıl olduğu konusunda emareleri verir (Wittgenstein, 2011a, s. 167). Bunlardan en önemlisi anlam ancak olgu nesnesine dışardan bakıp mantıksal bir gerçekliğe götürebildiği ölçütte kendi amacına hizmet eder. Bu ama önermenin iddia ettiğinin olgu durumundaki karşılığıdır. Anlam, mutlak suretle bizi olgunun kendisine götürmek zorundadır. Anlam sadece dünyanın içinde olan nesnelere nüfuz eder. Dünyanın dışında bir ve ona karşılık gelmeyen bir anlam bulamayız. Dili dünya ile sınırlayan Wittgenstein, anlamı ise olgu durumunun dilsel ifadesi olan mantıksal ifadeyle sınırlar (Grayling, 2016, s. 69).

Cümle şey durumunu betimler bu betimleme de bir resimdir. Resim ise cümlenin anlamıdır. Şey durumları gerçekliğin iç içe geçtiği yapı şeklinde eklemlerle bir yapıya sahiptir. Bu eklemlerle yapı dilin mantıksal dizilimi ile kendini ifade eder sadece sözcüklerden oluşmuş bir yapı değildir. Belirli bir dilbilgisi sistemine sahip olarak var olur. Bu nedenden ötürü Tractatus'a göre

sadece cümlenin bir anlamı vardır. Tek başına sözcük bir nesneyi karşılar dolayısıyla kendi başına anlamlandırmaya açık değildir. Şöyle ki önerme sadece öne sürdüğü durumla ilgili kendi başına bir mantıksal değer taşır (Wittgenstein, 2011a, s. 133). Tek başına bir sözcüğün doğruluk değeri olmaması o mantık tarafından çerçevenememesiyle ilgilidir. Mesela yağmur yağıyor ifadesi biz tek başına yağmuru düşündüğümüzde bu bize dünya da bir olguyu karşılayan ölü bir im olarak kendini verir. Bu sözcüğün anlamlı bir tümce haline gelmesi için mantığın sistemine dilbilimsel bir ifadeyle girmesi gerekir. Tıpkı bu yağmurdur. Ya da bu yağmur değildir gibi. İlk verilen örnek olan yağmur yağıyor önermesi ise bir olgu durumunu ifade ettiği için bizi bir anlamlandırma sürecine dahil etmiştir. Artık bu önermenin bir anlamı vardır. Tabi ki bu önermenin öncelikli değeri yağmurun gerçekten yağıp yağmadığını belirleyen doğal süreçtir. Artık önerme doğruluk yanlışlık değeri üzerinden bir anlamlandırma sürecine girmiş olur. Bu anlam dediğimiz noktada dilin mantıksal bir yapıya bürünerek kendini ifade etme tarzı etkin olmuştur (Soykan, 2006, s. 45).

Tractatus için anlam, kısaca önerme, olguyu betimler ve mantıksal resim oluşturur. Bu açıdan bakılırsa önermenin bir anlamı olabilmesinde hem dilin hem de dünyanın temel taşı olmasıdır. Anlamı oluşturan temel öğelere sahip önerme olgu durumlarını betimleyebilir ama aynı önerme adlandırılmaz. Tractatus'ta 3.144. önermesinde bu iddia, anlamın olgudan bağımsız bir durum olmadığı ayrıca dilin tamamen deyimlerden ve söz gruplarından ayrılmış teknik yapısıdır. Wittgenstein için bu dönemde önemli olan önermenin mantıksal diziliminin doğru olması ve resmin temsiliyetini sağlayan önermenin anlam olarak da yapı olarak da gerçeğe uygun olmasıdır. Gerçeklik bu açıdan mantıkla eş değer bir nokta da anlamın önündedir (Wittgenstein, 2011a, s. 31).

Tractatus anlamı belirleyen unsurları öne çıkararak anlam konusunda kesin bir hükme ulaşmaya çalışır. Bu durumda Wittgenstein'in dil üzerinden kurduğu kesinlik alanının, bu karşılıklılık üzerine temellendiğini söyleyebiliriz. Bunu kısaca bir hat boyunca izlemek gerekirse, şey durumları yalın nesnelere, olgular şey durumlarından, dünya da olgulardan oluşur. Diğer yandaysa temel önermeler adlardan, önermeler; temel önermelerden, dil de önermelerin toplamından oluşur. Böylece denilebilir ki bize bu karşılıklılık içinde verilmemiş olan her şey Wittgenstein açısından anlam dışıdır (Rızvanoğlu, 2012, s. 8). Bu şekilde anlam kendine karşı olarak kurulacak olan iddianın da ne şekilde olması gerektiğini belirlemiştir. Wittgenstein bu açıdan bakıldığında anlam konusunda ulaşmaya çalıştığı şeyin mantıksal ve matematiksel kesinlik içeren sonuçları olan bir yöntem olduğu açıktır. Apaçık duran olgu durumu, dil tarafından üstü örtük bir hal alır. Wittgenstein Tractatus dönemi için, felsefecinin görevi bu dil tarafından örtülen gerçeğin aydınlatılmasını sağlamaktır.

1.4. Tractatus Döneminde Dil Oyunları Probleminin Geriye Koyuluşu

Wittgenstein felsefesinde, mantık ve salt gerçekçilik dönemi denilen Tractatus temelli dönem bir takım şüphelerin ve soruların bitmediği dönem olarak da anılır. Wittgenstein, Tractatus'ta; üzerine konuşulamayan şey için susmak gerekir (Wittgenstein, 2011a, s. 173) sözünü kendisi de yapmamış ve daha çok konuşmaya başlamıştır. Salt mantık temelli bir anlayışın mekanize bir dil yapısını oluşturacağı aşikardır. Ayrıca bu mantığa saplanıp kalma dili durağanlaştırdığı gibi gündelik dil hakkında bize herhangi bir şey de söylemez. Bu konu da yine suskun kalınması gereken bir durumdur. İlk dönemin en bariz özelliği olan teknik ve mekanize dil herhangi bir farklılaşmış dil algısını oluşturmaya izin vermez. Bu dönemin argümanı olan tek gerçek mantık ve nesnelere gelen adlar ve bunların toplamını oluşturan dünyadır. Bu durumun ilk çelişkileri Frege'nin nesne anlam ilişkisinde verdiği örnekte yatar (Altuğ, 2013, ss. 151-152).

Soykan'a göre, Frege'nin Wittgenstein'a ikinci dönem felsefesi için ön ayak olduğu da söylenilebilir. Frege gösterilenle ifade ettiği anlamın farklı olduğunu belirtir. Mesela akşam yıldızı ile sabah yıldızının aynı cismi işaret ettiğini ama bunların anlamlarının farklı olduğunu söyler. Bu şu demektir: Mantığın dünyayı gösteren tarafı var ama anlamın her yerde aynı olması ve aynı şekilde anlaşılması diye bir şey yoktur. Şöyle ki; akşam yıldızı ve sabah yıldızı olarak tabir edilen nesne her ne kadar Venüs gezegeni olarak bilinir. Buna rağmen, bu yıldız her iki zaman aralığında görünüm şekli aynı parlaklıkta olmayabileceği gibi aynı anlama da gelmeyebilir. Ayrıca nesnelere kendilerini her zaman aynı durumda sunmadıkları için farklı anlamlar çıkması gayet doğal bir durumdur (Soykan, 2006, s. 56). O halde nasıl oluyor da evrensel olan nesne ve dünyayı gösteren formun anlamı farklılaşabiliyor. İşte bu nokta da yapılan bariz hatalar gün yüzüne de çıkmış oluyor. Görüldüğü gibi, gündelik dili görmezden gelmesi kültür ve dil yapısı konusunda susması, Tractatus'u bir bakıma sorgulanır hale getirdiği görülür (İnan, 2013, ss. 39-41).

Wittgenstein'a göre Bir özel adın anlamı, onun ait olduğu dili veya onun deyimlerinin bütünü bilen herkesçe kavranır. Özellikle gösterdiği nesne mevcut ise bu onun anlamı konusunda daha da çok çıkarım yapmamızı sağlar. Ama anlamın işaret ettiği nesne bütünüyle bilinirse biz onun hakkındaki anlam ve bilgiye de bütünüyle sahip oluruz. Hadot'a göre, Frege bu durumun imkansız olduğunu söyler. Özellikle anlam konusunda gösterilen şey aynı olsa dahi ve gösterdikleri tüm olanaklara sahip olmuş olsak da biz anlam olarak aynı sonucu çıkaramayacağımızı belirtir. Bu durumun aynı nesnenin farklı niteliklerini göstermesinden kaynaklandığını söyler (Hadot, 2011, s. 39). Nesnelere sonsuz sayıda bir sunuş pozisyonu içerisindedir. Dolayısıyla Frege anlam ile gösterinin örtüşmeyeceğini yetkin dil içinde anlamıştır. Ama Frege Wittgenstein arasında ki dil incelemelerinde gündelik ve teknik dil farklılıklarının unutulmaması gerekir. Özellikle Frege'nin araştırma yaptığı dil gündelik dile

daha yakındır. Buna rağmen Wittgenstein'da bu dil gayet teknik ve mekaniktir. Anlamın farklılaşmasının niteliğe bağlanması ise her ikisinin Viyana çevresi ekolüne bağlılığının yalnızca bir göstergesi olarak düşünülebilir (İnan, 2003, s. 45).

Ö. N. Soykan ise bu durum için şu örneği verir: Rahman ve Rahim olan Tanrı sözü bir şeyi işaret etmeyip dünya da herhangi bir nesneye işaret etmez. Ama Soykan bu cümlenin anlamlı bir cümle olduğunu belirtir. Frege ise aynı örneği yine tanrı için vermiştir. Bir gösterimi olmaması onun anlamsız olduğu anlamına gelmeyeceğini söyler. Soykan bu durumu Frege'nin şu sözünü alıntıyla açıklayarak çalışmıştır: Bir işarete bağlı tasarım onun gösteriminden ve anlamından ayrıdır. Bir işaretin gösterimi duyuşsal algılanabilir bir obje ise öylece benim tasarımı bu hususta sahip olduğum duyu izlenimlerinin ve alıştırmalarını yaptığım anımsanmasından meydana gelmiş içsel bir resimdir.”(Soykan, 2006, ss. 55-56). Böylece gösterilen ile anlam artık birbirine indirgenemez bir hal almaya doğru yola çıkmaya başlamıştır. Bu durum anlamda çelişkilerin tam ortasına düşmüştür. İlk dönem Wittgenstein felsefesinde anlam dediğimiz şey, dünyanın içinde ve herkesçe mutlak görülen bir şeydir. İçsel resim oluşturması, bireye özgü bir nitelik haline getiren anlam anlayışına kapı aralamıştır.

İlk dönemin mantıksal ideal dil yaratımının dilin içinde temsil edebilme yeteneği herhangi bir anlamı olan önermeye yönelik çıkarımlardır. Burada, Hadott şöyle bir çıkarımda bulunur: “Wittgenstein'in, bu terim için benimsediği kabule göre, anlama sahip olmayan, ne de totolojiler olan, ama gene de aşılmaz nitelikteki dili gösteren, belki hedefleyen önermeler kurduğu kabul edilmek zorundadır. Mantıkî olarak hatalı bir dilin gerekliliğinin kabul edilmesi, dilin temsili olmayan bir tarzda kullanılması zorunludur. Tam da kesin olmayışı sebebiyle, dilin ifade edemediği şeyi gösterdiği tüm bir alan vardır. Öyleyse mühim olan, onun bize ne dediği değil, ama bizim görmemize müsaade ettiği şeydir.” (Hadott, 2011, s. 34). Bu pasajda Hadot'un da belirttiği gibi bizi dilin anlamından kural olarak soyutlayıp pratik açıdan anlamsız olanın varlığını göz önünde tutmamıza neden olan, dilin hataları içinde kural olarak barındırabilmesidir. Şöyle ki, yaşam alanlarında uygulanmaya başladığında ise ne olduğunu ancak bireyler arasındaki iletişimin kültürel bir özelliğinin yüklendiği anlamsal zincirler olmasıdır. Bu durum Tractatus'un, ideal dilin bir gerçekliği size sunmak yerine gerçeğin ne olduğunu söylemeyen, ama bizim onu bulmamız konusunda direk salt mantıksal resme dayanan bir sistem olduğunu anlatmaya çalışan kitap olduğunu gösterir. Tractatus'un bir diğer imkansızlığı ise dili trasendental bir anlayışa dili götürmesidir. Mantığın tabulaşmış görüntüsü onu üzerinde düşünemeyen bir duruma sürüklemiştir. Bu ne demektir? Dil ve mantık hakkında bir fikir yürütebilmek için her ikisine de dışardan bakmak zorunda olduğumuzu söyler. Yani bu dünyanın dışına çıkmadan her ikisi hakkında konuşulamayacağını ne olduklarının bilgisine sahip olamayacağımızı belirtir. Aslında Wittgenstein bu konuda haklıdır. Zaten, Felsefi Soruşturmalar'da dil hakkındaki ilk eleştirisi bu yöndedir. Tractatusçu dil,

Wittgenstein'a göre ikinci dilin ne olduğunu anlamaya çalışmaktır. Bu ana dilimizin ne olduğu hakkında bilgi sahibi olmamız anlamına gelmediğini söyler. Tractatustaki dil anlayışında ise bizim bu sorunu düşünebilmemiz için farklı iki materyale sahip olmamız gerektiğini belirtir. Aksi takdirde bir totoloji yapmaktan öteye gidemeyeceğimizi söyler. Yani "İsim nedir? Diye sorulduğunda cevap olarak varlıklara karşılık verilen addır" örneğindeki gibi ismin diğer adı olan ad sözcüğü ile açıklamaya çalışırız. Bu durum da onu totolojik bir duruma sürüklediğini gösterir (Panova, 1997, s. 20).

Mantıksal cümlelerin temsil ettiği sembolün ilk döneme hitaben anlamı vardı. Daha doğrusu mantıksal cümleler ya bize bir şey anlatır eğer anlatamıyorsa da saçmadır. Ama mantıksal önermeler bize bir şey anlatmaz sadece gösterir. Hatta Wittgenstein bize şu örneği verir hava yağmurludur önermesinin aslında bize ancak seçenek olarak bir şey verdiğini söyler. Mesela bu önermenin diğer alt seçeneği hava yağmurlu değildir önermesidir. Ama bu önerme bize bir durumu anlatmış olmaz. Çünkü önermenin mantıksallığı pratiğin tarzından bağımsızdır. O kendine ait bir işleyişi olan apiriorik olgudur (Soykan, 2006, s. 59).

Nasıl ki Tractatusçu dönemde dili gramere ve salt mantık ve olgu üzerinde açıklamaya çalıştıysa ikinci döneme geçişte dili bu sefer o mistik yapısından kurtarmaya çalışır. Tractatustaki mekanik dil, artık gündelik dile doğru bir yolculuğa çıkarır. Mesela bu dönemde ikinci dönem arasındaki en belirleyici özellik birinci dönemde herhangi bir dilde yazılmış metin başka bir dile çevrilebilir ve anlam bütünüyle yansıtılır. Zaten dil dünyayı ördüğü için, her nesne bize bir olguyu gösterdiğine göre, rahatlıkla bir metin herhangi bir dilde ki metne çevrilebilir. Nesnelere değişmediği için anlamları da değişmeyecektir. Oysa ikinci dönemdeki dil oyunu mantığında bu durum mümkün değil çünkü burada her metnin her nesnenin iki durumu var: Birinci durumu onun dış yüzeyi görünür olan tarafı ikinci durumu ise onun kullanımıdır. Onun için ikinci dönem artık Tractatusun puslu havasının dağıtıldığı dönemdir (Panova, 1997, s. 26). İkinci dönemde, önermelerin belirlediği konular ve içerikleri Tractatus'ta daha önce yazılanlara bir atıftır. Ama bu atıf bir özeleştirici niteliği taşır. Nesne ile dil arasına artık gösterge, sembol, dil oyunu anlam ve kültürler girmiştir. Taylan Altuğ bu durumla ilgili, Wittgenstein dil anlayışını bir önceki dil anlayışının karşıtlığı içerisinde doğru bir ışık süzmesi olarak niteler. T. Altuğ ilk dönemde mantıksal temelin yerine kendi özü içerisinde her dilin farklı çoktan parçalı temel üzerine oturduğunu belirtir. Altuğ'a göre birinci dönemde dil mantıksal öz, ikinci dönemde ise edimsel ve gözlemsel dil yapısı olduğuna dikkat çektiğini belirtir (Altuğ, 2013, s. 160).

Grayling ise ilk dönem dil anlayışında ki yanlışlığın, olgu bağlamı ve dil arasındaki ilişkinin birbirini tam olarak yansıtmadığından kaynaklandığını belirtir. İlk dönemdeki dili basitleştiren önermelerin de aslında, dilin esas karmaşık yapısına aykırı olduğunu belirtir. Ama ilk dönemki basit ilişki de olgunun resminin karşılığı bir dil yapısı olarak algılanması, Tractatus'un bir yanlışlığa sürüklendiğinin açık göstergesi olarak anlamasına neden olur. Mesela

“kedi paspasın üzerindedir” önermesinde iki tane nesne vardır. Bunlar: Kedi ve paspastır. Bu iki resmin; “kedi paspasın üzerindedir” anlamını karşılamayacağını belirtir. Burada belirtilen kedi, tekil bir önerme ve geneli de ilgilendirmeyen bir durumdur. Dilin kompleks yapısı bu önermedeki dilin resmedilerek anlatılması durumuna denk düşmeyeceğini belirtir. Grayling Wittgenstein’in bu düşünme tarzında Russel ve Fregenin geliştirdiği atomist mantığın etkisinin büyük olduğunu söyler. Tractatus ayrıca değer, etik, ahlak konuları hakkındaki sorulara da cevap veremez. Hatta bu konuda en çok eleştiren Ramseydi. Felsefi soruşturmalarda Ramsey’den etkilendiğini kabul eden Wittgenstein, Ramsey’in özellikle etiği saçma bulması ve önemli bir saçmalık olarak atfetmesi, O’nu Felsefi Soruşturmalarla ilgili yapacağı çalışmalar konusunda yönlendirici bulmuştur (Grayling, 2015, s. 94).

Wittgenstein ikinci döneme girerken niçin susması gerektiğini ve bunun nedenleri üzerine dil üzerinden derin bir soruşturma yapar. Hatta Wittgenstein, Felsefi Soruşturmalar adlı kitabın 116. Önermesinde şöyle söyler: “Yaptığımız şey sözcükleri metafizik kullanımlarından gündelik kullanımlarına geri getirmektir.” (Wittgentein, 2010, s. 67). Aslında ilk dönemle ikinci dönem arasındaki ilişki bir platon idealizmi ile Aristoteles’in öz anlayışının çatışması gibidir. Nasıl ki Platon nesnelere mağaranın duvarına yansıyan birer gölge gibi gerçeği yansıtmadığını, esas gerçekliğin idealar dünyasında olduğunu belirtmişse, Tractatusçu dönem bu idealizme ulaşmış ve idealizmi keşfetmiş bir mantıkla düşünür. Platon’un okulunun kapısında yazan geometri bilmeyen giremez ile Wittgenstein’in matematiksel geometrik dil yaratma çabası da bu durumu destekler. İkinci dönem ise Aristoteles’in ideal olan şeyin bu dünyada ve nesnenin kendisinde olan özcü anlayışına götürür. Şöyle ki, her ikisi de bu dünya da nesnenin ne işe yaradığı ve kullanımıyla ancak diğerinden ayrıldığından bahseder (Soykan, 2006, s. 58).

Wittgenstein, dönemle ilişkili olarak tek bir gerçeklik konusunda dili, gerçekliğin mantıksal özü olarak tüm dillerde var olan bir yapı üzerine inşa eder. İkinci döneminde ise tek bir gerçeklik yerine, çoklu anlamlar ve birçok anlayışlara bırakır. Daha doğrusu tek bir gerçeklik yerine çok çeşitli kuralları içerisinde barındıran yine kendi içinde bir işletim sistemi olan sistematik bir yapıyı bize anlatmaya çalışır. İkinci dönemde özellikle de dil oyunlarına giden süreçte yolun anahtarı ise dilde saf bir temelin bulunamayacağını farkına varılmasıdır. Böylece ikinci dönemde dil kurallarının eyleyiciler tarafından oluşturulması ve her biri kendi içerisinde de ortak bir takım kuralları olan oyunlar silsilesi devreye girer. Wittgenstein bu duruma dil oyunları olarak adlandırır. Artık düşüncelerin bir bütün halinde tek bir temel üzerinden açıklanması ve tek bir kural üzerinden indirgemeci bir yaklaşımla ele alınması yanlışlığından dönülür. Şu da bir gerçek ki, birinci dönem ile ikinci dönem arasında görünürde bir zıtlık varmış gibi görülür. Oysa yeni dil yorumcuları her iki dönemi birbirinin devamı ve birbirini tamamlayan dönemler olarak kabul eder. Mesela Hadot, Tractatus ile Felsefi soruşturmalar arasındaki farkı şöyle özetler:”

“Tractatus ’un daha az açık bir konumu vardı. Bir yandan onda Felsefi Soru Soruşturmalar ’ın temalarının ilk adımları bulunuyordu: “Günlük dilimizin tüm önermeleri/tümceleri gerçekten, nasılsalar öyle olarak, mantıksal bakımdan tam bir düzen içindedir.” (Wittgenstein, 2011a, s. 133) . Öte yandan, onda ideal dil kavramıyla karşılaşılıyordu: mantık, gündelik dilin az çok yaklaştığı, bir tür modeli temsil ediyordu. Özellikle şunu okuruz: “Dil düşünceyi örter. Öyle ki giysinin dış biçiminden, örtülen düşüncenin biçimi konusunda sonuç çıkarılamaz; çünkü giysinin dış biçimi, bedeninin biçiminin anlaşılmasından başka amaçlar için biçilmiştir” Wittgenstein, 2011a, s. 45). Felsefi Soruşturmalar kitabında, Wittgenstein, normatif bilim olarak mantık mefhumunu tartışarak, kendini doğru kullanıma yön veren kuralları günlük dilin kendisinden başka bir yerde aramaktan men eder” (Hadott, 2011, ss. 81-108).

Ayrıca Wittgenstein, birinci dönem için Tractatus’un ancak somut sorunların çözümünde kullanılabileceğini söyler. Ama her iki dönemde de cümlenin nasıl anlamlı hale geldiği sorgulanır. Tractatus’ta oyun probleminin geri koyuluşu, anlam dediğimiz şeyin, nesneden ve nesnenin olgusal mantıksal resminden ayrı düşünülemedesidir. Wittgenstein’in dönemin pozitivist dil anlayışını eleştirdiği yerde bu noktaydı. Dilin kendini kullanarak dili eleştirme alegorisinin içinde yatan bir mantıksal yanlışlıktı. Dilin ne olduğunu dil yoluyla anlamak, ancak Agustinus’un dil öğretimi konusunda söylediğinden başka bir şey olamazdı. Agustinus ana dili değil ikinci bir dil ne olduğunun soruşturmasına girmiştir (Wittgenstein, 2010, s. 23). Dahası bu yöntem bize dil konusunda her şeyi bildiğimizi varsayarak düşündürür ve sorguladır. Bu bize dilin ne olduğunun bilgisini veremezdi. Anlam nesneden ayrılmadığı müddetçe nesnenin formunun saldırısına uğrar. Ne suretle olursa olsun o resim ancak anlamı belirlemelidir. Resmin dayattığı gerçeklikte anlam gerçeklik ile nesne arasına giremeyecek kadar güçsüz kalır. Tractatus’un katı mantıksal tutumunun nedeni de bu durumdur. Zaten anlamın nesneden ayrılmadığı bir durum da doğruyu belirleyen iki şey ortaya çıkıyor; birisi mantık diğeri ise gerçekliktir. Her ikisinin bu katı tutumu kültürü ve dilin pratik kullanımını görmezlikten gelir. Sonuç olarak; dil oyunu problemi Tractatus’un katı mantığına ilk dönemde yenik düşmüş ve var olması için herhangi bir olanağın varlığı da inşa edilememiştir (Wittgenstein, 2011a, s. 27).

2. TRACTAUS DÖNEMİNDEN DİL OYUNLARI DÖNEMİNE GEÇİŞTE ANLAM SORUNLARININ ANLAŞILMASINDA AÇISINDAN MAVİ KİTAP KAHVERENGİ KİTABIN YERİ

Mavi Kitap Kahverengi Kitap aslında Felsefi soruşturmalar adlı kitaba doğru giden sürecin bir geçiş aşaması ve bu kitabın bir bakıma ham şeklidir. Wittgenstein'in ders notları olarak yazılmış ve daha sonra ki aşamada toparlanmıştır. Kitap daha çok dil ve anlam üzerine yoğunlaşmıştır. Kitabın temel sorunsalı şudur: Biz bir metni veya nesneyi nasıl anlıyoruz? Bu soruyu sorarken Wittgenstein sözcüklerin işlevlerine doğru bir yola çıkmıştır ve kitap şu örneği bizim düşünmemizi isteyerek başlar: Bir sözcüğün anlamı nedir? Sözcüğün anlamı üzerinden çıkarımı daha önce anlam çıkarma sürecinde yapmış olduğumuz bir dizi etkinlikler sıralanır. Anlamı bir sorgulama alanı içerisine dahil etmeye çalışır. Ama bunu yapmak için havada kalan bir sözcüğün anlamı nedir sorusunun devamı olarak yine bir takım soruların peşine düşer:

"Bu sorunun üstüne önce, bir sözcüğün açıklamasının ne olduğunu sorarak gidelim; bir sözcüğün açıklaması neye benzer? Bu sorunun bize yardımcı olma tarzı "bir uzunluğu nasıl ölçeriz" sorusunun uzunluk nedir? sorusunu anlamamıza yardımcı olmasına benzer "(Wittgenstein, 2011b, s. 3).

Uzunluk nedir anlam nedir? Bir sayısı nedir gibi soruların cevabını vermek isteriz ama bu soruların görülür dünyada karşılığı olmadığı için bir şeye işaret etmediğini belirtiriz. Yine de belirtmemiz gereken bir şey olduğunu her zaman hissederiz. Yani bir adla karşılaştığımız zaman ona karşılık gelen bir şey arama eğiliminden kaynaklanan bir duygu durumumuz vardır. Önce anlamın açıklaması nedir? diye sormanın iki avantajı vardır. Anlam nedir sorusunu yeryüzüne indirmiş oluruz. "(Wittgenstein, 2011b, s. 4). Zira elbette anlamın anlamını anlamak için anlamın açıklamasını da anlamak gerekir. Kabataslak söylendiğinde; "anlamın açıklamasının ne olduğunu soralım, zira bunun açıkladığı şey anlam olacaktır. "Anlamın açıklaması" ifadesinin gramerini incelemek size "anlam" sözcüğünün grameri hakkında bir şey öğretecek ve sizi "anlam" diyebileceğiniz bir nesne bulmak için çevrenize bakınma ayartmasından kurtaracaktır (Wittgenstein, 2011b s. 10). Böylece anlam dediğimiz zihinsel süreçle sözcük birbirinden ayrılmış olur. Bu da yine ikinci dönemin anahtar bulgularından biri hatta en önemlisi denilebilir. Wittgenstein özellikle geçiş dönemi olan ve felsefi soruşturmaların adeta gövdesini oluşturan bu dönemde, dil oyunlarına giden süreçteki anlam sorunlarını ortaya çıkarmış oldu. Ama bu geçiş döneminin en büyük özelliği ders anlatılarından kaydedilenler olduğu için, daha çok konuşma havasındadır. Bu yüzden problemin varlığı belirtilmiş ama belirtilen sorunlar herhangi bir sonuca bütünüyle ulaşamamıştır. Mesela Felsefi soruşturmalarda ki kavram oluşturmalarını Mavi Kitap Kahverengi Kitap'ta göremeyiz. Yani sorunlar bir soruşturma düzeyinde bırakılmıştır. Başlangıçta ki sorularda olduğu gibi sorulan sorulardan esasen yeni bir yöntem

doğru yola çıktığını görebiliyoruz. Ö.N. Soykan bu konuda Wittgenstein'in yaptığı tespitini, anlam konusundaki yanlışlığın felsefenin konusu ve soruşturma alanına dahil etmeyi başardığını belirtir (Soykan, 2006, s. 97).

“Sözcüğün gösterimi taşıyıcı arasındaki ayrımı görmenin felsefe bakımından önemi şuradadır: Filozoflar örneğin zaman nedir? Yaşam nedir? Bilgi nedir? Doğruluk nedir? Sorular sorduklarında sanki bu sözcüklerin tıpkı taşıyıcıları olan adlar gibi bir şeyi, bir nesneyi olduklarını sanıyorlar. Böylece onlar sözcüğün gösterdiği, sözcükte içkin olarak bulunduğu inandıkları o şeyin, o özün izini bulmaya çalışıyorlar. Adın anlamının onun taşıyıcısı olduğu yanlışına düşülmeseydi, bu ikisi birbirinden ayrı tutulsaydı, bu filozoflar sözcüklerine birer öz yani onların gösterdikleri birer nesne aramazlardı ve bu soruları sormazlardı “(Soykan, 2010, s. 55).

Böylece ad, kendi başına anlamı ve göstereni olan ölü im denilen iki ayrı nokta da ele alınmasının gerekliliğini ortaya koymuş oldu. Özellikle çeviri metinlerinde çıkan bu türden sorunlar her zaman bir dilin diğer dil üzerinde ki hakimiyetine kayıtsız kalınması neticesinde kendine sağlam bir temel arar. Mavi Kitap Kahverengi Kitap bu çeviri mantığında kullanımın anlamı dışladığını belirtir. Fakat anlam ön plana alındığında bu sefer mantık yönünden ve sözcüğün göstermeli tanımı işareti neticesinde farklı bir durum tasfirini yaptığı kaygısı taşınılır. Wittgenstein ise konu ile ilgili şunları söyler:

“Dilin işleyişinin iki bölümden meydana geldiğini düşünme ayartmasına kapılırız; 1. si inorganik bölüm, yani imlerin kullanılması, 2. organik bölüm: imlerin kullanılması anlaşılması, kast edilmesi yorumlanması, düşünme diyebiliriz. ikincisi tuhaf bir ortamda meydana geliyor. Çünkü zihinde meydana geliyor gibi görünüyor. Yapmaya eğilimli olduğumuz hata şöyle ifade edilebilirdi: Bir imin kullanımını arıyoruz, ama onu sanki imle birlikte var olan bir nesneymiş gibi arıyoruz. Bu hatanın sebebi bir ad'a karşılık gelen bir şey arıyor olmamızdır. İm anlamını imler sisteminden ait olduğu dilden alır. Kabataslak söylendiğinde: bir cümleyi anlamak, bir dili anlamak demektir.” (Wittgenstein, 2011b, s. 8).

Anlamın çoklu mantığının nesneyle arasındaki grift ilişkisinin sorgulanmasına başlanmıştır. Gerçeklik dediğimiz şeyin formu tekil bir dünya içinde parçalanmış yargıların resimsel olgusal olduğunun sürecin yanlışlığı bu noktada belirtilmiştir. Nesne ile anlam arasında artık psikolojik süreçlerin başladığı ve kültürel kodların belirli bir takım davranış kalıpların dil pratiğinde işlenip kullanıldığı bir dönemin varlığı bu kitap sayesinde atılmıştır. Bu kitabın öneminin belirtilmesi açısından Hans Slagu'ya göre:

“Bu dilin doğası üzerindeki yeni düşünceler, Wittgenstein için insan zihninin doğası ve özelde de kişisel deneyimle fiziksel dünya arasındaki ilişki hakkında bir yardım işlevi görür. “Ben sözcüğünün herhangi bir şeyin adı olarak işlevi olmadığını ama belli bir gövdeye dikkat

çekmeyi amaçlayan ifadelerde ortaya çıktığı konusundaki Descartesçı zihinsel maddenin varlığına karşı çıktı. Bir süre için en azından kişisel deneyim ile ilgili birincil dil ve fiziğin ikincil diliyle açıklayabileceğini düşündü. Bu durum Mavi Kitap'ta açıkça görülen bu ikili dil görüşünü daha sonra Wittgenstein içsel görüngülerimizin varlığına bağlı olduğu lehine bıraktı." (Sluga, 2002, s. 26).

Sluga'nın belirttiği noktadan bütüncül teorilerin dilin anlamını pratikten dışlayan yönüne artık psikolojik ve antropolojik açıdan bakmaya başlanmıştır. Özellikle dilin içerisinde belirli bir gruplama yaparak her sınıfın, dil kültür ilişkisini kendi içinde anlamaya çalışmıştır. Bu süre zarfında kültürel dinamikleri anlam ve im ilişkisini çözmeye çalışmakta kullanmıştır. Mavi Kitap'ta henüz daha yasalaşmamış bu sınıflandırma anlayışı da kendini gösterir. Bir takım anlam kategorilerinin anlaşılmasında izlenilmesi gereken metodolojiyi anlamamıza yardımcı olmuştur.

Bu kitabın oyun problemine giderken sağladığı katkılardan bir diğeri ise bir şeyin neden yanlış anlaşılabilirliğinin sezdirilmesidir. Zaten bu nokta da kavramları oluşturmuyor ama içerik açısından sorunların ne olduğunu ve neden tam olarak anlayamadığımızı ortaya koyar. Var olan dil problemlerinin, artık mantıksal bir takım sorunlarda yattığından çok, olayın esasını niçin yanlış anladığımızı bize anlatmaya çalışır. Dilimizdeki güçlükte birçok sözcük için göstermeli tanım bulunmamasıdır. Mesela: bir, sayı, değil, ama vb. gibi sözcükler vardır. Buna rağmen, bir şeyi size göstermez fakat biz bunların ne olduğunu ancak kullanımlarından anlayabiliriz (Wittgenstein, 2011b, s. 10).

Esas bu paragraf; Felsefi Soruşturmalar adlı kitabın niçin yazılması gerektiğini ve problemlerinin çıkış noktasını gösteren en önemli öğelerinden biridir. Searle bu konu ile ilgili bir söyleşisinde, Wittgenstein'ı şüpheye götüren ve cevabını da veremediği bir mesele olduğunu söyler. Özellikle dile gelenin ve dilde ifade edilenin resme sahip olması gerektiğinin katılmış bir göstergesi olan Tractatusçu dönemden kurtulması gerektiğinin de anahtarı olmuş bir soruşturmadır. Dilimizde var olan ama resmi olmayan ve de gösterilemeyen sadece dilde ifade edilen bu sözcüklerin özelliğinin pratikte kullanım esnasında ortaya çıktığını belirtir (Searle, 2006, ss. 31-32). Wittgenstein'ı Felsefi Soruşturmalar'ı yazmaya iten ana nedenlerden bu mesele, biz bir anlamı olmayan fakat kullanıldığında her hangi bir olayı anlatmada bir yardımcı unsur olan "bu sözcükler nasıl oluyor da tüm özelliklerini kullanım esnasında gösteriyor? " sorusunu sormasına yol açtığını belirtir. Bu konuda Wittgenstein'ın bir makine mühendisi olmasının ona bu konuyu açıklamada ilham olduğunu belirtir. Ray Monk ise " nasıl ki bir otomobil motorunda birçok boşta dönen çark görüldüğünde bunların esnasında sadece motorun hareket yeteneğine göre devreye girdiği gibi dilimizde de bu şekilde birçok sözcüğün var olduğunu belirtir" (Monk, 2005, s. 480).

Yalnız bu önerme, esas meselenin en basit halidir. Bu ifade edilmeyen ama var olan onlarca meselenin anlam sorununun cevabını aramaya başlatılmasıdır. Şöyle ki zamanın neyi gösterdiğini, nasıl ifade edildiğini ve renklerin ne şekilde gösterildiğini, ağrının nasıl ifade edildiğinin anlatılma meselelerinin Felsefi Soruşturmalar'da, dil oyunu meselesine giderken peşine düşer. Özellikle de ağrının gösterimi konusunda Wittgenstein tam bir kuram çıkmazını ele alır. Bu durumun ayartısından kurtulmak için ise olmayan şeylerin dile geldikten sonra ki kullanım mantığını bize göstermeye çalışır. Bu durumla ilgili şu soruyu sorarak meseleyi açıklaya çalışır:

“Peki nasıl olurda durumun ne olmadığını düşünebiliriz?”

Bu felsefi soruların güzel bir örneğidir. Nasıl olurda sorusu bizi şaşkınlığa düşürdüğünde durumun ne olmadığını düşünmekten daha kolay bir şey olmadığını kabul etmek gerekir. Yani bu bize yine, içine düştüğümüz güçlüğü bir şeyi düşünmenin nasıl yapıldığını hayal etme yeteneksizliğimizden kaynaklanmadığını gösterir. Tıpkı zamanı ölçme konusunda ki felsefi güçlüğü, zamanın fiiliyatta nasıl ölçüldüğünün hayal etme yeteneksizliğimizden kaynaklanmaması gibi. Wittgenstein bu durumun nedeni olarak bir şeyi düşündüğümüzde tam hatırlayamama güçlüğüne içe bakış güçlüğü yada bu türden bir şey gibi olduğunu söyler. Oysa O'na göre güçlük, olgulara, yanıltıcı bir ifade biçiminin ortamından baktığımızda ortaya çıkar (Wittgenstein, 2011b, s. 36). Bunun diğer bir nedeni ise olgu ile anlam arasında hiçbir zaman birbirine indirgenemeyecek bir aynılık olmasıdır. Biz çıplak gözle nesneye temas edebiliriz ama onun sadece görünür ve yer kaplayan tarafını, bir boyuttan algılayabiliriz. Bu yüzden bütünü ne olduğu konusunda bize bir bilgi vermeyecektir. Deleuze, olayla, dilin olanaklılığı arasında buna benzer birçok ilişki olduğunu belirtir. Bu ilişkilerin toplamını, anlam ile örtüştüren yapının yine onun dil ile varlık arasında birbirini sınırlayan ve zorlayan ilişkiler bütünü olarak görür. Özellikle Mavi kitapta belirtilen olguların niteliklerine göre anlam belirlemeyi Deleuze'de bireyleşmiş ve cisimleşmiş yapının, anlam olarak kendini gösteren yapısını anlattığını söyler (Deleuze, 2015, s. 205).

Bir şeyin doğruluğunu belirleyen o şey hakkında onu imleyen önerme değil o imlenen önermenin kullandığı uzlaşmada onaylanmasıdır. Şimdi şunu söylemeye eğilim duyarız. "Var olduğu takdirde düşüncemizin doğru olmasını sağlayacak olgu her zaman var olmadığına göre, düşündüğümüz olgu değildir." Ama bu yalnızca olgu sözcüğünü nasıl kullanmak istediğime bağlıdır. Niçin kolejin yanmakta olduğuna inanıyorum demeyeyim? Bu yalnızca kolejin yanmakta olduğuna inanıyorum demenin hantal yoludur. İnanığımız olgu değildir demenin kendisi bir kafa karışıklığının sonucudur. Şunun gibi bir şey söylediğimizi sanırız. Yediğimiz şeker kamışı değil şekerdir, "galeride asılı olan Bay Smith değil onun resmidir (Wittgenstein, 2011b, s. 37).

Bundan sonra ki adım ise düşüncenin nesnesinin, bir olgu olmadığına göre olgunun bir gölgesi olduğunu düşünmektir. "Bu gölgenin, önerme ve cümlenin anlamı olarak farklı anlamı vardır. O zaman şu soru ortaya çıkıyor; Nasıl olurda bir şey var olmayan bir olgunun gölgesi olabilir? Bir gölgenin neyin gölgesi olduğunu nasıl bilebiliriz? Bu gölge bir tür portre olurdu, Bu soruyu şöyle ifade edelim; yaptığımız Portreyi bay N nin portresi yapan şey nedir? Muhtemelen cevabımız o portre ile Bay n arasındaki benzerliktir. Burada aslında bir olgunun gölgesinden bahsederken aklımızda neyin olduğunu gösterir. Ne varki portre fikrini benzerliğin oluşturmadığı çok açıktır. Zira iyi yada kötü portreden söz etmenin anlamlı olması, bu fikrin özüne aittir. Başka bir deyişle fiiliyatta şeylerin değil de gölgenin şeyleri temsil etmesi onun özüne aittir (Wittgenstein, 2011b, s. 43). Özün belirlenmesi ise onun pratikte kullananlar tarafından bir takım uzlaşmalar sonucu ortaya çıkan anlamlarıdır. Böylece Deleuze'da bireyleşim ve cisimleşim olarak verdiği anlam kendini bir kullanım sürecine tabii tutmuş oluyor. Bireyleşim şey durumunda nesnenin bir takım özelliklerinin bireyde uyandırdığı anlamdır. Cisimleşim ise cismin görünen dış yüzeydeki varlığıdır. Wittgenstein'nin Smith'in tablosu örneğinde belirttiği gibi onu Smith yapan şeyin birden fazla niteliğe sahip olmasıdır. Burada Wittgenstein söylemeye çalıştığı şey, herhangi bir tanımlama yaptığımızda bir nesneye ilişkin bir betimleme yaptığımızda onu tanımlarken söylediğimiz sözcüklerin ona ait olduğu eğilimi içerisinde olmamızdır. Wittgenstein yaptığımız bu eylemin düşünme süreçlerinde çok büyük bir hata olduğunu belirtir. Diğer bir yanlışlık ise bu minvalde ad, im ve nesnenin ayrılmaz bir bütün olduğunu düşünme eğilimi olduğunu belirtir.

Bu nedenle Mavi Kitap Kahverengi Kitap'ı önemli hale getiren mesele dil oyunlarında anlam ilişkilerinin ve felsefi soruşturmalar adlı kitabın ana temelini oluşturmasıdır. Özellikle dil oyunları kavramının esasında nasıl bir düşünme sürecinden geçtiği biz bu kitapta bulabiliriz. Birçok yönden anlam ilişkilerini ve anlamın nasıl ortaya çıktığının ilk kıvılcıklarını Wittgenstein ham bir şekilde dile getirmeye çalışır.

Wittgenstein'in Mavi Kitap'ın ana temasında işlediği mesele, bir sözcüğün neye karşılık geldiği ve de anlamının ne olduğu meselesidir. Bu kitaptan vermiş olduğu örnekten de anladığımız, kahverenginin ne olduğunun anlaşılması için sözcüğün kullanımına bakmanın gerekli olduğunu söylemesidir. Yine bu kitabın temel argümanı olan ben kavramı, bizi diğer öznelerden ayıran bizim önermeleri ifade ederken bir takım olaylar eşlik eden bir özneyi anlattığını belirtir. Ağrım var önermesinde "ben" in belli bir bedeni belirtmediğini zira bu ben yerine de bedenin betimlemesini koyamayacağımızı belirler (Wittgenstein, 2011b, s. 84). Bu önermelerin ne anlama geldiği ile ilgili şu çıkarımları yapar: Hepsi kendi içerisinde anlam ve gramer özelliğine sahiptir. Bu anlamın kendisinden veya önermenin gramerinden hareketle belirlenmiş bir özneye ulaşamayacağımızı belirtir.

2.1. Anlamın Farklılaşmasındaki Temel Etmenler

Anlamın farklılaşmasındaki temel etmenler, aslında Wittgenstein'in felsefi dehasını gösteren bir meseledir. Şöyle ki biz bir bakışta nesnenin ne olduğunu anlamaya başladığımızda esasında bir takım süreçleri görmezlikten geldiğimizi görebiliriz. Bu nedenle insanla nesne arasındaki ilişki basite indirgenmiş bir durumda görebilme yetisi ve dile getirme yetisinin ilişkisi değildir. İçinde bir takım sosyo-biyo-düşünceyi barındıran birçok özelliklerin bulunduğunu görebiliriz. Searle'a göre, Wittgenstein'in psikolojik süreçleri de dilin içine dahil ettiğini belirtmekten kendini alıkoymadığını ifade eder. Dil Wittgenstein'la birlikte gerçekliğin bir ifade ediliş tarzıdır. İnsan bu ifadeyi dil ile yaptığını belirtir (Searle, 2006, s. 20). Hatta Comsky bunu direk aleni bir şekilde dile getirir. Ona göre dil: " Dil doğal bir nesne beyinde fiziksel bir temsili olan insan zihninin bir ögesi ve bu türe bağışlanmış yetilerin bir parçasıdır. Bu veriler ışığında dil bilim, bireysel psikolojinin ve bilişsel bilimlerin bir koludur; nihayi amacı da biyolojik ortamda belirlenen insan doğasının temel bir bileşenini tanımlamaktır (Chomsky, 2012, s. 11). Dilin bu çoklu yapısı nesne ile insan ilişkisinin boyutlarının anlamı da ne kadar etkilediğini göstermiştir.

Wittgenstein anlamı belirleyen temel etmenleri dilin çoklu anlamsal yapısı içerisinde dili nasıl anladığımız arasındaki ilişki açıklamaya çalışır. Bunu açıklamaya çalışırken nesneyi anlama götüren şeyin bir takım zihinsel süreçlere tabii olduğunu söyler. Tıpkı duvarda asılı duran portrenin, portresi yapılan kişiyle bir takım benzerlikleri olması gibi. Yaptığımız portreyi bay N. nin portresi yapan şey nedir? Muhtemelen cevabımız o portre ile Bay "n." arasındaki benzerliktir. Burada aslında bir olgunun gölgesinden bahsederken aklımızda neyin olduğunu gösterir. Ne var ki portre fikrini benzerliğin oluşturmadığı çok açıktır. Herhangi bir resmin kime ait olduğunu belirleyen onun resmin sahibi ile oluşturduğu benzerliklerdir (Wittgenstein, 2011b, s. 37).

Peki nasıl oluyor da bir nesnenin resmi o nesneye ait olmaya biliyor? Bu durum aslında resim yapma metodumuzun kendisinden kaynaklandığı belirtilir. Şöyle ki, bir elips çiz veya bir üçgen çiz denildiğinde de biz herhangi bir elipse önce bakar sonra zihnimizde onu canlandırır ve sonra da onu çizeriz. Bu çizdiğimiz resimle baktığımız resim veya nesne artık aynı resim veya aynı nesne değildir. Tüm nesnelere çizilip yapıldıktan sonra ancak kendine aittir. Fakat onu bir takım benzerlikleri ancak bir anlam ilişkisine sokabilir. (Wittgenstein, 2011b, s. 39). Bir durum da bir portreyi, falancanın portresi yapan nedir? İlk doğru cevap niyettir. Nasıl ki bir elips çiz dediğimizde var olan bir elipse bakıp onu kopya ederek çiziyorsak; bu modele uygun olup olmadığına bakarak, kopya; asla aslını temsil etmez. Bu nedenle çizilen nesne aslına ne kadar benzerse, o kadar doğru bulunur. Doğruluk esnasında asıl olan nesnenin niteliğini ve onu içeren sözcükleri ne kadar ortak bir kullanım alanı oluşturduğuna bağlı olarak doğruluğu belirlenir.

Çizilen şey ile aralarındaki "Kopyalamaya çalışmak" dediğimizde; aralarında aile benzerliği olan sayısız çeşitlikte eylem ve sözcük vardır. Söyleme, çizme ve bir iddiada bulunma gibi durumlarda, Wittgenstein'in deyimi ile imlemenin altında her zaman bir niyet yani kast etme anlayışı vardır. Söylediği değil burada neyi kast ettiğinin peşine düşülmeli (Wittgenstein, 2011b, s. 43).

Mavi kitabın ilk sorusu olan bir sözcüğün anlamı nedir sorusunun cevabını T.Altuğ farklı bir Wittgenstein değerlendirmesiyle karşımıza çıkar. Altuğ'a göre, insanlar bu sorunun cevabı olarak hep tek bir anlam üzerine çıkarım yapmaya eğilimli olduğunu belirtir. Burada bizleri düşünmeye sevk eden de esasında tek bir anlamı karşılamayan nesnenin nitelikleri bu anlamın çok az bir durumunu anlatır. Tıpkı bir elips çizmek gibi ya da bir portreyi tanımlamak gibi nesnelere biz nasıl önce görüp sonra zihnimize canlandırıp o şekilde çiziyorsak anlamda bu sürüncemelerden faydalanır (Altuğ, 2013, s. 153). Bir sürecin parçası olarak nedir sorusunun cevabı, kendini bireyin zihninde bulur. Ama bu hayal etme yeteneğini Wittgenstein hayal etme yeteneksizliğimizden kaynaklı anlam kaymaları olarak değerlendirir. Bilhassa buna yol açan nedenlerin en başında anlam ile nesneyi birbirinden ayrılmaz bir şeymiş gibi düşünmemizden kaynaklandığını belirtir ve Wittgenstein, Mavi kitap Kahverengi Kitap'ta bu durumu şu şekilde örnekler:

"Bu konuda ki bütün akıl yürütmelerimiz de yapmaya eğilimli olduğumuz hata, birbiriyile bir anlamda yakından bağlantılı olan her türlü hayal ve deneyimin zihnimize aynı anda bulunması gerektiğini düşünmektir. Ezbere bildiğimiz bir ezgiyi veya alfabeyi söylediğimizde, notalar veya harfler birbirinden ayrılmazmış gibi, sanki bunlar bir kutu da duran bir inci kolyeymiş ve birini çektiğimde arkasındakini de çekmişim gibi görünür "(Wittgenstein, 2011b, s. 44).

Bir şeyin nasıl olduğu ve nasıl olması gerektiği ile ilgili ayrımı, zihnimiz; nesnelere hakkında ki çıkarımda fark edemez. Nesnenin nasıl oluştuğu ile ilgili çıkarım, bizim bakış açımızı ve nesnenin konumlanış biçimini dikkate alarak yaptığımız çıkarım arasında fark vardır. Bu yüzden onun oluşumuna tanıklık etmediğimiz için, onu oluşturan tüm şartları bilemediğimiz için hipotezlerde bulunuruz. Ancak bulunmuş olduğumuz hipotezi destekleyip desteklemediğine göre onun doğruluğunu ve yanlışlığını test edebiliriz. "Bilinçli bir zihinsel olayı bildirmek ile zihnin çalışma mekanizması denilebilecek şey üstüne, bir hipotez öne sürmek arasında ki farkı kolayca gözden kaçıırız. Dahası, zihnimizin işleyişine dair böyle hipotezler ya da resimler gündelik dilimizin ifade biçimlerinin birçoğunda vücut bulmuştur." (Wittgenstein, 2011, s. 46). Nesne ve durumlara ilişkin anlık değerlendirmelerimizde her zaman nesneye ilişkin tüm zaman ve anlamlar dikkate alınarak çıkarımlar yapılır. Mesela bir bomba sesi bekleyen bir insanın sesi duyduktan sonra gelen sesi daha düşük bulması gibi; önceden yaşamış

olunan deneyimler karşılaştığımız olaylara ilişkin adlandırma ve anlamlandırma şeklimizi değiştirir.

Çevremizde ki nesnelere ne olduğuna ilişkin bir belirleme yapmak zorunda hissederiz. Ama belirleme yaparak yaşadığımız hayatta, elde ettiğimiz deneyimin dışında bir belirleme yapamayız. Dolayısıyla nesneye ilişkin bilgilerimiz yaşadığımız tüm hayat deneyimini içerir. Biz bu deneyimlediğimiz yaşamın dışında herhangi bir anlamlandırmayı yapabilecek özellikte olmadığımız Wittgenstein tarafından belirtilir. O'na göre, böyle düşünmemizin çevremizde ki nesnelere üzerinde hakimiyetimizi yitirdiğimizi belirtir (Wittgenstein, 2011, s. 47). Bunun yerine nesneye ilişkin anlamlandırma da bir çok kişisel deneyimle baş başa kalırız. Dilin işleyişine bağlı bazı belirli süreçler, dilin ancak onlar yoluyla işlev görebileceği süreçler var gibi görünür. Bu zihinsel süreçler olmadan dilimizin imleri ölü gibi görünür. İmlerin tek işlevi bu tarz süreçleri başlatmak gerçekte ilgilenmemiz gereken şeylerde bu süreçler gibi görünebilir. Wittgenstein'in şu sorusu gibi: "birine bana "şu çayırdan kırmızı bir çiçek getir" buyruğunu verdiğimde, ona yalnızca bir sözcük verdiğime göre, ne çeşit bir çiçek getireceğini nereden bilir?

Yanıt olarak; zihninde bir kırmızı imgesi taşıyarak kırmızı bir çiçek aramaya gittiği ve hangisinin imgenin renginde olduğunu görmek için onu çiçeklerle karşılaştırdığıdır. Adlarla renkli kareleri eşleştiren bir tablo taşıyım. Bana..... getir dediğimde zihnimdeki kareye uygun düşen kareyi alır getiririm. Diğer durum ise direkt gidip kırmızı çiçeği alıp getirmek (Wittgenstein, 2011b, s. 5). Kripke, bu durumu zihnimizde oluşan nesne ile ilgili katı düşünce diğer nesnelere ile ona bağlı bir kıyaslama yapmayı zorunlu kıldığını belirtir. Mesela masa sözcüğü; bir şeye "o masadır" diyebilmem için daha önce zihnimde oluşmuş masa formu ve masa kuralına uygun olması gerektiğini söyler. Yine aynı durumu renklerde de görebiliriz. Yeşil renk dendiğinde zihnimizde yeşil renge uygun olma kuralını ararız. Bu sürecin sonucu olarak da biz dile getirdiğimiz şeylerle ilgili; dile gelen değil de kast ettiğimiz zihnimizdeki durumla ilgili sonuçları beklemeye koyuluruz. Kripke bu noktaya kadar Wittgenstein'in kast etme ve anlamla ilgili çıkarımlara bakış açıları aynıdır. Fakat ayrıldığı nokta ise kast etmenin kendisinin anlamın doğruluğu veya yanlışlığı üzerine kesin sonuçlara götürmediği meselesidir. Hatta şu çıkarımı yapmaktan kendini alıkoyamaz: "Bu geçmiş davranışlarımızın zihinsel tarihindeki hiçbir şeyin hatta her şeyi bilen Tanrının bile hangisini kast ettiğimi tespit edemeyeceğini gösterme iddiasında bulunur (Kripke, 2007, s. 37). Sonuç olarak kast edilmenin kendisinin olgu da bir karşılığının olmadığını ve içinde birçok süreci bulunduran bir yapısının var olduğu bu durumdan çıkarılır.

Kripke'nin ortaya koyduğu kast edilme sorusunda nesnenin mi, yoksa anlamın mı, kast edilmesi sorunu Wittgenstein tarafından cevaplanmış ama bir sonuca da bağlanmamıştır. Şöyle ki, Wittgenstein'a göre bu durumu belirleyen bireyin içindeki eğilim adeta kast edilme sürecine hükmeder. Bu hükmetmeyi katı biçimde savunmaz ama düşünme sürecinde çıkaracağımız

anlamda kesin varlığı sürecin hangi yönde ilerleyeceği konusunda fikir vereceğini belirtir. Kripke, ayrıca Wittgenstein'in bir iç görü mantığından yaklaştığını ve iç gözlemin hatta içsel yaşantımızın bu anlam ve kast etme sürecine dahil edildiğini söyler. O'na göre içsel yaşantımızın dikkatlice incelenmesi karşıt düşüncedekiler tarafından savunulan türden hiçbir kastetme deneyiminin bulunmadığını göstermektedir. Bu durum özellikle bir acıyı hissetmeyi, kırmızıyı ve görmeyi vb. karşıtlıkları içeren kendi içinde diğer sosyo-biyo ve düşünsel nitelikleri de içine katan elementleri içererek karar verilen durumları içerir (Kripke, 2007, s. 66). Kripke başka bir deyişle kast etmenin her hangi bir şekilde bir deneyime sahip olmadığını belirtir. Kast etme sürecinde ifade edilenin kendisinin mi yoksa anlamının mı kast edildiği açık olmadığı görülmüş olur ve anlam bir bakıma muğlaklaşır. Diğer yandan Kripke'ye göre bu kast edilmenin ne olduğunun nasıl anlaşılması ile ilgili durumda Wittgenstein okuyucuları arasında bu katı bir eğilim tarafından belirleniyormuş gibi algılandığını söyler.

Dilin işleyişinin iki bölümden meydana geldiğini düşünme ayartmasına kapılırız; 1. si inorganik bölüm, yani imlerin kullanılması, 2. organik bölüm: imlerin kullanılması anlaşılması, kast edilmesi yorumlanması, düşünme diyebiliriz. ikincisi tuhaf bir ortamda meydana geliyor çünkü zihinde meydana geliyor gibi görünüyor. Yapmaya eğilimli olduğumuz hata şöyle ifade edilebilirdi: Bir imin kullanımını arıyoruz, ama onu sanki imle birlikte varolan bir nesneymiş gibi arıyoruz. Bu hatanın sebebi bir ad'a karşılık gelen bir şey arıyor olmamızdır. İm anlamını imler sisteminden ait olduğu dilden alır. Kabataslak söylendiğinde: bir cümleyi anlamak, bir dili anlamak demektir (Wittgenstein, 2011b, s. 8).

Bu pasajdan da anlaşıldığı gibi Wittgenstein, anlam hatalarını duyuşsal bir eğilim hatası olduğunu belirtir. Wittgenstein, nesneyi bu anlamda ikiye ayırır. Bu onu bir Platoncu bakış açısına sokmak zorunda bırakmış olsa da anlamı zihnin iç süreçlerinin sonuçlarına bırakması yönünden tüm Platonculardan ayrılır. Bir bakıma onun anlam yönünden görüşlerinde esnetilmiş yumuşatılmış bir Platon idealizmine de bu yönden yok diyemeyiz. Fakat dünyaya bakış açısında artık sert geçirgen olmayan bir yüzey yoktur. Bu yönden Wittgenstein kuantum fiziğini de anlam sürecinde sözcüğün yapısında da uygulamaya çalışır. Bu yeni paradigmada her ne kadar kesinlik bildirmese de başarılı olduğu görülür.

Wittgenstein bu göreceli bakış açısından itibaren yeni fiziğin katı maddeci tavrına bakış açısını kendi dil felsefesi anlayışı üzerinden değerlendirmiştir. Esas bu çıkarımı yaptıktan sonra nesneye ilişkin ne olduğuna dair belirleme yapma çalışmalarının onun sadece dış yüzeyine göre yapılmasını da artık makul görmez. Üzerinde gezindiğimiz zeminin katı değil de serpiştirilmiş parçacıklar olması artık zeminin katı bir şekilde ifade etmemizin yanlış bir sonuca vardiacağını belirtir. Ama burada ki zeminden kastı dildir. Üzerinde gezindiğimiz bu dil toprağı bizi artık nesneyi anlamlandırırken katı bir dış yüzeye ilişkin çıkarım yapmamızın önüne geçeceğimizi belirler (Wittgenstein, 2011b, s. 52).

Platondan başlanarak ikili dünya anlayışından bir türlü kurtaramadığımız felsefe, yine Wittgenstein'da da karşımıza çıkar. Çünkü O'da dilin bu dualist dünya görüşü içerisinden bakılması gerektiği ve bunun kaçınılmaz olduğuna dair bir sonuca varır. Bu ayartıdan kaçınılmasının bir imkanı ile ilgili bir çıkarımda bulunur:

"Burada elimizde iki tür dünya vardır: birincisi zihinsel dünya, birde fiziksel dünya. Aslında fiziksel dünya, gazsı ya da daha iyisi esirsi bir şey gibi hayal edilmeye meyillidir. Ama size gazsı ve esirsi olanın felsefede oynadığı tuhaf rolü hatırlatayım- bir adın genellikle bir nesnenin adı diyeceğimiz şey olarak kullanılmadığını anladığımız ve bu yüzden kendi kendimize onun esirsi bir nesnenin adı olduğunu söylemekten kaçınmadığımız zaman. Yani bazı sözcüklerin grameri hakkında sıkıntıya düştüğümüz ve bunların maddi nesnelere adı olarak kullanılmadığından başka bir şey bilmediğimiz zaman, bir kaçamak olarak "esirsi nesnelere" fikrini zaten biliriz. Bu zihin madde olarak iki malzeme sorununun nasıl çözüleceğine dair bir ipucudur" (Wittgenstein, 2011b, s. 54).

Bu iki temel çizgiyi dünya içinde bir örnekte de kullanılır kişisel deneyimlerimiz ve canlı bedenimizdir. Kişisel deneyimimizde ki fenomenlerin zihinsel çıkarımımızı atmosferin üst tabakası olarak görüldüğünü belirtir. Maddi dünyada olan bitene karşıtmış gibi düşünüldüğünü dile getirir. Wittgenstein bu durumun sadece bir eğilim olduğunu düşünmektedir. Dildeki nesneyi anlamlandırırken yaptığımız gibi, birbirinden ayrılmış bir şekilde düşünemeyişimizin bir sonucu olarak görüldüğüdür. Ayrıca kişisel deneyimlerimizin dünyanın neyden yapıldığına ilişkin katı bir fiziksel nesneymiş gibi çıkarımda yaptığımızı belirtir ve şöyle söyler:

"Kişisel deneyim fiziksel, kimyasal ve fizyolojik süreçlerin ürünü olmak şöyle dursun, böyle süreçler hakkında her anlamda söylediğimiz her şeyin tamda temeli gibi görünür. Buna bu şekilde baktığımızda yapı malzemesi fikrimizi yine yanıltıcı bir şekilde kullanıp zihinsel ve fiziksel bütün dünyanın tek bir malzemededen yapıldığını söylemeye eğilim duyarız." (Wittgenstein, 2011b, s. 55).

Monk'a göre Wittgenstein, nesnel dünyanın artık kendi başına dayandığı temelin esasen kişisel deneyim ve uzlaşma fikrine göre belirlendiği çıkarımını yapar. Ama bu öznel çıkarımlar bizi bilginin güvenilirliği konusunda tekrardan düşünmeye zorladığını belirtir. Ama fiziksel dünyanın evrensel olduğu hakikate ilişkin çıkarımımızın sadece dilimizin verdiği olanaklarınca onu belirlemeden ibaret olduğunu ve esas olarak gündelik dilin bir yansıması olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtir. Mesela burada gündelik dilin vermiş olduğu bir rahatsızlığın örneği bu konu için verilebilir. "güneş doğdu" dediğimizde biz sabahın olduğunu "güneş battı" dediğimizde de akşam olduğunu belirtiriz. Ama fiziksel olarak güneşin doğuşu ve batışı gibi bir durum söz konusu değildir. Bu dünyanın günlük hareketinden ibaret olduğu bir gerçektir. Wittgenstein

öznelin kullanılmasının da aslında küçültücü bir anlamı olduğunu ifade eder (Monk, 2016, s. 544).

2.2. Wittgensteinci Yeni Anlam Arayışları

Wittgenstein bu yeni anlam arayışları ile ilgili önermeleri anlamın geçirdiği süreç içerisinde hangi süreçlerden geçtiği ve nasıl sonuçlar çıkarıldığı ile ilgili durumları içerir. Aslında Wittgenstein bu ham verileri Felsefi Soruşturmalar adlı kitap için hazırlarken bir bakıma modernizmin de eleştirisini yapmıştır. Anlamın doğasında var olan tuzakları bize göstermeye çalışmış ve yapılan hatalarla ilgili çıkarımlarda bulunmuştur. Peki bu anlamın sorunları ile ilgili öngörüler nelerdir? Yeni anlam arayışları, tüm anlam durumlarını ve Felsefi Soruşturmalar adlı kitabının dil oyunları kavramına götüren süreçteki öne sürümleridir

Wittgenstein'a göre, düşünme konusunda şöyle bir sıkıntı daha vardır:

“Görsel alanımda ağacın imgesini kulenin imgesinin sağında görebiliyorum. Yada ağacın imgesi görsel alanımın ortasında duruyor. Ve şimdi şunu sormaya eğilim duyarız; Peki görsel alanı nerde görüyorsun? Şimdi bu nerde sorusu ağaç imgesinin yerini belirttiğimiz anlamda bir yerin sorulmasını amaçlıyorsa bu soruya anlam veremediğimize yani ayrıntılarıyla işlemediğimiz bir grametik analojiyi sürdürdüğümüzü belirtirim. Ama biri bu görsel imgeyi burnumun iki inch gerisinde hissettiğime sizi temin edebilirim derse ona ne yanıt vereceğiz. Doğruyu söylemediğini nereden bileceğiz; veya bu kişi bize bütün duyumları biliyor musunuz diye sorarsa böyle duyumun var olmadığını nereden biliyorsunuz sorusuna da eklediğinde acaba bunun ispatını nasıl verebiliriz” (Wittgenstein, 2011b, s. 13).

Wittgenstein bu düşünme biçimini, nesneye bakıp anlam çıkarımı yaptığımızda, çıkarımın kendisinin niçin öznel olduğunun cevabını verir. Bir olgu durumuna bakıp anlamlandırdığımızda ulaşacağımız anlamın nesnel olmama nedenini bulmuş gibidir.

Bu soruların cevabını bütünüyle veremeyiz. Bu durumu Kripke, özellikle bu durumu iç görü ve bireyin nesne ile arasındaki deneyimsel ilişkinin kesinliklere bağlanamayacağını belirtmiştir. Bununla birlikte, savı iddia edenin bir takım pratiğe dökülmüş davranışlarının anlık durumuyla alakalı olduğunu söyler. Burada yaklaşımın diğer tüm anlam paradigmalarından farklı olan tarafı, düşünme sürecinin nesne ile başlayıp zihinde devam eden ve eğilimler sonucunda da yönlendirilen tarafıdır. Elde edilen anlamın doğruluğu ile ilgili götürüldüğü yer ise belirsizlik taşır. Elde edilen bilgi ve anlam nesneden çıkmış bireyin kendi görüş alanına sokulmuştur. Bu görüş alanı ise deney ve gözlemle elde edilemeyecek sadece kişinin bakış açısına ve pratikteki uygulamada ortaya çıkan sonuçlara göre değerlendirme yapılacaktır (Kripke, 2007, s. 55).

Wittgenstein aslında Felsefi soruşturmalarda da bahsedeceği bu durumu açıklamak için ağrı örneğini verir. Falanca kişinin dişi ağrıyor denildiğinde bize esasen diş ağrısı çekenlerin neler yaptığı bize gösterilmiştir. Böyle durumların örneği olaraktan yanağını tutmayı ele alalım. gözlemlerim sonucunda bu dişi ağrıdığına yüzünü tutanların yanağında kırmızı bir leke oluştuğunu fark ettiğimizi farz edelim. Mesela Ahmet'in dişinin ağrıdığını görüyorum çünkü yanağında kırmızı bir leke oluşmuş. Bana şöyle bir soru gelebilir " kırmızı bir leke gördüğünde Ahmet'in dişinin ağrıdığını nereden biliyorsun? O zaman bende bu kırmızı lekenin ortaya çıkmasına her zaman belli fenomenlerin eşlik ettiğine dikkat çekerim (Wittgenstein, 2011b, s. 29)

Peki yüzüyle elini tuttuğunda dişinin ağrıdığını nerden biliyorsun sorusuna ise böyle bir deneyimi kendimizin de gerçekleştirdiğini belirtiriz. Ağrının ne olduğuna ilişkin bir çıkarımı bütünüyle anlayamayacağımızı belirtir. Bu nedenle ağrı meselesi esasen kişinin kendisiyle ilişkili ve bir başkasının bu durumu aynı ölçütte anlamayacağını belirtir. Ağrının anlamayacağı gibi bunun ne olduğunu anlatamayacaktır. Hepimizin ağrı duyum eşiği farklıdır ve biz bunu nesnel ölçütlerle anlatamayız. Hatta bu ağrı kavramının herhangi bir resmini gösteremeyiz. Wittgenstein bu konu ile ilgili şunları söyler: "Beni yalnızca kendi deneyimim gerçek olduğunu söylemeye iten bir ayartma vardır: " Benim gördüğümü, işittiğimi, ağrı hissettiğimi, vb. biliyorum ama başkalarınınkini bilmiyorum. Bunu bilemem, çünkü ben benim, onlarda onlar." (Wittgenstein, 2011b, s. 53). Wittgenstein bu durumun belli olayların belli fenomenlere karşılık gelmesini bu olayların içinde bulunan kişilerin birbiri arasındaki uzlaşmadan kaynaklı bir anlaşmaya vardığını belirtir. Yani fenomene resme karşılık gelen değer değil, fenomeni belirli bir takım olaylar sonucu uzlaşmacılar tarafından kabul edilmiş durumlar olduğunu belirtir.

Aynı durumu " zaman"ın ne olduğuna ilişkin tespit de kullanır. Çünkü zamanı evrensel yasalarla belirlediğimiz göstergeler olduğu gibi toplumda ancak o kavramı kullananlar tarafından bilinebilir olan niteliğe sahip olduğunu gösterir. Mesela saat 12'de geleceğim ile öğlen geleceğim arasında ki anlam farkı; birincisi bir dış göstergeye ihtiyaç duyarken diğeri toplumsal kabullere göre belirlenen 12 ile 14 arasındaki bir zaman dilimine tekabül eder (Wittgenstein, 2011b, s. 56).

Wittgenstein tüm bunlardan hareketle; düşünememek veya düşündüğümüzü sanmak gibi temel bir sorunu ortaya koyar. Elimizin hareketlerini görebiliriz ama her zaman elimizi vücudumuzun geri kalanına bağlı olduğunu veya vücudumuza kol ile bağlandığını düşünemeyiz. Çünkü bu durum kanıksanmış bir bilgi gibi dünyanın şeklinin yuvarlak olması gibi zihnimize yerleştiğini söyler. Bu tıpkı ağrıyan bir yerimiz olduğunda ağrıyan yerimizi gösterme şekli ile ilişkilidir. Biz bu göstermenin nasıl olduğunu düşünmeden yaptığımızı belirtir. Yani "ağrıyan yerim şurasıdır düşünmeden uygularız" (Wittgenstein, 2011b, s. 57). Göstermeli tanımında her zaman göstermenin şekli ile gösterilen nesnenin ne olduğunu her zaman daha önceden bilinir.

Yani birisi şu nedir dediğinde vermem gereken cevabın şeklini yöntemini bilmem gibidir. Bir şeyin nerde olduğunu sorduğumda oradadır cevabını verirken de orasının ne olduğunu bilmem gerekir. Hatta bir adım daha öteye giderek bu kişinin, her zaman bu yöntemle oranın ne olduğunu anlatma ve anlama şeklini de bildiğini kabul ederek yaklaşır ya da Wittgensteinci bir üslupla bunların hepsine birden inanarak sorgular. Özellikle nerededir sorusundan sonra yön tarif etmemiz, yani "sağa dön, sola dön, öne git arkaya dön cümlelerinin ne anlama geldiğini bildiğini varsaydığımızı belirtir. Ağrı ve bu ağrıyı tanımlama biçimimizin belirlendiğini ve ağrı her ne olursa olsun o ağrıyı anlatma biçimimizin karşımızdakini anlayacağını bildiğimiz metotla bir olduğudur. İçine düştüğümüz gramatik güçlüğü ancak bir başka kişinin bedeninde ağrı hissetme fikrine aşına olduğumda açıkça görebiliriz." Bu noktada belirttiği şey bir başkasının deneyimine sahip olduğumuz şey her ne ise, sadece gerçekliğin kendisi değil bizde bıraktığı anlam, duygu ve tıpkı puzzle'ın parçaları gibi bir araya getirdiğimiz sonuçlardır. Yani birinin tecrübe edip anlattığı şey sadece bizim bir başkası üzerine sanki aynı koşulları içeriyormuşuz gibi yaptığımız tanımlamalardır. Bu tanımlamalar Wittgenstein'in belirttiği örneklerde sadece edindiğimiz daha önce ki tecrübelerden çıkardığımız sonuçlardır. Bu sonuçlar içerisinde birden çok parçalar bulunur. Bu parçaların meydana getirdiği yapı ise, esnek ve geçirgendir. Yani sert ve kırılmaz değildir (Panova, 1997, s. 30).

Bununla birlikte Wittgenstein işaretlemenin mantığındaki ayrılaştırmayı da keşfetmiştir. İşaretlemede birbirini içeren özellikler bulunsa da temelde ayrıldıkları noktalarda vardır. Wittgenstein bu durumla ilgili şu örneği vererek durumu açıklamaya çalışır; "Elinizi yukarı doğru biraz uzağa götürdüğünüzde gözümüze dokundurduğumuzu söylediğimizde yalnızca dokunsal kanıta gönderme yapıyordum. Yani parmağımın gözüme dokunmasının tek ölçütü hiçbir görsel kanıta sahip olmasam dahi aynaya baktığımda parmağımın gözüme değil de alınma dokunduğunu görsem bile, gözüme dokunduğumu söylememi sağlayacak olan o özgül duyuma sahip olmamdı (Wittgenstein, 2011,b s. 59). Burada işaret etmenin mantığında yatan esas olarak kavramların biliniyor olarak kabul edilip işaretlemeyi ona göre yapmamızdır. Bu işaretlemenin mantığı dokunma ve işaretlerdeki farklılık olarak kendini göstermektedir. Wittgenstein'in biraz uzağı göstermesinde ki mantıkta da olduğu gibi göstermenin amacındaki en temel faktör; bizim göstermeli tanımında bu gösterme biçimimizde daha önceden deneyimlemiş olmamızdan kaynaklanır.

Temelde iki duyuma sahip olmamızın anlamlandırmada temel alınacağını belirtir. Bu duyuların dokunsal ve kinestetik duyular olduğunu söyler. Parmağımı dışımdan gözüme doğru hareket ediyor dediğimizde aslında ifade de bu iki duyuma da sahip olduğumuzu beyan etmiş oluruz. Wittgenstein bu önermelerin doğruluğunun kanıtı olarak sadece dokunsal ve kinestetik duyumun varlığına bakmaz. Fakat bunların fiziksel dünyada bir anlamı olacağını belirtir (Wittgenstein, 2011b, s. 59). Wittgenstein yine el yazmalarında bahsettiği durum bu

iddiasını doğrular niteliktedir. Ona göre gözün görme yetisi her zaman tek yönlüdür. Mesela uzaktan bir basketbol topuna baktığınızda sadece onun tek yönünü görürsünüz. Eğer o topa yukardan bakarsanız teknik olarak altını göremezsiniz. Eğer basketbol topu hakkında doğru bilgi edinmek istiyorsanız kinestetik ve görme duyularıyla birlikte tüm basketbol toplarına dokunmak zorundasınız.

Burada Wittgenstein eylemin içinde bulunup dolaylı olarak yapmak ile yapılan eylemi görmek arasındaki farkı belirlemiş ve bunların ayrı olarak düşünülmesi gerektiğini bize göstermiştir. Wittgenstein elimin hareket ettiğini görüyorum önermesinde elimin var olmasını kabul ettiğimiz hatta tüm bunların sağlanması için önceden bir ele ihtiyacımız olduğunu belirtir. Bu durumu sorgulanmasındaki en büyük neden gündelik dilin bir kabuller zinciri halinde sunulmasıdır. Gündelik dilin söyleyeceğini dolambaçlı yollara saptırmamasını ve buna ihtiyaç duymadığı halde fiziksel nesnelere tam tersine bir betimlemeye ihtiyaç duyması dilin hantal ve yanıltıcı yapısında bulur. Bu durumun nedenini belirli duyu deneyimlerimizin yeterli rastlaşması olduğu söyler. Burada yapmak istediği şey tıpkı bir makinanın parçalarının her hareketinde bir işlevi varken vücudumuzdan da aynı işleve sahip bir mekanizmaya sahipmiş gibi bir eğilimimiz var. Bu problemlerin insani olan tarafına eğilim demek zorunda kalıyorum. Çünkü; verdiği örnekte de bu durumu açıklamıştır." Ve koluma elimle dokunuyorsam, bu hareketi o elde hisseder. Vb. ayağı olmayan biri belli bir ağrıyı ayağında ki ağrı gibi betimleyecektir. Böyle durumlarda bir duyum dokunsal yanığımdan dokunsal gözümü doğru gidiyor" gibi bir ifadeye güçlü bir şekilde ihtiyaç duyarız. Wittgenstein'in bu sorgulamaya başvurmasının nedeni olarak ağrının dokunsal ve kinestetik ortamını farkına varıldığında kişinin dış ağrısının kendi dışında başka bir yerde de olabileceğinin hayal edilmesinde ki güçlükleri ortaya koyuyor (Hadot, 2011, s. 85).

İ. İnan'a göre bu durum Wittgenstein'in, idelerin düşünmenin kendisinden ayrıldığı Frege tarafından etkilenmesinden kaynaklanır. Frege'ye göre her idenin bir taşıyıcısı vardır ve bunlar birbirlerine indirgenemez. O'na göre her idenin mutlak bir sahibi vardır. İdeler onlara sahip olan bir yansıtma aracı olmadan kendilerini gösteremezler. Başka bir deyişle duyumsayan olmaksızın bir duyunun olamayacağı gibi bilinç olmadan da bir bilinç içeriği olamaz, yani ideler onlara sahip olan insanlardan bağımsız bir varoluşa sahip değildir. Bu durumdan hareketle Wittgenstein'in kolum ağrıyor önermesini bu anlam paradigması üzerinden düşündüğümüzde; Frege'nin deyişiyle bir başkasının benim ağrıyla empati kurması benim acımı anladığı anlamına gelmeyeceğini ve bunu aktaramayacağını belirtir (İnan, 2003, s. 57).

Yine bu sorgulamanın anlam açısından başka bir önemi; olmuş olanla, görülmüş olan arasındaki ilişkinin aynı olmayacağını ve bunların birbirinden farklı durumları içerdiğini belirtir. Bu hayal etmedeki güçlükleri basitçe görsel dokunsal ve kinestetik vb. deneyimler arasında alışılmışın dışında bir koralasyon hayal etmemizdir (Wittgenstein, 2011b, s. 60). Var

olanın tespitinde sistematikliğin sadece o ana ilişkin koşulları barındırdığı anlamına gelir. Bunu dil üzerine uyguladığımızda önerme ve bu önermeye karşılık gelen nesne sadece birbirini içerlediği anda bir karşılaşma koşullarını oluşturan birçok nedenin sonucu olarak çıktığını belirtir.

Anlamın temel mantığının farklılaşmasında Kripke'nin belirlediği bir durum vardır. Bu durum, pratikte meydana gelen olayları, kurallar tarafından törpülenip kurallara uygun bir gramerik yapı kazandırılması değil, tam tersine yaşamda denenebilir olanı denediğimizde yasanın kendisini, bu deneyimin sonucunda tekrardan oluşturabileceğimizin bilgisidir (Kripke, 2007, s. 74). Böylece anlamın yeni fenomeni belirlenirken büsbütün bu fenomene bağlı kalarak dogmatikleşmiş bir anlam türünün de önüne geçilmiş olduğu görülür. Yeni yasa üretiminin devamlılığı da böylece sağlanır. T. Altuğ ise anlamın idealleşmesi konusunda sözcüklerin işlevlerinin tek tek düşünülüp ve resimsel mantığa göre düşünmek olarak görür. Bu da onu tek tipleştirdiği gibi sözcükten olması gerekenle ilgili bir takım taleplerde bulunmak olarak değerlendirir. Bu bakış açısının tıpkı bir Platon idealizmi gibi sözcükleri kullanım öncesi anlamını belirleme yanlışlığı olarak değerlendirir. Fakat kullanıma göre işlevi belirleyerek anlamı kullanımı dikkate alıp belirlediğimizde karşımıza her kullanımda farklı anlamlar türetebileceğimiz çok anlamlı yapı ortaya çıkacağını söyler (Altuğ, 2013, s. 151).

Bir yüz resmi çizdiğimizde çizimi çizgilerden oluşmuş bir şekil diye ifade etmek tek başına yeterli bir anlam vermemektedir. Çizdiğimiz şekil çizgilerden oluşur. Ama onun ne olduğuna dair bir bilgiye bizi götürmez. Hatta şunu söyleme eğiliminde oluruz; çizdiğim yüzün kendine özgü bir ifadesi vardır. Yani çizim iki şeyi içerisinde taşır: birincisi kendine özgülük, ikincisi ise bize ait olan şeydir. Wittgenstein bu durumu sanki bir cisme iki şekilmiş gibi gören optik bir hayal gücüne sahip olduğumuzu söyler. Bir şeyin ne olduğu o şeye ayrılmaz bir biçimde bağlıdır; bir şeyin sahip olduğu şey ise ondan ayrılabilir diye düşünürüz. Bu yüzün kendine özgü bir ifadesi var dediğimizde bu durumu, yüzün bende tam bir izlenim uyandırmasına izin vermeye çalışırken söylemeye eğilim duyarız (Wittgenstein, 2011b, s. 181).

Wittgenstein şu soruyu düşünmemizi ister: Kağıda çizilen bir cismi üç boyutlu görmek neyi içerir? Bu soruda yine ayrı bir noktaya gönderme yaptığı soru " çizimi üç boyutlu gördüğümüzde onu düpedüz görmeye eklenen nedir? Bu sorunun içeriği yüzünden zihnin boş bir duvarı itip durduğunu ve bir çıkış yolu bulamadığını belirtir. Ama soruya cevap verirken sözcüğün anlamı zihnimizde var olan boşluğu dolduran bir özelliğinin olduğuna dikkat çeker. Sözcüğün her zaman önceden hazırlanmış bir kalıba oturduğunu belirtir. Ve şu açıklamayı yapar: "Bir sözcüğün anlamı dediğimiz şey onları nasıl kullandığımız bağımsız olarak kendi içlerinde sahip oldukları ya da onlara yapışık bir şey değildir. (Wittgenstein, 2011b, s. 190). Kullanım anlamı belirleyici ama tek başına cümlenin gramer ve mantıksal yapısına ait olmayabilen bir şeydir.

2.3. Farklı Anlam Paradigmalarının Dil Oyunlarına Etkisi

Dil oyunlarında anlamın karşılık bulabilmesi için anlama dahil olan öznelerin ne anlama geldiği ile ilgili deneyimin olması gerekir. Bir takım insanları çağırmak ve onlara seslenmek için çeşitli kodlar kullandığımda, eğer; bu kodların ne anlama geldiğini eğer kullanıcılar daha önceden biliyorsa benim ifadelerime karşılık verebilirler. Bu durum şöyle açıklanabilir; deneyimler zihnimde belirli bir takım kodlar oluşturur ve kodun ne anlama geldiğini deneyimin kendi iç işleyişi içerisinde öğreniriz. Wittgenstein bu durumun önemini şu şekilde açıklıyor; "Nesnenin üzerine yazılmış karalamayı özgül kullanım tarzında yatar, ve adın nesneyle kendisine özgü bir ilişki olduğunu, diyelim ki nesne üzerine yazılmış olmaktan ya da birinin bir nesneyi parmağıyla işaret ederek o adı söylemesinden başka bir ilişkisinin olduğunu söylediğimizde bir anlamda sorunları basitleştirmiş oluruz. İlkel bir felsefe adın bütün kullanımını ilişki fikrine sıkıştırır, böylece o, gizemli bir ilişki haline gelir. "Ad ile nesne arasında önemsiz dışsal bir bağlantı içermez" derken bu adın nesneyle ilişkisini karakterize edip şeyin bütün kullanımında olduğunu söyleyebiliriz. Burada ad ile nesne tek bir kullanımda olmadığını birden fazla ilişki olduğunu açıklar (Wittgenstein, 2011b, s. 193). Dolayısıyla, Wittgenstein'a göre bir okuma parçasının ve bir nesnenin veya kağıda çizilmiş bir şeklin bize göre anlamı dışında her zaman görmemizi kuşatacak bir kendine özgülüğü vardır.

Kendi başına oluşan şekil veya herhangi bir olgu nesnesi var olan bilgi değerlerinden kopuk değildir. Çizim dünyaya indikçe var olan diğer olgu durumlarına mutlak suretle bağlanır. Mesela beyaz bir kağıda çizdiğiniz insan şeklinin bir arkadaşınıza veya hiç tanımadığınız birine benzemesi gibi. Böylece anlam yüzeye inmeye başlamıştır ve soruşturma olanağı oluşmuştur. Bu rastlantısal benzerlik kendi iç dinamiklerinde bir kendine aitliği belirtir. Fakat diğer olgu durumlarıyla da bir takım benzerlikler kurar. Böylece dil pratikte uygulama alanlarında kendince anlam işlevleri türetmiştir.

Bir nesne ile daha önceden yaşamış olduğum deneyim o nesneye ait benim duygu durumumu belirler. O nesne ya da benzeriyle arasında kuracağım ilişkileri etkiler. Böylece nesnelere ve onlarla kurduğum ilişkileri etkileyen 2 durum vardır: Birincisi bu nesnenin özgül olarak kendi başına var olduğu durumu ikincisi ise bizde hangi deneyime ve bu deneyimin sonucunda hangi anlama karşılık geldiğidir. Yani en başta Wittgenstein'ın belirttiği inorganik tarafı ile var olan organik tarafıyla da kullanımda neye karşılık geldiğidir.

Sonuç olarak tüm bunlardan hareketle; deneyim belleğimizde yeni oluşan durum ve olayları belirlemede zihnin ve belleğin merkezinde tetikte bekler. Her yeni durumda karşılaştığımızda zihindeki değerlendirme sürecine önce bellek devreye girerek karşılaşılan nesne ile deneyimler arasında bir değerlendirme süreci başlar. Biz farkında olmadan sürekli olarak deneyimlediğimiz dünya yaşayacağımız ve içinde bulunduğumuz zamanı değerlendirme

süzgecinden geçirerek, olayları bizim anlayıp yaşayacağımız şekle göre hazırlar. Ayrıca yaşayacağımız olayları ve çıkarımlayacağımız anlam durumları, hatta dil oyunları bu deneyim ve uzlaşma pratiğinin yaşamdaki parçalanmış ve kağıda dökülmüş yansımalarıdır (Grayling, 2016, s. 123).

Anlamın bizi sürüklediği evre P. Hadot'un deyimiyle dilin anlaşılamayan kısmıdır. Şöyle ki, Wittgenstein'a göre bir dili tümüyle anlama olanağımızın olmadığını belirtir. Çünkü elimizde ki malzeme dilin kendini kendisiyle kıyaslama yapmaya izin vermez. Verse de bu totolojilerden öteye gitmez. Bu duruma verilecek en güzel örnek; "ad nedir" sorusunun cevabıdır: Varlıklara verilen isimlerdir. Yani adın eş anlamlısını kullanarak verdiğimiz cevap onu bir totolojik önerme yapmaya yetmiştir. Çünkü soruya verdiğimiz cevap varlıklara verilen adlardır şeklindedir. Wittgenstein Mavi Kitap Kahverengi kitapta da bu anlam farklılığını etkileyen önermesini türetirken ayna örneğini vermiştir. Benim resmimi doğrulayan şey benim ayna da gördüğüm şekildir. Yani ben burada bizzat olayın en basit tanığıdır. Böylece, kıyas yapacak iki madde bulunur: Birincisi, kendi kendisinin aynada belirlediği andaki şekli, ikincisi ise resmin kendisidir (Hadot, 2011, s. 66). Wittgenstein tam da burada şu soruyu sorar:

Peki aynanın kendini doğrulayacak bir nesne var mıdır? Peki biz aynanın kendini ne ile kıyaslayacağız? Bu sorunun yanıtı yoktur. Şöyle ki kıyaslayacağımız herhangi bir nesne bulamayız ve de aynanın kullanımındaki verilerinin ancak diğer kullanılan verilerle kıyaslanıp, aynanın kendisinin doğruluğuna ulaşabileceğimizi belirtir. Bu yüzden dilde yokluğu ifade edecek herhangi veya dilin dışında iletişim kurulabilecek herhangi bir araç bulunamaz ve bu ifade edilemez (Wittgenstein, 2011b, s. 95).

Böyle yaparak pozitivist gerçekliğin bir bakıma altını oymuştur. Yani tüm deney araçları ve tüm gözle görülür olan her türlü olgu durumları ve olgu nesnelere belli başlı kabullerden ibaret olduğu fikrini doğurmuştur. Bir diğeri ise artık felsefe, teorik alan ve bilimin belirlediği ölçütlerle değil toplumsal pratiklerin bir dizi genellemelerle birlikte anlaşılma kategorilerini ele almaya başlamasıdır. Düşünme tarzımızı belirleyen bir takım süreçlerin, sonucu hangi yönde etkilediği ve genellemelerle ulaşacağımız bazı sonuçların belirli bir alanda ve belirli bir zamanda geçerli olduğu sonucuna ulaşmamızı sağlamaya yöneltmiştir. Ulaşılan sonuçların artık nesnellik düzeyi dil oyunu kıstaslarının içinde hapsedilmiştir. Bu nedenle sonuçlar, ancak dilin belirlediği ölçütlerde ve sağladığı olanaklarda sadece eyleyicilerin eylemlerinin toplumsal pratikteki anlamsal karşılığında bulunur (Dilman, 2010, s. 206). Bu anlamsal ilişkiler sadece dil oyununun içinde ki gerek gramer gerekse kültürel ilişkileri belirli anlamsal sınırların yapısı içinde bir değeri vardır. Hadot şu çıkarımı yapar:

"Wittgenstein'a göre, kendinde dili anlayamayız, belirli falan dil oyununu, bizzat kendimizi belirli falan dil oyunu içine; yani özel bir davranış/tutum içine, bir etkinlik modeli

içine, bir “yaşam biçimi” içine yerleştirerek anlarız. Her oyun kendi kiplerine ve kendine has kurallarına göre işler. Bunun anlamı, dilin açıklayacağı kendinde anlam olmadığı, insanın linguistik etkinliğinden bağımsız anlam olmadığıdır. Anlam, etkinlik terimlerinde tanımlanmalıdır, çünkü dil oyunlarının kendileri etkinlik sistemleridir: “‘Anlam’ sözcüğünü kullandığımız durumların –hepsi için olmasa da– geniş bir sınıfı için bu sözcük şöyle tanımlanabilir: Bir sözcüğün anlamı, onun dildeki kullanımınıdır”. Wittgenstein terim ile terim arasındaki, anlamı bir şekilde dilden önce var olacak tanımlı nesnelere ile sözcükler arasındaki her denkliği katı biçimde reddeder” (Hadot, 2011, s. 68).

P. Hadot’un belirttiği durumu aslında daha öncesinde Wittgenstein’in Felsefi Soruşturmalarda alıntılıdığı Agustinus İtiraflar adlı yapıtında belirtmiştir. Agustinus eserinde sözcüklerin kullanımını ve vereceğim tepkiyi daha önceki kullanıcılardan ve bunu deneyimlemiş kişilerden bizzat görerek öğrendiğini belirtmiş. Tek tek sözcüklerin anlamı, kullanımıyla birlikte öğrenilir. Bununla birlikte, verilen tepkinin anlamını sözcükle birlikte kullanımda anlayabilir. Bireyler anlamı sözcüklerde değil, kullanımda gördüğünü aslında Agustinus eserinde daha önceden göstermiştir.

Yine de Agustinusçu dil mantığının teorik dil ve gramere mahkum edilmiş yapısından çıkarılır. Sonra da, kullanımı belirli bir alanda sınırlı tutan ve ancak kullanıldığında açığa çıkan anlam paradigmalarına doğru sürüklenir. Sonuç olarak bu da dili gramer tarafından sınırları belirlenir. Bu sınırlar, sözcüğün en ham verisi olan türetme şekilleri ve dizilim şekilleri olarak belirlerken anlam olarak kendini sürekli yenileyen bir takım pratik koşulları göz önüne alan ve sürekli kullanımlarda gramere bağlı yeni kurallarda oluşturacak anlamları ve yöntemleri dil-anlam ve anlama yöntemleri açısından bizlere sunulduğu görülür.

Mavi Kitap Kahverengi kitap dilin iki boyutlu yapısını bize göstermeye çalışmıştır. Bu yapılardan birincisi dilin bir nesneye karşılık gelen ve gramere mahkum nesneye yapışan boyutudur. Mesela kağıda çizdiğim bir çizimin insan şekli ve onun kara kalemle çizilmiş olması gibi. Diğer boyutu ise anlamıdır. Mesela şeklin ne ifade ettiği neyi anlatmaya çalıştığı ve kullanımda ne anlama geldiğidir. Çizdiğim insan şekli sanatta bir akımı temsil ediyor olabilir ama aynı şekil bir alışveriş merkezinde sadece insanların gireceği ama hayvanların giremeyeceği bir alanı da temsil ediyor anlamına gelebilir. Bu iki anlamsal boyutu dili kuşatmıştır ve dil bu iki boyutun her ikisini de içinde taşır (Wittgenstein, 2011b, s. 131).

3. WİTTGENSTEİN FELSEFESİNDE DİL OYUNLARI DÖNEMİ

Felsefi Soruşturmalar aslında Tractatus adlı eserin son önermesi olan üzerine konuşulmayan şeylerle ilgili susmalı önermesinin bir bakıma susmadan devam etmesi gibidir. Şöyle ki Wittgenstein bir takım soruşturmalarla ve sorularla aslında neden susması gerektiğinin peşine düşer. Felsefi Soruşturmalar'da Wittgenstein Tractatusun katı pozitivist mantığı eleştirir ve Tractatus'un dilin gramer boyutu hariç diğer önermelerini kabul etmez. Buna rağmen Wittgenstein, Tractatus çalışmasını Felsefi soruşturmalar'ın bir arka planı olarak görür. Bu yüzden Tractatus'un değindiği tüm konuları tekrardan değerlendirmek zorunda kalır.

Ray Monk'a göre bu olay şöyle gerçekleşmiştir: Bir tartışma esnasında arkadaşı P. Sraffa bir soru sorar. Elini yüzüne götürür ve çok saçma bir hareketle yüzüne dokunur. Herhangi bir konudan bağımsız olarak yaptığı bu hareket için şu soruyu sorar: "Bu yaptığım şeyin mantıksal formu nedir?" der. Wittgenstein'in Tractatus'taki kitabın ana mantığını oluşturan "her eylemin mantıksal bir formu vardır" önermesini ona tekrardan düşündürür. Wittgenstein bu soruya cevap veremez. Ayrıca Frank Ramsey tarafından da bir takım eleştirilere maruz kalır. Hatta Felsefi Soruşturmaların ön sözünde yaptıkları eleştirel katkılardan dolayı kitabı oluşumu konusunda onlar borçlu olduğunu belirtir. Şöyle ki Tractatus'un 6.54. önermesinde kendi kitap ile değerlendirmesini sağlam temeller üzerine inşa ettiği konusundaki şüphesini gösterir. Bu önermeyi şu şekilde ifade eder: "Benim tümcelerim şu yolla açıklayıcıdır ki, beni anlayan sonunda bunların saçma olduklarını görür. Onlarla onlara tırmanarak - onların üstüne çıktığında (Sanki üstüne tırmandıktan sonra merdiveni devirip yıkması gerekir." (Monk, 2005, ss. 376-377). Hadot ise Felsefi soruşturmalar için kendi arka planı olmadan sadece tecrübeye dayalı ve pratik dilin kendindenliğini sorguladığı bir kitap olarak değerlendirir. Hatta şu şekilde belirtir:

"Bana göre, Wittgenstein'da, meşru olarak, bir dil felsefesi keşfedilebilirse de, bu onun kendi iradesine karşıdır. Onun yapmak istediği şey, büyük sayıda örnek üzerinden, filozofların gündelik dilin normal işleyişinden başka bir şey aramakta nasıl haksız olduklarını göstermektir. Bu yüzden kitap bir dizi saptama, yazarın bizzat kendisinin önsözde kullandığı ifadeyle bir "tasarı albümü" olarak sunulur. Zihnimiz üzerinde, bir kür gibi, bir ilaç tedavisi gibi, yavaş yavaş etki etmek ister. Bu yüzden eserin gerçek anlamda bir planı yoktur. Bazı paragraf dizilerinin özel konularla ilgili olduğu belirtilebilir. Bu özel konulardan örneğin anlam (signification) kavramına, Tractatus 'u karakterize eden mantıksal atomizmin çürütülmesine, dil oyunu genel kavramına, anlamının incelenmesine, duyguların ve zihinsel süreçlerin ifade edilmesine ve ayrılanlara işaret edilebilir. Eserin ikinci bölümü neredeyse bütünüyle aynı problemleri ele alır: duyguların ifadesi, özel bir dilin imkânı, bir içebakışın (introspection) izahını verir gibi görünen cümlelerdir." (Hadot, 2011, s. 64).

Hadot bu şekilde neredeyse Felsefi soruşturmalar adlı kitabı kavramsal çerçevesini belirlemiştir. Stern ise Felsefi Soruşturmalar ile ilgili Wittgenstein'in bir kitap olarak değerlendirmenin bizi yanlış bir çıkarıma yöneltebileceğini belirtir. O'na Wittgenstein'in içsel konuşmaların bir dökümü olarak değerlendirilmesi gerektiğini ifade eder. Bir başka deyişle yazarın kendi kendisiyle yaptığı sohbetlerdir Özellikle kitabın önermeler şeklinde verili olması zaten bir bütün olarak düşünülmesinin önüne geçmiş olduğunu dile getirir (Stern, 2010, s. 300).

Bu şekilde yaparak içebakışın anlamsal yanını bir iç görü ile değerlendirerek bunu dilin içindeki bir takım temelleri teklik örüntüsünün dışına çıkararak yapmaya çalışır. Wittgenstein, Felsefi Soruşturmalar'da artık keskin bir dönüş ile gündelik dilin kendisini felsefeye dahil etmeye başlar. İnsanların davranışları, hareketleri, vücut dilleri, kabulleri, gelenekleri; dil içinde çoklu bir sistemin parçaları olarak vardır ve bir şeyin anlamı, tüm bu sistemlerin kullanımının bilinmesi ile ortaya çıkacaktır. Wittgenstein, gündelik dilin sahip olduğu, anlam dediğimiz şeyin temelini tek bir oluşumdan çıkararak, anlam birçok etmeden oluşan sistemden bakmayı göstermeye çalışır.

Felsefi Soruşturmaların en ilgi çeken diğer tarafı ise anlam ile im arasındaki ilişkilerin her zaman bir açıklama yaparak sonuçlanması olarak açıklanmasıdır. Bu nedenle yapacağımız açıklamanın, cümleyi başka bir cümle kullanarak açıklamaktan öteye gitmeyeceği belirtilir. Buna rağmen Tractatus'a nazaran kullanılan dil felsefi olmayan praksisin içinde ideal olanı terk etme üzerine kurulu çoklu sisteme sahip bir yapıya sahiptir. Wittgenstein ideal dilin herhangi bir durumu çözebileceğine ve de günlük dilin düzeltilebileceğine inanmamaktadır. Ona göre günlük dilin zaten belirli bir sistemi vardır. Yeni bir dil keşfetmeye veya bir semboller sistemi kurmaya gerek yoktur. Wittgenstein'in Felsefi Soruşturmalar'daki amacı: Dilin, dil bilgisini öğrenerek kullanımına ışık tutmaktır. Kullanım böylece onun anlamsal çıkmazlarını ve sözcüğün kullarımdaki işlevini gösterecektir (Kayacan, 2016, ss. 19).

Ö.N. Soykan ise Tractatus'tan ayrılığın sözün kullanımı ve anlam ilişkisinde daha önce yapılan yanlışlıkları düzeltmeye çalıştığını dile getirir. O da ad ile nesne arasındaki ilişkisinin karşılıklı olduğunu belirtir. Adın gösterimi ile taşıyıcısının eşitlendiğini ve birbirine yapışık gibi düşünülmesi yanlışlığını görmüştür. Wittgenstein, adın taşıyıcısı olmakla gösterimin aynı olmasının bir aykırılık gösterdiğini fark etmiştir. Adı taşıyan nesne yok olabilir ama adın kendisi süresiz olarak kalabilir. Mesela Sokrates ismi ve çağrıştırdığı anlam vardır. Ama bu adın taşıyıcı olan kişi ise şuan yoktur. Ö.N. Soykan şu örnekleri verir: "Örneğin Sokrates öldüğünde Sokrates adlı gösterimsiz, anlamsız bir sözcük olamaz. Hatta ad "pegasus" adında olduğu gibi boş bir adda olabilir; hatta onu karşılayacak hiçbir gerçek yoktur. Sözün gösterimini anlamını onun kullarımda aramaktır"(Soykan, 2006, s. 96) ve anlam dilin içindeki kullanımla birlikte kendini ifşa edecektir. Bu kullanım sadece dil üzerinden değil el vücut hareketleriyle de belirlenebileceğini söyler. Mesela Ahmet birine işaret ettiğimizde işaret yoluyla Ahmet'in kim

olduğunu açıklamış oluruz. Ama daha öncesinde biz taklit yoluyla işaret etmeyi öğreniriz. Dil ile ilişkiye girdiğimiz andan itibaren bilincimiz bu im ile gösterimi ve bunların kullanımını öğrenmeye başlarız. Bu anlamda imler bir tabela görevi görmeye başlarlar. Gösterilen şey ise esas olarak anlamın yönüne doğru ilerler (Rızvanoğlu, 2012, s. 53).

Ö.N. Soykan göre, bu durum sözün anlamının onun kullanımındaki ortaya çıkan sorunlarla birlikte düşünülmesi gereken bir durum olduğunu ifade eder. Bir sözcüğü anlamının yolunu onun nasıl kullanıldığının bilmekten geçtiğini belirtir. Cümlelerin kendisini kullanılan bir alet olarak görülür. Anlam ise bu aletin gördüğü iştir. Nasıl ki bir cümlelerin gösterimi(anlamı) onun kullanımına sözcüğün kullanımını anlamak, bazen onun yerine gösterimi aynı olan başka bir sözcüğü koymaktır. Kullanımı anlamakta onun yerine başka bir cümle koymaktır. Bir cümlelerin betimlenmesinin anlamı diye adlandırdığımız olay, bazen bir simgecilikten diğerine aktarmaktır. Bir resmin bir daha çizimi bir kopya çıkarma veya başka bir ifade tarzına aktarmadır. O zaman betimlemeyi anlamak betimlenmiş olanın bir resmini yapmak demektir. Soykan ise şunu söyler: “Bir cümleyi anlamak onu çıkarıp başka bir cümle koymak anlamına geldiğini dile getirir (Soykan, 2006, s. 97).

Felsefi soruşturmanın anlam üzerine bu denli yoğunlaşması, Tractatus’taki mekanik ve gramatik dilin yerine gündelik dilin anlam konusunda ki işlerliğini göstermektedir. Ancak bu gösterim kendini kültürel dil yapısı içerisinde kullanımdan çıkan ve anlamı uzlaşmaya dayalı çoklu kültürel sistem tarafından belirlendiğini göstermeye çalışmıştır. Bu yüzden bir cümleyi anlamak esasen bir yaşama biçimini anlamaktır. Bu durumu anlatmak içinse, anlatıcı çeşitli vücut dillerini ve mimiklerini kullanarak anlatır. Mesela Ha ha sesini duyduğumuzda gülmek sesinin yerine geçtiğini bilmemiz gibi. Eğer farklı dilden bir vücut hareketi ve ifadesiyle karşılaştığımızda ve bu dili bilmediğimizde vücut dillerini de anlayamayız. Bir dili bilmek bir yaşam biçimini bilmektir. Böylece deneyime dayalı bir anlamlar sistemi oluşturulmuştur. Dilimiz daha önce yaşantılardan hareketle kurulmuş içinde birçok temel olan bir sistemler bütünlüğüdür. Dolayısıyla kullanılan sözcükler ve cümleler bu anlam sistemlerinde daha önceden belirlenmiş çoklu temelli yapıya uygun yapılmak zorundadır. Ne oldukları ve nasıl kullanıldıkları ise deneyim sonucu belirli bir takım uzlaşma alanındaki kabullerden meydana gelmiştir (Soykan, 2010, s. 45).

Aslında bu değerlendirmelerde yine Tractatus’un mantıksal atomculuğuna tepkidir. Felsefi soruşturmalarda temellendirme sorunu; mantık merkezli temel yerine içinde bir çok dil oyunu bulunan çoktan parçalı bir “puzzle”ı andıran bir yapı olarak anlatılmıştır. Temel dediğimiz şeyde içinde bir çok olay ve durum bulunan ve bunlarında birbiriyle bir uzlaşma halinde olarak açığa çıkması gerektiğini belirtmiştir. Tractatusta ise bu temellendirme anlayışı olmadığı gibi böyle bir çoktan parçalı temel anlayışının oluşması da imkansızdı. Bunun nedeni, katı mantıkçı tavır çok parçalı temelin bir araya gelerek bir uzlaşma halinde olmasına izin

vermeyecektir. Mantık burada kendine doğru yönelen her şeye saldırır ve onu kendi metodolojik düşünmesine göre biçimlendirir (Karagöz, 2016, s. 9).

Wittgenstein bu durumdan hareketle bir şeyin doğruluğu hakkında yeni bir tespitte bulunmuştur. O'na göre, bir şeyin doğruluğunu belirleyen, geçmişteki deneyimlerimizden elde ettiğimiz bilgilerdir. Biz türettiğimiz bilgileri ve karşılaştığımız durumları, geçmişteki elde ettiğimiz deneyimlerin sonucunda elde ettiğimizi, düşünme eğilimi vardır. Bir örnek vermek gerekirse; Bir buhar kazanın patlamayacak şekilde yapılmasının onun geçmişten beri yapılmış şekline dolaylı kaynaklandığını belirtir. Tıpkı elini ateşe soktuğunda yanmasından sonra bir sonraki durumda elini ateşe soktuğunda yine yanacağını bilmesi gibi bu aletlerde geçmişte ki tecrübelerden hareketle yapılır. Eskinin yönteminin ne kadar iyi takip edilmesi, onu her zaman daha önceki yapılmış olan sağlam ürünün sonucuna götürür. Bu durumun nedeni, düşünme tarzını kişi, yaşamındaki eylemler ve deneyimler sonucunda öğrenmiştir. Bizim düşüncelerimiz geçmişte olmuş bitmiş bir durumdan elde ettiğimiz bilgilere dayanır. Wittgenstein esas bu problemi varsayımların temellendirilmesi meselesinde değinir. "Elimi soktuğumda ateşin elimi yakacak olmasının kesinliği daha önceden yaktığını bilmemdir." (Wittgenstein, 2010, s. 152).

Bir varsayımın temelleri sorulduğunda bunları aklımıza getiririz. Burada gerçekleşen şey, bir olayın nedenlerinin neler olmuş olabileceği üzerine kafa yorduğumuzda gerçekleşenle aynı mıdır (Wittgenstein, 2010, s. 152)? Burada imlenen, ilk gördüğümüz şeyle soyutlama yaptığımız şey arasındaki ilişkinin ne şekilde kurulduğunun açık bir göstergesidir. Öğrenilmiş bir durum düşünme içerisinde ve yaratımda kendine nasıl yer bulduğunu açıklamış oluyor. Wittgenstein, temellendirme problemi ile ilgili sorgulamasına devam ederken çoklu bir temellendirmeye doğru gidildiği görülüyor. Bu durumla ilgili şunları belirtir:

"Parmağım masaya değdiğinde bir direnç hissedeceğini varsaymak için ne gibi bir temelim var? Bu kalemin elimi ağrısız bir şekilde delip geçemeyeceğine inanmak için? Bunu sorduğum an her biri diğerinin sesini bastıran yüzlerce temel çıkar ortaya. "kendim bunu sayısız kez yaşamıştım zaten; ve sayısız kez de benzer deneyimlerden de bahsedildiğini duydum; böyle olmasaydı, o zaman şöyle olurdu.....; vs" (Wittgenstein, 2010, s. 153).

3.1.Dil Oyunları Problemine Giriş

"Büyüklerim bir nesneyi adlandırdıkları ve söze dökülen kelimeye bu nesneye doğru bir hareket eşlik ettiği zaman, bu nesneye, ona işaret etmek istediklerinde çıkardıkları sesin tekabül ettiğini gözlemleyerek akılda tutuyordum. Başkasının isteği bana beden hareketleri yoluyla, yüz ifadesinin, göz kırpmaların, başka organların hareketlerinin, ruhun talep etmesine, sahip olmak istemesine, yadsınmasına ya da kaçınmaya çalışmasına göre ruhun izlenimlerinin belli olduğu sesin tonunun tercüme ettiği, tüm halklara özgü o doğal dil vasıtasıyla ifşa oluyordu. Böylece farklı cümlelerde kendilerine uygun yerlerde tekrar tekrar kullanılan bu kelimeleri duya duya,

yavaş yavaş hangi gerçekliklerin işaretleri olduklarını ve benim bu işaretleri şekillendirmeye çoktan alışmış ağızdan isteklerimi dile getirmeme hizmet ettiklerini anlıyordum. "(İtiraflar, I, 8, 13; alıntılaman Wittgenstein)

Wittgenstein bu alıntılama da Agustinus aslında dilin ne olduğunu değil bir dilsel tavırdan bahsettiğini belirtir. Ayrıca Agustinus'un dil anlayışını sanki ikinci dil öğreniyormuş gibi değerlendirdiğini açıklar. Oysa bu pasajda dilsel bir tavırdan bahsettiğini görebiliriz. Hatta Ö.N. Soykan bunu bir anlaşma dizgesinin betimlenmesi olarak değerlendirildiğini belirtir. Ama dil denilen şey sadece bu dizgeden ibaret olmadığı da aşıkardır. Bu betimleme sözcüğün öğretilmesindeki neden ise sözcüğün bir tasarımın oluşturulmasıdır. Soykan Agustinus'un dil anlayışı da bir dil değil sadece bir dil oyunu olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtir. Ama hangi etkinliğin dil oyunu olduğu konusunda ise dil ile dilin iç içe geçtiği etkinliklerin bütünü dil oyunları olarak değerlendiren bir açıklamayı Wittgenstein'dan alıntılamaştır (Soykan, 2006, ss. 101-102).

Dil oyunları probleminin ana sorunsalı olan Felsefi Soruşturmalar adlı kitabın özellikle 2. önermesidir. Bu önermedeki problem şu şekilde geçer:

" Agustinus'un betimlemesine uygun bir dil düşünelim: Bu dil inşaat ustası A ile kalfası B'nin anlaşmalarına yarayacak olsun . A yapı taşları kullanarak bir bina yapmaktadır. Yapı taşları olarak da küpler sütunlar, plakalar ve kirişler vardır. B'nin görevi taşları A ya, onun ihtiyaç duyduğu sırayla vermektir. Bu amaçla "küp", "sütun", "plaka", "kiriş" sözcüklerinden oluşan bir dilden yararlanırlar. A bunları yüksek sesle söyler; -B, bu seslenişi duyduğunda getirmesi gerektiğini öğrenmiş olduğu taş hangisi ise onu getirir. Bunu tam bir ilkel dil olarak kavra. İkinci önermede belirtildiği gibi, nesneyi gösteren sözcük dilin ilkel halini verir. Yani küp, kiriş, kare gibi kavramlar, nesnelere karşılık gelir ve bunlar benim zihnime kabullerle yerleştirilmiştir. Hangi sesi işittiğimde hangi nesneye karşılık geleceği zaten bende mevcuttur. Bunun ne olduğunu bilmemek şartıyla ben sesi duyduğum anda, buna karşılık gelen resmi mevcut duruma göre karşılık verebilirim (Wittgenstein, 2010, s. 24).

Wittgenstein bu ikinci önermedeki olayı dilin bütünü olarak görebileceğimizi söyler. Her kabilenin dilsel bütünlüğünün bu şekilde olacağını ve çocuklarında bu işittikleri sözcüklere karşılık gelen sözcükleri kullanmak amacıyla yetiştirildiklerini belirtir. Eğitimin önemli bir kısmını bunların oluşturacağını anlatırken, şu örneği verir; bir çocuğa plaka biçimli bir taşı gösterdiğinizde buna karşılık gelen plaka sözcüğü gibi... Wittgenstein bu durumu bir parantez açarak anlatır: " Çocuk henüz bir sözcüğün nasıl adlandırılmış olduğunu sormayacağı için "işaret ederek açıklama " ya da tanımlama değil, "sözcüklerin işaret ederek öğretimi demekten yanayım" (Wittgenstein, 2010, s. 25). Bunun nedenini ise insanlar arasında dil ilişkisinin bu şekilde olduğunu belirtir.

Wittgenstein, dil oyunu meselesinde esas sorunu, 32. Önermede tasvir eder. Wittgenstein, problemin ortaya çıkana kadar yapılan dil analizlerini, bir çocuğun veya bir insanın yabancı bir ülkeye gidip de o ülkenin dilini anlamıyormuş gibi sanki bir dil analizi yapıldığını belirtir. Yani yabancı ülkeye giden kişinin zaten bir dili var ve ikinci bir dili öğrenmek için o ülkeye gelmiş gibi düşünülür. Bu durumu Agustinusun dili öğrenimi ile ilgili yapmış olduğu yanlışlık olarak belirtir. Ya da diğer durum olarak; bir insanın düşünüp konuşamıyormuş gibi biri durumu olduğu düşüncesinden hareket edilir. Wittgenstein bu durumu düşünme esasında kendinle konuşma iç seslendirme olarak değerlendirilmesi gerektiğini vurguluyor. Başka bir iletişim şeklinin gerçekleşmediği durumlar tasvir ediliyor (Wittgenstein, 2010, s. 36).

Böylece Wittgenstein, dilin ne olduğu ile ilgili farklı bir alana doğru yönlendirir. Dil oyunu içerisinde, bu yeni değerlendirme, esas anlamda dilin yeni tanımını nesne ve insanlar arasındaki adlandırma kaynaklı bir iletişim ağından çıkartır. Bununla birlikte, evrensel olarak herkeste var olan zihinsel resimlerin adları olmaktan çıkarıp birbirleriyle az ya da çok akrabalık bulunan yapıların oluşturduğu bir aile olarak tanımladığını görebiliriz. Bu yeni tanımlamalardan felsefede, yeni bir anlama kavuşur. Wittgenstein'a göre "felsefe anlığımızın dilimizin araçlarıyla büyülenmesine karşı bir müracaattır" (Wittgenstein, 2011, s. 66).

Wittgenstein dil oyunu kavramını ilk felsefi soruşturmalar adlı kitabının 7. Önermesinde yer verir:

"2. Önermedeki sözcüklerin kullanım sürecinin bütünü, çocukların ana dillerini öğrenmelerini sağlayan oyunlardan biri olduğunu düşünebiliriz. Bu oyunlara "dil oyunları" diyecek ve ilkel bir dilden bazen bir dil oyunu olarak bahsedeceğini belirtir. "Taşların adlandırılması ve söylenen sözcüklerin tekrarlanması süreçlerine de dil oyunları denebilir. Ayrıca dil ve dilin iç içe örtülü olduğu etkinlikler bütününe de dil oyunu diyeceğim."(Wittgenstein, 2010, s. 26)

Wittgenstein dil oyunu ile ilişkili olarak düşündüğü üç ana başlığı burada görebiliriz: Birincisi, nesnelere karşılık gelen kavramlar. İkincisi, bu dilin işaret yoluyla öğretilme şeklinden hareketle nasıl kullanıldığıdır. Üçüncü, olarak ise bu iç içe geçmiş ilişkilerin ne olduğunu anlamak (Hadot, 2011, s. 89). Bir çocuğun dili öğrenirken, sayı sıfatlarını ve harfleri sırasıyla öğrenmek zorundadır; tabi ki bunu kullanımlarıyla bir öğrenir. Özellikle ilk 5 veya 6 ya kadar sıra sayı sıfatlarını güncel dünyada göstererek öğrenir. Kullanımlarının öğrenilmesi ancak nesneyi imlerken ortaya çıkar. Kullanımın öğrenilmesi imlemeyle birlikte gerçekleşir.

Dil oyununda oyunun kendisini herhangi bir rehberi ve kuralı yazılı bir metin olarak sunulmaz. Oyun, ancak izleyici tarafından, oyunu oynayanları izleyerek kurallar oluşturulur. Oyunun nasıl oynandığı ile ilgili genel kurallar oyunu izleyen kişilerin izlenimlerinden ortaya çıkar. Yani oyun ancak oynandığında öğrenilir. Hatta izleyiciler bu oyuncuların oyun içinde ki

hatalarını bile belirleyebilir. Mesela dil sürüşmelerini tespit edebilir (Wittgenstein, 2010, s. 47). Kural üzerine yaptığı bu çıkarımlar Tractatus döneminde dili idealleştirme mantığının dayattığı gramere dahil olmayı ve de dilin mantığı tarafından çevrelenmeyi bir bakıma eleştirmiştir. Burada dil oyununun kendine ait kuralı olması ve de bu kuralları var olan unsurlara bağlı kalma şartını da esnetmesi bakımından onu gramerin koyduğu kalıpların dışına çıkarmayı da başarmıştır. Böylece dil kendi kendini durum ve şartlara göre yenileyebilir bir duruma getirmeyi başarır. İlk dönemde anlamı kurallar belirlerken Felsefi Soruşturmalarda kural, anlam tarafından oluşturulması muhtemel olanakları içerir hale gelmiştir. Tractatus'un kendiliğinden harekete geçen ve hesaplanabilir doğası artık Felsefi Soruşturmalarda farklı bir durumu temsil eden, dilin bütünü değil sadece bir özelliğini içeren bir noktayı temsil eder. Grayling bu konu hakkında şunları söyler " Başka bir deyişle Wittgenstein hesaplama mantığını reddeder ve onun yerine dil oyununu koyar: Tractatus'ta katı bir şekilde değişmez tek bir hesaplama vardır; Felsefi Soruşturmalarda ise dil bilgileri denetlemeye açık pek çok dil oyunu vardır." (Grayling, 2016, s. 127).

Ö.N. Soykan dil oyunu üzerine ayrıca uyarı niteliğinde bazı tespitlerde bulunur. O'na göre Dil Oyunları onu oluşturan dilin yapıcı parçaları değildir. Tractatusta cümlelerin toplamının bir dil olduğu söylenmiştir. Sanki bunun paralelinde dil oyunlarının toplamının dil olduğunu zannedildiğini ifade eder. Soykan'a göre, Wittgenstein bu durumu açıkça reddeder. Çünkü Wittgenstein'a göre dil oyunu dilin parçası değil tersine kapalı anlaşma sistemleri olarak kendi içerisinde ilkel diller olarak gördüğünü belirtir. Bu dil kendini süreç içerisinde yeniler ve sürekli olarak da yeni dil oyunları türetir (Soykan, 2006, s. 102).

Oyunlarla ilgili olarak sınır yoktur. Oyunun ölçütleri konusunda nasıl ve ne şekilde sınırlandırma yapılacağı ile ilgili bir sınırlandırma belirtilmez. Ama oyunun kendini ifade edecek kuralları vardır. Bu kuralda her şeyi ve her durumu anlatacak diye bir durumdan da söz edilemez. Mesela teniste top fileyi geçmek zorundadır diye bir kural vardır. Ama topa vuracağımız şiddetle ilgili veya topun ne kadar yükseğe atılmasıyla ilgili bir sınırlandırma yoktur (Wittgenstein, 2010, s. 53).

Dil oyunlarında oynanan oyunların kuralları oyunun içerisinde oynarken meydana gelir. Yani süreç devam ederken kurallar oluşur. Hatta bu kurallar oyun oynarken değişebilir hatta esnetilebilir. Wittgenstein bu duruma "make up the rules as we go along" ile anlatır. Kuralları süreç içerisinde koyuyorum diye açıklar (Wittgenstein, 2010, s. 59). Wittgenstein bu konuyla ilgili şunları söyler: "Dil dediklerimizin hepsinde ortak bir şey belirtmektense bu görüngülerde hepsi için aynı sözcüğü kullanmama yol açan ortak bir şey bulunmadığını aksine bunların birbirleriyle çok çeşitli şekillerde akraba olduklarını söylüyorum. Böylece hepsine dil dememizin nedeni bu akrabalık ya da akrabalıklardır" (Wittgenstein, 2010, s. 51).

Burada örnekler üzerinden gidildiğinde ele alınan oyun sözcüğünde dahi bu akrabalıklar ve farklılıklar görülebilir. Mesela, kağıt oyunları veya oyun tahtası üzerinde oynanan oyunlar, top oyunları gibi... Hepsinde oyun diye ortak bir ada sahiptir. Ama bu oyunlar oynandıkları materyaller bakımından farklılaştığı gibi kuralları da birbirinden farklıdır. Bunlar arasında bir takım benzerlikler bulunduğu gibi sanki iki ayrı ucu temsil eden bir farklılıkta görülebilir. Topla oynanan oyunla kağıt oyunları gibi şekil ve kural olarak hiçbir ortak yönü olmadan biz bunlara kaba bir tabirle oyun olarak adlandırabiliriz. Wittgenstein, bu benzerlikleri nitelemek için şu önermeyi ifade eder: "Ailevi benzerliklerden daha iyi bir ifade düşünemiyorum " (Wittgenstein, 2010, s. 52). Çünkü aile üyeleri arasından birçok benzerlikler ve farklılıklar vardır.

3.1.1 İşaretleme ve Anlamın Dil Oyunları ile İlişkisi

Wittgenstein "dır" iminin kullanımlarında dil oyunu temelinde kullanıma göre anlamın değişeceğini söyler. "Gül kırmızıdır" tümcesinde "dır" ile "iki kere üç, altıdır" cümlesindeki "dır" ın kullanımda farklılaştığını belirtir. İkinci tümcedeki bir eşitliği karşılayan durum varken, birinci önermede gramer bize bu eşitliğe izin vermez. Burada yine karşılık denildiğinde karşılıktan neyin kast edildiğinin belirtilmesi gerekir. Wittgenstein bu durumun kendini hesaplamanın akışı içerisinde göstermesinde gerektiğini belirtir (Wittgenstein, 2010, s. 167).

Soruşturmayı daha ileri taşıdığımızda dilin sözcüklerinin neyi imlediği sorusunu ele alalım der Wittgenstein. "Neyi imlediklerini ne gösterebilir ki kullanım türlerinin dışında" (Wittgenstein, 2010, s. 27) sözcüğün imlediği nesneyi betimlemesini elbette buradan çıkarsayabiliriz. Ama esas olan burada betimlenen sözcüğün ve ona dair işaretlenen adın birbirine benzeştirilmesidir. Kullanımda eğer bu sıralama bozulursa, bu kullanımdaki benzerliğin arttırılması ile ilişkisini etkilemez. Kullanım ve imleme arasındaki problem, nesnenin ne olduğu ile arasındaki problem değil, kullanımın kendisiyle ilişkilidir. Kelimelerin kullanımı ve imlemesiyle ilgili Wittgenstein şu örneği verir: "Bir alet kutusu içerisinde aletleri düşünün: çekiç, kerpeten, testere, cetvel, tutkal çanağı, çiviler, vidalar. Bu nesnelerin ne denli çeşitliyle sözcüklerin işlevleri de o denli çeşitlidir (Wittgenstein, 2010, s. 27).

Bu noktada verdiği örnekten şu çıkarımı yapabiliriz. Nasıl ki bu aletlerin her birinin kendine ait bir işi varsa, aynı zamana bütünün eksik olan parçalarını ve sadece kendilerinin yapabileceği görevleri üstlenirler. Bunların kendilerine ait işleri olduğu gibi kullanılan yere göre bir nesnenin ne olduğunu anlatmak için nesneye ait herhangi bir bozulma veya yeniden yapılandırma işlevini bu aletler yerine getirir. İşte sözcüklerde dilin bütünün kendine ait parçalarıdır. Sadece kendine ait olan kısmı nesneyle birlikte anlatırlar. Bu sözcüklerde şu durumu da fark edebiliriz ki, kelimenin kullanımı dilin sade ve kullanımda olmayan halinde mevcut değildir. Anlam, kullanımda kendini gösterecektir. Buna rağmen, kullanım şekli oluşan anlamla birlikte içinde çok anlamlılığa bir durumu ifade eder. Bir bakıma sözcükler bir cümleyi

oluştururken bir olgu durumunu anlatması veya bir rüyayı anlatması bakımından kast edilme sürecine dahil olurlar. Söylediğimiz ve söylemek istediğimizin anlamı eyleyicilerin sosyal ilişkileri davranışları ve zamana, mekana bağlı olarak çok anlamlı bir hale getirdiği görülür.

Dilin ne olduğuna dair anlamında; imlerin ne anlama geldiğine ilişkin verilmiş ortak tepkiler olarak anlamlandırabiliriz. Tıpkı sol oku görenin sola gitmesi, gerektiğini bilmesi sağ oku göreninde sağa gitmesi gerektiğini bilmesi gibidir. "Almanca öğrenmiş birini yalnızca Alman diliyle yönetebileceğim. Çünkü burada Alman dilini öğrenmeyi mekanizmanın belli bir etkilemeye ayarlanması olarak görüyorum"(Wittgenstein, 2010, s. 156). İmlerin anlamı; belirli deneyimlerin tekrarlı olarak gerçekleşip ortak bir kabul noktası oluşturması sonucu belirlenir. Aslında bu im konusu, dil oyununda temel prensiplerin kabulleri konusunda çarpıcı örneklerdendir. Sebepiyse, im ne kadar yeni olursa olsun, eğer belirli bir kitle tarafından görüldüğünde aynı tepkiler veriliyorsa bu kabuller imle ve anlamla ilgili bağlayıcıdır. Fogelin tüm bu çıkarımları özellikle Agustinusçu dil anlayışına karşı aldığı bir tavır olarak nitelendirir. Wittgenstein'a göre Agustinus dili tanımlarken aslında bir iletişim sistemini betimlemiştir. Adlara karşılık gelen nesnelere tanımlı dili bir anlam bunalımına soktuğu aşıkardır. Şöyle ki, Agustinus; adın anlamını karşılık geldiği nesne olarak tanımlamıştır. Oysa bu durum, genel adlar için geçerlidir. İkincisi nesne olmasa da, anlamın varlığını sürdürmesidir (Fogelin, 2010, s. 201). Bu durumun sonucunda, imler sisteminde gösterimin karşılığı olan nesnenin var olma koşulu, tüm dil sistemi içerisinde genellenen bir model oluşturamaz. Oluşmuş olan anlam dahi genellenemez. Bu yüzden, bu anlayış, kullanımı devre dışı bırakır.

Bir şeyin gösterimi esas olarak cansız bir tabelanın yön işareti ile anlatmak istediği bir durum vardır. Bir ok yönü görüldüğünde, anlam ve im olarak içinde bulunan oyun kurallarınca kast ettiği bir durum vardır. Mesela trafik tabelalarında yönü gösteren ok tabelası düşünüldüğünde, bu bir yön bildirgesi olarak düşünülürken ok atışı yapılan bir alanda "ok" resmi sadece kendini temsil eder. Anlam ve bunun kast ettiği durum sadece oyun içinde eylemlerimizin sonucunda belirlenir. Wittgenstein okun ne olduğunun anlamını, onun canlılar tarafından uygulanmasında kendine yer bulacağını belirtir:

" Şunu söylemek istiyoruz: " Bir şeyi kastettiğimiz zaman söz konusu olan (ne tür olursa olsun) ölü bir resim değil, adeta birine doğru gitmek gibi bir şeydir" kast edilene doğru gideriz" (455. Önerme)" İnsan bir şeyi kast ettiği zaman kast eden kendisidir."; yani kendisi hareket eder. Kendisi öne atılır ve bu yüzden öne atışı gözlemeyi beceremez. Gerçekten de (456. Önerme) "Evet kast etmek birine doğru gitmek gibidir" (Wittgenstein, 2010, s. 150)

Wittgenstein bu ad ile kast etme arasındaki ilişkinin boyutunu bu zamana kadar yapılmadığını ve filozofların kavram sorularına karşılık bir nesne ararken bu ayrımı

gözetmediklerine dikkat çekmiştir. Adlandırma da her zaman nitelikleriyle anlatma geri plana itilirken, nesne ve onun karşılığı olan ad bir bakıma aynı şeymiş gibi düşünülür. Özellikle bu yolla nesnenin kendisinin bulunmasının bu anlamda imkansız olduğu görülür. “Adın anlamı sanki onun taşıyıcısıymış yanlışı akla gelmeseydi, doğrusu bu ikisi birbirinden ayrı tutulsaydı, bu filozoflar sözcüklerine birer öz, birer nesne aramaya koyulmazlardı.” (Wittgenstein, 2010, s. 192). Wittgenstein bu ifadeden anlaşılacağı gibi tüm felsefe sorunlarının aslında bir dil problemi olduğu iddiasını sürdürmeye çalışır. İmlleme ile nesne arasındaki ayrımı fark etmesiyle bütün felsefe sorunları ile ilgili belirleniminin haklı olduğunu göstermeye çalışır.

İşaretlemenin bir diğer özelliği ise zihnimizde oluşturduğu şeklin durağanlaştırmasıdır. Biz işaretlemeyi ve nesne ile kurduğumuz ilişkide belirlediğimiz formları, belirli bir zaman ve toplumsal koşulların içerdiği bir imler sistemini, bunlarla birlikte kullanılan anlam sistemini baz alarak kullanıyoruz. Hatta biz sözcükleri sözsel dolaşıma sokarak dolaşım sistemi içerisinde bulunan davranış kalıplarını bir ön koşul olarak kullanırız. Anlam dediğimiz şey de kullanımın içerisinde oluşan etmenlerin tüm koşulları sağlarken “im”i bir doğrulama sistemi içerisinde değerlendirmesidir. Dolayısıyla işaretleme sistemi, kendi başına var olan bir im sistemini tek başına anlamlandıran bir düzen değildir. O, bir dilsel alt yapının üzerine inşa edilmiş çok yönlü bir anlamlandırma, sınırlandırma ve kaydetmenin tüm niteliğini içeren, başlı başına bir sistemdir (Baç, 2001 s. 48).

İşaretleme bir sözel edime dayalı anlamlandırma biçimi değil, aynı zamanda fiziksel özellikleri dil becerilerinin parçası haline sokan, birçok özelliği içerir. Anlatım tekniği vücut dili onu; oynanan dili oyununun anlatımdaki amacına ulaşmasına yardımcı olur. Burada işaretleme artık doğruluk fonksiyonunu sadece “im”den almaz. Oynanan dil oyunu ve toplumsal dinamikler işaretlemenin tüm anlamsal özelliklerini oluşturur. İm dediğimiz işaretleme sistemi kendine ait tavrı, tüm etkenleri uzlaşmacı bir tavırla harmanlar ve anlam dediğimiz sonucu oynanan dil oyunu belirler. Onun için işaretleme tek başına kullanılan söze dayalı dilsel bir özellik değildir. Tüm toplumsal dinamikleri içinde barındıran ve tüm etmenleri anlamın içinde harmanlayan bir iç içe geçmiş dilsel etkinlikler sisteminin önemli parçasıdır. Bu etkinlik tarzlarından en önemlisi olan çocukların dil öğrenimi ne tür bir bağ olduğunu ortaya koyar. Hatta Wittgenstein; işaret ederek öğrenmenin sözcük ile nesne arasında bir çağrışımsal bağ olduğunu düşünebileceğimizi belirtir. Yine şu örneği verir: çocuklara bu eğitim verildikten sonra söylenilen sözcüğün çocuğun kafasında neye karşılık geliyorsa ona göre şeklin belireceğini belirtir. Tıpkı bir piyano çalma gibi hangi notaya basılıyorsa o notanın çalması gibi dilinde hangi nesneye karşılık geliyorsa zihnimde bu resmi oluşturabilirim (Wittgenstein, 2010, s. 25). Böylece, ses ile görüntü arasındaki bağlantıda tıpkı dilin ilkel biçimi olarak algılandığını görülebilir.

İşaretleme sisteminde özellikle gözden kaçan bir diğer durum ise Tractatusçu dönemin ideal dil oluşturma hevesinin, artık Felsefi Soruşturmalar’da dil oyunları kavramının arkasına

itilmiş olmasıdır. Bunun sebebi, dil oyunları döneminin içeriğinde, dilin idealleşmesinden ziyade gündelik dilin içindeki sorunların ortaya konmasıdır. Wittgenstein bu aşamada Feyerabend'in belirttiği bir durum vardır; o da dil içindeki karmaşıklığı çözmek için oynanan dil oyunlarını keşfetmek ve en ideal olan biçimi yakalamaya çalışmaktır. Bilhassa bunun sebebinin Wittgenstein'in ifade ettiği aslında sözcüklerin manzarasına sahip olamayışımıza bağlar. Bir diğer neden ise işaretlemeye kullanılan ifadelerin sürekli aynı özelliği ve gramer yapısına sahip olduğunu düşünmemizdir. Şöyle ki sözcüklerin biçimsel formları aynı yazılmış görülebilir ama uygulamada biz bu özellik konusunda kör kalırız. Mesela şu örnekte: "Washington bir şehirdir" ve "iki çift bir sayıdır" cümleleri benzer yapıdadır. Birinci durumda Washington gerçek bir nesnenin adıdır ama iki daha soyut bir nesneyi düşündürür. Oysa iki im'in kullanımı mutlak olarak benzemezdir (Feyerabend, 2010, s. 182). Bu anlamsal çatışmaları bitirmek için neyin kastedildiği ve hangi dil oyununun oynandığının peşine düşülür.

Kısacası işaretleme ve dil oyunları arasındaki ilişki; işaretleme yapıldıktan itibaren zihnimizde oluşan resmin anlamsal değerinin dil oyununun içerisinde kendine yer bulabilmesidir. Tractatusçu dönemde bu değer doğruluk yanlışlık olarak kendini ifade edebiliyordu. Buna rağmen Felsefi Soruşturmalarda, kendini belirli bir takım anlam ve toplumsal pratiklerle kendini ifade eder. Bu pratikler Tractatusçu dönemde olgusal resmi tam karşıladığı düşünülür. Sonraki dönemde ise işaretlemenin anlamsal özelliklerinde kast edilme problemini içermediği, önermenin sadece nesnenin durumunu tasvir eden özelliğinin baz alındığı görülüyor.

3.1.2 Kast Edilme ve Anlamın Çözümlemesi

İşaretin gösterdiği nokta esas olarak bizi bir kast edilene doğru yöneltir. Ama bunun için önce anlamı oluşturan parçaların bilinmesi zorunluluğu vardır. Mesela okun hangi yönü gösterdiği ve bu oku bizim yorumlama biçimimizdir. Wittgenstein bu noktada tümcenin önceden düşünülen bir şey olduğunu belirtir. Tümce asıl olarak düşünülenin dile getirilmesidir. Düşünme süreci ile ilgili şunu söyler: "Zihnimizde daha önceden deneyimle elde ettiğimiz metodun tekrarlanarak varolan boşluğu doldurmasıdır. Mesela birinin tüfekte nişan aldığını görüyor bir patlama beklemek gibi..."(Wittgenstein, 2010, s. 148). Dil daha önce yaşamış olduğu tecrübeden soyutlama yaparak nesnelere üzerinde genellemeler yapabilir. Daha önceden karşılaşılan bir patlama bize bu durumu aynı koşullarda tekrar edecek olaylar zincirini dil olarak gerçekleştirir. Yine başka bir örnek ise kırmızı renk olup olmadığıdır. Ben bir bez parçasına işaret edip "evet bu kırmızıdır" diyebilmem için daha önceden bu kırmızının kendisiyle karşılaşmış olmam gerekli... Sonraki aşama ise görmüş olduğum kırmızı ile benzerlik ilişkisi kurur ve evet bu daha önce gördüğüm kırmızı renk derim. Ama düşünme sürecin şu bir gerçek ki: İlk gördüğüm kırmızı ile orada gördüğüm kırmızı leke aynı değildir. Zihnimizin yaptığı şey; tıpkı dil akrabalıkları gibi benzerlik kurmaktır. Wittgenstein bu durum için şunları

söyler: "Bir süreç gerçekleştiği zaman, gerçekleşmediği zamankinden farklı görünür" demek gülünç olur. Yada "kırmızı bir leke, orada olduğu zaman orada olmadığı zamankinden farklı görünür- ama dil bu farktan soyutlama yapar. Bu yüzden orada olsa da olmasa da kırmızı bir lekeden bahseder." (Wittgenstein, 2010, s. 149).

Kastetme probleminde; Wittgenstein kast etmenin söylemenin eşliğinde oluşan bir durum olduğunu belirtir. Dile getirilen ifade biçimi için verdiği örnekte "plaka"; eğer bir plaka denildiğinde ben bunu bana bir plaka getir diye anlamamızı sorgular. Bu durumla ilgili şöyle bir soru sorar: "Niçin ben bu ifadeyi başka bir ifadeye çevirmek zorunda kalayım." Diye sorgulamamın peşine düşmüştür. Bu sorgulamadaki amacı, eksilteli cümleyi zihnimize nasıl konumlandığımızı ortaya koymaktır. Mesela, plaka denildiğinde plakayı getir ve onu uzat gibi bir şeyi anlaşılıyorsa, bu gramerin eksikliğine rağmen bir eyleme karşılık geliyorsa, bu noktada düşünülmesi gereken bir durum olduğu aşıkardır. Wittgenstein, sorunun esas olarak söyleme biçiminden dolayı bunu bir tümce olarak kabul etmez. Burada anlam olarak bir şeye karşılık gelmesi, fakat gramere göre eksilteli olması yüzünden, onu eksilteli olarak ifade ettiğimizi belirtir (Wittgenstein, 2010, s. 29).

Eksilteli cümleyi tamamlamanın diğer yoluysa Kastetme ile tümce arasındaki ilişkidir. Wittgenstein, kastetmenin zihinde olup biten bir süreç olduğundan bahseder. Tümceye can katan ve oyun içerisine dahil eden şeyin telaffuzda olduğunu belirtir. Telaffuzun kullanımdaki işlevini sorguladığımızda aslında zihnimize ki belirli bir şablonu kullandığımız dil ile uyumu arasındaki ilişki sonucu ortaya çıktığını söyler. Bu şablona ne kadar uygun ise o kadar doğaldır. Wittgenstein bu durumla ilgili şu belirlenimi yapar:

" Nasıl ki iyi İngilizce konuşan bir Alman her ne kadar önce Almanca ifade kurup sonra bunu İngilizceye çevirmiyorsa, İngilizcesine Almancaya benzeyen ifadeleri karıştırırsa yani; nasıl ki İngilizce'yi Almancadan bilinçsizce çevirmiş gibi konuşursa biz de sanki düşünmenin temelinde bir düşünme şeması varmış gibi, sanki düşünme tarzında kendi düşünme tarzımıza çeviri yapıyormuşuz gibi düşünürüz sıklıkla" (Wittgenstein, 2011, s. 174).

Wittgensteini dilin öğrenilmesi ile ilgili durumda kast etme probleminin, esas hangi sorundan dolayı anlayamadığını belirtir. Bu önerme de Wittgenstein bu durumu şu şekilde açıklamıştır: " Dilin öğrenilmesinin nesnelere adlandırmaktan ibaret olduğu düşünülür. Yani: İnsanları, biçimleri, renkleri, ağrıları, ruh halleri, sayıları, vs. söylemiş olduğumuz gibi - adlandırmak bir şeye etiket yapıştırmaya benzer. Buna, bir sözcüğe hazırlık denebilir. Ama ne içindir bu hazırlık " (Wittgenstein, 2011b, s. 33).

Bu önermeyle birlikte dilin resimsel olarak bir şeye ait olması ile ilgili durumundan çıkıp kullanımda ortaya çıkan anlamlarına yöneldiği görülür. Şeylerin ancak adlandırılarak haklarında konuşmaya başladığımızı belirtir. Ama burada eski anlayışını reddeder açıklamasını

ise dili adlandırma işlemini gerçekleştirdikten sonra yapacağımız bir sonraki işleminde daha önceden verilmiş gibi konuşulduğunu belirtir. Özellikle bu kısımda verdiği örnekler konusunda farklı bir işleve sahip olan ünlemlerin ancak olay örgüsü içinde kullanımda ortaya çıktığını belirtir.

Wittgenstein bu noktada bir belirlemede bulunur: 2. Ve 8. Önermelerde ki ilişkilerin aslında bir şeye ne ad verilir sorusunun olmadığını belirtir. Bu iki önermede temel alınan şeyin onun bağlaştığı ve işaret ederek açıklamaya kendi başına bir dil oyunu diyebileceğimizi belirtir. Wittgenstein'a göre bunun adı nedir sorusunu sormaya yönelik olarak eğitilmiş ve yetiştirilmişizdir (Wittgenstein, 2010, s. 34).

Sonuç olarak kast etmenin kendisinin gramerik bir tarafı yoktur. Kast etmeyi herhangi bir şekilde önermeyi kullanan kişinin oynadığı dil oyununun bilgi ve tecrübesine sahip değilsek, neyi kast ettiğini bilemeyiz. Çünkü kast etme bir olguyu işaret etmez. İnsan bir şeyi kastettiği zaman kast eden kendisidir. Yani kendisi hareket eder. Kendisi öne atılır ve bu yüzden öne atılışı gözlemlemeyi beceremez. Wittgenstein'a göre, kast etmek birine yürümek gibidir (Wittgenstein, 2010, s. 150). Bu yüzden kastedilme problemi etken öznenin kendisinin olay örgüsünün bizzat içinde bulunduğu ve dışından içinde bulunduğu sosyal ilişkilere ve iletişime bakmadığı durumdur. Bu yüzden kastedilme; oynanan dil oyununun öznenin belirlediği iletişim kodlarına bir yansımadır.

3.1.3. Kavram ve Anlamın Oyun Analizi

Wittgenstein, kavramla anlam ile ilgili tespitlerde bulunur. O'na göre bir kavramın ne anlama geldiği onun gramerde neye denk düştüğüne bağlıdır. Sözcüğün kullanıldığı yer nereyi işaret ediyorsa, sözcük gramere bağlı olarak o noktayı imler. Gramere bağımlı olması onu başka bir adla adlandırmamızı da engellemiş olur. Eğer konuşurken kullanılan iki kavramı, 2 sayısını anlamına gelmediği takdirde onu açıklama eğilimi duyulur. Bu açıklama eğilimi karşımızdakinin kelimeyi başka bir şekilde anlayamamasına göre açıklamaya çalışılır. Bu durumu şöyle açıklar: "Karşımızdakinin açıklamayı nasıl "kavradığını da açıklanan sözcüğü açıklanan sözcüğü nasıl kullandığında gösterir kendini" (Wittgenstein, 2010, s. 35). Gösterilen kavram oynanan dil oyununa göre anlamlandırılır. Onun için kavramı bu dönem için genellenebilen anlam ilişkisi içerisine düşünmekten kaçınır. Bu yüzden dil oyununu içeren bir anlam tanımı yapmaz. Bu anlamda oyuna hakim olabilmek için belirli olan tekniği bilmenin zorunluluğundan bahseder. Şöyle ki dil oyununu çözümü tekniğe hakim olmaktan geçer. Tıpkı 2. Önermedeki usta ve kalfa arasındaki ilişkide her ikisinin inşaat işiyle ilgili olan kısma hakim olması gibi. Bu bir iç zihin soruşturmasından ziyade teknik bir bilginin içine dahil olma ve kullanımı bizzat yaşama olarak algılamıştır. Wittgenstein bu durumla ilgili küp örneğini verir. Bir küp imgesine sahip olabiliriz ama bir küp şeker veya küp bir kutu bunu farklı bir anlam dünyasına sahip olduğu söyler.

Grayling ise anlamın Wittgenstein'da bir iç düşünme sürecin dışında sosyal ilişkiler tarafından belirlenen davranışlar ve eylemlerle belirlendiğini söyler. Bu anlamda biz dilin kendini anlayamayız. Ancak dil kendini yaşam formlarının içinde anlam olarak ele verir. Bunun dışında dili herhangi bir düşünme süreci ve gramer taslağından öğrenemeyiz (Grayling, 2016, s. 148). Hadott ise Wittgenstein'ın belirli bir dil oyunu tanımını yapmaktan kaçındığını belirtirken oyunların birbirine benzer veya birbiriyle ilişkili olabileceğini söyler ama bu Dil Oyunları birbirlerine indirgenemezler. Ö. N. Sökan ise dil oyunlarını Wittgenstein açısından şu şekilde anlamamız gerektiğini belirtir:

“Bir dil oyunu bir sıra dilsel deyimden oluşur. Ve bunlara çoğunlukla eylemler eşlik eder. Tek bir sözcükle, eğer o bir buyruk değilse ona bir eylem eşlik etmiyorsa, bir dil oyunu olmaz. Yaşanan bir olayın anlatılması, bir masal anlatmak, bir kitap okumak, bir odayı düzenlenmiş bir yeri betimlemek, ister örneğin bir askeri eğitimde olsun, ister örneğin öğretmenin çocuğa matematik alıştırmaları yaptırmaya gibi bir durumda olsun buyruk vermek ve buyruğu yerine getirmek, fıkra anlatmak toplumsal uzlaşma yarayan el kol hareketleri yapmak veya bunu şekillerle çizerek göstermek, “tıp”, “yağ satarım bal satarım” gibi çocuk oyunları, briç gibi iskambil oyunları ve benzeri şeyleri dil oyunlarına örnektir”. (Soykan, 2010, s. 57)

Wittgenstein dil oyunlarını ise satranç ile örneklendirmeye çalışmıştır. Satranç oyunun genel bir kuralı vardır. Bu oyunu oynamaya karar verildiği anda kurallar kabul edilmiş sayılır. Ayrıca oyunda var olan her taşına bir hareket etme kuralı vardır. Bu kural tüm taşları bağlamaz. Görüldüğü üzere Dil Oyunu kavramı Satranç oyununu genel özellik bakımından ve de içerik özellikleri bakımından kuşatmıştır. Ama en temelde kuşatıcı dil oyunlarının bağlamı sanki dile hükmediyor gibidir. Bunun sebebi ise “Oyun” dediğimizde dilsel iletişim sürecinin içinde bulunup ona dair tavır almaktır. Alınan tavır iletişime geçtiğimiz kişiye iletilir. Bu tavır alışın karşılığında iletişime ait bazı temel bilgilere hakim olunduğu kabul edilir.

Diğer bir problem noktası da bir şeyler sorabilmek için bir şeyler biliyor olmamız gerektiği gerçeğidir. Aslında söylemek istediği; bir insanın soru sormaya iten durumun, soru sormaya getirdiği noktaya kadar bilmesidir. Bu şekilde öğrenme tarzında öğrenme sürecinin devamlılığın kesilmesi, soru sormanın sebebini ortaya çıkarır. Oyunun var olan kuralları daha önceden oluşturulduğu için yapılabilecek şey, oyunun kullanımının anlatılmasıdır. Bunun nedeni oyunun ne olduğunu bilmesinden değil, zaten bir oyuna hakim olmasındandır (Wittgenstein, 2010, s. 35).

Bu önermede Wittgenstein iki belirlemede bulunur: Eğer kişi oyunun kendisini veya benzerini bilen bir kişi ancak adlandırılan nesneye ilişkin sorular sorabilir. İkinci durum ise oyunla hiç karşı karşıya gelmemiş ve hiçbir fikri olmayan bir kişiye bu nedir sorusu sorulduğunda sorunun muhatabının soruyu soran kişinin cevaplayacağını belirtir. (Wittgenstein, 2010, s. 36).

Aslında bu durum Felsefi Soruşturmalar'ın Tractatus'taki bazı yanlışlıkları düzeltmek için ortaya çıkarılan dil oyunları kavramının nasıl bir görevi olduğunu açıklayan işlevini anlatır gibidir. Sebepiyse, Tractatus'ta açık bir şekilde duran yanlışların veya bozuklukların aslında birbirine indirgenemeyen ve de ancak eyleyicilerin bir takım ilişkilerinin nedenlerini ortaya koyan bir durumdur. Bu anlaşılmağın nedeni ise; eylemlerin içerisindeki ilişkilerde birden çok dil oyunlarının var olması ve bu oyunların birbirine aktarılabilen durumların dışında olmasıdır. Dil oyunları birbirinden bağımsızda olabileceği gibi benzer olup bir takım farklılıkları da içerebilir. Anlam veya kullanım kuralına göre kelimeler bağlamlarında, belli amaçlar dahilinde anlam ifade eder. Şöyle ki, bu noktada önemli olan kelimenin hangi durumda ne anlama geldiğidir. Bu da sözcüğü belirli bir takım eylemlerle birlikte değerlendirilmesi gerektiğini düşündürür (Karagöz, 2016, s. 10).

Dolayısıyla, dil oyunlarını oluşturan tüm tutum ve davranışların, eylemlerin hepsine birden oyun diyebileceğimiz tek bir ortak özelliği yoktur. Ama bazı yönden benzerlikleri veya ortaklıkları olabilir hatta Wittgenstein, bu benzerlikleri de akrabalık bağı olarak ifade eder: "Çeşitli nesnelere renkleri vardır. Bunlar toprak sarısının tonlarıdır. Hepsinde ortak olan şey toprak sarısının kendisidir. Yine diğer bir örnek ise mavi rengidir... Hepsinde ortak olan mavinin tonlarıdır." (Wittgenstein, 2010, s. 54). Ortak olanı görme konusunda yine esas problemin ne olduğuna dair şöyle bir mesele vardır: Bu da herkeste ortak olanın ne olduğunun bilgisidir... Mesela birkaç yaprak çeşidi gösterilip bunlara yaprak denir denildiğinde yaprağın rengi ve şekli artık zihinde yerleşmiştir. Yaprığın yeşil renginin tonu ve yaprağın şekli benim gördüğüm izlenimler sonucu zihnimde bir yere karşılık gelen resmi oluşturmuştur. Bundan sonra göreceğimiz yaprak şekilleri ve renklerin benzerlikleri en çok onlara akraba kavramı ile açıklayabileceğimiz yakınlık ilişkisiyle açıklanabileceği belirtilir. Bu benzerlikler halatı oluşturan ipler gibidir. Nasıl ki bu halatlar limana demirlenmiş bir gemiyi tutuyorsa dilin içindeki anlam ilişkilerinde dili bu yönde ayakta tutar ve anlam dili canlandırır (Dursun, 2014, ss. 11-13).

Kavramı karşılayan resim, bizi sürekli belirli bir uygulama alanına ittiği eğilimi içerisinde düşündürür. Hatta bu belirli kalıpları kullanma konusunda bir inanç dahi geliştirebiliriz. Böyle bir inanca sahip olmamızın nedeni, resmin kullanımında belirli grametik yapının var olmasıdır. Tümce kullanılırken onu oluşturan sözcükler kurala asılırlar. Hatta belirli bir kuralda dizilirler. Böylece zihnimizin meseleleri çözmede izlediği yollarda kısıtlanmış olur. Dil oyununu oluşturan kurallar sınırları belirlerken bir şeyin ne olmadığını da belirler. Wittgenstein şunu belirtir: "Bir tümceyi anlamak bir dili anlamak demektir. Bir dili anlamakta bir tekniğe hakim olmak demektir."(Wittgenstein, 2011b, s. 99).

Bu önermeyi sondan başlayarak yorumladığımızda hakim olmak için bir tekniğe sahip olmak gerekir. Bir tekniğe sahip olmak içinde bir tümceyi dile getirmek gerekir. Bu nokta dilin

herkeste ortak olarak verilen tepkinin adı gramerdir. Herkesin koşulsuz kabul ettiği gramer sayesinde ortaklık dediğimiz akraba olan dil aileleri, dil kuralları ve diğer diller ortaya çıkmıştır.

Dilde etkinliklerde bulunurken tüm bu eylemlerin içine kurallar, gramer, adlandırma, anlamlandırma ve dil oyunları problemi girer. Dilin dayandığı yapı iskeleti ancak bu temel argümanlar ışığında oluşur. Böylece neyin doğru, neyin yanlış olduğunun en çok insanların kendilerini oyun içerisindeki uzlaşmalarına bağlı olarak belirlenebilir (Wittgenstein, 2010, s. 107). Bu uzlaşma fikri görünüşte grameri dilin süreç içerisindeki kurallarını ortadan kaldırıyor gibi görülebilir. Ama bu uzlaşma fikri bir şeyin yönteminin ölçüleceğinin betimlenmesi ve bunun sonuçlarının dile getirilmesidir. Şöyle ki kavram kullanıma dahil olup tümce de kendini gösterdiğinde anlamı belirleyen bir çok etmen uzlaşma sahasına doğru atılırlar. Bu da onun kavramın tek, anlamın ise birçok parçadan meydana geldiğini gösterir.

Wittgenstein'ın dil oyunlarında, anlamın bütünü, olgunun kendisinden çok daha büyüktür. Bu durumun nedeniyse, bir cismi tasvir ederken yaptığımız eylemlerdir. Mesela, olguyu betimlerken gözlerimizi kapatıp, bir sert cisme parmaklarımızla dokunduğumuzda; "parmaklarımda basınç hissediyorum" gibi bir cümle kurmayız. Söyleyeceğimiz şey daha genelleyici bir olaydır. Burada kullanacağımız tümce sert ve yuvarlak bir cismin hissedilmesi olarak bu cismin betimlenmesidir. Bu durumun nedeni olarak şu olayı incelememiz gerektiği aşikardır. "Saat 5' te çanın ipini çekme kararı alıyorum ve saat 5'i gösterdiğinde kolum şu hareketi yapıyor; Bu mudur doğru betimleme, şu değilde..... ve saat 5'i gösterdiğinde kolum kalkıyor. İşte buradan atılan tamda bu işte "bak" tır. Kolumu kaldırdığımda" bak kolum kalkıyor" demem. Bu özel durum için Wittgenstein şaşırmanın yokluğunun olmayışını gösterir. " bunun nedeni ise insanlar önceden bilinmesi olanağından bahsederken istemli hareketlerin önceden kestirilmesi olgusunu hep unuturlar (Wittgenstein, 2011b, s. 179).

Bu durum, istemli hareketin gerçekleştirilmesinde esas dil oyunu eylemin gözlemlenmesiyle eylemin direk yapılması arasındaki ilişkiyi gösterir. Bir emir vermek ile emri yerine getirmek arasındaki birbirine akraba olan ilişkiyi sorgular.

"A" bir kişi diğerine belirli kol hareketleri yapma ya da bedenini belirli şekle sokma emrini veriyor (beden eğitimi öğretmeni ve öğrenci gibi).Dil oyununun çeşitlenmesi öğrencinin kendi kendine emirler vererek bunları yerine getirmesidir. "B" biri belli bir takım süreçleri gözlüyor; örneğin çeşitli metallerin asitlerin tepkisini ve buradan hareket ederek belli durumlar ortaya çıkacak tepkiler hakkında ön kestirimlerde bulunur. Bu iki dil oyunu arasındaki akrabalık ve aynı zamanda temel bir farklılık vardır. Her ikisinde de söylenen sözlere ön kestirimler denebilir. Ama birinci durum tekniğe götüren eğitim ile ikincisindeki tekniğe götüren eğitimle bir karşılaştırmadır."(Wittgenstein, 2010, s. 180).

Burada eylemin sıklıkla gerçekleşmesinin gözlemi sonucu elde edilen ön kestirimlik meselesi vardır. Ama eylemin sonucuna hitaben biz böyle bir çıkarımda bulunuruz. Wittgenstein'a göre anlığın bir resmidir. Sonuç, yine bize koşulların oluşu hakkında bilgi vermez. Biz resme baktığımızda, bütün resmi oluşturan ve o sürece, duruma getiren eylemleri o resimde göremeyiz.

Wittgenstein, bu durum için şöyle bir belirlemede bulunur: "Söylemek istediğim....."- Çeşitli ayrıntıları anımsarsın. Ama bunların hepsinin toplamı bu niyeti göstermez. Sanki bir olayın resmi çekilmiştir de, bu resimde sağa sola saçılmış birkaç ayrıntı dışında pek bir şey seçilememektedir; şurada bir el, şurada yüzün bir kısmı ya da bir şapka- gerisi karanlık. Ve şimdi, resmin bütününün neyi temsil ettiğini kesin olarak bilirim sanki. Sanki karanlığı okuyabilirim (Wittgenstein, 2010, s. 181). Bu noktada belirtilen zihnimizde oluşan zihinsel ve kavramsal özelliklere göre bu karanlıktaki boşluğun doldurulmasıdır. Yani kavrama denk gelen rengin veya şeklin zihnim tarafından doldurulmasıdır. Tıpkı karanlıkta kırmızı bir gül görüyorum ifadesi gibi karanlıkta kırmızı rengi görmesem de daha önceden görmüş olduğum gülün rengini zihnim tamamlayacaktır.

Olgu ve görüngü arasında yapılmış en büyük yanlışlığın olguların ilk görüngüler olarak görülmesi gereken yerde olgu ile ilgili açıklama yapılmasıdır. Buradaki problemi dil oyunlarının yaşamımızda açıklanması olarak görülmemeli, yaşamda bunların belirlenmesi gerektiğini belirtir. Wittgenstein bu durumu şöyle ifade eder: "Söz konusu olan dil oyununun yaşantılarımızla açıklanması değil, dil oyununun saptanmasıdır." (Wittgenstein, 2010, s. 184).

Bir resim çizilmesi için görsel resim yapılması gereklidir. İç resim yanıltıcıdır. Şöyle ki, Wittgenstein'a göre örnek alınan şeyin dış resim olduğunu belirtir. Resmi çizmek için içimizde taşıdığımız niteliklerle dış bir nesnenin görsel izlenim sonucu resmini yaparız. Ama bu bizim içimizde ki niteliklerle birlikte yapıldığı için resmin benzerliğini bozmaya tabii tutar (Wittgenstein, 2010, s. 216). Bu noktada yine dil oyunu meselesini bu resim teorisinde de görebiliriz. Resim, resmi yapılan şeyle aynısı değil sadece aralarında benzerlik ve akrabalık ilişkisi olduğunu söyleyebiliriz. Nesneyi resmederken kişisel bakış açımız onun aslını ve benzerlik yakınlığını bozmaya neden olacaktır. Hatta aynı şeyin farklı zamanlarda resmedilmesi ve mekansal farklılıklar bile ona dair yapılan eylemin anlamını ve resmini değiştirebilir. İfade edilen her bir şeyin her bir anlamı tonlama ve oyun içerisindeki duruma göre değişiklik gösterir (Wittgenstein, 2010, s. 217).

Görmek kavramı bu oyun içerisinde düşünülebilir. Çünkü karmaşık bir izlenim sunar. Baktığımızda birçok şekil görürüz. Bunlar bulanık görüntülerde olabilir. Zaten Wittgenstein düzgün bir betimlemenin olanaklı olamayacağını dile getirir. Bu durumu dil oyununun ilkel biçimindeki tehlikesi olarak görür. Ve şunu belirtir: " Burada karşımıza çıkan dehşeti bir tehlike ince ayrımlar yapma isteğidir. Fiziksel cisim kavramını gerçekten görülenden çıkararak açıklamak

istegimizde de benzer bir durum söz konusudur. Yapılması gereken daha çok gündelik dil oyununu kabullenmek. Yanlış sergilemeleri yanlış olarak nitelemektir. Çocuğa öğretilen ilkel dil haklılaştırmaya ihtiyaç duymaz. Haklılaştırma çabalarını reddettirmeyi gerektirir (Wittgenstein, 2010, s. 220). Dilin ilkel biçiminin katı kurallarını da bu şekilde görebiliriz. Herhangi bir çelişkiyi, dilin bu ilk hali dediğimiz gramatik yapısı, nasılsa öyle olması gerektiğini ve koşullara durumlara göre de değişiklik göstermeyeceğini belirtir.

Wittgenstein bir şeyin varlığının ne kadar bilincinde olduğumuzla ilgili de bir soruşturma alanına girer. Nesnelere aramızda ki deneyime dayalı ilişkileri yeni görülen nesnelere ne olduğuna dair ilişkiler kurduğumuzu belirtir. Dikkat çekmenin bile gerçekleşmesi için, daha önceki benzerliklerle olan ilişkimin olmasına bağlıdır. Ama bu benzerlik tek başına yeterli değildir. Çünkü bu nesne ile aramızdaki ilişkinin olması için birçok parametreye bağlıdır. Hatta tonlama vurgu ve dilsel söylem bile, nesne ile aramızdaki ilişkinin dil oyunu üzerinde etkin olacağını söyler. Şöyle bir denklemi kavramların ne olduğuna ilişkin çıkarımda belirli bir takım yanlışlığa sürükleyeceğini söyler. Bu denklem: "Dikkat çekme, bakma; düşünme midir? Hayır. Kavramlarımızın pek çoğu kesişir burada"(Wittgenstein, 2010, s. 231) tümcedeki her sözcüğün belirli bir vurgulama tonuna sahip olduğunu ve eğer bu vurgu tonlamasında yapılan yanlışlığın yüzümüzde belireceğini ve tümce her hangi bir şekilde dile geldiğinde sözcüklerin buna karşılık gelen anlam ve resim anlamlı bir tümceyi karşılamak zorundadır. Eğer tümce belirli bir ifade ile sunuluyorsa bu sözcüklerin anlamı tamamen dolu olduğunu belirtir (Wittgenstein, 2010, s. 234). Sonuç olarak kavram; önermeler yoluyla kendine iletişim alanı bulur. Anlam ise kurulan iletişim esnasında oynanan dil oyunu ve tüm önermeyi ifade ederken vücut hareketleri, tonlamalar, ses vurguları sosyo-kültürel tüm dinamiklerin tümce tarafından yüklenmesi sonucunda belirlenir.

3.2.1. Kültür ve Dil Problemi Olarak; Şüpheli ve Bilginin Dil Oyunları Arasındaki İlişkisi

Kültür ve dil konusu Wittgenstein'in önem verdiği ve de dil oyununun işlerlik kazandığı önemli bir bölümdür. Wittgenstein, konu üzerine özellikle Kesinlik Üzerine + Kültür ve Değer adlı kitapta birçok değerlendirmelerde bulunur. Wittgenstein, bir bakıma kesin bilgiye nasıl ulaşabiliriz ve kesin bilgiye giderken nasıl bir süreç işlediğini açıklamaya çalışır. O, inançların bilgi haline nasıl dönüştüğü ve inançların kültürel yapısına ilişkin yöntem arasındaki ilişkileri ortaya koyar. Düşünme tarzında iyiden iyiye dışsal süreçlerin devreye girdiği ve içsel etkilerinde toplumsallıktan sıyrılıp kendinden bir durumu oluşturduğu dönemi başlatmış oldu.

Wittgenstein kesin bilgiye ulaşma konusunda bir takım soruşturmalarla bilginin şemasını ortaya çıkarmaya çalışır. Kesin bilgi ve inanç konusunda özellikle Kesinlik Üzerine adlı kitapta 519. önermede aslında belirtmiştir. "Bir emri yerine getirebilmeniz için kuşku duymadığımız deneysel bir olgu olmak zorundadır" (Wittgenstein, 2009, s. 79). Kuşkuyla dil

oyunu arasındaki ilişkisine gelince, eğer bir dil oyunu var ise oyunun yinelenen işleminde bu kuşkunun gerçekleşmediğini söylemenin imkansızlığını sorgulamaya çalışır. Soykan, Wittgenstein adlı çalışmasında bu konuyu şu şekilde özetler:

Wittgenstein şüpheyi sorgulamaya başladığında özellikle şu tezlere değinir:

1. Şüphenin temellere ihtiyacı vardır.
2. Şüphe, şüphenin dilsel deyiminden daha fazla bir şey olmalıdır.
3. Şüphe bir dil oyununa vakıf olmayı şart koşar.
4. Bir dil oyunun dışında veya bütün bir dil oyununa ilişkin şüphe olanaksızdır.
5. Şüphe kesinliği varsayar.

Wittgenstein bu 5 maddelik şüphe üzerindeki çıkarımlarının sonuçlarından ilki, sırf duysal bir takım nedenlerden dolayı (inat, kırgınlık, alaya alma, ironi gibi) bir şüpheyi akıllıca görmez (Soykan, 2006, s. 223). Şüphenin, her zaman nedenlere ihtiyacı olduğunu ve şüphenin akıllıca olmadığı durumlarının olduğu gibi, mantıkça uygun olmayan durumlarının da olduğunu belirtir. Bu yüzden Wittgenstein, neye sahip olduğumuzdan ne kadar eminiz sorularının cevaplarını araştırır. Yine de bu sorgulamayı yaparken vücut organlarından yola çıkarak yapar. Mesela 3. Önermede: örneğin biri " burada bir el olup olmadığını bilmiyorum " derse ona: " daha yakından bak denebilir." Bu ikna olma olanağı, dil oyunun parçasıdır (Wittgenstein, 2009, s. 11). Böylece bu kesinliğin ne olduğu ile dil oyunu arasındaki ilişkinin varlığına dikkat çeker. Başka bir örnekte ise; "şimdiye kadar kimse görmemiş olsa da bir beynimin var olduğunu biliyorum" diyerek bu dil oyunu ve kesinlik arasındaki ilişkiyi sorgulamaya başlar. Ama bu arada her şeyden şüphenin de saçma olduğunu fark eder. Bu kişinin hiçbir dil oyunu ortaya koyamayacağı için her hangi bir anlam yönelimli iletişimi gerçekleştiremeyeceği sonucunu doğurur. Ayrıca kişinin dil oyununa egemen olmadan düşeceği her şüphe, onu her zaman kendi dil oyunu üzerine çevirecektir. Bu durumda şüphenin kendisi olgusal ve anlamsal yönden bağlı bulunduğu nesneden çelişik bir görüntü ortaya koyar.

Wittgenstein biliyorum derken neyin kast edildiğini sorgular. Bir şeyi biliyor olduğunu söylemek bu konuda yanılmam mümkün değil anlamını verdiğini dile getirir. Ama bu sözün doğruluğu için nesnel olarak ortaya konması gerekir (Wittgenstein, 2009, s. 13). Yine bu nesneyi işaret edip bunun o nesne olup olmadığını neye göre temellendireceğinin de altını çizer. Mesela, " Bu kitaptır" dediğimizde, onun kitap olduğu konusunda emin olduğumuzda bu şeyin kitap olmadığını nasıl ispatlanabilir sorusunu sorarak, biliyorum ifadesinde ki bir şeyin ne olmadığını anlamını, neye göre temellendirilmesi gerektiği üzerinde düşünür. Burada Wittgenstein "biliyorum " ifadesinin temellendirilmesi için eyleycilerin aynı dil oyunu içerisinde bulunmasının gerekli olduğunu belirtir. Eğer eyleyciler dil oyununa aşına ise" biliyorum" sözünün ne anlama geldiğini ve söylerken hangi anlamlara gönderme yaptığını bileceğini söyler. "Biliyorum" ifadesinin tıpkı, inanma tahmin etme, kuşku duyma kani olma gibi

kavramların kullanımına benzer olduğunu belirtir. Bu ifadelerin ayrımlanmış kullanım biçiminde herhangi bir anlam karmaşası çıkmazken, bu önermelerde bildiğimi sanıyordum ifadesinin kullanım biçimini gözden kaçırıldığını belirtir (Wittgenstein, 2009, s. 14). Her oyun kendi kuralını oyun içerisinde uygulamada gösterir. Wittgenstein dil oyununun uygulama pratiğinde, hatanın ne olduğunu bize göstereceğini ifade eder (Wittgenstein, 2009, s. 15).

Şüphe, bir dil oyununa karşılık geldiğinde anlam kazanır. Bununla birlikte, kendisine cevap ve düşünme olanağı sağlar. Mesela, ders anlatan bir öğretmenin öğrencisi tarafında sözünün sürekli sorularla veya şüpheyle kesilmesine sinirlenip, öğrencisine sus artık konuşma talimatını vermesini düşünün. Öğretmenin şüphelenme sürecini bir anlamsızlığa ya da sessizliğe sürüklemesi onun bitti anlamına gelmez. Burada bir dil oyunu var ve şüphe bizatihi bu noktada devam eder. Şöyle ki hiçbir dil oyununa katılmadan oyunun dışında dil oyununu şüpheye hedef etme durumu vardır. Yani konuyu örtüp dil oyununu hedef gösterme durumu devreye girmiştir. Ama dil oyununa katılmanın bir uzlaşımı da paylaşmak anlamına geldiği de unutulmamalıdır. Bu olayda her ikisinin verdiği birbirinin iletişimi yönlendiren tepki dil oyunun uzlaşmada kabul edilip anlaşılmasından ortaya çıkmış olmasıdır. Kültürün içinde dil yoluyla aktarılan bu davranışlar aslında farkında olmadan dil oyunun nasıl öğrenildiğini de gösterilir. Bu konuda Wittgenstein Kesinlik Üzerine adlı kitapta şu iki önermeyle konuya değinmiştir:

“Çocuk dili öğrendiğinde neyin araştırılıp neyin aştırılmayacağını da öğrenir. Odada bir dolap olduğunu öğrendiğinde daha sonra gördüğünün hala dolap mı yoksa yalnızca bir tür sahne dekoru mu olduğundan kuşkulması ona öğretilmez. Tıpkı yazmayı öğrenirken harflerin belli bir temel biçimini öğrenmemiz, sonra bunu değiştirmemiz gibi, önce şeylerin sabit durumunu norm olarak öğreniriz, sonra bu değişime uğrar.” (Wittgenstein, 2009, s. 73).

Dili öğrenirken aslında bir bakıma kültürü de öğrenmiş oluruz. Tüm kültürel pratikler dilin içine yansır ve bu kişilere dil yoluyla aktarılır. Dili öğrenirken oyunun kuralları ve ne zaman oynandığı hangi olaya hangi tepkilerin verilmesi gerektiği de defalarca tecrübe edilerek öğrenilir. Hatta neyden şüphe edilip, neyden şüphe edilmemesi de yine bu oyunun bir parçası olabilir. Ama bizim neyden şüphe etmemiz hakkında da bir soruya da cevap aranılması konuyu Descartes'ta giden yönün aşamalarını da dil yoluyla görebiliriz. Bu açıdan bakıldığında ben şüphe etmekten şüphe edebilir miyim? Sorusunun sorulduğunu düşünün. Bu tıpkı “düşünmeyi düşünüyorum” ya da “tasarlamayı tasarlıyorum” önermesine denk düştüğü görülür. Şüphe etmekten şüphe etmenin, aslında hiçbir şeyden şüphe etmemek anlamına gelmesi gibi, kesin bir ifadeye ulaşarak tıpkı şüpheden yola çıkan Descartes'in düşünüyorum öyleyse varım önermesinde birleştiğini söyleyebiliriz. Şöyle ki, şüphe etse de etmese de bu durumu düşündüğü için düşüncesinden emin olan ve var olduğunu bu düşünmenin sonucunda onaylayan Descartes,

öyleyse varım derken Wittgenstein bu durumun dilde de bir şüphenin olabilmesi için, elimizde kesinliklerin olmasına bağlı olduğunu belirtir (Erişen, 2016, ss. 13-15).

Wittgenstein fiziksel nesnenin varlığının doğruluğunun neye göre temellendirilmesi gerektiğini belirtir. Bizim bu fiziksel nesnelere var olmadığını düşünmemizin imkansızlığının, varlığı hakkında kuşku olduğunu ifade eder. Fiziksel nesnelere dolaysız olarak "vardır" önermesini kullanmanın da saçma olabileceğini belirtir. Bu yüzden, fiziksel nesnenin varlığının kendisinin bir öğretim olduğunu şu şekilde açıklamıştır:

" A fiziksel nesnedir" ya da A'nın ya da fiziksel nesnenin ne anlama geldiğini henüz anlamamış birine, yalnızca böyle birine verilen öğretimin bir parçasıdır. Demek ki sözcüklerin kullanımı hakkında bir öğretimdir "fiziksel nesne bir mantık kavramıdır. (renk, ölçü gibi) "fiziksel nesnelere vardır" gibi bir önermenin kurulamaması bu yüzdendir (Wittgenstein, 2009, s. 16).

Biliyorum ifadesi öne sürüldüğünde, ispatının ve bu ispatlama yönteminin de hazır bulunduğunu belirtir. Çünkü elim var olduğunu biliyorum dediğimde bunun ne şekilde bilinebileceğinin de var sayıldığını belirtir. Wittgenstein inanmak ve bilmek ifadelerinin ayrımını da yapmaya çalışır. Mesela "Neremde ağrı hissettiğimi biliyorum" ve " Ağrıyı şuramda hissettiğimi biliyorum" bildirimleri "Ağrım olduğunu biliyorum" demek kadar yanlış bir önerme olduğunu belirtir. Bu önermelerde asıl olanın fiziksel nesnenin, varlığının bilgisinin ispatının varlığını bildiğimizi varsayarak yaptığımızı, ancak onun o şekilde doğru olduğunu bilebiliriz. Bu önermelerin karşılaştırmalı durumunda kolumun neresine dokunduğu biliyorum ifadesinin doğru olduğunu belirtir. Şöyle ki, doğruluğunu kanıtlayabileceğimiz bir çok elemente ihtiyacımız olduğu bir gerçektir. Bu elementler; vücut dili ve yüz ifadeleri bir bu ifadelerin dil oyunu içerisinde bilinmesi ve anlaşılması gerekir. Yani oyunun içerisindeki kolum ağrıyor dediğimizde "kolun" ne demek olduğunu ve ağrının ne demek olduğunu biliyor olması gerekir (Wittgenstein, 2010, s. 120).

" Biliyorum"a eşlik eden durumların sonuç olarak varlığını ispat etme yöntemini oyuna dahil olanlar tarafından bilindiği varsayılır. Wittgenstein bu durumla ilgili şunları belirtmiştir: " Öyle olduğuna inanıyor ama öyle değil oysa " öyle olduğunu biliyor ama öyle değil" denemez. Bu inanç zihin durumu ile bilgi zihin durumu arasında ki farktan mı kaynaklanır? Hayır konuşurken örneğin ses tonuyla, jestlerle ve benzeri ifade edilene " zihin durumu" denebilir. Nitekim bir kani olma zihin durumundan söz etmek mümkündür ve bu söz konusu olan bilgi de olsa yanlış inançta olsa aynı olabilir. " İnanma ve bilme sözcüklerine farklı zihin durumlarının karşılık gelmesi gerektiğini düşünmek " ben" sözcüğüne ve Ludwig adına kavramlar farklı olduğu için, farklı insanların karşılık gelmesi gerektiğine inanmaya benzer" (Wittgenstein, 2009, s. 7).

Önermeden de anlaşılacağı gibi bilgiye ulaşırken ve de bilgiyi aktarırken bu durumu oluşturan tüm durumları bildiği farz edilir. Wittgenstein kesin bilgiye ulaşırken yaşadığımız sorunda esas bu bildiğimiz varsayılan bilginin kendisinden kaynaklı bir durum olduğu görüşündedir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken süreç, içerisinde birden farklı dil oyunlarının olması ve de bunun fark edilip edilememesidir. Şüphe yok ki, bireysel deneyimler sonucu oluşmuş kodların bilgi sürecine ne şekilde dahil olduğunu da unutmamak gerekir. Bu yüzden, oynanan oyun üzerine içinde bulunduğumuz durumun tüm yöntemsel paradigmalarının iletişim sürecine dahil olanlar tarafından bilindiği düşünülür. Tıpkı M. V. D. Ruhr'un dediği gibi; gerçek olanla sahte olan arasında çizdiğimiz ayrımlar aracılığı ile genelde sessizce varsaydığımız kesin bilgiler her zaman emin olduğumuz olgu durumların dünyadaki varlığından şüpheye düşemeyiz. Bu durumu herkesin kabul ettiğine dair inançlarımızı koruruz (Ruhr, 2010, s. 110).

Wittgenstein aynı durumu, ağrının nasıl ifade edilip nasıl anlaşıldığı konusundan yola çıkarak, kabul edildiği varsayılanlar davranışların neden kesin bilgiye dönüştüğünü, ağrı üzerinden anlatmaya çalışır. Aslında acı meselesi de kültürel pratiklerde edindiğimiz tecrübelerin bir bakıma gösterimi dile getirilmemeseydi. Kişi bu deneyimi toplumun içinde görerek öğrenir. Hangi acıya ne tepki vermemiz gerektiğini biz iletme dahil olarak öğreniriz. Acı ve ruhun halleri kızgınlık üzüntü gibi durumların gösterimi belirli şartlarda herkesin kabul ettiği ölçütlere dahil olarak biz bu anlamda içinde bulunduğumuz durumu iletebiliriz. Bu açıdan baktığımızda tepkinin toplumsallığı özel dilin oluşumunu imkansız kıldığı görülür. Ama var olan özel dil, ben ve dünya arasında etkinlikte bulunma şekline denk düşmez. Bu dil Grayling'e göre zihinsel bir etkinlik olarak ben ile düşüncenin bir karar otomasyonuna denk düştüğü şeklidir (Grayling, 2016, s. 137).

Mesela bazı hayvanlara karşı fobisi olanların, hayvanı görünce verdiği tepkinin hayvana saldırmak veya korkup kaçmak olması gibi bir durum vardır. Bu karar verme sürecinde yaşadığı durum özel dildir. Bu kararın sonucunda yapılacak olanların tasarımı bir özel dildir. Saldırının kararı veya kaçmanın kararı ise bir dil oyununa denk düşer. Bu nokta da, burada öğrenilmiş bir şey vardır. Kişi bu durumda ne yapması gerektiğini dil oyununa dahil olanlar tarafından izlenilerek öğrenilir. Aynı durumda acıya verilen tepki de bu durumu açıklar. Kimisi için sıradan bir ağrı, kimisi için hastaneye gitme sebebi olabilir. Ama verdiğimiz vücut dili tepkisi her zaman aynıdır. Bu tepki gösterme şeklinin aynılığı yani başımız ağrığında yüzümüzü buruşturmamız artık bir problemin var olduğunu ve bu duruma göre bir tepki geliştirilmesi gerektiğidir. "Burada hakim olan düşünce özel durumlar ve süreçler olarak düşündüğümüz şeylerin, acı, öfke vs. insan doğasının davranışlarda ifade bulan doğal özellikleri olduğu ve bunlardan bahsetmek için kullandığımız dilbilimsel araçların herkesin içinde öğrenilmiş ikameleri olduğu fikridir." (Grayling, 2016, s. 140).

Benzeşme argümanı kullanılarak öğrenilen dil oyunlarında da bu sorunlar vardır. Bilhassa biz, eğer parmağımıza bir iğne batırıp sonra da parmağımızdaki acıyı hissettiğimizde, bu şekilde parmağına her iğne batırana gördüğümüz kişiyi bu acıya dahil etme sürecini yaşarız. Ama parmağına iğne batıran şey bir robotta olabilir. Yani görüleni veya tecrübeyle sabit hale geleni, mantık garanti altına almaz. İkinci durum ise acının hangi boyutlarda algılanacağını her hangi bir gösteriminin olmamasıdır. Dil, bu argümanları kesinleyecek bir oyuna sahip değildir. Bu bizi acı konusunda birbirine benzeyen ama aynı olmayan akrabalık ilişkisinin varlığına götürür.

3.2.2. Kesinlik ve Temellendirme de Dil Oyunlarının Kullanımları

Wittgenstein Tractatus'taki problemlerin, hala bu dönemde peşindedir. Tractatus'un mantıksal öz fikrinin yıkılmasından sonra kesin bilgiyi hangi argüman üzerine oluşturulması gerektiği ile ilgili soruşturmalarda bulunur. Tractatus'taki dilin özünü açığa çıkarma fikri, O'nu sonraki dönem olan dil oyunları kavramının nasıl bir ilişki de olduğunu düşünmeye iter. Özellikle bu konuya ilişkin değerlendirmelerini "Kültür ve Değer + Kesinlik Üzerine" adlı kitabında derinlemesine bir soruşturur. Daha çok kültür tarafından kodlanan inançların zihnimizde yer edindikten sonra nasıl bilgiye dönüştüğü ile ilgili tüm süreci ele almaya çalışır. Theodossiou'ya göre, bu kitabın ana konusunun bizzat insanın kendisi ile dünya arasındaki ilişki de bizzat kültürel varlığının öne çıkması olarak adlandırır. Burada insanın dürtü, ilkel, temelsiz ve de davranış gibi kavramların yaşam formlarını akıl yürüterek kendi kültürel kültürel deneyimleriyle oluşturmuş olmasına bağlar (Theodossiou, 2016, s. 25). Bu nedenle matematiksel işlemlerin süreci ile anlam arasındaki oluşum sürecinde benzerliklerin ve daha sonraki aşamada değişimin nedenlerini ortaya çıkarmıştır. Yine yöneme ilişkin bir takım hesaplamaları ortaya çıkarır. Dil oyunu ile ilgili olarak sürecin nasıl bir bozulma içerisinde olduğunun kültürle ilişkisine değinir.

Bu noktada Wittgenstein bir iddia bulunur; matematiksel hesapların doğruluğunun sonuç odaklı ifadelerle değil hesap yapma mantığının öğrenilmesiyle gerçekleşeceğini ifade eder. 12×12 ifadesinin sonucu bu ifadeyi doğrulayan bir önerme değildir. Hesaplamaya ilişkin yöntemin bilinmesi sonucu "144" rakamına ulaşıldığını dile getirir. Yani burada bir kural yoktur. Bir hesaplama yöntemi ve süreci vardır. Wittgenstein bu nedenle hesaplamaların özünün hesaplamayı öğrenerek öğrendiğimizi belirtir (Wittgenstein, 2009, s. 17). Bununla ilgili sayısız deneyime sahip olmuşuzdur. Aynı durum kesinliğini sorgulamadığımız aynı zamanda onu kabul ettiğimiz tüm bilgileri kapsar. Mesela: "Nitekim bu durum güneşe şu uzaklıkta bir gezegen var gibi bir önerme ile burada bir el var için aynı değildir. İkinci önermeye hipotez denemez ama ikisi arasında net bir çizgi olmadığını ifade eder (Wittgenstein, 2009, s. 18). Böylece Wittgenstein dil oyunu mantığının bağımsız bir şey olmadığını belirtir. Biz her ne kadar dil

oyununu kültürel yapı içerisinde "birikilmiş" kaydedilmiş anlamlar zinciri olduğunu da belirtsek bile dil oyunu kendini bütünüyle mantıktan kurtaramaz. Mantık, ayrıca dil oyunun sınırlarını da belirler. Bu sınır katı ve aşılmaz değildir. Dil oyunu bu sınırı aşmaya muktedir olabilir. Buna rağmen, zihnimizde sürekli olarak yer etmiş bilgilerin karşılaştırılmasında olgunun üstünlüğünün de altını çizer.

Wittgenstein olguların olduğundan başka bir biçimde hayal edildiğinde kendini gerçekleyen dil oyunlarının önemli ölçüde etkisini kaybedeceğini belirtir. Bunun sonucu olarak da dildeki sözcük değerinin de kademeli olarak değişeceği. Şöyle ki, dil oyunun değiştiği kavramlarda bir değişiklik olur; ve kavramlarla birlikte anlamında bundan etkilenebileceğini gösterir (Wittgenstein, 2009, s. 20). Mesela, Pears; kaba olgular ile kurumsal olguların ayırımına bu noktadan hareketle varır. Kaba olguların dünyada daha önce dinazorların yaşadığı veya güneşin dünyaya uzaklığı olarak açıklar. Ama kurumsal olgular direk insanla ilgili olan ve insana temas eden dil, din aile gibi kavramları değerlendiren olgular olarak açıklar. Her ikisinin bilgi ve değerlendirme noktaları birbirinden katı bir şekilde ayrılan Oyunların kendi içerisinde kendine ait parçalı bilgi merkezleri oluşturması olarak açıklar (Pears, 1985, s. 19). Her ikisinin dil oyunu nezdinde ayrılan oyun süreçlerinin dışında metodolojik süreçler konusunda da ayrıldığı görülür. Fakat temellendirme yaparken her ikisinde bir takım kesinliklerin üzerine bilgiler eklenir. Tıpkı mesafeyi ölçerken teleskobun ayarını doğru olarak kabul etmem gibi veya tartılırken teraziye güvenmem gibi kesinliğin üzerine bilginin eklenerek yeni bilgilere ve bu bilgileri çeşitlendirecek yeni dil oyunlarının ortaya çıkması gibidir. Peki kesin bilgiye ulaşırken neyin esas alınacağını nasıl bilebiliriz (Wittgenstein, 2010, s. 175)? Wittgenstein, bu soruyla birlikte temellendirme sorununa girmiş bulunur

Temellendirme sorunu Grayling'e göre Tractatus döneminde dilin, dil ve dünyanın ilişkisinin en derininde yatan tümel mantıksal bir ilişki olan düz anlam kuramı, Felsefi Soruşturmalar'da karşı çıkılarak her konunun, her olayın veya her olgunun kendine ait olan bir dil mantığı olduğunu, her iki döneme de bakarak dile getirmiştir. " Dilin tek bir özü yoktur dil her biri kendi mantığına sahip farklı uygulamaların muazzam bir derlemesidir. Anlam sözcüklerle şeyler arasındaki simgesel ilişkiye ya da önermelerle olgular arasındaki tasarımlama ilişkisine bağlı değildir. Bu durum daha çok, bir ifadenin anlamı, o anlamın dili oluşturmaya yarayan uygulama çeşitliliğindeki kullanımıdır. Dahası, dil diğer faktörlerden bağımsız bir şekilde incelenebilecek, eksiksiz ve özerk bir yapı değildir. Tüm insanları eylem ve davranışları işlenmiştir. Bu nedenle ona ilişkin çok sayıda farklı kullanımımıza içerik ve önem kazandıran, uygulamadaki edimlerimiz, işimiz birbirimizle ve üzerinde yaşadığımız dünyayla olan alışverişimizdir. Dil kapsayıcı bir yaşam türünün dokunduğu kumaşın bir parçasıdır." (Grayling, 2016, s. 112-113).

Bizim neye temel diyeceğimizle ilgili bir soruşturmada, varsayımı tümce temelinde bir sorgulamaya tabii tuttuğumuzda, inanılan şeylerin mantıksal temellerinin çıktığı tümceler değildir. Mantıksal çıkarıma yaklaşmış olmak da bizi, bu temelin ne olduğuna ilişkin bilgi vermeyecektir. Yine başka bir durum ise olayın ortaya çıkışını haklılaştırması onu temel yapmaya yetmez. Bilakis temeli haklılaştırmak adına yapılmış bu türden çıkarsamalar onu temel yapmaya yetmez. Hatta Wittgenstein bu durumun yanlış bir yola sokacağını belirtir. Wittgenstein, konu ile ilgili şunları şöyle der: " Bu iyi bir temeldir, çünkü olayın ortaya çıkışını olası kılıyor" şeklindeki ifade tarzı bizi yanlış yola sokar. Burada temele ilişkin olarak, temel oluşunu haklılaştıran ek bir şey söylemişizdir. "Sanki, bu temelin olayın ortaya çıkışını olası kıldığı tümcesiyle hiçbir şey söylemiş olmaz; eğer bu temelin belirli iyi bir temel olma standardına uygun olduğu, ama standardın temellendirilmemiş olduğu söylenmemişse..." (Wittgenstein, 2010 s. 154). Bu önermenin amacında, bilimsel önermelerin veya doğrulu ispatlanmış önermelerin dayandığı temellerin ne kadar sağlam olduğuna dair soruşturmasını yapmış oluyor. Wittgenstein önermelerin temelinde bulunan yapı iskeletinin sağlam olmadığını sadece öyle göründüğünü belirtir. Ama en iyi temelinde sadece öyle görünen temel olduğunu söylemekten de geri durmaz. Bu iki birbirinden ayrı gibi duran temellendirme ve im problemi, Wittgenstein'na göre aynı sorunun farklı bakış açılarıdır. Şöyle ki, her ikisinde de tıpkı dil oyunlarındaki gibi kurallar var ve bu kurallar; oyunun içinde bulunanlar tarafından uzlaşılarak ve oyunun oynandığı zaman dilimindeki izlenimler sonucunda elde edilir. Belirli kabuller esasına göre temel belirlenir. Bunun sonucunda, belirli kabullere göre anlam belirlenir.

Felsefi Soruşturmalar'da temellendirmenin çoğulculuğuna neden olan hatta bunun bir bakıma sağlayıcısı olan konu aile benzerlikleridir. Aslında bu temellendirmenin niçin çoklu bir yapı üzerinden ele alınması gerektiğini de açıklar. Bu noktada, tek bir durum, tek bir olgu üzerinden temellendirmenin yanlışlığını ispatlar niteliktedir. Wittgenstein bu ispatı yaparken de en çok eleştirdiği deney gözleminden faydalanmayı da ihmal etmez. Bir aile de doğan çocukların birbirlerine veya anne ve babalarına olan benzerlik ilişkisini dil ve anlam ilişkisi üzerinden anlatmaya çalışır. O'na göre doğan çocuklar vücutlarının bazı yerleri anneye benzerken bazı yerlerini babadan almış olabilir. Hatta bu benzerlik çocukların kendi aralarında dahi olabilir. Akrabalık ilişkisinde akrabaların birbirlerine benzerliğini dil oyunları açısından da değerlendirilir. Hatta bu durum çoklu temellerden oluşan dil probleminin ana açıklayıcısı ve bir bakıma bu kuramın ispatlayıcısı olduğu görülür. Mesela annesine yüz olarak benzeyen çocuk boy olarak babası gibi uzun olabilir. Yani yüz, boy ve kişilik gibi birçok yönden bir ailede benzerlikler ve farklılıklar bulunabilir. Burada dikkat edilmesi gereken durum kesinlikle "aynıdır" sözcüğünün kullanılmamasıdır (Soykan, 2006, s. 106).

Wittgenstein temelin ne ile sınınanacağı konusunda bu yüzden olanaksızlığı savunur. Yani bir temelin temel olduğunun bilgisini verecek herhangi bir delil yoktur. Sabitlik denilen şeyin sabit olduğunu verecek herhangi bir bilginin olmadığını belirtir ve şunları söyler:

"Kör biri bana iki elin var mı diye soracak olsaydı; bakarak emin olmaya çalışmazdım. Bundan kuşkuya düşecek olursam, o zaman gözlerime niçin güvenmem gerektiğini de bilemem. Zira görüp göremeyeceğimi anlamak için baktığımda niçin gözlerimi sınamış olmayayım? Ne neyle sınınanacaktır? Neyin sabit kalacağına kim karar verecektir. Ve falan şey sabit demek ne anlama gelir" (Wittgenstein, 2009, s. 28).

Bu sabit kavramının esası bilginin temeli dediğimiz şeyin ne olduğunu sorguladığı aşikardır. Wittgenstein özellikle bir şeye herhangi bir temel ararken deneyimle kurduğu ilişki de ne türden bir kesinlik çıkaracağımızdan ve bu kesinliği hangi temelde doğrulayacağımızdan emin değiliz. Zaten bu yetiye de sahip olmadığımızı dile getirir

Wittgenstein bir kesinliğin nasıl ortaya çıktığına dair yaptığı soruşturması ise bizi farklı bir temel alma yolunu araladığını gösteriyor. Şöyle ki kesin bilgiye ulaşmanın aslında olanaksızlığın sürecini kültürel ve dilsel kodlarla imkansız hale geldiğini göstermeye çalışır. Wittgenstein kesinlik üzerine bu bölümde şu girişi yapar:

"Yanılgıların ortaya çıkmasının nedeni kesin olarak bildiğimiz şeyin içinde yanılgılarımız durur ve biz onu keşfederiz. Dolayısıyla bildirimlerimizin doğruluğu ile benim bu bildirimleri anlayışım sınanır. Bu yüzden, bildirim için uygun sınıma saydığımız ne varsa mantık alanına aittir. Dil oyunun betimlemesine aittir. Bazı ampirik önermelerin doğruluğu referans çerçeveme aittir." (Wittgenstein, 2009, s. 22).

Wittgenstein bu önermelerde söylemeye çalıştığı şey; bir şeyin yanılgısı ve ya yanlışlığı mantıksal olarak çelişmesine bağlı olmakla birlikte deneyimde de herhangi bir noktaya karşılık gelmediğini belirtir. Bir şeyin yanlış olmasının da yine bir olayın oyun içerisinde saçma ve gramere uygun düşmeyen tarafı olarak bakmamız gerektiğini belirtir.

Wittgenstein, yine bu kısımda kesinlik ile biliyorum arasındaki ilişkide açıklamaya çalışır. Mesela "biliyorum" un mantığında karşımda duran dağın benden önce de var olduğunu bilmem gibi, dünyanın yuvarlak olduğunu bilmem gibi bir durumdan bahseder ama "görüyorum"daki mantık başkadır. Şurada olduğunu görüyorum. Bu iki kesin ve açık gibi görünen bilgi edinme süreçlerinde ki sonuçların farklılığına şu şekilde değinir: "Biliyorum" un benimle bir önermenin anlamı arasındaki bir ilişkiyi ifade etmesi gerekir. Böylece olgu bilincimin içine alınır. (aslında dış dünya da olup biten değil yalnızca duyu verisi denenlerin alanında olup bitenlerin bilindiğinin söylenmek istenmesinin sebebi budur.) Bu durum bize, bilmenin dıştaki bir olayın, bu olayı olduğu gibi göze ve bilince yansıtan görsel ışınlar yoluyla

algılanması şeklinde bir resmini verir. O zaman, insanın bu yansıtmadan emin olup olmayacağı sorusu hemen ortaya çıkar. Bu resim bilgiyi nasıl tasuvvur ettiğimizi gerçekten gösterir, ama temelinde ne yansıttığını göstermez (Wittgenstein, 2009, s. 23). Böylece Wittgenstein bilimsel yöntemin kendisinin her şeyi deterministik bir yöntemle ele almasının temelinde ne olduğu konusunda çözümsüz kalacağını belirtir. Wittgenstein temelinde ne olduğu sorusuna da karanlıkta kalan bir süreç olarak bakar.

Wittgenstein ayrıca duyularla dış uyarıcılar arasındaki boşluk fikrine de karşıdır. Elimin var olmasını bilmem veya yürürken ayaklarımın hareket ettiğini bilmemin deney gözlem veya diğer test eden araçlara gerek duymadan bu bilgilere sahip olduğumuzu dile getirir. Bu bilgiler doğuştan gelen farkındalık özelliğimiz sayesinde herhangi bir kuşkuyla yer bırakmaz. Doğada onların var olduğunun bilgisine dolayimsız ulaşırız. Uyarılarla duyular arasındaki boşluk ne kültürle, ne inançla ne teoriyle, ne bilimle, ne de dille doldurulabilir. Duyumsayanla algılanan arasında böyle bir boşluk yoktur. Çevremdeki nesnelere; mesela, güneşin bir görünüş bir kaybolması veya iki elimin varlığı ve bu elimi kullanmam; teorik bir eğitimin sonucu ya da kültürel bir aktarım sonucu öğrenilmiş bilgiler değildir (Sağlam, 2010, s. 244).

Bir önermenin ispatı yapılırken sürekli olarak sonuç odaklı çözümler yapılır. Mesela önermenin veya verili durumların, olmadığının varsayılmasıyla ilgili zihnimize verili durumu denetleyecek mantıksal mekanizmalar gelişmiş değildir. Wittgenstein bu durumu bir çocuğa aya gitmediğiniz halde gittiğinizi söylediğinizi farz edin der. Bu önermenin doğruluğunu ispatlayacak onlarca etmenin ve problemlerin çözümü konusunda bilgiye sahip olmadığı için inanır. Mesela yer çekimi probleminin nasıl halledebileceği veya oksijensiz bir ortamda nasıl kalınacağı ile ilgili bir yere sahip değilse bu çocuğun inancını denetleyecek çok fazla bilgi olmadığı için inanabilir. İşte bu soruların cevaplarını vermeyen insanların iddia ettiği şey konusunda ikna edemeyeceği de aşıkardır (Wittgenstein, 2009, s. 26). Wittgenstein özellikle önermelerin kullanımında her zaman bizim belirli bir takım bilgileri bildiğimizi varsayıldığını belirtir. Biz bilgilerimizle iddiaların doğruluğu ve yanlışlığını test ederiz. Wittgenstein bundan dolayı önermenin sınanmasında şunları söyler: " O önermenin sınanması sayılan şey nedir? Ama bu uygun bir sınanma mı? Ve eğer öyle ise uygun bir sınav olarak mantıkta taşınabilir olması gerekmez mi? Sanki temellendirme bir süre sonra bir sona varmazmış gibi görünüyor. Ama bu son temellendirilmemiş bir varsayım değil, temellendirilmemiş bir eylem farkıdır (Wittgenstein, 2009, s. 27).

Wittgenstein önermedeki doğruluğu ve kesin bilgiye ulaşmanın çokta kolay olmadığını belirtir. Önermelerin doğruluğunu kesinliğini ispatlamak için tek tek kavramların sorgulanması ve bu kavramların tüm yaşamı oluşturan diğer ilişkilerini ortaya çıkmasının gerekli olduğunu belirtir. İşte bu durumda " sonsuz geri gidişler problemini" ortaya koyar. Yani bir önerme ifade edilmeden önce sonsuz sayıdaki etkinliklerin sonucunda ulaştığı ve dile getirildiği için bu

küme oluşturulan etmenlerin tek tek doğru olduğunun test edilmesi gereklidir. Ama bu doğruluk ve test edilme süreci Wittgenstein'a göre her zaman görmezlikten gelinir ve daha çok sürece yönelik değil sonuca yönelik bir dil ve iletişim tarzı kurulur. Wittgenstein başka bir örneğinde; " Şimdiye kadar kimse beyin olup olmadığını kontrol etmek için kafa tasını açmadı; ama her şey (tüm veriler) orada beyin bulacaklarını söylüyor, hiçbir şey aksini söylemiyor." İşte tıpkı dilimize yerleşen bir kod gibi herkesin beyne sahip olduğunu bilmemiz ve bu bilgileri denetlemeye gerek kalmadığı sürece başvurmayız. Bu test etme gereği ise tecrübelerimizde ve inançlarımızda yanıldığımızda ortaya çıkar (Hadot, 2011, s. 110).

Wittgenstein çocukluktan itibaren yargı vermeyi öğrendiğini ve bu önermenin bir yargı olduğunu belirtir. Yargı budur denildiğinde bunun ne olmadığını bilgisini biz öğrenmiş olduğumuz yargıdan çıkarım yaparak ve de benzeşim kurarak sonuçlandırabiliriz. Fakat öğrendiğimiz şeyin bir yargı olup olmadığını denetleyecek bir bilgiye sahip değiliz. Wittgenstein şunları belirtir:

"Fakat böyle yargı vermeyi, yani böyle yargı vermenin doğru olduğunu bize öğreten deneyim değil midir? Ama öyleyse deneyim bize nasıl öğretir? Biz onu deneyimden türetebiliriz, deneyim kendisinden bir şey türetmeye yöneltmez. Deneyim böyle yargı vermemizin yalnızca nedeni değil temeli ise, bu sefer de bunu bir temel olarak görmenin temeline sahip değiliz" (Wittgenstein, 2009, s. 29)

Wittgenstein kabuller ve bunların mantıksal izlerini sorgulamıştır. Ona göre bu bilgiler güvenlidir. Ve sorgulamadan kabul edilir veya bu sorgulama süzgecine dahil olmadan bunları kullanırız. Mesela dünyanın bizden önce de var olduğuna dair dünyanın yuvarlaklığına dair bilgilerdir. Elimizde dolaysız kendi tecrübemizden hareket ederek savunduğumuz düşünceler veya bilimsel ifadeler kanıtlar olmamasına rağmen biz bunları varmış gibi kullanırız. Bunun sebebi onların herkes tarafından doğruluğunu bildiği yada bildiğine inandığı için değil, ampirik yargılarımızın sisteminde hepsi de benzer bir role sahip olduğu için yaptığımızı belirtir ve bu önermelere araştırmalar sonucu ulaşamayız (Wittgenstein, 2009, s. 30).

Bunun aslında tek bir önermeye inandığımız gibi görünen ama bir ampirik önermeler sistemine tabii olduğumuzdan kaynaklandığını belirtir. Wittgenstein şunu açıkça ifade eder: "Bana apaçık gelen tek tek aksiyomlar değil, öncül ve sonuçların birbirini karşılıklı olarak desteklediği sistemdir (Wittgenstein, 2009, s. 31). Ayrıca Wittgenstein; çocukken düşünmemizi sağlayan materyallerin biriktiğini belirtir. Bu inançlar ve inançlara göstermemiz gereken ifade biçimlerinin öğrenildiğini ifade eder. Bu noktada inançların kimisi sabitleşirken kimisinin ise değişebileceğini belirtir. Ama sabit olanın şöyle bir niteliği vardır. Apaçık ya da öyle olduğu için değil çevresinde yer alan ona bağlı olan diğer sistemler tarafından tutturulacağını belirtir. Buna birçok örnek verebilir dünyanın bir küre olarak çizilmesi gibi sandalyeden kalktığımda acaba

ayaklarım var mı diye düşünmeme gibi sağ el ve sol el gibi ve renklerin öğretilmesi ve bizim bu niteliklere karşı ortaklaşa verdiğimiz tepkiler, bu inançlar üzerinde belirli bir ortak davranış örüntüsü oluşturmasını sağladığını belirtir. Hatta bu öğretilmiş bilgilerden kuşku da duymayız. Wittgenstein bu durumla ilgili şu ifadelerle yer veriyor:

"Çocukluğumuzda olgular öğreniriz; örneğin her insanın bir beynin olduğunu ve bunları sorgulamadan kabul ederiz. Şu biçimde ve benzeri Avusturalya diye bir ada olduğuna inanırım; annem ve babam olduğunu söyleyen insanların gerçekten annem ve babam olduğuna inanırım ve benzeri bu inanç hiç ifade edilmemiş olabilir. Çocuk yetişkine inanarak öğrenir. Kuşku inançtan sonra gelir. Yığınla şey öğrendim ve bunları insanların otoritesi temelinde kabullendim sonra kendi deneyimlerimin bazı şeyleri onayladığını bazı şeyleri onaylamadığını gördüm" (Wittgenstein, 2009, s. 33).

Böylece Wittgenstein kesin olarak oluşmuş dediğimiz bilgilerin, nasıl temellendiğini ortaya koyar. Kültürle şekillenen düşüncelerimiz, pratikte sürekli test edilir. Bu testten geçenler doğru olarak kabul edilir diğerleri ise yerini doğru ve gerçeklikle çelişmeyenlerle yer değiştirir. Yanılgı dediğimiz şeyse, bu noktada bir ifadenin mantıksal olarak dışlanması olarak bakmamız gerekir.

Wittgenstein hipotezlerin doğrulukları ve yanlışlıkları ile ilgili bir saptama yapar. O'na göre bir hipotezin doğruluğu dediğimiz şey, diğer hipotezlerle uyumu yoksa indiğimiz temel doğruluğunda mı yattığı meseleleridir. Dil oyununda karşılığı ise oyun içindeki birçok noktada uyum içerisinde olması olarak belirtir. Wittgenstein bu durumda en başından beri temellendirme mantığını kusurlu gördüğü için gerekçelendirmede ise bir sona ulaşılacağını söyler. Ama sondan kastı; belli önermelerin bize, doğru görünmesi değildir. "Şöyle ki bizim açımızdan bir tür görme değildir; bu son, dil oyununun temelinde yatan bizim eylemimizdir. Doğru olan; temellendirilmiş olansa, o zaman temel doğru değildir. Ama yanlışta değildir (Wittgenstein, 2009, s. 38).

Wittgenstein başka bir sorgulamada; iki elimizin var olduğunu nasıl ispatlayabiliriz veya olmadığını düşünebilir miyiz sorularını soruyor. Bu noktada elimize bakıp; evet bu el bana aittir dediğimizde veya iki elimin var olduğunu biliyorum dediğimizde öznel bir inanca sürükleneceğini ve öznel emin oluşun bilgi olmadığını belirtir. Elimin var olmasını gerçekleyen şeyler, elimi var gibi düşünüp ona gör uyarladığım yaşam tarzında sorun yaşamamamdır. Bir diğer durumsa, elim olduğu halde onu yokmuş gibi düşünüp hareket edemediğimizdir. Bundan sonra yapacağımız her eylemde elimin olmamasının hareketini sağlayacak koşulları oluşturamadığımızda elimizi de yokmuş gibi düşünemeyeceğimizi belirtir. Sonuç olarak, direk "elim var. Bu yüzden; görüyorum" u gerçekleyecek doğrulayacak bir temel olmadığı görülür.

Wittgenstein bu meselenin özünü şu önermeyle belirtir. "İyi temellendirilmiş inancın temelinde; temellendirilmemiş inanç yatar." (Wittgenstein, 2009, s. 44).

Wittgenstein bilginin kesinliği konusunda neyin sağlam temel olarak alınması gerektiği ile ilgili kararın kişinin kendisinde olmadığını belirtir. Elimin olduğunu biliyorum ama neye el dediğimle ilgili bilgiye sahip değilim veya niçin el dediğimizin... Ağacı görmüş olmamız bize ağaç vardır dedittebilir. Ama ağaç nedir sorusunun cevabı ve niçin ağaç olduğuna dair bir bilgiye sahip olma konusunda bize bir şey söylemez. Wittgenstein bu sebeplere sahip olduğunda kuşkusuz onu kesin bilgi yapacağını belirtir. Yine bu konuyla ilgili örnekleri de konuyu açıklayıcıdır: İnsanların beyninde talaş olmadığını bildiğimizi ve kedilerin ağaçta yetişmediğini kesin kes bildiğimizi belirtir. Bu kesinliklerin veya şüphe etmediklerimiz konusunda da diğer insanlarla uyum içerisinde olduğumuzu belirtir. Ayrıca bir çocuğun kendisine öğretilenlerden şüphe duymasını ise onun bazı dil oyunlarını eksik öğrendiği anlamına geleceğini belirtir. Bu oyun konusunda geçmişin deneyimlerinden öğrenilmiş davranışlardır. Wittgenstein, inancı belirleyen şeyin; deneyimlerin öğrenilmesi olarak belirler. Öğrendikleri şeylere öğrenen kişilerin veya çocukların inanmaya başladığını belirtir. Tıpkı bir yerde bir şey arayan bir kişinin aradığı nesnenin aradığı yerde olmasına inanması gibi bir şey olduğunu belirtir (Wittgenstein, 2009, s. 51).

Wittgenstein, doğruluk ve kesin bilgi denilen önermelerin altında yatan şeyin, öne sürdüğümüz hipotezin doğrulanması olarak açıklar. Ama bu açıklama eksiktir. Bunun nedeni, hipotezlerin doğruluğuna inanmak zorundadır. Hipotezlere bağlı diğer alt hipotezlerinde doğru olduğuna aynı şekilde inanmak zorundadır. "Mesela bir mektup yazıp postaladığımda yerine ulaşacağını hiç sorgusuz kabul ederim- bunu beklerim (Wittgenstein, 2009, s. 53). Wittgenstein'a göre, bir deney yapıldığında, deney araçlarının varlığından şüphelenilmez. Matematiksel bilgilerden şüphelenilemez. Hatta bunlara inanılır. Buna rağmen, biz bir bilginin doğruluğunu kesinliğini ortaya koyarken, bu zamana kadar öğrendiğimiz bilgilerin bilgi edinme yöntemini kullanırız. Bilgiye ulaşırken veya hipotezimizi doğrularken, hipotezimizi oluşturan parçaları sınamamız imkansızdır. Onun için Wittgenstein şunu söyler:

" Yani sorduğumuz sorular ve kuşkularımız, bazı önermelerin kuşkudan muaf olmasına bağlıdır; bu önermeler, soru ve kuşkularımızın üstünde döndüğü menteşelere benzer. Yani bazı şeylerden fiiliyatta kuşkulanılmaması bilimsel araştırmanın mantığına aittir. Ama bu, şöyle bir şey değildir: Her şeyi araştırmayız, bu yüzden varsayımla yetinmek zorunda kalırız. Kapının dönmesini istiyorsam, menteşeler sabit olmalıdır. bizim bir takım sonuçlara gidebilmemiz ilerleyebilmemiz için bazı bilgileri kullanıp bazılarını inanmak bazılarını ise şüphe etmek zorunda olduğumuzdur. Sonuçta soru sormak ve şüphe etmek için bile bazı bilgilere inanmamız gerektiğini belirtir. Mesela: " birine şu anda hangi rengi görüyorum diye sorarsam, yani o anda hangi rengin olduğunu öğrenmek için bunu sorarsam,

aynı anda o kişinin benim dilimi anlayıp anlamadığını beni aldatmak isteyip istemediğini, kendi belleğimin bana renklerin adlarıyla ilgili olarak ihanet edip etmediğini sorgulayamam (Wittgenstein, 2009, s. 55).

Bu durumdan hareketle bizim bilimsel olarak çıkardığımız sonuçların temelinde belirli bir takım inançların ortaya çıkmış oluyor. Wittgenstein, kuşkulanma ve kuşkulanmamanın olabilmesi için ise görece olarak bir takım kesinliklerin yani kuşkulanmama olduğu için kuşkulanmanın ortaya çıkabileceğini savunuyor. Bilmenin arkasında yatan şüphelenmeme imi, benim daha sonra yapacağım bir hipotezde bir temel teşkil etme özelliğini de gösterir. Bunun nedeni, bizim zihin durumumuz bilmenin ne olacağı ile ilgili kesin bir yargı da bulunmaz. Zihin durumumuz kuşkulanmanın nerde olacağını ve daha iyi bir sınamanın nerede olanaklı olduğunu anlamayacak olmamızı içerir.

İnancın temelinde yatan, öğretim ve kuşku paradoksu, bir çocuğun kendi vücudunu tanımlamasında ortaya çıkar. Çocuğa o senin elindir diye öğretiriz. Ama esas olarak onun ne olduğunu dil oyunu içerisinde öğrenir. Mesela çocuk onun bir el olup olmadığından kuşkulanmaz, hatta aklına bu soru bile gelmeyebilir. Bu durumun dil oyunu arasındaki ilişkisi ise dil oyununa göre görece bir kuşkunun olması ama pratikte bir inanç temelinde uygulanmasıdır. Wittgenstein, bu olayı bir örnekle şu şekilde açıklar: "Sana seslendiğim zaman kapıdan içeri şeklinde bir dil oyunu düşünün. Sıradan durumlarda oradan bir kapı olup olmadığından kuşkulanmak imkansız olacaktır. Göstermem gereken kuşkunun olanaklı olduğu zaman bile gerekli olmamasıdır. Dil oyununun olanağının kuşkulanılabilecek her şeyden kuşku duyulmasına bağlı olmamasıdır" (Wittgenstein, 2009, s. 61). Ama bu durumdan önce kuşkunun olanaklılığı üzerinde durulmalı; Wittgenstein kuşkunun olanaklı olması için dil oyunlarının var olmasını şart koşar. Yine el örneğinden hareketle; "bu eller bana aittir" önermesinde elle ilgili tüm kast edilme süreçleri dahil tüm dil oyunlarına hakim olmak gerekir. Onun için kavramın kullanılması, geri plandaki tüm anlamların ve kesin bilgileri biliyor olması gerektiğini dile getirir. Böylece kuşkulanmanın tehdidi ortadan kalkar kesin bilginin bilince yerleşmesiyle birlikte yeni durumların ve yeni oyunların oluşturulması için imkan doğmuş olur. Kuşkuya düşmeden diğer sözcükleri bir cümlede kullanabilmem, bunların anlamları konusunda bir takım tereddütlerimin olması, daha doğrusu kuşkudan mahrum kalmak için, bir uçurumun kenarında durmak gibi kesin olarak dil oyunların özüne ait olmayı gerektirir (Grayling, 2016, s. 151). Konuşmamız, anlamını hareket tarzımızın geri kalanından aldığı iddiası herhangi bir durumdan emin olmadığımızda, sözcüklerin anlamlarından da emin olamama sonucuna götürdüğü görülür. Kesinlik ile dil oyunu arasındaki ilişki elin var olduğundan emin olması ile ilgili bir durum değil. Aslında bu durumun kesinlikle sorgulanmamasıdır. Dil oyunları verili olarak bizde var olanların gömülü olduğu ve bizimde bu durumları sorgulamadığımız kesinliklere aittir.

Wittgenstein bir önermenin sonucuna göre bir düşünce geliştirip tepki verdiğimizi belirtir. Bir önermeyi dile getirdikten sonra, önce onun var olduğuna inanmak, sonrada da sorgulayıp doğru veya yanlış olan şeyi söylediğimizi belirtir. Düşünmemizin temeli sadece mantık tarafından şekillenmez. Aynı zamanda ampirik önermelerle bu temeli oluşturan bir başka unsur olduğunu belirtir. Böylece önermenin kendisi tek bir doğruluk temeline oturmuş olmuyor temelin kendisinin çok parçalı puzzle gibi birçok sistemden oluştuğunu belirtiyor.

"İnsanın bir şeyi bildiğini söylemek; söylediğini kayıtsız şartsız hakikat olduğunu söylemek; dolayısıyla da söylediğinin kayıtsız şartsın hakikat olduğunu söylemek bana yanlış görünüyor. Bu ancak inanmanın, dil oyunlarının sabit bir temeli olduğu kadarıyla hakikattir. Şunu söylemek istiyorum: "Sorun insanların bazı noktalarda hakikati tam bir kesinlikle bilmesi değildir. Hayır, tam kesinlik insanların tutumuyla ilgili bir konudur yalnızca..." (Wittgenstein, 2009, s. 62).

Wittgenstein dil oyununu var olan kabullerin sistem içinde ki kullanımda ortaya çıktığını belirtir. Bu kabuller, aslında düşüncemizin sistemini oluşturur. Böylece, neyin olmadığını da belirlenerek, ne olmadığını da bize belli bir alanda sınırlarımızı bize gösterir. İşte dil oyununda bu sisteme ait olan ve kullanımda ortaya çıkan bir şeydir. Tıpkı bu dünyanın çok önceden beri var olduğunu bilip, önermelerimi farkında olmadan bu bilginin üzerine şekillendirmem gibi olduğunu belirtir (Wittgenstein, 2009, s. 62).

Wittgenstein bu yüzden biliyorum sözünün kullanımını bir deneyime sahibim olarak algılanması gerektiğini dile getirir. Burada bir deney gözlem ilişkisi yoktur. Sürekli yapılan ve fark edilen ilişkiler ağı vardır. Mesela kimsenin olmadığı bir ortamda ayağa kalktığımız zaman şu an neredeyim sorusunu soramayacağımızı belirtir. Yine başka bir örnekte bir ormancının şu ağaçları kesin emrine karşılık ağaç nedir sorusunun sorulmayacağı gibi bir durum söz konusudur. Bu durumun Kültür Üzerine adlı kitapta nasıl anlaşılması gerektiği ile ilgili de şu yaklaşımın gerekliliğini savunur; Bir arkadaşla otururken senin nasıl bir insan olduğunu biliyorum veya senin falanca filanca bir insan olduğunu biliyorum gibi bir konuşmayı lafın ortasında söylenmiş bir "Günaydın" kelimesi gibi bir konumda olduğunu dile getirir. Bu durum aslında Moore'un dünyanın yüzeyinden çok uzaklaşmadığımı biliyorum sözüne karşılık gelen eleştiri niteliğinde bir örnektir. Aksi takdirde, bu örneklerden hareketle bütünün içinde olduğumuzdan, bütün ile ilgili bir çıkarımda bulunamayacağımız açıktır. Bu durum, bize Wittgenstein'in ayna metaforunu kullanmamız gerektiği ile ilgili bir ip ucu verir. Nasıl ki aynanın doğruluğunu gösteren bir ölçüt olmadığı gibi, o yüzden, dünyadan uzakta olmayacağımızı veya olacağımızı doğrulayan araçlara sahip değiliz. En azından şu an kullanılan gündelik dil böyle bir tanımlama yapmaya uygun değildir (Garver, 2010, ss. 124-126).

Copee ise biliyorum sözü ile ilgili şu tespitte bulunur: "Wittgenstein, "biliyorum"un ana kullanımını hakkında ikna edici bir betimleme sunuyor ve böylece görüşünü göstermek için dil oyunu fikri ile ilgili olarak bir açıklama sunuyor (Wittgenstein, 2009, s. 80). Ama bu durum bunun gibi garip sonuçlar doğurur: bilinen şeylerin bilinen mantıksal sonuçlarının zorunlu olarak bilinmediği gibi. Buna ilaveten Tanrının bilgisi konusundaki düşüncelerde zorluklar çıkarır: Böylece Tanrı bir şey biliyorsa bunu nasıl bildiği konusunda bir düşünce olmalı mıdır? Dahası Tanrının bir tür mecazi anlamda "bildiğini" söylemek işe yaramayacaktır. "(Coope, 2010, s.146). Wittgenstein, Tanrı sözcüğünün kullanımında dahi "biliyorum" sözünde bir açıklık olmadığını ve de kabuller silsilesinde gerçekliğin tümce ve deyimlerle örtülüp dil oyunları tarafında kullanıma sunulması olarak değerlendirmiştir.

"Biliyorum" sözünü gerçekleyen şey gündelik yaşamdaki pratiği sürekli olarak tekrarladığımız bilgilerin üzerine örttüğümüz yeni bilgilerdir. "Biliyorum" sözünün bu örtünün altında ki temellenmiş pratiklerle uyum içerisinde olması gereklidir. Bunu sağlayan ise deneyim sonucu oluşmuş kabullerin deneyimin önüne geçmesidir. Mesela ayağımda 10 parmağım olduğunu bilirim ve bunu ilk defa öğrenmek isteyen birine ayağıma bakmadan söyleyebilirim. Tabi ki kabullerinde gerçeklikle uyuşması şartıyla oluşmak zorundadır. Wittgenstein bu durumla ilgili şöyle bir çıkarımda bulunur: " Biliyorum sözü ancak bilmemin diğer kanıtlarıyla bağlantı içerisinde olabilir (Wittgenstein, 2009, s. 67). Wittgenstein kesinliğin kendisinde ki otoriter tavra da dikkat çeker. Bu noktada, oyun içerisinde kesinliği öne sürmüş olanların uyguladığı dil oyunlarına tabi olacağımızı belirtir. "Her dil oyunu sözcüklerin ve nesnelere tekrar tanınmasına dayanır. Bunu bir sandalyenin olduğunu, $2*2= 4$ gibi değiştirilemeyecek şekilde öğreniriz. Dil oyununda kesinliğin ne kadar önemli olduğu bu önermelerden de anlaşılabilir. Süreklilik arz eden bir tekrarlama sistemine tabi tutulması ve önermeye verilen tepkilerinde eyleyiciler tarafından aynı olarak algılanmasıdır. Dil oyunu Wittgenstein'a göre kabuller ve kesinliklerde ortaya çıkar ve her oyun kendine ait kabulleri oluşturur. Mesela, çocuk dili öğrenirken neyin araştırılıp neyin araştırılmayacağını da öğrenir. Yine bir dolabın dolap olduğu öğretildiğinde "acaba bu sahne dekoru muydu?" gibi bir kuşkulama öğretilmez. Wittgenstein bu durumu yazmayı öğrenirken harflerin belirli temel kalıplarını öğrenip daha sonra bu harflerin biçimini değiştirmemizi örnek verir:

"Dolayısıyla dil oyununun doğasında güven vardır. Eğer bu güven bir ihtimale dönüşüyorsa oyunda ortadan kalkar. Dil oyunu; inanç, güven ve kabullerle kendisini ortaya çıkarır. Şüphe, dil oyununda oyunun kodlarını bozabilen bir şeydir. Kuşkunun kendisini dışarda bırakan bir olgu merkezli durum bulunmalıdır. Kuşkunun kendisi; kuşkunun ötesinde ki bir noktaya dayanır." Ama bir dil oyunu, bu oyunun zaman içinde tekrarlanan prosedüründen oluştuğuna göre, herhangi bir tekil durumda, bir dil oyunu var olacaksa falan şeyin kuşkunun ötesinde olması gerektiğini söylemek olanaksızdır. Bununla birlikte kural

olarak şu yada bu ampirik yargının kuşkunun ötesinde olduğunu söylemek doğrudur" (Wittgenstein, 2009, s. 79).

Düşünme süreçleri ile ilgili bir saptamada bulunur. Kesin olarak ve şüphe etmediğimiz bilgilerin varlığı ile ilgili bir soruşturma da bulunur. Tıpkı iki elimin olduğu veya dünyanın milyonlarca yıldır var olduğu gibi. Kendi tecrübelerimizin doğruluğu üzerine bir düşünme içerisine giremeyeceğimizi ve bunun doğruluk olarak sunulamayacağını belirtir. Tıpkı Dünya 5 dakika önce vardı önermesi gibi bu önermede bunu sağlayan gözlem ve bilimsel yetkinliğe sahip değilken, dünyanın milyonlarca yıldır var olduğu ile ilgili bir önermeyi temellendirecek argümanlara sahip olabilirim. Wittgenstein bu durumu birey ve düşünme arasındaki ilişkinin kendi kendine bir uzlaşma alanı yaratamayacağından bir doğruluk ve gerçeklik değeri kazanamayacağını belirtir ve şöyle söyler: "Başkasının ne düşündüğünü bilebilirim, kendimin ne düşündüğünü değil. Ne düşündüğünü biliyorum demek doğrudur, "Ne düşündüğümü biliyorum demek yanlıştır. İnsanın düşünmesi bilincin içinde öyle bir şeyden yalıtılmışlık içinde sürüp gider ki bununla karşılaştırıldığında her türlü fiziksel yalıtılmışlık açıkça meydana oluş sayılır" (Wittgenstein, 2009, s. 241)

Wittgenstein'in belirttiğine göre, bildiğimiz şeylerin temelini oluşturan bilginin kendisi değil kabullerimiz ve inançlarımızdır. Özellikle kendi dilimizde kırmızı sözcüğüne ne denir diye bir soru sordüğümüzde verilen cevap sadece anadilimin karşılığıdır şeklinde olacağını söyler. Bu örneği vermiş olmasındaki amacı; dil oyununa katılanların belirli bir takım ortak kavramlara düşüncelere ve anlamlara sahip olmasıdır. Dil oyunu farklı olabilir. Mesela kahvaltı yapmak, spora gitmek gibi kavramların ne olduğunu ve bunların ne anlama geldiğini bildiğini varsayar. Bu farklı dil oyunlarında tek bir ortak yön vardır: O da kesinliktir. Bu kavramların temel anlamları ve kast edilme sürecinde neye işaret ettiğinden asla şüphe edilmez. Yani spora veya futbol maçı izlemeye gidiyorum diyen birinin futbolun ve maçın ne olduğunun bilgisine sahip olduğunu biliriz ve hatta bu kesin bir bilgidir (Wittgenstein, 2009, s. 90).

Fiziksel deneyin sonucundan elde edilen bir bilgi de problemlidir. Zira bu sonuç gerekli şartlar sağlandığında aynı sonucu elde edilebileceği varsayılır. Zaten aksi durumda onu bilimsel bilgi yapmaz. Yalnız bu sonuca eşlik eden deney dışı deneyimler vardır. Mesela havanın sıcaklığı gibi, ocakta deney tüpü ısıtılacağı zaman miktarının bilinmesi gibi fiziğe ait olmayan ama tecrübe sonucu oluşmuş bilgiler, benim bu deneyi yapmamı ve sonuçlar almamı sağlar. Wittgenstein "Bir dil oyununun olabilirdiğini belirli bir takım olguların koşullandırdığını belirtir." (Wittgenstein, 2009, s. 93).

Dil oyunu kesin bilgilerin yanlışlığını saçma olmasını varsayar. Yani bir insanın adının ne olduğunu bilmesi gibi iki eli olduğunu eğer sağlıklıysa gözlerinin var olduğunu ve gördüğünü bilmesi gerekir. Dil oyunu bu kesinliklere herkesin sahip olduğunu kabul eder. Ama öne sürüm

mantığında yanılma olabilir. Bu öne sürüm bir başkasının durumunu da betimliyorsa eğer yanılırsam dil oyunun yararından bir şey eksilmez. Öne sürüm dil oyununda adı yanılırsam; yanlış çıktığı takdirde dil oyunu kavramını herhangi bir şekilde işlevsel olarak iş görmesini engellemez. Hatta dil oyunu bu yanlışlıkları da ortaya çıkaran bir gramere sahiptir.

Zihin kendisine dayatılanı mantıksal düşünmenin yöntemiyle kaydeder olay ve durum örgüsünü bu kayda göre değerlendirir. Bu noktada inanılan ve karşılaşılan durumlarla ilgili bir çarpışma durumu vardır. Deneyim ve kültürel örüntülerinde devreye girilmesiyle alınan kararlar daha önce edinilen bilgi birlikte bir değerlendirme sürecine tabi tutulur. Başka bir deyişle;

“ Apriori kavramlarla düşünen analitik zihin merkezli kurguları çözdürmede kullandığı önemli bir taktik, resmin temsilin benzetmesinin tezahür ettiği oyun bağlamındaki imleriyle, bu benzerliğin imgelemdeki karşılığı imgeleme verilen tepkileri çarpıştırmaktır. Bu durum, bir kavramın resmettiği kavramsal ayrımı, imgelem daima resmin neye benzediğini düşünerek, imgeleyerek bellekten kavramın işaret ettiği ayrılığa göz koymaktır.” (Sezgin, 2011, s. 100).

Wittgenstein görüldüğü üzere, bir idealizm rüyası çizmeye çalışmadığı gibi materyalist bir varlık anlayışıyla da yaklaşmaz. Esasen onun çizdiği bu bilgi kuramının iki kısma ayırmaya izin vermeyen en önemli nokta dil oyunlarıdır. Burada sonuç odaklı bir bilgi teorisi yoktur. Wittgenstein, süreç odaklı bilgi teorini neyin üzerine temellendirildiği ise sanki yönlendirilmiş bir bilincin dil yolunu keşfetmeye çalışır. Bu yönlendirme işlemi var olan bilgi verilerinin hem iç hem de dış etkenlere bağlı olarak bir takım işlemler sonucunda ortaya çıkan veriler olduğunu belirtir. Bu durumu aslında Wittgenstein'in Frazer eleştirisi de örnek olarak gösterilebilir. Frazer, insan insanın dinsel yaşamını bilime karşı duruş ve yanlış olanı iddia eden ilkel bir varlık olarak tanımlamıştır. Wittgenstein bu davranışın, akli esas alanların karşısında konumlandırmanın yanlış bir değerlendirme olduğunu iddia eder. Ona göre din bir metafizik temelli dünyayı anlama çabası değildir. Din bir yaşam biçimidir. Sürekli doğruyu arayan insanın başvurduğu yolların çeşitliliği olarak değerlendirmeyi, gerçeği tek bir bakış açısıyla içsel bir durum temelli yorumlama gayretinin, doğru bir açıklama olmadığını ve hakikat konusunda eksik bırakıldığını belirtir. Wittgenstein bu durumun dışsal sebepleri de içine alan ve dış nedenlerin aktif rol oynadığı dil oyunları tarafından belirleyici olduğu gerçeğidir (Turanlı, 2001, s. 13).

Gösteren ve kendisine gösterilen ilişkisi aslında bu durumu açıklamaya yeterli gibi görünür. Gösteren ve kendisine gösterilensin mutlak bir kesinlikle yaklaştığı ve kuşku duymadığı yöntemlerinde öğretilerek yapılan yükleme de “im”in çerçevesini ve bilginin bu çerçevelenen “im”in anlam tarafından örüldüğü sabitlenir. Bu durumu anlamak içinse

derinlemesine yapılacak bilgi analizinin gereğidir. Onun için imlenen nesnenin dil oyunu yüzeysel değildir. Hatta içinde birden çok oyun olma ihtimalinin yüksek olmasıyla bu ilişki daha da derinlerde araştırılması gereken bir ilişkidir.

Acı konusunda yaptığımız bazı vücut hareketler; yüzün buruşması kişinin kaşlarını çatması gibi hareketlerin aslında acı durumunun olmadığı yani kişi benim acım var dediğinde ve de gerçekte böyle bir acının olmadığı doğru ve yanlış olanın ayırımına da vardırıldığını da bu yolla tanımlamamıza yardımcı olur. Ayrıca bu durum üzerine hayatımıza giren tüm olaylarla ilgili süreçte neler yapılması gerektiği ile ilgili yeni durumların ortaya çıkmasını da sağlar. Böylece yeni bir sorunun da kapısı aralanmış olur. Bu sorun: Neyin ölçüt olarak alınması gerektiğidir. Bu noktada iki ayrıma dikkat çekilmesi gerekir. Bunlar: Tümünden gelimci gerekçeler ve tüme varımcı gerekçelerdir. Tümünden gelimci gerekçeler acının kendisinden acının verilerine bakılarak acının içsel süreçlerini göz önüne almaktır. Bu gerekçeler belli bir ifadenin kullanımına, bu dayanakların mevcut olduğu her an gerek duyulmasını zorunlu kılan ya da onu kesin olarak belirleyen gerekçelerdir. Bunlar dile gelen ifadenin algısını biçimlendirir. Böyle bir görüşü benimseyen kişi acısı olduğunda bunu iletme için yüzünü buruşturmak zorundadır. Aksi takdirde içinde bulunduğu durumu yanlış ifade etmiş olur. Buna karşılık, tüme varımsal gerekçelerde kişi yüzünü buruşturduğunda yaşadığı acı konusunda sadece belirti ya da ipucudur. Bu ifadeler kişinin öznelliğini belirten ve içten içe yaşanan bir nitelik olmayacak, bir bakıma kişiye özel acıyı kabul etmeyecektir. Tüme varımcı gerekçeler yüz buruşukluğu veya vücudun diğer semptomları ve içten yaşanan acının birlikte gösterimini bir tesadüf olarak kabul eder (Grayling 2016, s. 143).

Wittgenstein acıyı bize gösteren tüm semptomların bir arada düşünülmesi gerektiğini ve bu acıyı belirleyen niteliğin sonucunda acıdan dolayı çılgılık veya ağlama tepkilerinin zorunlu bir sonucu olmadığını dile getirir. Şöyle ki, başımızın veya kolumuzun bir bölgesi ağrıdığı anda, ağrı dayanılmaz bir noktaya getiren etmenler devreye girmesinin bir sonucu olarak, ağrının çılgılık atarak dile getirilmesi ağrının sadece bir parçasıdır. Ağrının zorunlu sonucu değildir. Ağrıyı belirleyen göstergeleri sistematize edecek herhangi bir öncelik sonralık ilişkisi yoktur. Bu türden genellemeler, her zaman bir sonraki belirleme açısından doğru sonuçlar vermeye bilir. Bilakis, ağrıyı oluşturan nedenler açığa çıktığında bu durumun aktarım yolları vardır. Bunlar; hatırlama, dönüştürme ve algılamadır. Yalnız bu acının hatırlanması durumu içsel tepkilerin derecelerini anlayamayacağımız için görecelidir. Aynı özelliği kendine dönüştürmede adım adım görebiliriz. Burada, ağrıyı anlama noktasında verdiğimiz veya vereceğimiz tüm tepkiler geçmişin birikimini kendi olanaklarımızla değerlendirip kararlar almaktır. “Onun için ağrının bu dışsal yüzeydeki tüm davranış göstergeleri, dil oyunlarının, ilkel varlığımızın bir dış uzantısıdır” (Grayling, 2016, s. 149).

Wittgenstein her iki görüşün arasında bir noktadadır. Bu yüzden, acının hem bireysel içsel bir durumunun varlığını kabul eder hem de bir gösteriminin olması gerektiğini belirtir. Ayrıca tüm bu acıyı gösteren belirtileri bir tesadüf olarak görmez. Bu iletişimde bir oyuna denk düştüğünü ve dil oyunu yöntemiyle de bir duruma karşı tepkilerin geliştiği ve olduğu iletişim süreçlerinin meydana geldiğini belirtir. Acıyı yaşadığımızda ve bunu belirli bir takım vücut hareketleriyle belirttiğimizde belirli bir takım deneyimleri açığa çıkarmaya başlarız. Bu deneyim, dil pratiği içinde bulunanlar tarafından kabul edilmiş üzerine anlamlar yüklenmiş kültürel pratiklerdir. Tüm eyleyiciler bu konuda uzlaşmışlardır. Hatta acının gerçek olmadığı durumda bile tüm bu durumlar sürece dahil olur.

Son olarak Wittgenstein'in kesin bilginin neyin üzerine temellendirilmesi ile dil oyunları arasındaki ilişki üzerine Rottry şu uyarıyı yapar:

“Dünya konuşmaz yalnızca biz konuşuruz. Dünya kendimizi bir kez bir dile programladıktan sonra belli inançlara sahip olmamıza neden olabilir. Ama dünya bize konuşacağımız bir dil öneremez. Bunu yalnızca başka insanlar yapabilir. Gelgelelim dünyanın bize hangi dil oyunlarını oynayacağımızı önerdiğinin anlaşılması, hangi oyunun oynanacağı kararının keyfi olduğunu ya da bu kararın içimizdeki derinlikte yer alan bir şeylerin dışı vurumu olduğunu söylememize yol açmamalı.” (Rottry, 1995, ss. 27-28).

Bu noktada buradan çıkarılacak sonuç; bir durumun ifade edilirken sözcük dağarcığındaki var olan nesnel ölçütler yerine öznel ölçütler akıl yerine duyguların ve insan ilişkilerin yer alması değildir. Buradan çıkarılacak sonuç; dil oyunundan öbürüne doğru gerçekleşen değişmelere varmasından sonra, ölçütler ve seçim nosyonlarının artık anlamsızlaşmasıdır

3.2.3. Wittgenstein İkinci Döneminde Dil Oyunları Probleminde Gramer ve Mantığın İşlevi

Wittgenstein, ilk dönem felsefe anlayışını mantıkla özdeşleştirmiştir. Onun için kesin yargılara ulaşmayı sağlamak görevi üstlendirmeye çalışır. Hatta mantık üzerine notlar kitabında felsefenin tanımını yaparken, onun mantık ve metafizikten ibaret olduğunu belirtir. Buradan da iki problem çıkmıştır: Dilbilgisinin mantıkla ilişkisi bu disiplinlerin birbirinin temelini olup olmadığı, diğeri ise ikinci dönemde dilbilgisi ve mantığın işlevinin dil oyunları problemini hangi açılardan etkilediğidir. Mantığın kurallarının dil içinde bulunma nedenlerinin peşine düşer ve anlamın boyutlarına etkisini sorgulamaya çalışır. Mantığın dildeki ifadesi olan dilbilgisel özelliği ise kavramları bir tanımlama işlevine sahiptir. Dilbilgisi kavramların ne tür bir şey olduğunu tanımlar. Tractatus'ta da belirttiği dilde, dilin kurallarından başka bir öze sahip olmaması, tanımlamayı bu özelliğine göre yapması, Tractatus'taki dil anlayışının, dilbilimsel özellikte devam ettiğini gösterir. Şöyle ki, tüm dönemlerinde dilbilgisinin dildeki işlevi değişmez.

Wittgenstein temelci metafiziğe karşı tavrın korurken ikinci dönemde bu işi dilin ayırt edici kullarımlarına ya da sözcüklerin bağlantılı olduğu dil oyunları temelinde açıklamaya koyulur. Son dönemine ilişkin mantığı dilbilgisi olarak ifade etmiş olmasıdır (Sağlam, 2010, s. 248).

Wittgenstein felsefenin sorunu olarak genelde mantıktan dilbilgisine geçtiği kabul edilmektedir. Burada iki sorun var gibi görünür. Birincisi bu durumun ne gibi bir değişime yol açtığı ve ne tür niteliklere sahip olduğu ve de bunun sınırlama olarak kabul edilip edilmediğidir. Diğeri ise Tractatusta'ki düşüncelerin kabul edilip edilmediği düşüncesidir. Tüm bu sorunlar mantıkla dilbilgisinin tartışılmasından sonra, daha da yanıtlanabilir olan bir sistemli soru haline getirilebilir. Dilbilimcilerin düşündüğü bir durum daha var; mantık dilbilgisine bir temel mi sağlar, yoksa dilbilgisinin daha geniş bir çerçevedeki türevi olduğu sorusunu sürekli tartışma konusu yapmışlardır (Bloor, 2010, s. 175).

Gramer ve tümcenin nesne ile olan ilişkisine ise gramerin kullanımı ile ilgili bir açıklama yapamayacağını belirtir. Gramer dilin sınırlarını çizer. Ama neyin içinde neyin dışında kaldığını belirtmez. Bu sınırın dil oyununun içerisine dahil olanlar tarafından aşılabileceğini belirtmez. Ama gramer olmaksızın da dilde bir anlaşma biçiminin de oluşamayacağını belirtir. Wittgenstein bu belirlenemeyen ve anlatılamayan bilinmeyen gramersiz tümceler için, bilinilmesi istenilen şeylerin açıkça belirtilmesi gerektiğini söyleyerek, gramersiz tümceler için açık kapı bırakır. "Biri eğer dilimiz bu gramere sahip olmasaydı bu olguları ifade edebilmesi söz konusu olmazdı". Diyecek olursa "..... bilmesinin ne demek olduğunu sormamız gerekir kendimize." (Wittgentein, 2010, s. 156)

Matematikçiler ve mantıkçılar da bir hesaplama süreci içerisine girerler. Bu hesaplamada nesnel gerçekliğin peşinden sürüklenen sonuçların tutarlığı önemlidir. Bu yüzden matematik ve mantıktaki doğrulama sistemi onun tutarlılığında yatar. Ama Wittgenstein bu teknik ve teorik meseleye şüphe ile yaklaşır. Matematik aynı zamanda öngörülebilir bir durumu bize gösterebilme yeteneğine sahiptir. Tıpkı 12*12'nin sonucu gibi... Biz sonucu yazmasak da onun 144 olacağını biliriz. Bu yüzden matematikçiler ve mantıkçılar tutarlılık kanıtları olmazsa her an düşebilecekleri çukurlarda uyur gezer bir tavırda ilerlemiş olacaklar. Wittgenstein bu noktada şu soruyu sorar:

"Ya peki gerçekten bir yanlışlık var ise bende bunu göremiyorsam ve onu doğruymuş gibi düşünüp ona göre kararlar alıp sonuçlar çıkarıyorsam, ben bu durumun yanlışlığını nasıl görebilirim? Ya da uçurumların beni gördüğünü ve benim onları görmediğim bir oyunu düşünün; işte matematiğin gerçek ve nesnel, bağımsız bir gerçeklikle uyum içinde olduğu durumunu hiçe sayma özelliği vardır" (Wittgentein, 2009, s. 68).

Nesneye bağlı bir ölçüme uymaz o kendi kuralları olan tüm sistemlerden bağımsızdır. Yani o kendine aittir. Sadece var olan kuralları nesnelere kendine uydurur. Eğer bu uçurum

görülmeyen yapılmış bir planın nesnesi var ise; çökmeye mahkumdur. 11×11 eşitliğinde yanlış cevap verildiğinde ise genele ithafen bir yanlışlık yapıldığı ama bu yanlışlığın doğruluk olarak sonucu değiştirmeyeceğini görebiliriz. Bu yüzden tümcenin mantıksal değeri yanlışlıklar üzerine kurulduğunda dahi gramerin işlevine herhangi bir etkisi olmadığını dile getirir. Fakat dil oyunları bu kesinlikten muaftır. O kendisini pratikte uygulama alanında gösterir. Eğer uzlaşmacılar her hangi bir şekilde kabul ederse her ne olursa olsun doğruluk bu değer kabulünden öteye gitmez (Bloor, 2010, s. 233).

Wittgenstein 11×11 'in sonucunun yanlış olduğunu kabul ettiğimizde onunla ilgili tüm matematiksel mantıksal önermelerin hepsinde yanlışlık yapılmış olacağını ifade eder. Her çarpımda aynı yanlışla götürür. Sonuç olarak da aynı yanlış sonucun önermeleri üzerine temelleneceğini dile getirir. Bu işlemsel hatayı dil açısından çok önemli görülmez; bunun nedeni, pratiğin kendini uyarlama uymuyorsa da onu değiştirebilme özelliği vardır (Wittgenstein, 2009, s. 69). Bu noktada yapılan hata matematiksel hakikatin bir matematiksel ifade ile bağımsız bir matematiksel gerçeklik arasında bir tür karşılıklılık olduğunu düşünmektir. Mesela matematikte iki negatif sayının çarpımının pozitif yapıyor olması, dilin kullanımında iki söylenmiş yanlış sözün doğru bir söze karşılık gelmeyeceğidir. Ama dilbilgisi bu özelliği karşılar. Örnek olarak iki tane kullanılan olumsuzlama eki ve sözcükleri her zaman olumlu anlam verir: Ahmet eve gelmedi değil cümlesi gibi. Burada çözümlemenin doğru yapılması anlamı etkilemez. Hatta dil oyunları bakımından dil bilgisel çözümlemenin anlam konusunda kör kaldığı görülür. Tabi ki belirleme özelliği dışarıda bırakılmak suretiyle bu körlük devam eder. Doğru çözümlenme her şeyin yanlış olmasının önemli olmadığı çözümlenmedir. O zaman hiçbir şey yanlış olmayacaktır. Burada gözden kaçırılmaması gereken şey her şeyden neyin kast edildiğidir. Her şeyden kasıt, varlığın bütüncül yapısına gönderme de bulunan ve her şeyi kapsayan kuşatıcı bir anlayış değil, her şey, bu noktada hakikatin parçası olmaktadır. Bu yüzden $11 \times 11 = 121$ işleminin hesaplanmasında hiçbir hata görünmez. Bu aynı durum satrançtaki kurallar içinde geçerlidir. Kendine ait oluşmuş kurallar hiçbir zaman şüpheye yer vermeksizin pratiğe uyarlanarak oyun oluşturulur. Bu süreç içerisinde yanlış hamle yapılmış olabilir veya matematiksel işlemin sonucunu yanlış bulunmuş olabilir; bu yanlışlığın fark edilmesi bile oyunun içerisinde kurala uygun tutum sergileyenlerin doğru şablona sahip olmasından geçer.

Wittgenstein, İmge ile imgelenen nesne arasındaki ilişki de matematiğin ilişkisine değinir. Bir şeyin imgelenip imgelenmediğinin matematik tarafından belirtilebileceğini dile getirir. Wittgenstein, gramer üzerinden im problemini açıklamaya devam eder; asıl olarak imgeleyen ile imgelenen arasındaki ilişkide imgelenenin nesneye uygun düşmesine bağlı olarak bunun gerçekleşebileceğini belirtir. Bu noktada Platon'un Diyaloglar adlı kitabındaki Sokrates

ile Thetetos diyaloglarına başvurur: "Sokrates: "ve imgeleyen biri bir şey imgelemek zorunda değil midir?- Theaitetos: "Zorunlu olarak"- Sokrates:" Ve bir şey imgeleyen biri gerçek bir şey imgelemez mi?- Theaitetos: "Öyle görünüyor." (Platon, 2013, s. 464c). Wittgenstein ise Sokrates'in yaptığı bu soruşturmayı resim üzerinden yapar ve aynı soruları resim üzerinden sorarak kendisi cevaplandırır:

"Resim yapan biri, bir şeyin resmini yapmak zorunda değil midir- ve bir şeyin resmini yapan biri gerçek bir şeyin resmini yapmaz mı? - Peki resim yapmanın nesnesi nedir: İnsan resmi mi yoksa resmin temsil ettiği insan mı? Şöyle demek isteriz: Emir ona uygun olarak gerçekleştirilmiş eylemin resmidir; ama aynı zamanda ona uygun olarak gerçekleştirilmesi gereken eyleminde resmidir" (Wittgenstein, 2010, s. 159).

Dilbilgisi (gramer) ise resmin çerçevesidir. Nasıl ki çerçevesiz resim ayakta duramaz ise veya sabit bir noktada duramaz ise dilbilgisi olmadan da dil kendini ifade edemez.

Wittgenstein bundan dolayı dilbilgisini (grameri) bir iskelete benzetir. Nasıl ki insan vücudunu bir şekle sokuyor ve ona sarılmış diğer vücut organları var ise aynı şekilde dili ayakta tutan ve diğer organların nerde olması gerektiğini belirten bir temel göstergelerdir. Günlük dil ile dilbilgisi birbiriyle uyumludur. Wittgenstein'ın tabiriyle bir doğa parçasının sürekli değişen görüntüsünden dingin bir resim yapmak gibi, bu ifade aslında tıpkı çizilen resmin neyin parçasına ait olduğunu gösterdiğimizde sözcüğünde hangi bütünün parçasına ait olduğunu değişikliğe uğramış olsa bile biliriz. Wittgenstein'a göre dilbilgisi dilin yevmiye defteri gibidir. Nasıl ki yevmiye defterinde bütün yapılanlar kayda geçirilmişse dilde yapılan tüm işlemler de kayda geçirilmiştir (Soykan, 2015, s. 114).

Wittgenstein, dilbilgisinin işlevini farklı bir metafor kullanarak anlatmaya çalışır. Wittgenstein'a göre kurucu nitelikte inançlar yalnızca görece olarak kurucu niteliktedir. Bu inançlar tıpkı bir nehrin yatağına benzer ve nasıl ki zaman içinde nehir yanlara veya başka yöne doğru yön değiştirebilirse, hatta yatağı aşınıyorsa, günlük kullandığımız dilde bu aşınmayı sürekli yapar. Ancak burada önemli olan dil bilgisel önermelerin kurucu rolünün uygulamadaki, eylemdeki tartışma götürmezliğe bağlı olmasıdır (Wittgenstein, 2009, s. 200). Bu bağımlılık onu belli başlı şeylerden şüphe etmesine izin vermeyecektir. Bizim yaptığımız bilimsel incelemelerin dil yoluyla açığa çıkmasını sağlayacaktır. Dilbilgisinin kesinliği ve sınırları çizmesi, belirli bir takım çerçevelere sahip olması ve sağlam şüphe götürmez mantığa sahip olması, bize iletişimin hareketsel yönlerini gösterir. Bu yüzden kuşkulama ile kesinlik dilbilgisinin sayesinde dilin kendini ifşa eden en açık yapısında vardır. Dilbilgisi, biz bir kuşkuya mı yönelmeliyiz yoksa kesinliğe mi yönelmeliyiz sorusunun aslında kesin cevabıdır.

Wittgenstein ikinci dönem mantığın işlevi ile ilgili Tractatusçu dönemden çok farklı düşünmez. İkinci dönem mantık anlayışı düşüncenin mantık tarafından çevrelendiğidir.

Düşünmenin en ilkel hali olarak tasvir eder. Düzeni, açığa çıkmayı, aktarımı ve kavranılmayı temsil ettiğini dile getirir. Dünyanın apriori düzenini düşünmede ortak olması gereken kuralı gerekçesiz verir. Bu durum tüm deneyimlerden önce gelir. En basit haliyle tüm insan ve hayvanda var olan nedensiz ilk nedenine benzer bir forma sahiptir. Deneyimler bu mantığın etrafında kümelenir. Mantık kendini dilde; dil bilgisel sistemle gösterir. Matematikte ise bunun adı semboldür. Tıpkı kapı açıktır tümcesindeki “dır” gibi bizi görme duyumsananın zihinsel formata dönüşüp bir anlam olarak dönüştüğünü gösterir. Bu noktada tümcenin ifade biçiminin doğruluğunu ve de yanlışlığını mantığın kesinleşmiş ifadesindeki açıklayıcılığı ifade etmiştir. Biz ancak bu açıklama özelliğinden dolayı iletişimin karşılıklılık özelliğini süregelenleştirebiliriz. Aksi takdirde herhangi bir mantıksal özün metne sahip olmaması onu dilbilgisi yönünden eksik bırakacağı gibi anlam ve iletişim yönünden imkansız hale getirecektir. Mesela masa kavramı tek başına bize bir nesneye karşılık gelen ad olarak görünür. Ama” bu masadır.” Önermesi bir ifade tanımlama ve durum cümlesine dönüştürür (Wittgenstein, 2010, s. 61).

Wittgenstein bu durumu şu şekilde açıklar: “Tümcenin anlamı tabi ki şunu ya da bunu açık bırakabilir diyebiliriz ama tümcenin yine belirli bir anlamı olmalıdır. Belirsiz bir anlam, hiç de anlam değildir aslında. Bu durum tıpkı kesin olmayan bir sınırlamanın hiçte sınırlama olmamasına benzer” (Wittgenstein, 2010, s. 65). Wittgenstein, bu pasajdan da hareketle mantığı bir doğrulama aracı olarak kullanır zaten elimizde ki en ilkel doğrulama aracı da dilbilgisi içinde eriyik halde bulunan saf mantıktır. Dilin bu zorunluluğu taşıması bir bakıma bizi en temel nitelikten hareketle en ilerici mantığı anlamamızı sağladığı gibi en karmaşık anlamları da çözmemizi sağlar. Hatta kural belirsizliği dil oyunlarındaki belirsizlikle aynı paralelde olabilir. Burada oyun en saf haliyle kalamaz. Esas sorun yeni oluşan oyunda ki belirsizliğin nasıl çözüleceğidir. Wittgenstein bu çözümü mantıktaki muğlaklığın gitmesine bağlar. Bu belirsizlik gitmediği müddetçe oyun kendini bir karakteristik yapı olarak veremez.

Özellikle dilin doğrulayıcı tavrını, mantığın yapısında görmesinde önemli bir nedeni var. Wittgenstein, bu nedeni, dilin normal durumlarda kendi hatalarını ele vermemesi olarak gösterir. Mesela hile yapan birinin durumu gibi, yalan söyleyen birinin durumu gibi düşünmemiz gerektiğini açıklar. Peki nasıl bir tavra sahiptir? Anlam nesnede koptuğu için ifade edilen mantığa büründüğünden dolayı bir iddiası vardır. Deminki bu masadır örneğindeki gibi... Burada bizi yanılgıya düşürecek olanın şüphelenme de olumsuzda yani deşillemelerde ve kesinlikte mantığın başvurduğu yöntemden kaynaklanır. Her üç durumu biz “dır” ek fiili ile açıklarız. Mesela belirsizdir, şüphelidir ve kesindir gibi bir durumdur. Ama anlam ve karşılığında oynanan dil oyunları çok daha komplikasyonlar içeren durumları içerir. Biz her üç önermeye göre yeni oyunları oluşturmaya çalışsak da mantığın çevreleyici özelliği bizi yeni anlam bulmayı sanki imkansızmış gibi dayatır. Oyun kendinin durumlar üzerinden yeniden

oluştururken en ilkel mantığı bir bakıma hışmına uğrar. Böylece her oluşan oyun bir öncekinin temeline sahipken anlam bakımından ayrılır (Wittgenstein, 2010, s. 165).

Bu noktada söylemek istenen şey; mantıkta bir muğlaklığın olmayacağı ve bu durumun metin veya tümceye yansıtılamayacağıdır. Wittgenstein bu zorunluluğu gayet felsefi bir dile başvurarak açıklamaya çalışır. O'na göre ideal dilin var olma zorunluluğu vardır. Yeni üretilen kavramlardan en ilkel olana kadar hepsi de ideal olanı her zaman arar. Hatta gerçeğin içinde mutlaka ideal olanın olması gerektiğine inanırız. Onun temel aldığı koşulların en ilkel hali en saf hali bu talebi bize dayatır. Mantığın tümce yapısındaki katı kurallarda tümcenin yapılımlaşmalarında da bu talebin varlığını her zaman hissederiz. Bu kurallar anlamın içine gizlenmiştir. Anlamda bu kendini dil oyunları ile birlikte her zaman hissettirir (Wittgenstein, 2010, s. 168).

Dil kurallarının hükmettiği bir etkinliktir ve de bu kurallar dil topluluğu içerisinde bulunan uzlaşının meydana getirdiğidir. Mantık tüm bu yapının içerisindeki en ilkel en saf olarak kalır. Tüm dil toplulukları mantık temelli dilbilgisine uymak zorundadır. Ya da var olanı bu yasalara uydurmak zorundadır. Dil eğer bir kurala uyma etkinliği ise bu durumdan şu sonuç çıkar o da dilin kamuya ait olan açık tarafıdır. Herkes bunu kullanımda sorgulamaksızın kabul eder. Aslında kabul etme veya etmeme durumunda değildir. Şöyle ki, dil mantık dışında başka bir argümanı kullanamaz. Ya da Wittgenstein tabiri ile bizim mantık dışında bir dilbilgisel özellik kullanmama bilgimiz yoktur (Bloor, 2010, s. 234).

Renkler üzerinden dilbilgisi ve mantığın anlam yönünden ilişkileri dil oyunları arasında kurulan bağa örnek gösterilebilir. Anlamın bilimsel yönü itibariyle renk sözcükleri gibi sözcükler anlamlarını bir diğerine göndermede bulunarak alırlar. Bu gönderme bazen karşıt olanı çağrıştırır bazen de onun anlam boyutunda bir noktaya temas eder. Mesela, turkuaz rengi ve lacivert rengi, birisi mavinin açık tonunu temsil ederken, diğer koyu maviyi temsil eder. Ama her ikisi de mavi sınıfının içindedir. Bu örnekten hareketle kavramların sadece soyut anlamlar taşıdığını ve bu ilişkilerin zihinsel durumların sonuçları gibi göstermekte tabii anlamsız olur. Mesela; gökyüzü turkuazdır, deniz mavidir, önermeleri pratiğin içinde sözcükleri bir değerlendirmeye sokan ve bir nesneye karşılık gelen önermelerdir. Bu önermelerin birbiriyle durumlarını ve karşıtlık ilişkilerini belirlemek için, dilbilgisel ifadelerin kullanımından kaynaklanır. Aksi takdirde bu önermeler bize bir şey anlatmaz. Garver, bu sorunun en iyi görüleceği herkesin hemen hemen aşına olduğu Hint-avrupa dil ailesi olarak gösterir. O'na göre bu durumun bu tür dillerde olup, diğerlerinde görünmeyen bazı cümle ya da söz kalıplarına dayanmaktadır. Garver için, bu sorun evrenseldir ancak söz kalıpları ya da deyimler tartışmanın konusunu oluşturmamaktadır. Söz diziliminin dilden dile değişiyor olması da bu gerçeği değiştirmez. Asıl olanın içeriğinde bulunan yüklemelerin, doğrulama ve yanlışlama biçimlerinin her dilde var olmasıdır. Şüphesiz her dilin zorunlu olarak taşıması gereken özellikleri bu

anlaşmayı şart koşan dilbilgisel özelliklerin açık bir şekilde mantıksal zorunluluğa sahip olmasıdır. Garver şu şekilde belirtir: “cümlelerin belirli türdeki söz dizimi ya da söz kalıbı belirleyici değildir. Önemli olan cümlelerin içsel ya da söz dizimsel yapıları ne olursa olsun, kendi içlerinde ya da aralarındaki karşıtlık veya içerimlerin anlam bilimsel yapısıdır.” (Garver, 2010, s.110).

Bu tanım bir bakıma neye dil diyeceğimizin de ön koşullarını belirlemiş olur. Yalnız bu anlamın çeşitlenmesinde mantığın ön koşul olması ile ilişkili olmadığı açıktır. Anlamın evrenselliği dil dediğimiz olgu da mümkün görülüyor. Ama dilbilgisinin var olması bir dili dil yapan en belirleyici unsur olarak görülüyor. Aynı durum renklerin ifadesi açısından da geçerlidir. Renkleri ifade eden özellikle de ana renklerin belirleyici özelliklerini pratikte kullanabilen, bir anlaşma alanı oluşturabilen, dilbilgisel olarak bu durumun karşıtlığını değillmeler yoluyla ifade edebilen, her sözcük dizimi bir dilin temsiliyeti için zorunlu koşuldur. Bu renk sözcükleri her ne kadar sistemde renk tanımlamaları aynı olmasa da her ana renk gösterimi için tüm dillerde bu durum vardır. Bu kaçınılmaz karşıtlık ikili bir yapıya sahiptir. İlk olarak bunlar söylemin özellikleri ya da söylemsel devamlılıklarıdır. Bu özellikler dili öğrenirken öğrenilir. Renkleri öğrendiğimizde otomatik olarak karşıtlıklarını da uygulama esnasında öğreniriz. Mesela bir şey kırmızıysa onun karşıtı olan kırmızı olmayanı da öğreniriz. Bir şey üçgense onun yuvarlak olmayan bir şey olduğunu da öğreniriz. Dilde bu türden karşıtlıkların olmaması dilin bir şeyin ne olmadığını gösterememesidir. Bu da dilin ifade etme tanımlama ve de çerçeveleme özelliğini kullanmasına izin vermez dolayısıyla mantığın işlevi dilin içerisinde kendine yer bulamaz. Doğruluk iddialarının olası bir söylem biçiminin olduğu her dilde söylemsel devamlılıkla ilgili dilbilgisel kurallar bir de bunların uygulamaları olmak zorundadır (Fogelin, 2010, s. 100).

İkinci dönem dilbilgisini mantıksal biçim olarak sunan Wittgenstein, tümcelerinin doğruluk değeri taşıyıp taşımadığını bu kullanımdan çıkarılacağını dile getirmişti. Aslında bu noktadan hareketle Felsefi Soruşturmalar adlı kitabında bir bakıma mantığın yok sayılıp dil oyunlarını da içeren bir dilbilgisini getirmiş gibi görünür. Halbuki mantık olguların resimlerini içeren dil oyunlarının kurallarından oluşur; doğruluk iddialarının ya da bir takım göndermelerin dil oyunlarının dilbilgisinin önemli bir kısmıdır. Bir diğer durumda bu yüklemeler de dil oyunları ailesinin bir parçasıdır. Wittgenstein dilin, çok çeşitli kullanımını fark etmesiyle felsefeyi sadece diğer kullanımlarla ilişkilendirmemiş aynı zamanda mantıksal boyutlarını da ele almaya çalışır. Önermelerdeki talepler, bir yerimizde oluşan ağrının dil oyunundaki yeri ve de benzeri örneklerde görüleceği üzere mantıksal biçim dil oyununun sınırlarını belirler. Diğer durum her oyunun farklı bir dilbilgisi yapısına sahip olabileceğidir. Tabi ki bu tanımlama yapmakta belirlenen”dir” in kullanımını değiştirmez ya da olumsuzlama yapma mantığının sonucunu değiştirmez. Sadece cümlede herhangi bir öğeyi vurgulamak veya dikkat

çekmek açısından çiftte değilleme kullanılabilir. Her şartta anlamı biz oynanan oyundan çözebiliriz (Hadot, 2011, s. 106).

Wittgenstein dilin keyfi bir dizilimi olduğunu ve de bu söz diziliminin nasıl olması gerektiği ile ilgili her hangi bir dışsal ölçüt olmadığını dile getirir. Hatta bu oluşumun kurallarını mevcut büyük dil aileleri üzerinden değerlendirecek olursak; mesela, Hint- Avrupa Dil ailesinin söz dizimi olan özne- yardımcı fiil- yüklem -nesne kurgusunun neye göre yapıldığı ile ilgili bizim elimizde herhangi bir somut veri olmadığını dile getirir. Diğer bir özellik Ural-Altay dil ailelerinin sondan eklemeli dil özelliklerini içermesi ama Hint Avrupa dil ailelerinin sözcüğün başına da ekler alabilmesi gibi... Bu kuralların nasıl koyulduğu ve neye göre konulduğu ile ilgili bilinmemesinin kuralın işleyişinin denetiminin neye göre yapıldığının elimizde açık bir kuralı olmadığı gibi oluşturulan kurallar da sadece tesadüfi bir kurallaşmış yapıya büründüğü görülür. Hatta Garver'e göre Wittgenstein'in, bu konudaki açıklaması daha da belirgindir: "Dilbilgisi hiçbir gerçekliğe bağlı değildir. Anlamı belirleyen dilbilgisi kurallarıdır ve bu sebeple kendileri hiçbir anlama karşı sorumlu olmadıkları için keyfidirler. " Burada arka planda söylenmek istenen mesele dil bilgisel betimleyiciliğin dilbilgisini eleştirel bir araç olarak da kullanabilmesidir. Doğru ve yanlış sözcükleri her ne kadar kulağa normatif gelse de, burada yalnızca bilgi iddiaları dil oyununda böyle bir ifade için gerekli şartların bulunup bulunmadığını anlatmak maksadıyla kullanılmaktadır (Garver, 2010, s. 116). Dil oyunları her önermenin mantıksal ifadesinin olumsuzun kullanılabilmesinde ve de kullanıldığında da bir anlamının olmasında arar. Aslında Wittgenstein'in dil oyunları ve mantık temelli dilbilgisi arasındaki ilişkinin zorunlu bir kuralı olarak verir. Öne sürülen önerme; anlamını olumsuzunun da bulunması zorunluluğunu taşır. Başka bir ifadeyle; dile gelenin mantığı yanlış olamaz, ancak onun gerçekle olan ilişkisine bakılabilir. Wittgenstein bu nokta da metafizikten ayırmaya çalıştığı dil anlayışı, kendini daha da gizemli bir nokta olan dil oyunları ve gramer ilişkisinin çıkmazlarına götürdüğü görülüyor (Sağlam, 2010, s. 246).

Bu durum önermenin değerlendirilmesi bakımından üç noktaya doğru düşünmeye sevk eder. Esasen biz bu noktalara bakarak düşünmenin kendisinin mantıksal analizlerini de ortaya çıkarmış oluruz. Birinci kategori olarak emin olmak; biz bu durumu eğer kesin bilgiye ulaşabilirsek değerlendirme ölçütü bir zihinsel kategorinin ortaya çıkarılma durumu ise, dışsal nesnelere bağımsız ve herhangi bir kişiden etkilenmeksizin kendi zihinsel süreçlerimize doğru bir doğruluk değerinin peşine düşmüş oluruz. Burada oynanan oyunun artık zihinsel süreçler tarafından yönlendirileceği anlamına gelen anlam zincirleri oluşur. Bu noktada dışsal tüm etkenler gizemini ve mahremiyetini korur. Doğruluk değerinin temeli aşkınsal bir gereklilikten dolayıdır. Bu durum bizi öznenin inanç alanlarına doğru götürür. Artık diğer kategori olan kesin bilginin temel olanaklarına ulaşmış bulunmaktayız (Garver, 2010, s. 123). Fakat bu noktada yürütülen süreçler çıkarılan sonuçlar öznenin anlam dünyasına sıkı sıkıya

bağlıdır. Son kategori olan hüküm vermek; burada artık kamusal bir alanı ilgilendiren dışsal bilgi verilerin kabul ve uzlaşmalarla ortaya çıktığı durumlar söz konusudur. Kesin bilgiye ulaşmak toplumsal kabullere bağlıdır. Kişi ancak oynadığı oyun yönünden sadece bir sisteme entegre olan varlıktır. Doğru bilgiyi ve kesin bilgiyi belirleyen toplumsal yapıyı oluşturan öznelerin pratiksel ilişkileridir. Her üç kategori de dil oyunlarına yaptıkları göndermelerle belirlenir. İfadelerin günlük hayat akışı içerisindeki değeri onların kesinlik ve doğruluk değerlerini de belirleyecektir. Burada artık ifadeler söylemsel bir değer alır. Söylem; toplumsal ilişkilerin dil din siyaset ve ideolojik anlamda kesin bilginin tüm bu kavramlar tarafından eğilmesidir. Doğruluğunu belirleyen de sosyal ilişkilerin kavramlara vereceği tepkiler belirler. Dilbilgisi sözcük biçimleri söz kalıpları yerine söylem ve dil kullanımlarıyla bağlantılı olsa da, bu kategoriler dilbilgisi ve mantığın kurallarıdır. Ya da en azından gücünü mantığın ve dilbilgisinin gücünden alır. Doğruluğu yanlışları tüm bu kategoriler ışığında belirler. Tractatus'ta dünyanın sınırları dilimin sınırları kadardır önermesi artık söylem mantığına dönmüştür. Dil oyunları tüm bu sınırları süreçleri her noktada geliştirir ve denetler (Sluga, 2010, s. 35).

Wittgenstein, felsefenin alanının artık doğa bilimlerinin araştırma alanlarından çıkması gerektiğini ve felsefenin kısırlaştırılmaya başlandığını, Viyana Okulu sayesinde fark etti. Bu okul felsefeyi mantığın veya matematiğin en ilkel hali olarak görür. Onlar felsefeyi Antik Yunan'dan gelen bir düşünme şekli olarak kabul ederler. Bilim dalları ayrıldıkça kendine yer bulmakta ve tanım bulmakta felsefe zorlanmaya başlar. Buna rağmen, Wittgenstein felsefeyi bir dilbilgisi alanında bir takım sorunları ve metotları analiz etme, anlamı ortaya çıkarma etkinliği olarak görür. Felsefi problemlerin çözümünün doğa bilimleri değil dilbilgisi olarak dile getirmiştir. Olguların dile getirilişe ve kayıt altına alınışı bizde ön yargıları oluşturmak ve kesin bilgileri kaydedilmiş bilgiler üzerinden öğrenmek anlamına gelir. Fakat olgununun değişimine metin cevap verebilme yeterliliğine sahip değildi bu yüzden metnin ölü imi ve nesnenin yapısının sürekliliği arasındaki ilişkinin hiçbir zaman tam bir örtüşme olmaz. Felsefe bu anlam farklılığının nedenleri üzerine eğilen dilbilgisinin ilkelliği ile anlamın dönüşümü arasındaki ilişkileri sorgulamaya çalışan bir düşünme şekli olarak ortaya çıkmış bir yapısı var gibi görülür. Dili betimleyen ama açıklayamayan bir yapısını da bu tanımın bir parçası yapmaktan çekinmemiştir (Grayling, 2016, ss. 95-97).

Dil oyunları, dilbilgisinin yapısına ilişkin bir örtüşmenin varlığı aşıkardır. Bu durumun nedeni, her ikisi verili olanların kesinlikli olarak kullanımda olmasıdır. Verili olanın yapısında yaşam formları vardır. Betimleyici özelliği göz önüne alındığında Wittgenstein tipik bir doğacı filozof gibi görülür. Ama dil oyunları ve yaşam formlarını bir bağlamsal nitelik açısından değerlendirmesi bakımından o; doğayı aşan ve de anlama yönelik bir çıkarımda bulunan filozof olarak görünür. Bunun birçok açıdan eleştirisi yapılabilir. Fakat dilbilgisi olguya dayanan bir yapısı yoktur. Dil bu anlamda nitelikleri oluşturan bir takım kavramların toplamından daha

fazla bir şeymiş gibi geliyor. Şu ayrıntıyı da belirlemek gerekir: Betimlemenin doğruluğunu yanlışlığını veren nesnenin kendisi değil uzlaşmacılar tarafından nasıl kabul edildiğidir. Mesela buda heykeli Çin’de kutsal bir şeyi anlatırken bir heykeltıraş olarak sadece tarihsel sanatsal ve kültürel bir anlamı temsil eder. Onun için verili durumların anlamsal nitelikleri bir metafizik değildir. O bir yaşam formudur. Hayatın içine gömülü bir şekilde oynanan oyuna göre açığa çıkar. Wittgenstein bu noktada makinaların içerisinde işe yaramaz gibi duran boşa dönen çarklara benzeter. Ama bu çarkların hepsinin bir görevi vardır. Dilbilgisinin matematikten ve mantıktan ayrılan en önemli özelliği de bu niteliğidir. Bir görevi vardır ve onun kullanılması mekanizmada ki birçok parçayı harekete geçirecektir. Dilbilgisinin bu kuralları toplumsal olgularda kullanıma sunduğu gibi olmayan bir şeyin tasarımında da kullanıma sokabilir. Böylece kuralların, söylemin durumuna göre devreye girdiği görülür (Wittgenstein, 2010, s. 183).

3.2.4. Bir Şeyin Anlamı ve Dil Oyunlarının Anlamdaki Karşılığı

Bir durumu nasıl anlıyoruz? Yada bir metni... Bizi anlam çeşitliğine sürükleyecek oyunların varlığına kendiliğinden aşınayız. Birey olarak oyunun dışında kalmak gibi bir hakkımız olmadığı gibi “yok”u tarifleyecek bir kelime de yoktur. Onun için dilimizde değillenmenin ne olduğuna ilişkin bir anlatım cümlesi yoktur. Tıpkı Wittgenstein verdiği şu örnek gibi: “Nasıl olurda bir şeyin ne olmadığı düşünülebiliriz? Wittgenstein, bu durumu şöyle örnekler; King College yanmazken onun yandığını nasıl düşünebilirim ? King koleji yanmazken onun yanmakta olduğunu düşünürsem, onun yanmakta olduğu olgusu yoktur. Öyleyse onu nasıl düşünebilirim. Var olmayan bir hırsızı yakalayıp nasıl asabiliriz? Cevabı: Bu hırsızı asamam onu ancak arayabilirim.” Wittgentein, 2011b, s. 36)

Burada bizi yanıltan "düşünce nesnesi ve olgu adları ile var olma sözünün farklı anlamlarıdır (Wittgentein, 2011b, s. 36). Wittgenstein’in bahsettiği gibi dilin farkında olmadığımız ve dile getirilen şeyin sadece var olanın yokluğuna ilişkin bir değillenmeyi bize göstermesi aslında metodolojik bir yetersizliğin göstergesidir. Adlandırma ile yaptığımız yöntemde bu ağaçtır veya masadır şeklinde bir adlandırmadan yola çıkılarak yapılır. Şöyle ki, adlandırma da biz önce ne olduğunu sonra da onun ne olmadığını öğrenme yoluyla adları zihinsel süreçlere dahil ederiz. Dil oyunu ise bu sürece dahil olan birey nesne kültür etkileşimin bir sonucu olarak ortaya çıkan bir bağlamdır. Dil oyunu anlamı direk belirlemez sadece anlamla ilintili olan durumun kültürel ve durumsal yapısını bize gösterir. Dil oyunları bu konuda bir gösterilme durumu değildir. Yani bir nesneyi adlandırmaz. Aslında dil oyunları dediğimiz durum bir ressamın tarzına benzer. Ya da bir bestekarın müzik besteleme tarzına. Her şey vardır o beste de; hatta tüm notalar duyulur tüm sözler şarkıya yansır. Hatta bestekarın tarzı da yansır. Ama bu gösterilemez. Bethoven tarzı, Mozart tarzı, Salvador Dali tarzı veya Picasso tarzı gibi... Bu saydıklarımın hepsinin kendine ait alanlarda kendilerini yansıtan ama diğer insanlar

tarafından da bu farklılık anlaşılan bir tarzı vardır. Dil oyunlarının anlamda ki farklılaşması ve anlamı küçük bir topluluğun anlayacak düzeyine getirmesi genele ilişkin çıkarımlara bir bakıma izin vermemesi onun çok anlamlı bir çok paradigmalara sahip olmasından kaynaklanır.

Anlam konusunda Wittgenstein, dil oyunlarını tarihsel kültürel bir bağlam olarak gösteren kuramı açıklamaya çalışır. Bir grup insanın dizildiğini düşünmemizi ister. Bu kişilerin vücut özelliklerinin bazılarının aralarındaki bir kişinin vücut özelliklerine benzediğini düşünmemizi ister. Mesela saç rengi birinci kişiye kolu 2. Kişiye ve elleri de diğer kişiye benzediği bir durumun olmasını hayal etmemiz gibi bir kurgusal sosyal deneyi dile getirir. Bu vücudunun bazı özellikleri bu gruptaki bazı insanlarda var olduğunu gören kişi bu kişileri gördüğünde sadece saçına benzeyen kişinin saçını fark edecek koluna benzeyen kişiye ait olan kişiyi gördüğünde de onun kolunu fark edecektir. Bütün grubu bu şekilde tanımlayacaktır. Ama bu grup veya kişiler sadece gerçekte koldan veya saç benzerliğinden oluşan bir durumu temsil etmez. Öncelikle kendilerine ait olan bir çok özelliği ve anlama sahip zaman ve durum yönelimli bir kültür varlığını temsil ederler. Fakat burada bir kişinin kendi varlık ve özünden hareketle bu grubu tanımlamaya çalışmıştır. Bu tanımlama ancak kendi bilinç ve şartlarına kısacası yaşam deneyimi tarafından sınırlandırılmış anlamın dışında olamayacağıdır. Bu yüzden anlam kendinde bir noktayı algılayıp yorumlama sonucuna doğru yönelirken birçok noktada karanlıklar içerisinde kalmıştır (Wittgenstein, 2011b, s. 81).

Şöyle ki, anlam sürekli tecrübe edinilen durumların perçinlenmesiyle otomatige dönülmüşse, biz bu durumda; bir şeyin olmaması ile ilgili düşünmeyi gerçekleştiremeyiz. Mesela her gün gittiğim evimin yolunu bulamama gibi. Yada o yolda kaybolmak gibi. Wittgenstein bu soruyu sorar: İnsan çok iyi bildiği bir yolu kaybedebilir mi? Bu örneklerden hareketle; bu meseleyi düşünemez. Bu durumun nedeniyse, sürekliliği devam eden tecrübelerle bilincimize yerleşir ve artık biz bunu düşünmeden yapmaya başlarız. Hatta Searl şu örneği verir; Kayağa yeni başlayan bir sporcunun uyması gereken kurallarının var olduğunu söyler. Bunların birbiri ardına yapılması talimatları vardır ve kayakçı bir adımı öğrendikten sonra diğer adımı öğrenmeye çakılır. Kayakçı sorun yaşadığında öğrendiği kuralları aklına getirerek bu sorunların üstesinden gelmeye çalışır. Fakat onu usta bir kayakçı yapan şey ise her türlü hava şartlarına uygun kayma tekniği geliştirmesi ve bunu otomatik olarak gerçekleştirmesidir. Aslında Searle bu açıklamayı daha sonra yetersiz görür. Ona göre öğrenilmiş ve bilinç tarafından özümsemiş davranışların alt yapıya özümseterek bu kurallardan kurtulmasıyla ustalaşabileceğini belirtir. Searle bu bakış açısını aslında bir eleştiri getirmiştir. Tıpkı bir ressamın resim yapmanın kurallarına vakıf olup onun bir bilinç düzeyine çektikten sonra kendi tarzını oluşturması gibi Searle bu tarz oluşturmayı var olan eski yasalardan kurtulmak olarak algılamıştır (Searle, 2006, s. 30).

Wittgenstein, anlamın sosyo- kültürel ve bilinç üzerindeki yönlendirici etkisinin anlamının birçok noktasını karanlıkta bırakabileceğini de belirtir. Verilen örnekteki vücut uzuvlarını ve bunların benzerliğini tanımlayan kişinin aslında bu tanımladığı kişilerle ilgili birçok noktayı da kaçırabileceğini göz ardı etmememiz konusunda uyarır. Bu durumun aslında bir bilinç yanılgısı olarak değerlendirilemeyeceğini konusunda da ısrarcıdır. Aslında bu adlandırma yönteminde ki bir türlü yapamadığımız ve nasıl olduğunu da bilmediğimiz deşillemelerden kaynaklandığı dile getirir. Zihnimizin adlandırma yönteminde ki kısıtlılığı bize bir şeyin ne olmadığı konusunda hiçbir zaman bir şey söyleyemeyecektir. Tıpkı King Kolejini yanmadığı halde yanmış gibi düşünebilmem ama var olmayan bir hırsız yakalamaya çalışmam gibi; adlandırmada bir şeyin ne olmadığına bilgisine sahip olmadığımızdan dolayı öğrenmeyi ve düşünmeyi biz, tıpkı bu kurgusal grup örneğindeki gibi, hep adlandırılmış ve var olan şeyin üzerinden yapabiliriz. Diğer bir sorun ise bu benzerliklere eski bilgilerin öğrenilmesi konusunda kolaylık sağlarken yeni öğrenilecek farklı bilgiler konusunda da radikal derecede kör olabiliyor. Kişi eğer bu benzerliği göremez ise eski alışkanlıkları göremediği gibi yeni bilginin değişimi ve dönüşümü açısından kör bir noktada kalabiliyor (Wittgenstein, 2011b, s. 78).

Deşillemelerde imin kullanım şekli öğretilmiştir. Deşil imi resimsel anlam olarak bir resmin üzerine çarpı atılmış şeklini temsil eder. Yani bir şeyin olumsuzunu ben olumsuzlama yapmak istediğim şeyin şekli ile anlatabilirim. Wittgenstein bu duruma deşillemelerde tümcenin sınırlarının çizilmesi ve resmedilmesi olarak bakar. Eğer deşilleyeceksem resmin üzerine çarpı atabilirim. Mesela, park yapılmaz tabelalarındaki çift çapraz gibi şeklin üzeri çizilmiştir. Ama bu deşilin kendisini temsil etmez. Anlamın varlığına Wittgensteinci bir dille belirtirsek uygun düşer. Deşilleme imi kendini kullanımda açığa çıkarır ancak ne olduğunu biz kullanımda görürüz. "Deşil" imi ardından gelen şey olumsuz olarak kavramın gerektiğini belirtir. Sanki yapacağımız şeyi, olayı biliriz; bildiğimiz için açıklamaya gerek yoktur (Wittgenstein, 2010, s. 165).

Wittgenstein tümceyi olanaklı bir olgu bağlamının resmi gibi kavrandığında tümcenin ancak bir resim ya da film gibi algılanacağını belirtir. Ama onun ne olmadığını bize anlatamaz. Bu yüzden, "deşilli" cümlelerin bir iddiada bulunmadığını belirtir. Neyin olanaklı olup neyin mantıksal çerçevede oluşamayacağını yani bu durumun olanaklı olmadığını herhangi bir karar için Wittgenstein'a göre keyfidir ve şöyle bağlar: " Ne her tümcesini oluşumla bir şey yapabiliriz ne de her teknik yaşamımızda uygulamaya kavuşur. Böylece, felsefede tümüyle yararsız bir şeyi sayma ayartısına kapıldığımızda bu uygulanışı üzerine yeterince kafa yormamız olmamızdır." (Wittgenstein, 2010, s. 159). Burada Wittgenstein'ın anlatmaya çalıştığı şey; teknik ile tümceyi birbirinden ayırdığımızda kullanımın imkansızlığını bize gösterir. Saf bir mantığın veya gramerin bir şey anlatamayacağı gibi grammersiz bir tümcenin anlamın sınırlarını belirlemediği için onun ne olmadığını bilgisini bize sunamayacağını belirtir.

Anlamın simgesel ve edimsel yanları vardır. Bu özellikleri birbirinden ayırmışamam derecede iç içe geçmiş durumdadır. Bu özellikleri ayrı ayrı düşünülüp değerlendirilmesi anlamın soyut ve ilerleyen yapısını yok saymaktan öte bir değerlendirme olmayacağını ifade eder. Anlamı eksik bıraktığı yanlış çıkarımları da beraberinde getireceğini belirtir. Anlamın anlaşılmasında dili konuşan kişilerin anlık durumları niyetleri ve zihinsel yönelmişliklerinin son derece belirleyici rol oynamasıdır. Foggelinin dediği gibi anlamın kaynağı toplum ama yaşadığı yer ise zihindir. Onun için anlamı belirleyen şeyin çeşitliliği bu kaynağı oluşturan unsurların farklı olmasından kaynaklı olduğu gerçeğidir. Wittgenstein ise hatayı şu nokta da görür: “Hatamız, olguları bir ilk fenomen olarak görmemiz gerektiği yerde; yani sadece: falan dil oyunu oynanıyor dememiz gereken yerde, bir açıklama aramaktır” (Fogelin, 2010, s. 88).

Bu sorunun özellikle görmezlikten gelinmesi anlamın sürekli olarak yanlış algılanmasına yol açacağı unutulmamalıdır. Wittgenstein bu açıklamayı özellikle gündelik dilin anlaşılması veya başka bir dile çevrilmesindeki sorunları göstermek için yapmıştır. Çünkü gündelik dil yerleşik kalıp ve dil oyunlarının en üst seviyede olduğu dildir. Teknik ve grameri gündelik dilin içerisinde geri bir plan olarak kaldığı hatta var ola yasaları pratiğin verdiği olanaklarca uymadığı görülür. Özellikle çevirilerde karşılaşılan sorunlarda dil oyununun çevrilmesinin mümkün olmayacağını anlatmaya çalışır. Bu tıpkı bir ressamın tarzı gibi herhangi bir şeyi çevrilemeyen sadece o dile ait o kültüre ait insanların anlayıp tanımlayabileceği bir durum olarak görür. Eğer dil oyununu görmezlikten gelip metni bir başka dile çevirdiğimizde ise bu çevirinin metnin aslını anlatmayacağını görebiliriz. Wittgenstein’in dili tatile çıkarıp felsefeyi başlatması da zaten bu nokta da başlar. Durum ve tanımlamaya ilişkin metin veya anlamın teknik dil açısından bir soruna işaret etmediğini göstermeye çalışırken esas sorun olarak gördüğü gündelik dil; anlamın bir bakıma sınırlı ve tarihsel sosyo kültürel yapısını bir arada tuttuğunu dile getirir. Mesela Delleuze’ün de belirttiği metin yazımının bir iç seslendirme olduğu düşünülürse, kağıda aktarılan metinde sadece tek bir sesin olduğu görülür. Yazılan metin aslında bir bakıma yarısı olmayan adama bir insanı andırır. Bu yönden diğer yarısı da ancak bizim yaşam deneyimi ve dil oyunlarını anlayabilme becerimiz ancak onun ne anlama geldiği konusunda yardımcı olur. Kavramlar bir bakıma dile geldiği andan itibaren bir ölü “im”e dönüşür. Ve onlar kullanıcıların yönlendirilmesiyle ancak hayat bulurlar (Delleuse, 2015, s. 40).

İm konusunda diğer bir sorunda im’in özünü bulmak yerine dil oyunun belirttiği yönlendirdiği anlam paradigmasının içinde kaybolma mantığı tercih edilir. Burada dil oyunu im’in bir parçasıyken öz imin temelini ve mevcut ilk halini oluşturur. Wittgenstein bu konuda hatalı bir düşünce şekli bulup olup bitenlere bir proto- fenomen gözüyle bakılmadığı ve bu bir bakıma tamamlanmamış anlam düzeyi için sanki sözcük veya olgu durumları olmuş bitmiş ve bir daha gerçekleşmeyecekmiş gibi açıklama da bulunmamızdandır. Burada yapılacak ilk açıklama bu olgu durumunda bir dil oyunu oynanmıştır sözüdür.

Wittgenstein daha üstün körü bir ifadeyle devam eder: “Kabaca bir yanılgıya düştüğünde doğru olduğunu bildiği bir şeye uydurabilir (Wittgenstein, 2009, s. 21). Bu şu anlama mı gelir: Bu yanlış inanca nasıl sahip olduğumu anlayabilir miyim? Bu fazlasıyla belirsiz görünüyor. Saat henüz beş iken beş buçuk olduğunu nasıl düşündüğümü gerçekten de anlıyor muyum? Bu konuyla ilgili hiçbir fikre sahip olmayabiliriz. Hatta bir insanın böyle bir fikre sahip olmasını da anlamayabiliriz. Burada sorun doğrulama mantığını kesinlikler üzerine kurduğumuzda şüphe etme araçlarını da kendiliğinden oluşturmuş oluruz. Böylece bir şeyin doğruluğunu belirleyen ölçütlerin gündelik dildeki kullanım alanlarını sahip olduğumuz bilgilerin pratikteki kabullerine bağlıdır. Ama her ne olursa olsun doğrulama süreçlerindeki aynamız bizim doğrunun ne olup ne olmadığını ve de değillemelerdeki sürecimizi bize gösterir. Bu durum aynanın kendisinin doğru olup olmadığı konusunda bir fikir vermez. Şöyle ki aynanın nesneyi olduğu gibi gösterme durumu bir kabuller zincirinin parçasıdır. (Wittgenstein, 2009, s. 23).

Wittgenstein, anlamın çeşitlenmesi ve felsefenin devreye girmesinde gündelik dili tavsiye eder. O’na göre mekanik bir dilin anlam olarak nesneye bağlı kalmak zorundadır ama gündelik var olan nesnenin sınırlarını aşar. Aştığı andan itibaren anlam zenginliğine kavuşur. Bu durumun sonucu olarak felsefe; dilin verdiği olanaklar neticesinde kendine yer bulur. Hadot bu durumu şu şekilde dile getirir:

“Filozofa kendisini aşılabilir bir yapı olarak dayattığını ve burada, Wittgenstein’in dediği gibi, kökensel/ilksel fenomene çarptığımızı kabul etmek durumundayız. Ve, Goethe’nin dediği gibi, insanın ulaşabileceği en üst nokta, kökensel/ilksel fenomen karşısında şaşkınlıktır: “Ona bundan daha üstün bir şey bahsedilemez ve daha uzaktakini aramamalıdır, onun sınırı budur.” Ama buradan hareketle, birçok şey anlaşılabilir.”(Hadot, 2011, s. 87).

Nasıl olurda hala biz ilksel fenomeni düşünme eğilimi içerisinde oluruz? Bu soru bir Antik Yunan’daki Arkhe problemi ya da ontoloji sorununa ilişkin bir durum değil. Burada bilince yüklenmiş kabullerin artık değişim ve dönüşümün sağlanması için gerekli şartların sağlanmasıdır. Bu değişim ve dönüşümün önleyici işlevi daha önceki yaşam tarzımız ve öğrenme alışkanlıklarımızın olduğu dil oyunlarıdır. Ama yeni bilgileri sağlayan ve bizi eski düşünme mantığımızda ki sorunları göstermeye çalışanda oyun içerisinde oluşmuş dil oyunlarıdır. Öğrenme sürecindeki zaman ve nesne adlandırmada kullanılır. Ad koyma işlemi bundan dolayı belirli bir zamana yere ve mekana ilişkin durumu anlatan bir kültürel durumdur. Şartların değişmesiyle kavramın yeni düzene cevap vermemesi durumundaysa; değişimi, dönüşümü gerektiren bir oyun sistemini devreye sokar. Böylece dilin dış yüzeyi kalırken içi tıpkı boş çuvalar gibi tekrar olay mekan ve şartlara göre doldurulur. Bu noktada nasıl anladığımız şey ile ilişkin daha da açıklamak için; anlam dediğimiz şey bir durumu daha önce

bize yüklenen bilinçle birlikte direk kullanıma sokulmasıdır. Anlam bir bakıma içerisinde birçok sosyo-psiko kültürel yapıların zaman ve şartlara bağlı olarak sürekli düzenlenmesi ve bu durumun eyleyiciler tarafından kullanıma sokulmasıdır (Grayling, 2016, s. 135).

Feyerabend, Wittgenstein anlam konusunda ki çıkarımları ile ilgili olarak her sözcüğün her dilde anlamının var olduğunu ve bu anlamın her dilde farklı değerlendirilebileceğini dile getirir. Şu durumu da gözden kaçırmamalıyız. Anlam Feyerabend'e göre kendi özü ile girdiği deneyimsel ilişkiye göre değerlendirilip yeni bir boyut kazandırılabilir. Bu sözcüğün özünün, sözcüğe sağladığı olanaklara bağlandığıdır. Kullanım ise sanki çamurlu bir yolu andırır. Teknik dilin yol olduğunu düşünürsek anlam aslında teknik dili de gizleyen ve onun başka bir noktaya taşıyacağımız durumların taşıyıcısı anlamında kullanılır. Özün diğer işlevi de tam bu yolun içindekileri tanımlama ve doğruluğunu onaylamada kullanılır. Öz tekniğe bağlı ve teknikle aynı ölçütlere bağlı olduğu için sözcükle ilgili kontrol mekanizması özün sağlamlığında yatar. Anlam sözcüğü konum itibariyle, anlama, hesaplama, düşünme, okuma, umut etme, arzulama, tüm bu zihinsel süreçleri içerisinde barındıran ve toplumsal uzlaşımında belirlenen tüm sonuçları gösterme uygulama mantığıdır (Feyerabend, 2010, s. 158).

Özü keşfetme konusunda dilin anlamın her noktada sorgulanması gerekir. Feyerabend bu durumu "okuma" sözcüğü üzerinden yapmaya çalışır. Bu tamda aslında Wittgenstein tarzına göre yapar: Okuma burada yazılı ve basılı olan bir şeyi sesli hale getirme dikte edileni dile getirme; bir ressamın bir durumu anlatmak için resim yapması bir müzik parçasının notasının çalınması gibi bir durum olduğudur. Bizi bu anlam soruşturmasında sorgulatan şey okuma sözcüğünün anlamının çeşitlenme biçimidir. Bunlar; sabah gazetesi okuma, yanlış basılmış sözcükleri tashih etmek için okuma, birinin anlamadığı telaffuzu okuma, yabancı bir dilde yazılmış yazıyı okuması, bir İbranice metni soldan sağa doğru okuması gibi örneklerdir. Bu verilen okuma sözcüğünün durumlara göre işlevinin farklılaşması durumu vardır. Ortak olan şeyin bir metnin okunması veya sözcüklerin seslendirilme temeli bir tesadüfi olarak tek bir noktayı işaret eder. Bu nokta aslında bunları okuma ile nitelendirdiğimiz şeydir. Ama herhangi tek bir özelliğin bütün okuma durumlarında yer almadığı bu çeşitlilik, yüzeysel bir görünümünden başka bir şey değildir. Bütün bu tezahürlerde ortak bir şey vardır ve bunları okumanın tezahürleri yapan bu ortak özelliktir (Feyerabend, 2010, s. 156). Bir tezahürden diğerine geçen tüm özellikler rastlantısalıdır. Akrabalık ilişkileri olarak değerlendiren bir ortaklık vardır. fakat işlev konusunda hepsinin farklı noktaya temas ettiği bir anlamı gösterirler.

Tüm okumaya karşılık gelen anlamlar, bir olayın gerçekleşmesi durumunda yapılması gerekenler ile ilgili kullanıcılara bir kullanım kılavuzu sunmaktır. Bu bir kelimeyi oluşturan harflerin birleştirilip bir nesneyi karşılayan sözcükler gibi bir durum değildir. Zihne yerleşmiş tecrübelerle birlikte sözcükle karşılaştığı zamanın hep birlikte düşünüldüğü ve bunu anlam içerisine dahil ettiği bir zincirleme olay silsilesidir. Bu konuda zihnimiz sanki bizi aldatıyor

gibidir. Bu durum, belirli bir yol haritasını izlemekten kendini alıkoyamaz. Belirli bir takım inançları temel alarak yeni oluşturulacak olan anlam için bir dil oyunları sisteminin içine dahil olma eğilimi burada belirir. Uzlaşmadaki düşünce mantığı dayatılmış olan özlerin zoraki dayatımı değildir; anlam dediğimiz şeyin farklılaşması konusunda özün bağlayıcılığını, dil oyunlarının yetkisinde geri bırakılmasıdır (Coope, 2010, s. 141).

Wittgenstein, Tractatus kitabının bir eleştirisi gibi sunduğu ve ikinci dönem Wittgenstein felsefesi olarak adlandırılan “dil oyunları” teorisi; bir bakıma dünyanın Tractatus mantığının sihrini bozmuştur. Onu anlaşılır olandan çıkarıp bütün bir karmaşık, içsel ve dışsal süreçlerin birlikte olduğu, genellenemeyen bir anlam dünyası üzerine kurar. Çok anlamlılığın kültürel kodlarını ve de anlamın derinlikli inşasını gösterir. Dilin; yazı dili, konuşma dili, teknik dil, gündelik dil gibi çeşitlemelerinin hepsini dil yapan ve hiçbirini tek bir ortak temele bağlamayan yapısını anlatmaya çalışır. Yazı dilinin sabitliği, konuşma dilinin süreğenliği, güncel dilin üretkenliği, teknik dilin gramer özelliği anlamın çeşitli değerlendirmelerde bir yönlendirici özellik taşıdığını gösterir. Bunların hepsinin bir dil oyununa denk düştüğünü anlatır. Özellikle ikinci dil öğreniminde yaşanan sorunları, bu örneklerle göstermeye çalışır. Mesela; işletme İngilizcesi, günlük konuşma İngilizcesi, akademik İngilizce gibi çeşitlerinin güncel hayatımızda da karşımıza çıktığını görürüz. Konuşma dili ile akademiye hazırlanamayız; teknik dile karşılık gelen işletme İngilizcesi ile günlük konuşma İngilizcesi ile anlayamayız. Tractatus’un bu çeşitlemeyi görmeyip tek bir dilden bahseden yapısı bu yüzden anlamın da körleşmesine neden olur. Dilin kompleks yapısını görmezden gelebilir (Soykan, 2006, s. 110).

3.2.5. Dil Oyunları ve Özel Dil Arasındaki İlişki(Kripkeci anlayış)

Wittgenstein özel dilin var olmasını imkansız olarak görür. Bunun nedeni ise tek benci olan bir dilin sadece kişi ve nesne arasında kalacağını ve kişinin anlam dünyasına hitap edeceğidir. Özel dilden iki şey anlaşılır: birincisi; bir kimsenin yalnız kendi kullanımı için oluşturduğu özneler arası olmayan, diğeri ise bir dil topluluğunun konuştuğu dile ilişkin olmayan dildir. İster birinci tanım olsun isterse genel kullanımlı bir dille olsun bir öznenin özel bir şeyi için, bir iç yaşantısı bir duygusu için olan deneyimlerdir. Burada belirtilen herkesin bir özel dile sahip olması fakat başka bir kişinin bu deneyime sahip olmadığını bilmemesidir. Wittgenstein’a göre özel dil bu dilin sözcüklerine ilişkin oldukları şeyi, yalnız onu konuşanın bilmesidir (Wittgenstein, 2010, s. 91). Bu şey, kişinin doğrudan doğruya duyumudur. Burada iki yanlışa sürüklenildiği görülür. Biri yaşantı ile yapılan yanlılık diğeri dille yapılan yanlılıklardır. Birincisi yaşantıların özel olduğu kanısından, ikincisi ise sözcüklerin anlamları salt gösterici tanıma göre anlam kazanmış olsalar da Sokrates adı hiçbir anlam ifade etmeyecektir (Soykan, 2015, s. 123).

Ağrı kavramı, vücudun verdiği bir rahatsızlık sonucu bizim bunu bir takım hareketlerle ifade etme durumumuzdur. Mesela yüzümüzü buruşturarak veya ağrıyan yere elimizi götürerek bu içinde bulunduğumuz ağrıyı ifade ederiz. Wittgenstein'a göre bu durum, eğer böyle bir harekette bulunmasaydık veya ağrımız olduğunda vücudumuzda bu durumu herhangi bir şekilde ifade edemeseydik biz bir çocuğun bir yerinin ağrıyıp ağrımadığını bilemezdik diye bir belirlemede bulunur. " Bu duyuma bir ad verdi denildiğinde salt anlamlandırmanın bir anlamı olması için dilde pek çok şeyin hazırlanmış olması gerektiği unutulur. Birinin ağrıya bir ad verdiğinden bahsettiğimiz zaman, burada hazırlanmış bulunan şey "ağrı" sözcüğünün gramerdir. Bu yeni sözcüğünün yerleştiği grameri gösterir." (Wittgenstein, 2010, s. 110). Eğer ağrı sözcüğünün neyi karşıladığını belleğinde tutamayan ve sürekli başka bir şeye ağrı diye bir adlandırma yapılırsa bu sözcük iletişim ağında herhangi bir anlamı karşılayan tümcede bir yer ve eylem belirleyen işlevini kaybeder. Tıpkı alet çantasında herhangi bir işe yaramayan bir aletin durumu gibidir.

Wittgenstein ise özel dilin olmazlığını "acı çekmek" veya "acı" üzerinden anlatır. Biz eğer belirli vücut hareketleri yapan birini, acı sözcüğünün anlamını bir çocuğa gösterdiğimizde, acı çekiyor diyecek eylemleri adlandırırız. Böylece, çocuğa da hareketlerin neye karşılık geldiğini öğretmiş oluruz. Yani çocuk, betimlemeyi öğrenmiş olur. Mesela farklı bir deneyimde aynı hareketleri yapan birini gördüğünde çocuğun bu kişinin acı çektiğini anlamasına yardımcı olur. Ama bu durumu anlaması, acının ne olduğunu bilmesi anlamına gelmeyeceğidir. Eğer herkesin kendi anlam dünyası olmasaydı ve kendine ait bir acı duyumu olmasaydı, acıya tabii tutulan hareketleri yaptığımızda acımız olsun veya olmasın biz bu acıyı aracasız duyumsardık.

Wittgenstein bu durum ile ilgili şöyle bir belirlemede bulunur: " Başka bir şeyi harekete geçirmeden döndürebilecek çark, makineye dahil değildir" (Wittgenstein, 2010, s. 113). Bu tanımlamadan dilin yine yeni bir tanımlamasını yapar: " Demek istediğim her şeyden önce sıradan dilimizin, sözcük dilimizin aygıtına "dil" deriz; sonra bununla benzeşim ve karşılaştırılabilirliklerine göre diğer şeyler (Wittgenstein, 2010, s. 155). Dilin bir aygıt bir makine gibi bir araç üzerinden açıklanmasını yapay olan ihtiyaç mahalinde ortaya çıkan bir durum gibi değerlendirir. İletişim kurma özelliğinden hareketle dilin kendisini açıklamak, onun ne olduğuna ilişkin bütüncül bir açıklama yaptırmayacaktır. Wittgenstein'a göre dil olmadan da anlaşılabilir ve iletişime geçebilirdik. Burada dilin, yaratım tarafını ve insanlar arasındaki etkileşimi gerçekleştiren durumundan bahsettiği görülür. Caddelerin ve makinelerin yapımı dediğimiz insan yaratımlarının, dille gerçekleştiğini belirtir (Wittgenstein, 2010, s. 155).

Felsefi Soruşturmalar'ı oluşturan bu tespitlerin büyük bir bölümü, içsel tecrübenin ifadesi problemine hasredilmiştir. Duyumlarımızı, duygularımızı, ruh hallerimizi gerçekten ifade edebilir miyiz? Wittgenstein'a göre bu sorunun cevabı hayırdır. Nedeniyse, içlerinde yalnızca anlamlı önermeler formüle edebildiğimiz, farklı dil oyunlarının hepsi kolektif bir tutumla ve bir

yaşam biçimiyle ilişkilidir ve özel dil yoktur. kendimizle konuşmak için kullandığımız dil kolektif dilden farklı değildir. Acı nedeniyle bağırma/ağlamak içgüdüsel bir davranıştır; acı çekiyorum demek, bu kez, farklı bir davranıştır, linguistiktir, dolayısıyla kolektiftir, ama acı hakkında hiçbir şey anlatmaz: “Acı” kelimesinin gerçekten acı haykırışı [ağlama] anlamına geldiğini söylemek mi istiyorsunuz? Aksine: acının sözlü ifadesi haykırışın [ağlamanın] yerini alır, ama onu betimlemez.” (Wittgenstein, 2010, s. 107). Başka bir deyişle, iç hallerimizi sosyal, objektif, halk dilinin terimlerinde ifade ederiz: acısını ifade etmek/anlatmak, sempatiye, yardıma ya da anlayışa çağrıda bulunmak için belli sosyal bir oyun oynamaktır. Ama ne ise o olarak iç hal ifade edilmeden kalır. Wittgenstein’in yöntemine göre, burada söz konusu olan gramerdir, bir duygu hissettiğimizi öne sürmekten ibaret dil oyununun normal kullanımınıdır.

“Eğer ben, yalnızca kendi durumundan dolayı “acı” kelimesinin ne anlama geldiğini bilirsem –başkaları için de aynı şeyi söylemem gerekmez mi? Ve tek bir durumu böyle sorumsuzca nasıl genişletebilirim? Şimdi biri bana acının ne olduğunu yalnızca kendi durumundan hareketle bildiğini söylüyor! Herkesin, küçük bir kutusu olduğunu ve bu kutuda da “bokböceği ” dediğimiz bir şey olduğunu farz edelim. Kimse bir başkasının kutusuna bakamayacak ve herkes bir bokböceğinin ne olduğunu yalnızca kendi bokböceğine bakarak bildiğini söyleyecek. Burada, herkesin kutusunda farklı bir şeyin olması kesinlikle olanaklıdır. Hatta böyle bir şeyin sürekli değişim geçirdiği bile düşünülebilir. Ama öyleyse farz edelim ki “bokböceği” kelimesi aslında bu insanların dilinde belli bir anlama [cari bir kullanıma] sahip olsun. Eğer böyleyse, o, bir şeyin adı olarak kullanılamaz. Kutudaki bu şeyin dil oyununda hiçbir yeri yoktur; hatta bir şey olarak bile; zira kutu tamamen boş bile olabilir. –Hayır, kutudaki bu şey sayesinde, bir tür “kısaltma” yapılabilir; ama o her ne ise tamamen silinir. Yani: eğer duyum ifadelerinin gramerini “nesne ve onun adlandırılışı” modeline göre oluşturursak, nesne konu ile ilgisiz olarak düşüncenin dışına düşer.” (Wittgenstein, 2010, s. 119).

Wittgenstein’in anlatmak istediği şey şudur: bir heyecanın ya da bir duygunun ifadesi/anlatımı, bir nesnenin betimlenmesinden farklı bir dil oyunudur. “Fizikî nesne” ve “duygu” terimleri dilbilgisel (gramatik) olarak farklıdır. Bir duyguyu ifade etmekten ibaret bir dil oyunu bakımından bir anlama sahip olan şey, objektif mülahazanın dil oyunu içinde yok olur. Bu örnek dil oyunları mefhumunun Wittgenstein için arz ettiği önemi gösterir. Bizzat kendisi bunun altını çizer:

Ancak siz fiili acıya eşlik eden bir acı davranışı ile herhangi bir gerçek acının eşlik etmediği acı davranışı arasında bir fark olduğunu kabul edeceksiniz. Öyle mi? Daha büyük fark ne olabilir? Ve yine de tekrar tekrar duygunun kendisinin bir hiç olduğu sonucuna ulaşıyorsunuz. –Hiç de değil. O bir şey değildir, ama bir hiç de değildir! Sonuç sadece şu idi: bir hiç; hiçbir şey söylenemeyen yerde, bir şeyle aynı hizmeti yapar. Biz yalnızca kendisini

bize dayatmaya çalışan dilbilgisine karşı çıkıyoruz. Bu paradoks, eğer dilin yalnızca tek bir amaca yönelik işlediği; evler, acılar, iyi ve kötü ya da herhangi başka bir şey hakkındaki düşünceleri tercüme ettiği düşüncesinden kökten bir kopuş gerçekleştirirsek ortadan kalkar (Wittgenstein, 2010, s. 120).

Tractatus 'un mutlak ifade edilemeyi böylece belirli dil oyununa bağlı hale gelir. Böyle bir ifade edilemeyen, bir dil oyununun gramerini bir başkasına taşımak istediğimizde çarpırız. Her dil oyununun gramerine uymak, duygulardan duygular olarak, nesnelere nesnelere bahsetmek ve verili her dil oyunu içerisinde kendisini bize dayatan aşılamaz sınırları tanımak gerekir. Mantık kurallarına ilişkin model dile uygulandığında dilin canlılığını yok eden sadece mekanik bir yapıya dönüştüren bir hal alır. Böylece dil belirli bir zamanı yansıtan ve durağanlaştırılan yapısını kullanıma dayatmış olur. Grayling özellikle Wittgenstein'in bu duruma hassasiyetle yaklaştığını belirtir. "Dil kendi iç denetimini yaparken bir çok hesaplama çeşidi kullanır oysa mantıksal dizilim tek bir hesaplamayı zorunlu kılar." (Grayling, 2015, s. 129). Kripke'nin de keşfettiği bu sorun, Wittgenstein'in teorik açıdan da Tractatus'tan kurtulmaya çalışmasının en büyük delilidir. O'nun gündelik dilin yaratıcılığı ve kendini yenileme özelliğinin, bu hesaplama çeşitliliği üzerinde durulmasına neden olduğu da bir başka sorundur. Mesela kurala uymanın başlıca iki özelliğini belirtmek gerekir. Bunlardan ilki: özellikle Wittgenstein'in kaçınmamızda yarar gördüğü; bir kuralın uygulanma esnasında kişinin kural tarafından bir yöne sevk edilme hissini oluşmasıdır. Burada kural kişiye ne yapması gerektiğini söyler. Diğeri ise matematiksel bir kuralın önceden sonucun ne olduğunu kestirme belirtme veya dayatma özelliğidir. Bu özellik sayı sayımında görebiliriz. Bir kişiye 1 den başlayıp tüm iki basamaklı sayılara kadar say direktifinde bulunduğumuzda 99 sayısında bitirileceği ön görümünü veya kesinliğini vermiş oluruz. Burada kişi kuralın belirttiği sistemin bir uygulayıcısı olmuştur. Sınır katı bir yasa ile çizilmiştir. Burada esas sorun sürecinde belirlenmiş olmuş olmasıdır (Feyerabend, 2010, s. 175). Wittgenstein kuralın dayattığı bu sürüklenişin aslında yanlış bir anlamadan ibaret olduğunu iddia eder. Kural denilen şey genel olarak ana çerçeveyi belirleyen, süreci görmeyen bir noktada kalmasıdır. "Burada vurgulanan; bir kuralı oluşturanın bizim onu kolektif bir şekilde kullanmamız olduğu şeklindeki kritik gerçektir; kurala uyma, uzlaşma, alışkanlık ve alıştırma tarafından yerleştirilen genel bir uygulamadır." (Grayling, 2015, s. 131).

Wittgenstein'in kurala uyma kuramının üç boyutunu, içgüdüsel ve otomatik tepkilerimizle ilgili biyolojik ya da psikolojik yön olarak değerlendirir. Bunun akabinde doğal eğilimlerimizin şekillendirilip benimsenmesi ve bunların görenekler, uzlaşmalar ve kurumlar halinde örgütlenmesiyle ilgili sosyolojik ya da kolektivist yön ve bütün sürecin dayandığı anlam sonluluğunun arta kalanı olarak tanımlar. Wittgenstein slogan olarak sürekli göz önünde tutmamızı istediği "oyun, dil kural aslında bir kurumdur" Kurala uyma ile ilgili bir diğer

problemlerden birisi ise; bir yandan kuralla ilgili sevk edilme hissini o kuralı uygulamayı garanti altına almamasıdır. Kişi kurala istemsiz veya tesadüfen dahil olabilir; kişi bu kuralın dışına çıkmış fakat bu durumu fark etmemiş olabilir. Söz konusu kişinin bu kurala uyduğu halde bu kuraldan haberi bile olmayabilir. Yine de kuralların yol göstericiliği ve kuralların bir şeyleri doğru yapma mantığı konusunda çözüme ulaştırması kural ve kurala uyma gerçeğini temellendirme zorunluluğunu doğurur. Genel itibarıyla kurala uyma Wittgenstein tarafından değerlendirildiğinde bunun iç zihinsel bir süreçmiş gibi görünmesi ve tek bir doğruya doğru götürdüğü düşüncesi veya tek bir kurala uymanın temelinde yatan birleştirici özelliği tek bir açıklama arar. Bu sorunların üstesinden gelme şeklini çeşitli nedenlerle sonuca gitmeye çalışır. Grayling bu durumla ilgili şu tespitite bulunur: “Wittgenstein’a göre bu büyük bir hatadır; bunun için sıraladığı nedenler bir kez daha, anlam ve kavramla ilgili zihnin içsel ve gizil süreçlerine koşut, ilerleyen tek bir birleştirici açıklama yapma girişimine karşı ortaya koyduğu nedenlerle aynıdır.” (Grayling, 2016, s. 130).

Kurala uyma hesaplanabilir olan durumların bir yön tabelası gibi yönlendirilmeye mecbur bırakılmasıdır. Tabela tarafından doğruluğu belirlenen yöntem, ona ne kadar uyulduğunun beklentisi içerisindedir. Burada doğruluğu belirleyen tabelanın gösterdiği yöne gidebilmesi belirler. Bir diğer belirleyici unsurda içsel eğilimler ve zihinsel süreçlerdir. Burada kurala uyma devre dışı kalabilir ve dil oyununun içerisinde eylem devam ederken yeni kurallar oluşturulabilir. Fakat hesaplama mantığı bütünüyle geçmişten ayrılmaz ve göstergeye uyma kuralı devreye girdiğinde de ona tabii olma kuralını düşünme ve sonucu etkileyecek şekilde belirler. Wittgenstein özellikle geçmişe bağlı olma konusunda ısrarcı değildir. Bunu bir kesinliğe bağlanmaması gerektiğini söyler. Dil oyunlarının çeşitliliği kurala uymanın kaderini tayin edici işlevini görür. Burada yemek tarifi, yol tarifi veya bir otomobilin motor aksamlarını anlatan tarifi içinde var olan benzerlikler ve farklılıklarda gösterilen eylemler hesaplama mantığının dil oyunu ilişkisinin çeşitlenmesine en bariz örnekleridir. En bariz özelliği ise neyin tanıdık olduğunu ve eylemi ne kadar tanıdığımızı, hangi deneyimsel süreçten geçtiğimizi, bize gösterici bir rol üstlenmesidir. Üçüncü nokta ise tüm bu kurala uyma sürecinin toplumsal mutabakat tarafından belirlenmesidir. Burada, Wittgenstein’ın mutabakat sözcüğü ile kural sözcüğünün birbirleriyle akraba olduğundan bahseder. Hatta birinin kullanımını öğrenen kişinin diğerinin de kullanımını otomatik olarak öğrenebileceğini belirtir (Wittgenstein, 2010, s. 104).

Kripke, özel dil konusunda Wittgenstein’ın dil oyunları kavramı üzerinden bir tespitite bulunur. O’na göre dil oyununu oluşturan kurallar özel bir konuma çekilmesi süresince Felsefi Soruşturmalar’da daha çok bir kaygıyı dile getirmek için yazıldığını belirtir. Burada amaç; Wittgenstein’ın, sistematik bir çalışma olarak problemleri ortaya koymak değil daha çok konuşma havasındaki problemleri belirleyip özel dili oluşturan yasaları açığa çıkaran noktalara ışık tutmaktır. Kripke de dil oyunu fikrinde matematiksel kurallar ve duyumlara ilişkin

değişebilen kurallar olarak iki noktayı belirlemiştir. Matematiksel kuralların bizi dildeki kesinliklere götürdüğünü belirler. Diğer duyumsamaya ilişkin kuralın, daha çok psikolojiye gönderme yaptığını ve bunun bizleri kültürel kodları anlamamız gerektiği konusuna sürüklediğini söyler (Kripke, 2007, s. 57).

Kripke, Wittgenstein'in bakış açısında matematik ve psikoloji de var olan kuralların ortak problemler taşıdığını belirtir. Bu problem felsefi soruşturmalarda 201. Önermesinde şu şekilde geçer: "Eylemin hiçbir yönü bir kuralla belirlenemez, çünkü eylemin her yönü bir kurala uydurulabilir (Wittgenstein, 2010, s. 100). Kripke, bu önermeden hareketle bir probleme dikkat çeker; eylemin yönünü belirlemek için bile belirli bir takım önermelerin eylemden daha önce öğrenilmiş olması gerekir. Mesela, 68 ile 57 sayılarını toplayıp, 125 sonucunu bulmamda benim daha önceden toplam sembolünü gördüğümde ne yapmam gerektiğini bilmem gibi. Eylem aslında var olan yasalara uydurulma eğilimi içindedir. Bu durumda eylemin yönünü daha önceki yasaların belirlediğini söyler. Eğer şüpheye düştüğünde sonuçtan hareketle her zaman yöntemin kendisi sorgulanır. Kripke, bu toplamın sonucunun dile getirilmesinin üst dil söyleminden çıktığını ve bu sorunun açığa çıkarılması için, ancak geçmiş deneyimlerimin oluşturulmasından geçeceğini belirtir (Kripke, 2007, ss. 32-35).

Bu noktada diğer sorun ise yöntemin yanlışlığı veya doğruluğunu ölçebileceğimiz sabit bir değer olmamasıdır. Yöntemin doğruluğunu veya yanlışlığını ölçebileceğimiz elimizde herhangi bir materyal yoktur. Bu tıpkı bir sanatçının kendine ait tarzı meselesidir. Mesela biz bir ressamın resminde ağacı veya yaptığı resimdeki nesnelere gösterebiliriz; ama resmin kendisinde tarzı gösteremeyiz. Tarz, bütünün içindeki parça değil toplamın içindeki diğer tüm parçalardan ayrılan ve kendine ait olan bir oyundur.

Kripke, daha önce öğrendiğimiz sembollerin bize onu her gördüğümüzde nasıl davranmamız gerektiğini söyleyen bir hatırlatıcı işleminin olduğunu belirtir. Biz böylece sembolü görür görmez ona nasıl yaklaşmamız gerektiği ile ilgili bilgileri de çağırırız. Wittgenstein, Felsefi Soruşturmalarda bahsettiği paradoksun, eylemin kuralla belirlenmeyip kurala uydurulması düşünme sürecindeki yaptığımız işlemlerin bir yansıması gibi olduğu görülür. Anlam dediğimiz şeyin içinde, genellenebilir ve sembolü gördüğümüz andan itibaren, uyguladığımız yöntemdeki tutarlılık, bize sonucunda tutarlı olmasını sağlayacaktır. Şayet sonuçlar arasında çıkan farktan, her zaman uygulanan yöntem sorumlu olacaktır. Sembollerin diğer bir özelliği ise bize yeni kurallar bularak bunu uygulama olanağı sağlarken eski kurallara da bağlanma zorunluluğu taşıdığını ve uygulamada bunu kabul ederek olanağı tüketmemiz gerektiği zorunluluğunu taşır. Mesela 2 den başlayarak 100'e kadar olan çift sayıları saymam gerektiği ile ilgili kural koyarsam; daha önce 2'nin katları olarak saydığım sayı kuralına uymak zorundayımdır (Kripke, 2007, s. 33).

Kripke ile Wittgenstein arasındaki temel fark; dil oyunlarında kurallar silsilesi oyun içerisinde yeniden oluşturulabiliyor. Ama bu oluşturmanın mantığında Kripke'deki gibi var olan yasalara uydurma değildir. Pratikteki kullanım ve toplumsal uzlaşının sonucunu belirlediği gerçeğidir. Wittgenstein bu konudaki görüşünü mavi kitapta şeklin değişmesinin kural açısından bir şey ifade etmediğini belirtir. Her ikisi de sembol konusunda aynı fikirdedir; Sembollerin anlamını bilmek için kullanım kurallarını bilmemiz gerektiğidir (Gültekin, 2007, s. 44). Yeni semboller tüm geçmiş süreci ve yasaları içinde barındırdığı gibi ona uygun olmak zorundadır. Kullanımda ise semboller, herhangi bir talep beklemeksizin kendiliğinden sıralı halde kullanılır. Fakat mekanik veya teknik dil bu beklentiye kural haline getirmiştir. Teknik dil matematiksel mantıksal ve gramerin tüm kurallarını uygun bir şekilde kullanılmasını bekler. Zira sembolün kullanımında ki hatayı veya yanlışlığı bir kural ihlali olarak görür. Burada teknik dilin dışında kalan ve kuralı ihlal etmesinde hiçbir beyiz görmeyen gündelik dildir. Bu dil kuralı nadiren karşılar. Gündelik kurala uyma konusunda başına buyruktur. Kuralı izleme dizgesinin de bağlayıcılığı gündelik dilde arka planda kalmıştır. Hatta Wittgenstein gündelik dilden bu talebi dile getirmemiz, dili; yaşamsal etkinliklerden koparmamız anlamına geleceğini belirtir (Kripke, 2007, s. 98).

Taylan Altuğ'a göre "kuralları izleme" dizgesinin ne demek olduğunun apaçık bağlamlar olduğunu değil, bu olgu durumunun içerisinde araştırılması gereken bağlamlar olarak Wittgenstein tarafından belirlendiğini söyler. Bu durum aslında kurallara başvurma özsel bir duruma götürmediğini bir kanıtı olarak bakılmalıdır. Çünkü kurala uyma kendiliğinden gerçekleşen bir durumdur. Bu açıdan bakıldığında dilin iki durumu göze çarpar: Bir yandan kurallara başvurularak bazı hareketlerin uygunluğunu veya uymadığını belirlemek ve pratikteki eylemi bu doğrultuda sorgulamak. Öte yandan bu kuralların bizzat kendisini sorgulamak. Bu zorunlu ayırım, bir bakıma dil oyunlarının bir devamlılığını sağlayan veya bağlamını kuran onu işler hale getiren kuralın önemini de vurgulanmış oluyor. Fakat etkinliğin kural tarafından sınırlandırılışı kesinliği bulunmuyor ancak buradaki sorun kural ile eylem arasındaki örtüşmenin bulunmayışından ortaya çıktığı görülüyor. Wittgenstein'ın Felsefi sorunların dil tatile çıktığı zaman ortaya çıkması olarak gördüğü en bariz durum da budur. Zaten kuralın doğruluğunu belirleyen elimizde bir kural silsilesi de olmaması bizim olguya dayalı sonuca gitme değil zihinsel bir süreçle dil yoluyla açıklamaya sürükler. Burada soruna ortak bir temel bulamayacağımız gibi sürecin nasıl ilerleyeceğinin de dil oyunlarının belirleyeceğini açık ispatı olmuştur. Sonuç olarak kurala uymayı belirleyen şey aslında içinde bulunduğumuz durumla ilişki olarak birçok parametreyi birlikte değerlendirerek karar verdiğimiz bir durum olduğu ortaya çıktığı söylenebilir. Bu durum olayın kendisinden başlayıp zihinsel bir aktiviteye doğru yol aldığı görülür. Bu yolu veya metodolojiyi belirleyen ise oynadığımız oyundur (Altuğ, 2013, s. 164).

Konuşurken hesap yaparken bazı yasalara göre rota izlediğimizde bir kurala nasıl uyabilirim sorusu akla gelir. Kural bir kez belli bir anlamla dalgalandı mı alanın tamamı boyunca o kuralın izlenmesi gereken çizgiyi çeker. Bütün adımlar gerçekten atılma yöntemi budur. Kural nasıl farklı yorumlanır sorusu, kurala uymanın diğer önemli bir sorusu olarak karşımıza çıkar. En önemlisi doğru olanla yorum olan arasındaki ayrıma nasıl varabiliriz. Feyerabend bu soruya şu cevabı verir: “Kural bizim etkinliğimizden ayrıldı mı, artık etkinliği belirlemesi olanaksız gibidir.” Zira kural kendisini bize zihinsel olaylar yoluyla, oynanacak dil oyununun bütün kurallarını içeren bir kitap yoluyla vb. bildirmeye çalışır” (Feyerabend, 2010, s. 178). Görülüyor ki, hiçbir hareket tarzı kural tarafından belirlenemez. Ama bu hareket tarzları kurala uygun hale getirilebilir. Kripke'nin kurala uyma durumu ile Feyerabend kurala uydurma arasında bir uyuşmazlık göze çarpar. Kripke'nin kurala uyma ya da var olanı kurala uydurma mantığı yerine Feyerabend'in kuralla ve hareketle ilişkin olarak bir uzlaşma paradigması sunmaya çalışır. Her ikisi de Wittgenstein'in kural ve hesaplama mantığına karşı bir yorumlama tarzı geliştirdiği görülüyor. Ama Wittgenstein kuralın hareket devam ederken kendi yıkıcı kurallarını da oluşturma gücünün olduğunu belirtir. Burada Wittgenstein'a karşı bir eleştiri geliştiren filozoflar; kuralların sabit kalıcılığı üzerinden bir nokta yakalamış görülüyor. Ama Wittgenstein'ın Felsefi Soruşturmalar'da belirlediği bir durum vardır. Dil oyunu kurallarının süreç işlerken de konulabileceğini ifade eder. Fakat belirli bir noktadan sonra kurala bağlı kalmayıp kendi başına bir yol izlemeye de imkan vermez (Gültekin, 2007, s. 49).

Bu durumdan hareketle kuralı kavramanın kurala uyma ve kurala aykırı davranmak gibi yollarının bulunduğudır. Kural aslında bir işaret direğine benzer. Kurala uyma konusunda da uymama konusunda da size her zaman bir rota çizer. Uymadığımız anda çizilen rota daha da karmaşıklaşır. Kurala aykırı davranıldığında artık hareketin içinde bulunulma sürecindeki tüm etmenler oluşturulacak kuralın belirleyicisi olacaktır. Tabii ki kural oluşturma sadece dış neden eksenli bir duruma işaret etmez. Son tahlil de zihinsel bir iç görü onu kuralın mantıksallığına uygulanabilir olmasına mahkum eder. Eğer kurallar silsilesi bu durumları içermiyorsa kural kendini uygulanması için olanakların oluşması zamanına kadar bekler. Zaten kurala uyma denilen esasen bir pratiktir. Kurala uyulduğunun düşünülmesi bir kurala bağlı kalıp ona uyduğu anlamına gelmez. Şöyle ki kurala uyma konusunda bir gizem ya da bir mahrem durum söz konusu olamaz. Kurala uyma açık bir durumu gösterir; tabii ki kurala uymanın kendisi açısından ama anlamın açıklama yöntemine veya açıklamanın kendisinde böyle bir açıklık yoktur. Burada hareketin içinde bulunanların zihinsel süreçleri devreye girecektir. Kurala uymanın son şekli de budur. Kural bir ölü im'dir. Ancak pratikte bir canlı dünya haline gelir. Bu kullanım onun hayatıdır. Anlam bir durumu anlama ve bir kuralı izleme ile ilgili sorular, imlerin belli bir dil oyununun kullanımı hesaba katılarak değerlendirilmelidir.

Wittgenstein kurala uyma konusunda, hiçbir yerde uzlaşım ve kurum sözcüklerini tanımlamaya kalkmaz. Tanımlama konusunda gündelik dilin verilerini kullanmaya çalışır bu noktada eylemi göreneksel yapı içerisinde oluşturulmuş bir aktarım metodu olarak anlamamız gerektiğidir. Şöyle ki, davranış yinelenmesi bu öğretinin bir parçasıdır. Kurala uymanın bir bakıma ana metodunu oluşturur. Mesela bir yön ve kilometre tabelasına uyma kuralını ele alalım bu tabelalara uyma aslında kurallara uymaya bir örnek ve sonlulukçu kurallara ilişkin değerlendirme arasında nasıl bir bağlantı olduğunun da bir yoludur. Tıpkı matematik sorusu çözmek gibi her rakamın bir nesneye veya bir işlem değerine sahip kendi başına anlamının olması gibi; biz bunları hem kendi değerleri bakımından hem de problemin sonucuna ulaşmak için bize gösterdiği yön bakımından bir kurala uyma ve bu belirli bir şablondan ilerlemek suretiyle ancak hareket ederiz. Süreçte yapılan tüm edimler her zaman göreneksel olarak aktarılır. Burada uyma da dil oyununun en ilkel halleri kullanılır. Bu oyun kurala uymanın ve uymanın sonuçlarının ne olacağının bilgisine sahip olma özelliğine bağlanır (Bloor, 2010, s. 234).

Kurala uymamanın şartları vardır. Bu şartlar her zaman bir diğerinden ayrılan ve kendi içinde kendine ait kuralları olan kollektif kurumsal yapılardır. Özgöndergeli etkinliği olan bu kurumlar kendi varlığına yapısal olarak oluşmuş dil kurallarını tanımamak veya bu kurallarla bir şekilde etkileşim ve iletişim halinde olabilirler. Diğer kurumlardan ayrılan yönü belirli bir noktaya kadar yasaya dahillerdir. Ama ayrımlaşmaya başladıklarından itibaren kendi kural koyucuları kurumun kurallarını koymaya başlarlar. Bu kurala uymamaları onları diğerlerinden farklılaştırdığı gibi kendilerini kendine özgü bir yapı haline sokar. Doğruluğun değerini artık kural koyucunun kendisi belirler. Kural kondukça sistemler arası farklılaşır. Bu yüzden konulan kural aslında bir bakıma kendini anlamının da aracı olmaktadır. Kurumsal anlamda araştırılan kurum yeni oluşturulan kurallara aracılığı ile betimlenir. Kural koyucu tarafından konulan kural, bu betimlemenin dışında düşünülemez. Wittgenstein oyun kategorisiyle ilgili şunları belirtir: “ İnsanların bir kurala uymak için nasıl eğitildiklerine ve eğitime doğru biçimde nasıl tepki verdiklerine ilişkin bir betimleme verirseniz, sizde betimleme de bir kuralın anlatımını kullanmış ve benim onu anladığımı varsaymış olursunuz.” (Wittgenstein, 2009, s. 15). Bu önermeyle birlikte kurala uymanın ana mantığında yasanın kendisi değil oynanan oyunun bağlamı olduğu ortaya çıkar. Bunun nedeniyse; kural öğretilmez, kural bir olayın içerisinde kullanıcılar istese de istemese de kendini kullanıcıya dil oyunları vasıtasıyla dayatır. Kural koyucunun beslendiği kaynak ise diğer verili kuralın karşısında herhangi bir noktada olmaktadır. Kuralın oluşumu açısından kuramsal olarak ayrışmaya neden olan her türlü kural bozukluğu onu oluşturan sistemler yönünden kendine ait olmanın ön koşulu olarak var olmaktadır (Bloor, 2010, ss. 230-237)

3.2.6. Dil Oyunları ve Çok Anlamlılık

Görülen o ki Wittgenstein, tüm anlam paradigmalarını çok anlamlılık üzerine kurmaktadır. Yaşam biçimleri dil oyunlarını tetiklemekte ve oynanan her oyuna göre anlam da çeşitlenmektedir. Bu anlamda dil; işaretlere, seslere, sözcüklerin kullanımına yüklediğimiz anlamların toplamıdır. Grayling' e göre dili anlamak dilbilimsel eylemlerimizin zihinsel bir formulasyona dönüşmüş şeklidir. Buna göre konuştuğumda işittiğimde ya da okuduğumda anlamın içinde kullanılan işaretlerin anlamını kavramayı oluşturan bir şey süregelmektedir. Ama Wittgenstein bu görüşe karşı çıkar çünkü dili anlamak bir süreç değil bir beceridir. Yaşam formlarının içerisinde bulunmaktır. Tıpkı Felsefi Soruşturmalarda ikinci önermesinde inşaat işçileri arasında geçen ve bir emir içeren olaylar silsilesi gibi (Yani ustanın çırağa tuğla diye seslendiğinde çırağın; tuğlayı ustasının istediğini anlaması gibi). Bu andan itibaren anlam bir dilin içinde insanın kendini konuşur halde bulunması ve dili kullanarak bir eylemde bulunması, ancak onu, anlamın ne olduğu konusunda bilgi sahibi yapar (Grayling, 2016, s. 109).

Wittgenstein' a göre sözcükler ancak dil oyunları içerisinde bir anlama sahip olabilirler. Dil oyunları da kurallar dizgesi tarafından yönetilen etkinlik tarzları ve yaşam biçimleridir. Ne kadar çok yaşam biçimi var ise oynanan oyunda o kadar karmaşık ve çoktur. Bu çokluk ilk defa verilen bir durum değil kendini mevcut şartlarda güncelleyen dilin kültürel kodları tarafından süreklilik arz eden bir durumdur. Aynı ölçütte anlamda bu çokluktan payını alır (Altuğ, 2013, s. 160). Wittgenstein şu şekilde açıklar: "Peki ama kaç tür tümce vardır? Diyelim ki, iddia soru ve emir mi? – Böyle sayısız tür vardır. İmler, sözcükler ve tümceler dediğimiz şeylerin hepsinin sayısız çeşitte kullanım türü vardır. Bu çeşitlilik sabit, baştan bir kereliğine verilmiş bir şey değildir; tersine yeni dil tipleri yeni dil oyunları diyebileceğimiz şeyler diğerleri eskir unutulur. Dil oyunu deyimi burada dilin konuşulmasının bir etkinliğin ya da yaşam biçiminin bir parçası olduğu belirgin kılınmalıdır (Wittgenstein, 2010, s. 32). Böylece anlamın artık durağan bir sabitlik olmadığını da Wittgenstein gösterir.

Şu da var ki, dilin bu çok anlamlı yapısının yaşam biçimlerinin farklılığının dilimize yansımaları olduğu aşikardır. Bu farklılığın önce oluşup sonra da dilimizde meydana gelen bir takım değişimlere yol açması anlamı, bir takım eylemlerin sonucunda zihnimizde oluşan ideler olarak düşünmemize neden olur. Bununla birlikte Wittgenstein, bu durumun bir eğilim olduğunu dile getirir. Anlamın nesneden başlayarak zihnimizde kategorileri oluşturması sadece hayal etme yeteneğimizin sınırlı olmasından kaynaklanır. Bu durumun sebebi, insanın düşünebilme metodu konusunda çok az bilgiye sahip olmasıdır. Düşünmenin kendisi ve bu ekseninde oluşmuş anlam, mutlak bir kesinliğe sarılmak zorundadır. Sezgin'e göre insanın tarihsel ve kültürel belirlenmişliği içinde dilden öğrendiği temsil etme ve gerçekliği resmetme teknikleriyle dünyayı ve olayları değerlendirme biçiminin öğrenilmiş yöntemler kullanılarak

çözmeye çalıştığını ve sadece öğretilenin zihnindeki yansımalarıyla birlikte hareket eden varlık haline dönüştürdüğünü ifade eder (Sezgin, 2011, s. 97). Bu durumda onu anlam konusunda zihninde belirli kalıplara tutunmuş ve kendi deneyimi tarafından tekrar değerlendirilmiş bir anlamlandırma sürecine götürür. Dilman ise bu durumu temel kullanımın anlam sürecinde ancak oynanan dil oyununa bağlı olarak bilgi verecek bir kipte öne sürdüğümüz veya kabul etmediğimiz çeşitli bağlamlarımızın olduğunu ifade eder. Dilin içinde bulunan bu bağlamlar kendini ancak gerçeklik boyutunu ne şekilde ele alındığı ile anlatır. Mesela fiziksel olarak bir nesnenin var olup olmadığını, boşlukta yer kaplaması ya da sadece deneyle varlığı ispat edilen bir anlam biçimiyle ifade edilirken; bir ressamın yaptığı resim ancak onun kendine has üslup yaratıp yaratamadığı ile ifade edilebilir. Birincisinde gerçeklik, ikincisinde ise özgün soyut bir tarz arayanlar, anlamı ancak oynanan dil oyununun içinde yakalayabilirler. Onun için anlam tek bir noktada kendine bir referans gösteremez (Dilman, 2011, s. 73). Bu durumun sebebiyse, anlam dediğimiz şey zihnimizde oluşmaya başladığı andan itibaren durağan simgeler olmasından çok toplumsal eylem kapsamında kullandığımız araç gereçlere benzediği fikridir. Sözler bu anlamda dünyayı bir ayna gibi yansıtan araçlar olmaktan ziyade farklı yollarla hayatımıza dahil olmuş, ancak işimize yaradığında kullanabildiğimiz ve kendiliğinden veya öğrenilerek kullanıma soktuğumuz imlemelerdir. Biz sözcükleri bir dile sahip insan topluluklarında sözel dolaşıma sokarak ve bu tür davranış kalıplarıyla ile belirli kurallar içinde kullanarak anlamlandırırız (Baç, 2001, s. 48).

Wittgenstein, bu yüzden anlamın oluşturulması süreçlerinin yalıtılmış zihinsel ya da bilişsel süreçler değil ağırlıklı olarak toplumsal pratikler olduğunu dile getirir. Esasen Wittgenstein'in anlam konusunda vurguladığı dilin kültürel kodlarıdır. Bu kodların uygulanmaya sokulmasını ise dil oyunları olarak adlandırmıştır. Ama anlamlandırmanın kendisi oynanan oyunun niteliğinden bağımsız değildir. Sürekli olarak kurallar dizgesi takip edilir. Mesela bir restorana gidilince ilk yapılan şeyin masaya yemek menüsünün konulması, sonrasında siparişlerin alınması gibi. Wittgenstein, bu örnekten hareketle anlamlandırmanın kendisinin olması için temel bir kesinlik değerinin olması gerektiğini bile getirir. Mesela burada oynanan dil oyunu içerisinde ki herkesin restoranın ne olduğunu bilmesi gerektiği, garson soru sorduğunda (Ne arzu edersiniz sorusu gibi) cevap vermesi gerektiği gibi birçok temel kalıpları bildiğini varsayılması gibi (Wittgenstein, 2010, s. 176). Anlamlandırmanın kendisinde oluşan bu zorunlu kesinlik, dilin kesin kurallarının yanında eylem devam ederken oluşan kuralların olmasını gerekli kılar. Yine bu tıpkı, gelen müşterinin yemeği beğenmemesinden sonra beklenmedik bir şekilde kalkıp gitmesine benzer. Dil oyunları bu suretle yaşamın içerisinde her an değişebilen ve kural oluşturabilen yapısıyla vardır. Anlam ise oynanan dil oyununa göre kendini yenileyebilen yapısıyla her zaman hazır kıtadır (Baç, 2001, s. 49). Bu hazırlı olması onun gramer tarafından her zaman türetilmeye hazır hale getiren sağlam bir iskelete sahip olmasıyla

sağlanır. Nitekim anlamlandırma sürecinin hangi süreçlerden geçeceği daha önceden belirlenmiş gramerin tümcedeki işlevine bağlıdır.

Gramerin tümce için gerekliliği konusunda kesin bir çıkarım yapmadığı gibi kullanımıyla ilgili matematiksel tümcelerin anlamsal olarak bir şeyi anlatmadığını da belirtir. Wittgenstein verdiği örnekte anlamlandırmadaki çoklu yapının im ile ilişkisinin, matematiksel bağlarını ortaya koymaya çalışmıştır. Wittgenstein, arkadaşlarının sayısı "n" ve " $n^2+2n+2=0$ " tümcesini anlamını sorgular ve hiçbir anlam ortaya koyamadığını belirtir. Matematiğin bir şeyi anlatamadığı sonucunu çıkarırken bir şeyi belirleyip sınırlandırdığını ifade ediyor. Bu örnekten hareketle asıl amacının anlama ve kast etme problemine ışık tutmak istediğini belirtir (Wittgenstein, 2010, s. 158). Anlama ve kastetme problemlerine devam ederken, tümce kurulduğunda bir şeyin kast edildiğini ve imgeyi kurulabilir bir duruma doğru yönlendirdiğini dile getirir. Feyerabend, tüm diferansiyel denklemlerin ve en basit matematiksel işlemlerin yüzeysel basit bir yönü olduğunu dile getirir. Bu basitlik "im" in bize görünen yönünü oluşturur. Tıpkı bir basketbol topuna baktığımızda tek yönünü görüp geneli anlamında yorum yaptığımız bir durum vardır: Parçalı şekli zihnimize birleştirerek hareket ederiz, ama bu demek değildir ki bütün olan basket topu parçalı yapıdan oluşmuştur. İm kendini bu noktada anlamsal olarak böler, ele aldığı nesne ne kadar bütün olursa olsun anlam onu matematiksel bir gösterime işaret eden im'in gösterdiği yönünde ortaya çıkar. Burada matematiksel işlemler aslında "im" in kendisi değildir; dil oyunları içerisinde "im" in bir parçasını oluşturur. Ayrıca yapılan bir yanlışlık bu türden önermelerde sürekli işlemin özünü ortaya çıkaracak soruşturmalara ve "im"deki temel mantıksal yanlışlıklara bakılmasıdır. Oysa, bakılması gereken yer imi belirleyen parçalarda hangi dil oyunu oynandığına dair analizlere bakılması gerektiğidir. Şöyle ki, önermelerde anlatılmak istenenin ilksel anlamı, dil oyunu tarafından şifreli bir yapının parçası haline getirilmiştir. İm artık ilksel fenomenden çıkarak duygulanım içerisinde kendine çoklu bir anlamı almıştır.

SONUÇ

Wittgenstein dil oyunları ve anlamsal gerilimlerini ortaya koymak için, felsefesinin ilk dönemi olan, Tractatus'ta, dil anlayışını dilin en saf ve en ilkel biçimi olarak ortaya koymuştur. Dilin, olgulara karşılık gelen sözcükler ve ifade değeri bulabilmesi için mantıksal yapıya bürünmesini zorunlu kılmıştır. Wittgenstein'in bu ilk döneminde yaptığı dil tanımı sadece teknik dildir. Bu dil, dünya ile kendini sınırlamış ve olay ve durumları özdeş olarak tasvir etme yeteneğine sahiptir. Dünya ile dil aynı yapıya sahiptir. Dünya dediğimiz tek tek olguların toplamıdır. Dil ise sözcüklerin oluşturduğu önermelerin toplamıdır. Görüldüğü üzere bu tespit onu ilk dönem için dünya ile özdeş dil kurma çabasına itmiştir. Tractatus, ayrıca çözümsüzlüğü saçma olarak değerlendirmiştir. Dünyada her şeyin basit ve ortada olduğunu ve karmaşıklığa izin verilmediğini göstermeye çalışmıştır. Wittgenstein aynı özelliği dil içinde belirtmiştir. O'na göre bir önermede basit görünmeyen yargının o yargıda, mantıksal bir çözümleme sorunu olduğunu düşünür. Wittgenstein'in, bu sorunu aşmak için filozofa bir görev yüklediği görülür.

Tractatus, bir olayın ve durumun anlamını, dünyanın içindeki olgulardan ve mantığın kendisinden anlamamız gerektiğini bize gösterir. Bu yüzden dil; Tractatus'ta pratik işlevini yapamaz duruma gelmiştir. Hatta susmamız gerektiğini de iyiden iyiye tembih etmiştir. Bu noktada tespit edilen bir durum vardır. O da anlamın doğruluk değeridir. Tractatus'ta anlamın doğruluk değeri, resmin ve olgunun kendisiyle kurulan özdeşliğe bağlıdır. Yani dil, kendi doğruluğunu insanın dışında, nesnenin kendisini tek bir anlamdaki sunuş biçimine bağlamıştır. Bu konuda insanın düşünme etkinliğini belirleyen tüm sosyo-kültürel etkenler yok sayılmıştır. Tractatus'ta dili konuşan kişi bilgisayar gibidir. Kendine yüklenmiş programın dışına çıkamaz. Yeni bir kavram ortaya koyamaz. Sebebiyse, dil ve dünya kendi oluşumunu bitirmiş olmasıdır. Dünya dili sınırlamış ve belirlemiştir.

Tractatus'un olgu ve matematiksel mantık merkezli yapısının bir diğer durumu, ideal dil oluşturma amacına hizmet etmesidir. Özellikle var olan dilsel ve mantıksal kurallara katı bağlılığı dilden oluşacak olan yeni sözcüklerin, yeni kavramların önüne geçtiği gibi bu kurala uymayan tüm yapıları da yok saymış, hatta dünyanın dışına itmiştir. Mesela bağlaçları ve edatları Wittgenstein'in ilk dönem felsefesi yok saymıştır diyebiliriz. Herhangi bir görüsü olmayan sözcüğü saçma sayan anlayışı, bize bu çıkarımı verme hakkını da vermiştir. Sorun, sadece bu noktada kalmamakla birlikte, saçmanın kendisinin bile, dile gelmemesini kesin bir dille açıklarken, saçma sözcüğünü kullanması da Tractatus'un bir diğer çelişkisi olarak belirlenmiştir.

Tüm bu eleştirilerden ve çıkarımlardan hareketle kitap, Felsefi Soruşturmalarda'nın oluşumuna zemin hazırladığı görülür. Felsefi Soruşturmalarda tüm arka plan sorunsallarını Tractatus'ta cevap bulunamayan sorunlara karşı verilir. Wittgenstein tüm bu katı mantıksal

pozitivist iskeleti üzerine oluşturduğu Tractatus'u, yükseldikçe çökeceğini de belirterek anlam sorunlarını görmeye başladığını da gösterir. Bundan dolayı Felsefi Soruşturmalar, O'nun aslında kendi kendisiyle yüzleşmesi gibidir. Bununla birlikte değindiği konular üzerinden, Wittgenstein'in her iki dönemdeki sorunlarının dayanağı olduğu görülür

Bu tez çalışmasında özenle üstünde durulan, tezin ikinci bölümünü oluşturan konu; Mavi Kitap Kahverengi Kitap'tır. Bu kitap aslında Felsefi soruşturmalar ile Tractatus arasında ara geçiş formudur. İncelemelerde görüldüğü üzere Wittgenstein'in tüm zihinsel bunalımlarını ortaya koyar. Özellikle çoklu anlam paradigmalarına giderken bir sözcüğün hem kendi başlılığı hem de kullanımdan kaynaklı anlamının varlığı görülür. Sözcüğün görünür olan tarafı ile anlamda ortaya çıkan tarafı da diğer belirlenen durumdur. Bu nokta da Wittgenstein kuantum fiziğinde maddenin boşluklu yapısından esinlendiği diğer görülen önemli noktadır.

Başka bir durumsa, Wittgenstein'in, herkesin kabul ettiği doğruların nasıl oluştuğuna ilişkin soruşturmalarıdır. Şöyle ki, bir durumun doğruluğunu belirleyen şeylerin temelinde kesinleşmiş inançlarımız yatar önermesini, Wittgenstein'in Mavi Kitap'ta yaptığı soruşturmalar oluşturur. Böylece Düşünme biçimimizin belirli kodlara sahip olduğu da görülür. Bizler anlam türetilirken, geçilen aşamalarda ve kuramsal bilgilerin oluşumunda, her zaman kendinden şüphe duymayan inançlarımız ve kabullerimiz olduğunu anlatmaya çalışır. Onun için tüm sorgulamaların sonuçlarını bu belirlenimden hareketle anlamın sübjektifliği çıkarımına varılır. Tractatus'tan ilk çıkış emareleri olan Mavi Kitap, anlamın tüm noktalarını ele almış ve problemlere farklı açıdan nasıl yaklaşmamız gerektiğini ortaya koymuştur. Anlam, Wittgenstein için, yüzeyde gezen ve değişime uğrayan bir durumdur. Anlam, her bulunduğu zaman ve mekandan etkilenir. Bireyin tüm sosyo-kültürel yapısından etkilenerek varlığını sürdürür. Bundan ötürü bizim nesneye bakış açımız ve durumumuz, anlamı her zaman etkilediği görülür.

Anlamın diğer önemli yanıysa, dil oyunlarıdır. Dil oyunları; dilin içerisinde kültürel kodların bulunduğu bir tür anlaşma şifreleridir. Bu şifreleri ancak yaşam pratiğinin içerisinde bulunan ve bizzat uygulayıcılar tarafından algılanabilen bir durumdur. Dil oyunları kendini her zaman dünya ve zamanın şartlarına göre oluşturabilen yapılardır. Dil oyunları, hem dilin en ilkel biçimine sahiptir hem de oyunun iç dinamizmine göre kendini yenileyebilir. Oyun konusunda bir sınırlama yoktur. Ama şöyle ki, bir dil oyununun oluşması için kendini var olanların dışında ve farklı bir kural üretme sistemine sahip olması gerekir. Bu yüzden dil oyunlarının hepsinin kendine ait özel bir kuralı vardır. Bu kural sadece kullananlar tarafından ne olduğu anlamlandırılabilir.

Dil oyunları ve im arasındaki bağ ise; dilin bir imler sistemi olduğu görülmüştür. İmleme ise tıpkı trafik tabelaları gibi sözcüğün kendini değil anlamın yönünü gösterir. Dil bu durumda, tıpkı boş bir çuvala benzer; içerisinde kültürel kodlar, dilsel kurallar, zihinsel süreçler ve kullanıcının psikolojik durumuyla doldurulur. Her konulan nitelik, sözcüğün kullanımındaki

anlamı etkileyebilme özelliğine sahiptir. Aslında her sözcüğün dış uyarıcılarla başlayan süreci, kurallarla içsel veya zihinsel bir takım değerlendirmelerle yeni anlamlar kazanır. Bu da dilin dinamik yapısından dolayı yeni kavramları, yeni anlamları oluşturduğu görülür. Dil, bu özelliği sayesinde kendini üretir.

Bir diğer çıkarım ise anlamın doğruluk değeridir. Tractatus'ta anlamın doğruluğu, önermenin bir olguyu doğru tasvir edip edememesindeydi. Buna rağmen, ikinci dönemde Wittgenstein'a göre toplumun içerisinde bulunan bireylerin, uzlaşmada aldığı kararlar önermenin doğruluk değerini belirler. Bu anlamda doğruluğun temelleri çoktan parçalı puzzle'ı andırır. Bu puzzle, tüm toplumsal ve kültürel koşullardan oluşan parçalardır. Temel dediğimiz şey ise bu parçaların bir araya gelmesiyle oluşur. Bir önermenin doğruluğunun temeli uzlaşma içerisinde bulunan parçaların uyumuna da bağlıdır. Fakat temelin kendisinin doğruluğunu ölçebileceğimiz bir koşul bulunmamaktadır. Bu durum tıpkı yüzümüzü gösteren aynanın kendisinin doğru olup olmadığını tespit edemediğimiz gibidir.

Anlamın kesinlik değerindeyse, her şüphenin altında yatan durumun kendisinden asla şüphe edemediğimiz bir takım inançların yattığı gerçeğidir. Bu durum, tıpkı öğrenilmiş bilgilerin bilinç düzeyine erişince otomatik davranışa dönüşmesi gibidir. Mesela iki elimin var olmasından şüphe edememem gibi ya da iki ayağımın var olmasından şüphe etmemem gibidir. Aynı durumu teorik bilgilerin çıkarımında da görebiliriz. Çıkarımda bulunulan tüm teorik bilgilerin altında yatan, yine bir ön kabuller zincirinin mantıksal zorunluluğa bürünmesidir. Bu sebeple, her kesin bilgi, mutlak suretle kendisini ispatlamak için tüm toplumsal koşullar ile uyum sağlamasına ve uzlaşma içerisinde olmasına bağlıdır. Bu durumu sağlayamayan tüm anlam durumları artık yeni dil oyunlarına ve yeni kurallara ihtiyaç duyar. Özellikle bu kural kendisini diğer oyunlardan farklılaştıracak kuralı oluşturur. Bir yandan diğer oyunlarla aralarında ortaklık ve benzerlik bağı kurmaya devam eder.

Dil oyunları kurallarının belirgin iki özelliği vardır. İlk durum var olan dil oyunları kurallarına yeni üretilen bilgileri uydurmadır. Bu tıpkı ilk dönem Wittgenstein'ın ideal dil oluşturma durumu gibidir. Herhangi bir kurala göre tüm düşünmeyi dönüştürmedir. Daha çok geleneği temsil eder. Oluşmuş yasalara göre anlamı değerlendirir. Asla yeni bir durumun çıkmasına müsaade etmez. Diğeri ise var olan tüm durumları yeni oluşan kurallara göre değerlendirmektir. Bu durum yenilikçi anlam paradigmasını gerektirir. Tüm durumlar olaylar ve hakikatler tekrardan değerlendirmeye tabii tutulur. Tıpkı 17.yy.dan itibaren Dünya merkezli evren yerine Güneş merkezli evren modellenmesinin düşünülmesi gibidir. Tüm fizik yasaları kuralları bu kurala göre yeniden biçimlenmiştir. Bu yüzden en yenilikçi olan anlam paradigması yeni kurala göre, var olanı tekrar anlamlandırmadır.

Anlamın kastedilme süreci arasındaki ilişkisi, nesnel bir olguya götürmeyen bir durum olarak görülür. Bir önerme nesneyi tasvir etmeyip sadece anlam yönünden bir kast edilme

sürecine dahil edilmişse, önermenin kendisi artık bir tabela görevi görmektedir. Sağa dönüş tabelası gibi veya park yapılamaz tabelası gibi bir yön ve eylem şekli bildirir. Şöyle ki, tabelanın kendisi değil gösterdiği yönden dolayı, anlam kast edilme sürecine dahil olur. Her ne kadar tabela da gösterilen şekil evrensel kabuller dahilinde olsa da, kast edilme süreci kast edenin zihinsel süreçleri ve eğilimleriyle belirlenir. Bu, yeni kural oluşturup, o kurala göre yorum yapma biçimidir. Tüm var olan anlam biçimleri, bu kural dikkate alınarak tekrar değerlendirilir. Böylece anlam olgulara ve salt önermelere bağlı tek anlamlılık boyutundan çıkıp deneyim ve zihinsel süreçlerinde dahil olduğu çok anlamlılığa döndüğü görülür.

KAYNAKÇA

- [1]. Altuğ, T. (2013). *Dile gelen felsefe*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- [2]. Baç, M. (2001). *Wittgenstein ve anlamın ortalıkta olması*, ss. 47-59. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları
- [3]. Bloor, D. (2010, Mart). *Kurumlar olarak kurallar*.(K.Atakay, Çev.). Cogito, 33, 222-238
- [4]. Chomsky, N.(2012). *Doğa ve dil üzerine*. (A. B. Karadağ). İstanbul: Sözcükler Yayınları
- [5]. Coope, C. (2010,Mart). *Wittgenstein'in bilgi kuramı*. (S. Altınçekiç, Çev.). Cogito, 132-154
- [6]. Deleuse, G. (2015). *Anlamın mantığı*. (H. Yücefer, Çev.) İstanbul: Norgunk Yayıncılık
- [7]. Dilman, İ. (2010, Mart). *Wittgenstein'da ruh kavramı*. (A. Babacan, Çev.) Cogito, 33, 190-219
- [8]. Dursun, Y. (2014). *Oyunun ontolojisi*. İstanbul: Doğubatu Yayınları
- [9]. Erişen, D. (2016, Temmuz-Ağustos) *Wittgenstein'in düşleri, Descartes'inkine benzer mi? Düşünbil*, 54, 13-16
- [10]. Feyerabend, P. (2010,Mart). *Wittgenstein'in Felsefi Araştırmaları*. (D. Şahiner,Çev.). Cogito, 33, 156-187
- [11]. Garver, N. (2010,Mart). *Gramer olarak felsefe*. (F. Canpolat, Çev.). Cogito, 33, 107-130
- [12]. Grayling, A.C. (2016). *Wittgenstein*. (E. Derviş, Çev.) Ankara: Dost Yayınları
- [13]. Gresisch, J. (1999). *Wittgenstein'da din felsefesi*. (Z. Özcan, Çev.) İstanbul: Asa Yayınları,
- [14]. Gültekin, A.C. *Wittgenstein'in Felsefi Soruşturmalar adlı yapıtında özel dil sorunu*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007
- [15]. Hadott, P.(2011, Mayıs). *Wittgenstein ve dilin sınırları*. (M. Erşen, Çev.) İstanbul: Doğubatu
- [16]. İnan, İ. (2013) *Dil Felsefesi, Anadolu Üniversitesi*. Eskişehir: Açıköğretim Yayınları,
- [17]. Karagöz, U. (2016, Temmuz-Ağustos). *Dil oyunlarının metafizik statüsü üzerine*. Düşünbil, 54, 7-12
- [18]. Kayacan, H.İ. (2016, Temmuz-Ağustos). *Wittgenstein'da bir söylem olarak felsefe sorunları*. Düşünbil, 54, 17-23
- [19]. Kripke, S. A. (2007). *Wittgenstein, kurallar ve özel dil*. (B. Açıl, Çev.) İstanbul: Litera Yayıncılık
- [20]. Monk, R. (2005). *Ludwig Wittgenstein dâhinin görevi*. (B. Kılınçer- T. Er, Çev.) İstanbul: Kabalcı Yayınları
- [21]. Monk, R. (2016, Temmuz-Ağustos). *Wittgenstein'in unutulmuş dersi*. (M. Can, Çev.) Düşünbil, 54, 4-5
- [22]. Panova, E. (1997). *Wittgenstein'in felsefi metamorfozu*. (F. Osman, Çev) Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa
- [23]. Pears, D. (2008). *Paradox and Platitude in Wittgenstein's Philosophy*. Oxford University

- [24]. Pears, D. (1985). *Wittgenstein*. (A. Denkel, çev), İstanbul: Alfa Yayınları
- [25]. Platon, (2013). *Diyaloglar*. (M. Gökberk, Çev) İstanbul: Remzi Kitabevi
- [26]. Rızvanoğlu, E. (2012). *Dilde Nesnellik Arayışları ve Öznenin Tasfiyesi: Frege ve Wittgenstein*, *Düşünbil* 2, 43-55
- [27]. Rorty, R. (1995). *Olumsuzluk, ironi ve dayanışma*. (M. Küçük- A. Türker, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- [28]. Ruhr, M. V.D. (2011). *Yaşamın engebeli zeminine saygı: İlhan Dilman'ın Wittgenstein ve Kant üzerine düşünceleri*. ss, 108-121, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları
- [29]. Russel, B. (2015) *Mantıksal atomculuk felsefesi* (D.A. Çil- K. Gülenç- Ö. Kulak- C. Özdağ, ev.) İstanbul: Alfa Yayınları
- [30]. Sağlam, N. (2010). *Dildeki Çözümlerin Sağaltıcı Etkileri*. *Cogito* 33, 238-250
- [31]. Searle, J. R. (2006). *What is language: Some preliminary remark*. Berkeley: Berkeley University Press
- [32]. Sezgin, E. (2011). *İlhan Dilman ve felsefe*, ss. 64-96, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi
- [33]. Soykan, Ö.N. (2006). *Felsefe ve Dil Wittgenstein üzerine bir araştırma*, İstanbul: MVT Yayınları
- [34]. Soykan, Ö.N. (2010, Mart). *Wittgenstein felsefesi temel kavram ve sorunlar*. *Cogito*, 33, 41-75
- [35]. Stern, D. G. (2010, Mart). *Wittgenstein'in felsefesinin ulaşılabilirliği*. (A. Babacan, Çev.) *Cogito*, 33, 297-315
- [36]. Theodossiou, M. (2016, Temmuz-Ağustos). *Kör kesinlik? Wittgenstein'in kesinlik üzerindeki rasyonel hayvan*. (Z.Ş. Gencer, Çev.) *Düşünbil*, 54, 24-30
- [37]. Turanlı, A. (2001). *Wittgenstein'in Frazer eleştirisi*. ss. 11-18, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları
- [38]. Wittgenstein, L. (2011a). *Tractatus Logico- Philosophicus*. (O. Aruoba, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları
- [39]. Wittgenstein, L. (2009). *Kesinlik üzerine + kültür ve değer*. (D. Şahiner, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları
- [40]. Wittgenstein, L. (2011b). *Mavi Kitap Kahverengi Kitap*. (D. Şahiner, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları

ÖZGEÇMİŞ

22.03.1982' de Adıyamanda doğdu. İlk ve orta öğretimini Adıyamanda lise öğrenimini ise Mersin Dumlupınar lisesinden 1999'da mezun oldu. 2006' da Muğla Üniversitesi sosyoloji bölümüne kayıt yaptırdı. 2010-2011 yılları arasında dil eğitimi için Amerika Birleşik Devletleri'ne gitti. 2012'de sosyoloji bölümünden mezun oldu. 2013 yılında ise Mersin Üniversitesi aile danışmanlığı eğitimi sertifikasını kazandı. Şu an bu alanda çalışmalarını sürdürmektedir.

